IVSTI LIPSI

MANVDVCTIONIS AD STOICAM PHILOSOPHIAM LIBRI TRES:

L. ANNAEO SENECAE, aliiſque ſcriptoribus illuſtrandis.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
M. DC. IV.
Cum Priuilegiis Cæſareo ac Regio.

AD ILL^{MVM} ET EXCELL^{MVM}

PRINCIPEM

D. IOANNEM FERDINANDVM VELASQVIVM

COMITEM-STABVLI REGNORVM CASTELLÆ ET LEGIONIS, DVCEM FRIASII, COMITEM HARI.

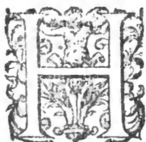
ANVDVCTIONEM meam facere vides, quod ego nuper feci, Ill^{me} Princeps, id eſt ad te venire. Vterque meritò. ego, vt aduentum in hæc loca & afflictã patriam gratularer, tuis etiam conſiliis erigendam; itémque gratias agerem, pro beniuolentiâ quâ me iampridẽ eximiâ quadam honeſtaſſes. Facit vtrumque hoc idem *Manuductio*: & cauſſas eaſdem habet. An non & alteram magis pro-

priam? opinor. Seruit ipſa & facta eſt ad lucem Hiſpani ſcriptoris, ANNAEI SENECAE: itaque decorè viam ad Hiſpanum Principem affectat, eius ſe arbitrio ac tutelæ permiſſura. Tuæ, inquam, tutelæ: cui copiæ & exercitus permitti ſolent: & vetus tuum perpetuúmque munus eſt, equeſtri parti virium in Hiſpaniæ regno præeſſe: imò & totis copiis, in abſentiâ Regum. Id enim eſt * *Comes-ſtabuli*: magna dignitas, & quâ Valentinianus Imperator ipſum fratrem ſuum Valentem exornauit, id eſt in proximo ſibi gradu collocauit. Maiores tui VELASQVII, virtute & gloriâ inclyta gens, hanc ipſam meritis pepererunt, & familiæ ſuæ aſſeruerunt: in bellis contra Mauros, & ſiquos alios Hiſpania hoſtes habuit, non aſſidui ſolùm ſemper, ſed primi. Itaque iure in primâ dignitate poſiti: quâ tu ita fulges,

* Qualis ferè olim *Magiſter equitum* Romæ.

ges, vt ab ipſo te & animi ingeniíque dotibus præfulgeas, & maximam veriſſimámque laudem iſtis referas acceptam. Prudentia tua vel in ciuili, vel in bellicâ re adminiſtrandâ innotuit, & iamnuper Mediolani & in Sequanis enituit: idem pietas, & veræ virtutis ſtudium, quod à litterarum etiam & omnis ſeriæ doctrinæ cultu illuſtratur. Raras in Principe dotes memoro, & in animo magis quàm ſtilo prædico: iiſque impulſus & hæc mea, & me tibi dico, Ill^{me} & Excell^{me} Princeps, ac velut in manum trado, fidum vel cultorem, vel clientem. Louanij IIII. Kal. Mart. ∞. IↃC. IIII.

AD LECTOREM.

ABES MANVDVCTIONEM: *& finem ex ipsâ vides fructumq;, id est facem aliquam ad* ANNAEVM SENECAM *tibi prælucentem. Hoc consilium nobis fuit: neque hercules suscitare, quod imperiti autument, veterem & sepultam sectam. quam æuum aut ratio tulit, & nostra inprimis religio, cui fateor hanc (quæ autem vetus philosophia?) non vndique concordem aut amicam. In multis tamen: & ipsa* Manuductio *hoc docebit. Quid, quòd Pharisæi olim, inter Judæos secta nobilis, ad hanc Stoicam proximè accesserunt? Josepho hoc credamus, qui inter ipsos nomen professus, palàm asseuerat.* Ἐννεακαίδεκα ἔτη ἔχων, *inquit*, ἠρξάμην τε πολιτεύεσθαι, τῇ Φαρισαίων αἱρέσει κατακολουθῶν, ἣ παραπλήσιός ἐστι τῇ παρ' Ἕλλησι Στωϊκῇ λεγομένῃ: Annos nouemdecim natus ad rempublicam cœpi me dare, Pharisæorum assecla: quæ sanè secta illi Stoicorum apud Græcos maximè est consentanea. *Et verò quæ de fato iidem Pharisæi disserebant, & plura, planè sunt pro Stoicorum sensu. Non lubet in disputationis campum ingredi, & cum aliis comparare, aut præferre: feci obiter in ipso hoc scripto, & magis quàm placiturum quibusdam auguror: sed quid est? calor, aut impressa in vnam rem cogitatio, interim abducit, & extra limites aut veri aut decori fortasse aufert. Si mihi factum, sit venia: testificor sana & sobria me amare, & eò redigi velle*

In Vitâ suâ.

velle scribenda, aut scripta. Nemo finem aut felicitatem, cum istis, in Naturâ ponat: nisi interpretatione quam dedi, id est Deo. Nemo item magnifica & alta nimis amplectatur, aut sapiat: ne subtilia quidem vel arguta: sed Senecæ verbis hæc temperemus, quæ nimis ex vero profert. Latrunculis ludimus, in superuacuis sæpe subtilitas teritur. Non faciunt bonos ista, sed doctos. apertior res est sapere, imò simplicior. Paucis opus est ad bonam mentẽ litteris. Epist. cvi.
Ita est. paucis opus, non tamen nullis: & ideò nos quoque modum tenuimus, & multa quæ dicere, multa quæ uberius aut subtilius dicere erat, omisimus: non famam ingenij nostri, sed tuum commodum, Lector, scopum destinantes. quem si attigi, benè est: tu adiuua, & iudicio hæc lege, & selige quæ ad virtutem sint & salutem: nec aliter, aut te & me fallis. Habebis autem à capite Sectarum diuisiones & initia, item Stoicæ: tum præcipua huius dogmata, & maximè decantata illa Paradoxa. *Reliqua in* Physiologiam, *ne confusio sit, sunt dilata. Hæc eruere, & disponere (nemini adhuc factum) arduum fuit, fateor: nec scio an pretium operæ apparebit. Illud tamen: hæc non facere solùm* Senecæ *illustrando, sed* Ciceroni, Plutarcho, Laertio, & *optimis veterum scriptorum. Hoc fine ama, aut æstima: & me quoque, siquid lapsus sim aut titubaui, excusa. Per tenebras & salebras iui, per viam adhuc inuiam: & vetus illud liceat prætendere,* Nullum sine veniâ placuit ingenium.

INDEX

INDEX DISSERTATIONVM MANVDVCTIONIS AD STOICAM PHILOSOPHIAM.

LIBRI PRIMI

DISSERTATIO I.

DISS. II.

DISS. III.

DISS. IIII.

DISS. V.

DISS. VI.

DISS. VII.

DISS. VIII.

DISS. IX.

DISS. X.

DISS.

DISS.

I. LIPSI

I. LIPSI MANVDVCTIONIS AD STOICAM PHILOSOPHIAM

LIBRI PRIMI

DISSERTATIO PRIMA.

Adhortatio ad Philosophiam omni ætati aptam & vtilem: & liberales ſcientias non tanti videri.

LIPSIVS. Nam quâ cauſſâ triſtiorem te, & fimbriatâ quadam fronte video? AVDITOR. Cauſſâ quidem apertâ. patriç pericula, an ruinas, ſolus ignoras? LIPS. Deus auertet, aut ſiſtet: quid tamen ad te propriè? AVD. In vnâ ſum naui. LIPS. Velim iſtâ. AVD. Quâ? LIPS. Sapientiæ, quam tracto. AVD. Vidêris mihi in libris eſſe, & ſic ſoles. LIPS. Non ſemper in iſtis feriis, & vouеam olim magis fuiſſe. AVD. Qui iſti igitur? LIPS. *Annæum Senecam* agnoſcis magnum inter magnos virum. AVD. Sępe à te ſic audio. ſed nunc quidem ſepono, vel ipſo te auctore. LIPS. Méne? defugio. AVD. Nam flos æui me habet, & in eo amœniora igitur hæc ſtudia, & velut florida, tractamus: grauiorum adhuc expertes. Fallor, aut monuiſti. LIPS. Illa tractare te monui, fateor: hæc ſeponere, non monui, & non ab illis tantùm, ſed cum illis, curare. Vis me verum dicere? Philoſophiæ amor & notitia aliqua etiam adoleſcentiæ adſciſcenda eſt: neque vlla ætas ei immatura. Vetus æuum ſi reſpicis, à pueritiâ huc ducebantur: & omitto alia monita, audi iſtud ab otij ipſius magiſtro. Μήτε νέος τις ὢν φιλοσοφεῖν μελλέτω, μήτε γέρων ὑπάρχων κοπιάτω. Οὔτε γὰρ ἄωρος οὐδείς ἐστιν, οὔτε πάρωρος, πρὸς τὸ κατὰ ψυχὴν ὑγιαῖνον: *Neque iuuenis aliquis* ab Epicuro

 diffe-

differat philosophari, neque senex defatigetur. Non enim immaturus quisquam, aut vietus & effœtus est, ad animæ sanitatem. Hæc Epicurus, & exemplo firmauerat: quem certa fides est, ab anno decimoquarto ætatis Philosophiæ operatum esse. Quídni fecerit, & tu facias mi adolescens? A corpore si æger sis, medicum non differas: mentis sanitas neglectui aut procrastinationi erit? Vt cælo tranquillo, & mari placido, nautæ quæ contra tempestatem sunt, expediunt: sic in istâ ætate, nondum tot curis aut fluctibus expositâ, iure præpares quæ sint illis mitigandis, aut tollendis. Amœniora ista artium nos quidem probamus, & illo velut vomere proscindi hoc animi solum, & præparari ad sementem cupimus: sed præparari. Veræ autem fruges, Philosophia est: cetera, herbæ aut flores. Quæ tamen quia iamolim & nunc nimis quidam adhærent, & æstimant: seueriores magistri reperti, qui totum hoc litterarium & liberale studium reiicerent ac damnarent. Cynici inprimis. qui παραιτοῦνται, vt Laertij verba sunt, τὰ ἐγκύκλια μαθήματα: *aspernantur liberales omnes artes.* Zeno caput Stoicæ, statim initio librorum De Republicâ, τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν ἄχρηστον ἀποφαίνει: *Liberalem doctrinam inutilem profitetur.* Quid noster hic Seneca? *Operosè*, inquit, *nihil agunt, qui litterarum inutilium studiis detinentur.* Et quàm sæpe alibi increpat? & quàm meritò hodie aliquis alter Seneca faciat, cùm nec modum, nec finem suum habent? Vanitas & ambitio quæritur, inuenitur: & Senecæ iterum verbis, *ista liberalium artium consectatio molestos, verbosos, intempestiuos, sibi placentes facit: & ideò non discentes necessaria, quia superuacua didicerunt.* O quàm in nostrum æuum competunt! tu quoque vides, & (quod gaudeo) erubescis. Sicut enim Paris ille apud Homerum, è prœlio profugus, cum Helenâ se oblectat: sic plerique relictis studiorum seriis, voluptaria modò sectantur. Atquin quattuor Artium genera sunt, vt Posidonius rectè olim distinguebat. *Sunt Vulgares, sunt Ludicræ, sunt Pueriles, sunt Liberales. Vulgares opificum, quæ manu constant, & ad instruendam vitam occupatæ sunt. Ludicræ, quæ ad voluptatem oculorum atque aurium tendunt. Pueriles, & aliquid habentes Liberalibus simile, quas* ἐγκυκλίους *Græci, nostri Liberales vocant. Solæ autem Liberales sunt, imò, vt veriùs dicam, Liberæ, quibus curæ animi Virtus est.* Quæ est scilicet sola Philosophia, cuius fructus

De Breuit. vit. cap. XIIII.

Epist. LXXXVIII.

Ibid.

artes vulgary ludicræ pueriles Liberaly

fructus illa Libertas, non affectibus, non culpis, non erroribus aut terroribus subiici, quatenus homini quidem datum. In quâ sunt, vt cum poëtâ dicam,

Fundamenta, quibus nixatur vita salusque.

DISSERT. II.

Conducere tamen hactenus Liberales, si præparant: non autem insistendum & inhærendum iis esse.

SERVILES igitur aliæ, aut certè Pueriles sunt: hæc est, quæ in liberos, quæ in viros transscribit, tibi, si me audis, assumenda. Quid ergo? destrictè aut abscisè alias Stoici repudiant? absit. hactenus tantũ, si detinent & vindicant sibi. *Tamdiu enim istis immorandum est* (iterum Seneca) *quamdiu nihil agere animus maius potest. rudimenta sunt nostra, non opera.* Sed & rudimenta vtilia, imò necessaria sunt: non aliter quàm ædium sublimium fundamenta. Itaque Xenocrates prudenter cuidam amuso & rudi, ad philosophiam tamen & diatribam suam adspiranti: Πορεύου, ἔφη. λαβὰς γὰρ οὐκ ἔχεις φιλοσοφίας: *Abi, abi, inquit. non enim ansas habes philosophiæ.* Vt nempe ansę humorem non continent, vasi tamen necessariç sunt ad vsum: sic de litteris, Sapientiam non habent, sed conferunt ad habendam. Seneca: *Quare liberalibus artibus filios erudimus? non quia Virtutem dare possint, sed quia animum ad accipiendam illam præparant.* Philo Iudęus, & Clemens Alexandrinus, vterque inter veteres (& hîc etiam inter nostros) doctrinâ eximij, scitâ allegoriâ hoc ingerunt; & prolem Abrahamo ex Agar ancillâ susceptam, cùm parere Sara non posset, huc ducunt. *Non enim sumus* (ait prior) *apti prolem ex Virtute suscipere, nisi priùs misceamur eius ancillæ. Est autem Sapientiæ ancilla, illa quæ in liberalibus artibus scientia ponitur: vt Musicâ, & Logicâ.* Similia Clemens in primo Stromateon. Nec leuem aliquam aut transitoriam in his operam requirunt: sed, ait iterum Philo, *Sicut in magnis fabulis aut argumentis, magna etiam Proëmia esse oportet: sic istic. maximum enim argumentum Virtus est, vt quæ circa grandem materiam versatur, vitam totam. Iure igitur non leuibus aut breuibus vtetur proëmiis, sed Grammaticâ, Geometriâ, Astronomiâ, Rhetoricâ, Musicâ, aliâ omni Logicâ*

Epist. LXXXVIII.

Ibid.

De cōgressu erudit. causâ.

gicâ contemplatione imbuetur : quorum teßera est, Saræ ancilla. En vera & vetera iudicia, quæ iure nouitiis istis omnibus & leuibus anteponas. Nec Stoici aut Cynici aliter: quorum vna mens est, quam dixi, non colere ipsas propter ipsas. Sicut miles pugnę per lusoria certamina se præparat: sic nos Sapientiæ per has artes debemus. Cui *εὐχρηστεῖν καὶ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, conferre plurimum etiam liberales scientias,* Chrysippus palàm scripsit. An non scriberet, qui caput Sapientiæ Socratem sciebat ita his instru-

Laërt. & alij. ctum, vt *Euripidem etiam ab eo in scribendis Tragœdiis adiutum,* manauerit in vulgus? Omnino ruditas illa animi, & vt sic dicam, agrestis ferocitas exuenda per has verè humaniores artes

VI. de Legib. est, & homini humanitas reddenda. Ὁ ἄνθρωπος, ait Plato, *παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὼν, θειότατον ἡμερώτατόν τε ζώων γίγνεσθαι φιλεῖ. μὴ ἱκανῶς δὲ, ἢ μὴ καλῶς τραφὲν, ἀγριώτατον μὲν ὁπόσα φύει γῆ: Homo rectæ institutionis & doctrinæ compos, diuinissimum & mitissimum animalium redditur : aliter autem, & vel non satis, vel non rectè institutus, ferocissimum & maximè indomitum omnium, quæ fert tellus.* Valdè imprimam tibi hæc verba; & vtinam iis possem, qui hodie ad Naturam, eâ contenti, omnia relegant. Falsò, falsò. *quantum domitus factusque equus distat ab indomito* (olim ita Aristippus :) *tantum doctus ab indocto.* Duo igitur teneamus, Comici veteris versu expressa:

Philonid. *Γράμματα μαθεῖν δεῖ, καὶ μαθόντα νοῦν ἔχειν:*

Et Litteras, & deinde Mentem iungere.

Vt personæ histrionum, etsi pulchræ, vsum non habent nisi faciei applices: sic litterę per se inanes, Sapientiæ admouēdę sunt. Nam solitariæ illæ, quid nisi leuem oblectatiunculam, aut otij

Seneca De Breu. vit. cap. XIIII deceptionem habent? *cuius errores minuent? cuius cupiditates prement? quem fortiorem, quem iustiorem, quem liberaliorem facient?* Sed neque curas affectusque tollent,

Horat. *—— non animum metu,*

Non mortis laqueis expedient caput.

Ad Sapientiam itaque eant, & nos ducant. non aliter quàm qui in patriam tendit, & viâ vtitur, & diuersoriis; sed non illa finem aut mansionem habet. Quod si aliter; ecce Epictetus, qui auo-

Dissert. II. cap. XXIIII cat & increpat: *Homo, obliuio te cepit instituti tui?* NON HVC IBAS, SED HAC. *Atqui elegans hoc diuersorium. Quàm multa autem*

autem alia? quot etiam horti aut prata? sed non, nisi vt transitus sint. Audiamus. satis diu amœna hæc studiorum habuerunt: seria addamus, & ne serò. Ecce maior ætas approperat, ecce curę vndique & turbæ: quid cessamus? Quin, sicut hoste appropinquante, minuta relinquimus, & recipimus nos in firmam & inconcussam hanc Sapientię arcem? Te hortor: me vnà. ecce cani caput & genas incipiunt spargere, ecce quintus & quinquagesimus annus me pulsat: & ego sedeo, ambulo, & in litore vagus conchulas & lapillos lego? Venti vocant, nauis oram soluit, recipe me ô Sapientia, & in beatæ Tranquillitatis portu desiste.

DISSERT. III.

Philosophiam non damnari, nec alienam, imò vtilem Christianis esse. Tricas tamen & cauillos vitandos, & cum modo habendam.

EGO enim venio, &

O mihi curarum requies, ô sacra voluptas
Vnáque pax animo,

non te dimittam, donec me vita dimittet. AVD. Me quoque hoc igne tuo incendis: sed metus aliquis est, qui retinet & pedem refrænat. Hoc, inquam, timeo, ne suadeas (cum Lucretio dicam)

Impia me rationis inire elementa, viamque
Endogredi sceleris.

Nónne Christiani sumus? illi damnant hoc totum Philosophari, & Patres illos nostros audi. Lactantium: *Facessant omnes isti* (Philosophi) *qui vitam humanam non instruunt, sed turbant.* Gregorium Nazianzenum: *In Ecclesiam, velut quædam* * *Ægyptiacæ pestes, philosophi irrepsère.* Tertullianus quoties conuiciatus est, aut illusit? [a] *Philosophi patriarchæ, vt ita dixerim, hæreticorum.* Iterùm: *Quiduis struere ac destruere eruditi, magisque dicendo persuadentes quàm docendo.* Iterumque: *Sapientiæ & facundiæ caupones.* Iam alibi: [b] *De quorum ingeniis omnis hæresis animatur.* Denique pulchro titulo: [c] *Philosophus animal gloriæ.* Hieronymo hoc arrisit, & transscripsit: [d] *Philosophus est gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium.* Sed & Ambrosius Antistes: *Phalerata magis, quàm vera sapientia, quæ aliena quærit cùm sua nesciat; cæli plagas* scruta-

Lib. III. cap. XXX.
Orat. de modo in Disput.
* *Ranas* facit eos Augustin. *De conuenient. dec. pracep. cap. II.*
[a] De Anim. cap. III.
[b] Lib. I. adu. Marc.
[c] De An. cap. I.
[d] Epist. ad Iulian.

ſcrutatur, Deum ignorat quem ſolum noſſe deberet. Nec noſtri tantùm, ſed ecce ſerius ille Triſmegiſtus damnat: Ἑλλήνων φιλοσοφία, λόγων ψόφος: *Græcorum philoſophia, verborum ſtrepitus.* Hæc Lipſi ſunt quę abſterreant, pietati quidem addictum. LIPS. Erras, & ſeorſim ab aliis ſentis qui verè ſunt pij. Nónne in ſcholis noſtris, Ariſtoteles & philoſophi, iamdiu eſt cùm regnant? Nec veteres illi aliter: quos aduocas quidem, ſed non ſanâ & ſuâ mente. Nihil ij veræ & ſobrię philoſophiæ damnatum aut reiectum eunt: ſed aut Sophiſticam culpant, aut nimium eius ſtudium & honorem. Nam, vt ſcias, primis illis Eccleſię temporibus non deerant, qui Chriſtum ore adſumerent, & Platonem animo non exuerent: qui miſcerent etiam dogmata, & ſacra illa profanis prauâ ſubtilitate temperarent. Inde errorum riui, & hęreſes: & iure merito Patres in hos tales incurrunt. At hanc ſubditam & dominæ illi, vt ſic dicam, ancillantem, adeò non ſternunt, attollunt potiùs & laudant. Lactantium ipſum, prima-
Lib. v. ca. I. rium tuum teſtem, audi: *Philoſophia non nocet, imò prodeſt plurimum, ſi religione imbutus eſt animus.* Vides? adiumenti, non noxę vicem habet: ſi pietas adeſt, & religio præeſt. Clemens Alexan-
I. Strom. drinus hoc pulchrè: *Etſi ipſa ſibi ſufficit, nec opis alienæ eget doctrina Seruatoris, cùm ſit potentia & ſapientia ipſius Dei: tamen Græcanica philoſophia ſi acceſſit, non quidem validiorem facit veritatem, ſed Sophiſticos inſultus ab eâ amolitur & inſidias omnes auertens,* SEPES ET LORICA *eſt Dominicæ vineæ.* Quibus poſtremis ad Sa-
Eo. l. libro. lomonis verba adſpexit, alibi etiam ea interpretatus: *Sapientiam,* inquit Salomon, *vallo circumda, & attollet te, & coronâ voluptatis proteget.* Transfert deinde ad Philoſophiam, iungitque: *Igitur & tu, ſi Sapientiam ſepto Philoſophiæ & variæ eruditionis munieris, à Sophiſticâ inacceſſam ſeruabis.* At Gregorium Nazianzenum etiam obducis. Illúmne, qui à puero deditus in his artibus fuit? nam Athenis, vnà cùm magno illo Baſilio, Philoſophiam & Philologiam in ipſo earum fonte hauſit, & paſſim ſcripta ſua irrigat iis aquis & perfundit. Quid autem ſuper his
Orat. funebri in Baſil. ſentiat, audi eius verbis. Οὐκοῦν ἀτιμαστέον τὴν παίδευσιν, ὅτι τοῦτο δοκεῖ τισιν, ἀλλὰ σκαιοὺς καὶ ἀπαιδεύτους ὑποληπτέον τοὺς οὕτως ἔχοντας, οἳ βούλοιντ᾽ ἂν ἅπαντας εἶναι καθ᾽ ἑαυτούς, ἵν᾽ ἐν τῷ κοινῷ τὸ κατ᾽ αὐτοὺς κρύπτηται, καὶ τοὺς τῆς ἀπαιδευσίας ἐλέγχους διαδιδράσκωσιν: *Non igitur in vili habenda eruditio,*

ditio, quia quibusdam ita videtur: sed censendum LAEVOS ET IMPERITOS *illos sic affici. qui vellent* OMNES SVI SIMILES *esse, vt in communi illo grege laterent, & inscitiæ reprehensionem effugerent.* Sunt vera, sunt aurea. non habet, non habuit hostes omnis ista Doctrina, nisi indoctos. Nam de Tertulliano, quid tu adfers? ille in omni genere artium tinctus, amat profectò cultores atque æstimat: sed non illos vanos, fucatos aut fucos, qui vel stultè præferunt, vel improbè abutuntur. Nec alio fine dicta illa eius, aut sensa. Idem in nostrorum aliis. de Trismegisto, sua quædam caussa est: qui iamtunc (quisquis aut quandocumque fuit) videbat Græcos dignissimam artium ad minuta aut ludicra deducere: atque id carpit. Nam, vt Democriti etiam verbis & querelâ vtar, multi sub sacri nominis titulo erant, ζηλωταὶ τεχνυδρίων, ἐριδαντέες, καὶ ἱμαντιλεκτέες: *minutarum* Apud Clē. *artium rerumque aucupes, certatores & litium auidi, & flexuosarum* I. Strom. *captionum sartores.* Vtinam nec hodie tales, aut talia! *sed quantum* Sen. epist. *temporis quibusdam verborum cauillatio eripit, & captiosæ disputa-* XLV. *tiones, quæ* ACVMEN IRRITVM *exercent?* Nectunt nodos, & soluunt: id est, quid nisi aranearum subtiles telas texunt, & retexunt? Sicut pueri pilam percutiunt & repercutiunt, sterili voluptate: sic isti. *Atque vtinam* (ait Seneca) *disputationes istæ* Epist. *tantùm non prodessent! nocent. Hoc manifestum est, comminui &* DE- XLVIII. BILITARI GENEROSAM *indolem, in istas angustias coniectam.* Hoc igitur est, quod damnat in Græcis Trismegistus, & siquid tale superfluum: idem Diuus Hieronymus, & pulchrâ imagine, vult rescindi. *Legimus*, inquit, *in Deuteronomio, Domini voce* Epist. ad *præceptum, Mulieris captiuæ radendum caput, supercilia, omnes pilos* Magnum. *& vngues corporis amputandos, & sic eam habendam in coniugio. Quid ergo mirum, si & ego Sapientiam sæcularem, propter eloquij venustatem, & membrorum pulchritudinem, de ancillâ atque captiuâ Israëlitidem facere cupio? &, si quiquid in eâ mortuum est Idololatriæ, voluptatis, erroris, libidinum, vel præcido vel rado?* Audimus te, vir & nomen sacrum: & in contubernium, imò legitimum thorum ducimus Philosophiam, sed purgatam & recisam. Item Augustinum: *Siqua philosophi vera dixerunt, ab eis esse, tamquam* Lib. II. De *iniustis possessoribus vindicanda.* Vindicemus. & quàm multa ea Doctr. Christ. sunt? quàm præclara in omni cognitione Naturæ, in morum

directio-

directione, dixerunt? vt bonus aliquis iudex pronunciet, ab altiore illâ Mente ad capiendum instructos, ad vulgandum instinctos. Claudianum Mamertum audire est pretium. *Animaduertamus has philosophorum animas, quæ tam remota persecutæ sunt, tam peritè viderunt, iccircò* LVMINE VERITATIS ADFLATAS, *vt in* SALVTEM *generis humani toti mundo quandoque ederetur dogma. Apud rudes verò gentium mentes, gentilium vteremur testimoniis: quò magis ignorantiæ morbo cæcata, & infidelitatis frigore in quamdam glaciem durata gentilitas, Euangelicæ veritatis calori cederet, si eadem veritas aduersantium quoque nobis ore sonuisset.* Pulchra ista. & vides de adflatu, vides de caussâ & fructu, hodie etiam vera. Quis non dicam gentilium, sed & nostrûm non commouetur, & in recto sensu firmatur, cùm videt priscos illos, de Deo, Prouidentiâ, aliis diuinis, sic magnificè & verè sensisse? Idem in Virtute. quæ magis approbatur & inseritur, sic culta illis, qui ob solam eam colebant. Itaque cum Clemente sentiamus: *μία τῆς ἀληθείας ὁδός· ἀλλ' εἰς αὐτὴν, καθάπερ εἰς ἀέναον ποταμὸν, ἐκρέουσι τὰ ῥεῖθρα ἄλλα ἄλλοθεν*: VNA VERITATIS EST VIA, *sed in eam, tanquam in perennem fluuium, influunt & conueniunt* ALIVNDE ALII RIVI. Ita sanè. omnes isti Philosophorum riuuli, aut eunt aut ducuntur à bonis, ad Veritatis nostræ perenne flumen: & ornant siue augent illud, saporem tamen non mutant. Pone igitur metum adolescens. Omnes illos Græcos Latinosque vide, culmina nostra & lumina: *nescias* (verba Hieronymi) *quid in iis primum admirari debeas, eruditionem sæculi, an scientiam scripturarum.* Denique stimulum etiam incutiam à Iustino, illo sancto: *Ἔστι γὰρ τῷ ὄντι*, inquit, *φιλοσοφία μέγιστον κτῆμα, καὶ τιμιώτατον θεῷ, ᾧ τε προσάγει καὶ συνίστησιν ἡμᾶς μόνη. καὶ ὅσιοι ὡς ἀληθῶς οὗτοί εἰσιν οἱ φιλοσοφίᾳ τὸν νοῦν προσεσχηκότες*: *Est reuera Philosophia* MAXIMVM BONVM *& possessio, & apud Deum* VENERABILIS: *quæ* DVCIT NOS AD EVM ET SISTIT SOLA: *&* SANCTI *beatique illi, qui mentem ei donant.* Quæ vera de verâ philosophiâ, ad quam te solam voco.

Lib. I. De statu an. cap. VIII.

I. Strom.

Epist. ad Magn.

Ad Tryphon.

DIS-

DISSERT. IIII.

A quibus petenda Philosophia? Aristoteles & Plato laudati: nec tamen his solis adhærendum.

AVD. Iam me do equidem & compono, vnâ modò fluctuatione, quam *Veram* appelles? Nam sectas, & quasi vias, Philosophantium plures video: quam igitur tuto pede insistam? & quæ breuiùs certiusque perducet? LIPS. Arduum, nec arduum fortasse hoc definire. Nam quàm multæ eæ viç sunt? & quæque duces & antesignanos suos magnos & verendos viros habet. Sed tamen eò iam ventum, vt reliquis cedentibus, duæ de Principatu ferè contendant, Peripateticorum & Stoicorum. Nam Epicuréos communis consensio iugulauit: Academici ipsi se, & nullam scientiam profitendo, discipulos habere desierunt. De Peripateticis, hodierna iudicia si audias, rem factam habes: in scholis soli regnant, ab octingentis amplius annis apud Græcos Latinosque admissi. Quis pellet? nec velim, nec debeam fortasse: diuiduum tamen hoc regnum facere, & collegas dare, nescio an non Sapientia mecum optet. Aristotelem, regem illum Peripateticorum, magnum inter homines fuisse, quis abnuat? & magni ipsi viri locũ sic adsignant. Cicero inter primos: *Vir non solùm in dicendo copiosus, sed etiam in Philosophiá singularis.* Alibi: *Summo ingenio, scientiá, copiá.* Iterumque: *Quo nihil politius, nihil acutius.* Eidem *aureum eloquentiæ flumen* dicitur: & Plutarcho, *Vir eloquentissimus, & peritus flectendi animos quaquá vellet.* Denique plenâ manu Cicero: *Quis omnium doctior, quis acutior, quis in rebus vel inueniendis, vel iudicandis, acrior Aristotele fuit?* Neque alij ab his elogiis diuertunt. Plinius quidem, *Summum in omni doctriná virum* appellat: alibi, *immensæ subtilitatis.* Quid Arnobius? *Vir ingenio præpotens, atque in doctriná præcipuus.* At Auerroës velut lymphatur in eius laudes. *Aristoteles,* inquit, *tres scientias inuenit, Logicam, Naturalem, Diuinam: &* NVLLVS ERROR *inuentus est vsque ad hoc tempus, quod est mille & quingentorum annorum. Et talem esse vnum hominem, potius est* MIRACVLOSVM, *quàm humanum.* Idem alibi: *Aristoteles est* REGVLA & EXEMPLAR, *quod Natura inuenit ad demonstran-*

[Margin notes: contra Epicureos (handwritten) — IV. Acad. — I. Tuscul. — IV. Acad. — In Proœm. Physic. — In III. De Anim.]

monstrandam VLTIMAM PERFECTIONEM *humanam.* Denique simili elogio: *Aristotelis doctrina est* SVMMA *veritas. quoniam eius intellectus fuit* FINIS HVMANI INTELLECTVS. *Quare benè dicitur, quòd fuit creatus & datus nobis diuinâ Prouidentiâ, vt sciremus* QVIDQVID POTEST SCIRI. Hęc magna, admiranda sunt, fateor: & quæ virum cælestibus pænè æquent. Quid tamen alij? alia. Tertullianus *Minutiloquium* eius taxat: & eâdem voce Irenęus, *Minutiloquium & subtilitates circa quæstiones*: Hieronymus, *Versutias eius.* Quid volunt? nimis & tenuiter subtilem fuisse, atque inquisitorem: sæpe cum obscuritate. Ideò Sidonius: *Explicat vt Plato, implicat vt Aristoteles.* At Gregorius Nazianzenus & hoc, & grauiora obiicit. Βάλλε μοι, inquit, Ἀριστοτέλους τὴν μικρολόγον πρόνοιαν καὶ τὸ εὔτεχνον, καὶ τοὺς θνητοὺς περὶ ψυχῆς λόγους, καὶ τὸ ἀνθρωπικὸν τῶν δογμάτων: *Abiice mihi Aristotelis minutiloquam sagacitatem & artificium, abiice mortuales illos super animâ sermones, & vniuersè humana illa dogmata.* Damnat non assurgentem, & in humilibus terrenisque hærentem. Hoc & Atticus apud Eusebium: Ἀριστοτέλους λεπτὴ καὶ ταπεινὴ δριμύτης. ἥτις διαδῦναι μὲν τῶν ἐπὶ γῆς πραγμάτων, καὶ τὴν ἐν τούτοις ἀλήθειαν ἰδεῖν ἐδυνάτο, τῆς δὲ ὄντως ἀληθείας ἐποπτεῦσαι τὸ πανδίδιον οὐχ οἷα τε ἦν αὐτή: *Aristotelis tenuis & humilis subtilitas. quæ res terrenas quidem peruadere, & quid verum in iis peruidere posset; at solidæ illius veritatis clarum & serenum lumen non ei fuit inspicere.* Lactantius pariter: *Aristoteles de Deo ipse secum dissidet, & repugnantia dicit & sentit.* Iterùm: *Aristoteles Deum nec coluit, nec curauit.* Philo Iudæus: Ἀριστοτέλης μήποτ' εὐσεβῶς καὶ ὁσίως ἐπιστάμενος: *Aristoteles numquam piè aut sanctè doctus.* Itaque vides mi Auditor attolli, vides deprimi, in iudiciorum isto velut oscillo suspensum. Imò & hoc disce, Platonem illi consensu ferè ab antiquis præponi. Cicero ipse, ille ex professo, imò velut ex conducto, eius præco, palmam aufert, & in Platonis dextram transfert. *Aristoteles, excepto Platone, philosophorum Princeps.* Nónne palàm secundum facit? Iterùm: *Aristoteles longè omnibus, Platonem semper excipio, præstans ingenio & diligentiâ.* Et plerique etiam nostrorum procerum tabellam in hanc partem dimittunt. Arnobius: *Plato ille diuinus, multa Deo digna, nec communia sentiens multitudini.* Iterùm: *Plato ille magnus, piè sanctéque sapiens.* Et Tertullianus consentit, & in Ægypto hæc dogmata

[Margin notes: De Anim. cap. VI. — Lib. II. Adu. Hær. cap. XIX. — In Eccles. cap. X. — Orat. I. De Theolog. — De Præp. Euang. lib. XV. — Lib. I. ca. V. — De Ira Dei cap. XIX. — De mundo incorr. — V. De Fin. — I. Tusc. — Lib. II. — Ibidem.]

gmata à Trismegisto illo hausisse maximè, eiusque scriptis, fatetur. At alij ad prophetas & sacros etiam libros mittunt. & palàm Numenius: Τί ἐστι πλάτων, ἢ μωϋσῆς ἀττικίζων; *Quid est Plato, nisi Moses Atticissans?* Augustinus autem, ille nostrorum scriptorum apex; *Platonem ceteris philosophis gentium longè latéque præfert.* Imò in cælo pænè (quatenus piè potest) ponit. *Hunc Platonem*, inquit, *Labeo inter semideos commemorandum putauit: semideos autem heroïbus anteponit, & vtrosque inter numina collocat. Veruntamen istum, quem appellat Semideum, non heroïbus tantùm, sed etiam diis ipsis præferendum esse non dubito.* Eodem sensu alibi, *Templum ei iustiùs, quàm diis illis gentium ponendum.* Et quâ de caussâ? quam ipse promit: *Platonicæ familiæ philosophos, facillimè omnium, paucisque mutatis, fieri posse Christianos.* Et sanè multum in Philosopho, imò caput est, ad Deum & diuina assurgere: à quibus cetera omnis sapientia nexa est & pendet. Itaque vides in istis Aristotelem (nec pudens aliquis negauerit) à Platone, itemq; à Stoicis, longè vinci & relinqui. Quid tamen est? Dialectica firmiter & compositè tradidit: idem Physica. de quibus Tullij hoc testimonium: *Naturam sic à Peripateticis inuestigatam, vt nulla pars cælo, mari, terrâ sit prætermissa.* Et Laërtij: Ἐν τοῖς φυσικοῖς αἰτιολογικώτατος πάντων ἐγένετο, ὥστε καὶ περὶ τῶν ἐλαχίστων ἀποδιδόναι τὰς αἰτίας: *In naturalibus omnium maximè rationes reddidit, etiam ad res vsque minimas.* Ideò vtiliter, quod ad has duas partes attinet, in Scholas receptum fateor: quem enim potiùs? & veteres alij, qui hæc tradiderunt, æuo perierunt. Sed & opus iuuentuti, certum doctorem & dogmata esse, quibus insuescant. *Quemadmodum folia*, ait Seneca, *per se virêre non possunt, ramum desiderant cui inhæreant, ex quo succum trahant: sic præcepta si sola sunt, marcent, infigi volunt sectæ.* Iuuentuti, inquam, hoc opus: at iam viros, quæ inuidia aut ignauia est, longiùs non mittere? In Theologicis, in Ethicis, in ipsis Physicis, quàm multa præclara, rara, Pythagoréi aut Stoici dixerunt? & quædam etiam alij. Hæc ego non adeam, vsurpem, & velut relictam à maioribus hereditatem cernam? Audacter. & vt si in Senatu sedeam, non audiam tantùm, sed examinem: & ipse rogatus, sententiam dicam. Nam *semper illam vnius sequi* (argutè noster Annæus) *non id curiæ, sed factionis est.* Equidem adsurgo & veneror inuenta inuentoresque sapien-

De Anim. cap. II. — VIII. De Ciuit. — II. De Ciuit. c. XIIII. — Cap. VII. — De Ver. relig. c. IIII. & Epist. ad Diosc. — V. De Finib. — Epist. XCV. — De Vit. Beat. ca. XXX.

Sen. epist. XXXII. tiæ: sed vt homo homines, & *qui non domini nostri, sed duces sunt*. Quis ille tam feliciter, imò tam diuinè sapiens,

Omnia veridico, qui quondam ex ore profudit?

Non fuit, non erit. & est hoc æternæ illius benignitatis, spargere ingeniorum dona in ætates, & in homines: nec in vnam illam, aut hunc vnũ, omnia & semel contulisse. Optimus vatum:

Iliad. δ. Ἀλλ᾽ ὅπως ἅμα πάντα θεοὶ δόσαν ἀνθρώποισιν:

Sed non insimul, & semel, omnia dij sua donant.

DISSERT. V.

Electione vtendum. & hoc fine Sectæ præcipuæ ostensæ: & primùm Barbarica.

EX his effectum volui, nec homini vni, imò nec sectæ districtè adhærendum. Quæ seruitus ista sit? alius iugum Epist. XLV. subeat: tu mecum, siue cum Senecâ, aude profari: *Non me cuiquam mancipaui, nullius nomen fero. multum magnorum virorum iudicio tribuo, aliquid & meo vindico.* Quod si omnino lubet partiarium esse; vna Secta est in quam, me iudice, tutò nomen demus. Ea est Ἐκλεκτικὴ (*Electiuam* liceat reddere) quæ à Potamone quodam Alexandrino introducta, valdè ad meum sensum. De In Præfat. eo Diogenes Laërtius: Ἔτι δὲ πρὸ ὀλίγου ἡ Ἐκλεκτική τις αἵρεσις εἰσήχθη ὑπὸ Ποτάμωνος τοῦ Ἀλεξανδρέως, ἐκλεξαμένου τὰ ἀρέσαντα ἐξ ἑκάστης τῶν αἱρέσεων: *Nunc verò nuper etiam* ELECTIVA *secta introducta est à* POTAMONE *Alexandrino, quæ seligit & excerpit placita è singulis sectarũ.* Ades, ades optime philosophantium: viam ipsam ingressus es ad penetralia illa Veri. Et quando hic homo vixit? *paullo ante Diogenis tempora,* vt indicat in primis verbis. Atqui Diogenes circa M. Antonini Imperatoris æuum scripsit. O tardè repertum aut editum, quod primitùs oportebat! Qui varia & varios cum industriâ legit, cum iudicio seligit: ne ille factionis expers, veri consors, facillimè reddetur. Quid ais? placet consequi, & æmulari? AVD. Persuades. sed firmiter & promptè etiam vt possim, quin tu mihi ipsas Sectas, certè præcipuas, digeris & in conspectu ponis? Sed & censebis de quibusdam, censeo: & sic viam ad eligendum sternes. LIPS. Longiùs ducis: sed sequor, & laudabili cupiditati subsigno. Tres scito vniuersè eas esse,

Barba-

Electiua secta

Barbaricam, Italicam, Græcanicam: nondum per homines aut capita, sed nationes & populatim distinctas. *Barbaricam* dicimus, quæ extra Græciam aut Italiam, & antiquissima quidem, fuit. Quidni antiquissima? cui à primo illo humani generis parente origo: imò à Deo ipso fuit. Quis enim alius Sapientiæ hos radios, nisi ipsa Sapientia primùm emiserit? Ille vt benignè imaginem sui homini infudit, sic & animi hæc ornamenta siue adiumenta; & quidem pleniore tunc manu. Nam quis ambiget, quin ille, quem præsentiâ & alloquio suo dignatus est, qui nondum offenderat, & fruebatur amore diuino; qui recens in natalibus magni mundi huius erat; qui inspector cognitorque tot nouorum operum cælo, terrâ, mari: quin is, inquam, cognitione variâ, & interiore magis, fuerit perfusus? Præsumendum est: atque etiam illud, eumdem labe peccati tenebrosum, lapsu à culmine felicitatis debilitatum, multa clari eius luminis amisisse, quod in priore statu intus lucebat, foris allucebat. Anteà ei vnum opus, contemplatio, & viuere vix aliud erat, quàm cogitare. at postquàm felicitate, & eius sede, excidit: labor accessit, & cura corporis, imò dolor & morbi corporis animique: & vix aliud mansit, quàm velut è magno igne scintillæ, atque eæ occultæ in fomite ingenij, & sub cinere sopitæ. Itaque studio & inquisitione excitandæ, & in flammam aliquam producendæ fuerunt: quò iuuit memoria, itemque

Vsus, & impigræ simul experientia mentis. Lucret.

Sic facta scientia, & per manus tradita: ab ipso quidē filiis (nam quæ pulchrior firmiorque hereditas potuit?) & inter eos Setho primogenio. Cui curæ etiàm fuit, vt ad posteros perueniret. cumq; audisset à præsago patre fore, vt mūdus aquâ & tum igne periret; ipse prouidè columnas duas destituisse dicitur, alteram *lapideam* alteram *latericiam*: vt illa aquis, hæc igni superesset. In iis, quæ inuenta notaque hactenus essent, inscripsisse: & istam quidem absumptam; illam super Flauij Iosephi æuo fuisse. quod eius fide totum hîc trado. μένει δὲ ἄχρι τῆς δεῦρο κατὰ γῆν Σειρίδα: *Manet verò ad hoc æui in Syria regione.* Ita nec communi quidem illâ diluuione Sapientia vetus periit; tum adminiculo isto fulta; tum magis certiusque, quia Noachus ille, qui superfuit, annos sexcentos ante inundationem vixerat: atque ita ab Adami poste- Lib. I. Antiq. Iud. cap. III.

Barbarica
Italica
Græcanica
Adā

ris, & à patre suo Lamecho, qui cum ipso Adamo vixerat, multa potuit & debuit hausisse. Ab isto iam eiusque stirpe, vt illa per terrarum orbem, sic Sapientia diffusa, in Chaldæos, Ægyptios, Æthiopas, Indos, Persas, Scythas, Gallos, Celtas, & quidquid aliud alibi hominum fuit. Nam de Iudæis quid dicam? certum vel in primis habuisse ac coluisse, iaminde ab Abrahamo patre suo, & Moyse: eique Vates & Sacerdotes præfuisse. Salomonis etiam regis scripta quàm hoc ostendunt? & plura aliorum fuisse non ambigimus, etsi æuo sublata. Quin & sectæ paullatim apud eos Essæorum, Sadducæorum, Pharisæorum: qui solet exitus esse sapientiæ senescentis, & pænè dicam delirantis. Sed hæc est illa igitur, quam BARBARICAM philosophiam suprà, sed Græcorum appellatione dixi. Cur enim reipsâ Barbara? nam & cultę gentes olim fuerunt, & Græcis ipsis hunc cultum animorum communicarunt. Hæc consensu prisci tradiderunt, quibus cura æuum & res in eo veteres nouisse:

1. Strom. interque eos Clemens Alexandrinus. φιλοσοφία τοίνυν, inquit, πολυωφελές τι χρῆμα, πάλαι μὲν ἤκμασε παρὰ βαρβάροις, κατὰ τὰ ἔθνη διαλάμψασα, ὕστερον δὲ καὶ εἰς Ἕλληνας κατῆλθε: *Philosophia, res variè vtilis, olim quidem viguit apud Barbaros, per gentes sparsim resplendens; postremò denique ad Græcos etiam venit.* Idem Augustinus: qui

VIII. De Ciuit. cap. IX. *præter Italicos & Ionicos, etiam aliarum gentium philosophos* nouit & nominat, *Atlanticos, Libycos, Ægyptios, Indos, Persas, Chaldæos, Scythas, Gallôs, Hispanos.* Et Atlanticos intellegit, qui in Africâ consederunt, siue Mauritaniâ eius parte: duce Atlante eò delati. quem Saturni fratrem fabulantur, & astrologum faciunt (id non falsò) eoque creditum cælum humeris sustentare. Procopius auctor, ad vrbem *Tingim columnas duas albas marmoreas visi, in quibus Punicâ linguâ scriptum*: NOS MAVRISI, QVI FVGIMVS A FACIE IOSVE FILI NVNIS PRAEDONIS. *Libyci,*

II. Bell. VVandal.

quos adiungit, finitimi sunt, ab hac aut aliâ propagine: nisi & *Æthiopum sophos* (de quibus statim) capis. Iam *Ægyptij* noti, eorumque sacerdotes, scientię & sacrorum simul antistites ac cultores. Ipsæ litteræ sacrę hos ingerunt, dum produnt *Moysem omni doctrinâ Ægyptiorum institutum.* Neque ita proderent, si damnarent. Et ab illâ maximè gente, ob situs opportunitatem & commerciorum, certum est Philosophiam, eiusque sororem Medi-

Medicinam, in varias gentes, atque ipsam Græciam translatam. Addit *Indos.* apud quos duplex genus, Alexandro regi eiusque comitibus notum, & per eos notificatum, *Brachmanes*, & *Germanes.* Ita enim Straboni dici video: iterumque inter *Germanes*, genus quoddam qui *Hylobij, quia in siluis viuunt*, appellari. Lib. xv. Hos omnes, & dogmata eorum in parte, describit idem: & vide. Clemens Alexandrinus hos vno cõmuni nomine *Gymnosophistas* appellat, quod idem Apuleius, Solinus, Augustinus alibi, & Strabo: atque addit Clemens: Διττὸν δὲ τούτων (γυμνοσοφιστῶν) τὸ γένος. οἱ μὲν, Σαρμάναι, αὐτῶν· οἱ δὲ, Βραχμᾶναι καλούμενοι. καὶ τῶν Σαρμανῶν οἱ Ἀλλόβιοι προσαγορευόμενοι, οὔτε πόλεις οἰκοῦσιν, οὔτε στέγας ἔχουσιν, δένδρων δὲ ἀμφιέννυνται φλοιοῖς: *Duplex Gymnosophistarum genus, alij Sarmanæ* (ita scribuntur, aliter paullò quàm Straboni) *alij Brachmanæ dicuntur. Et inter Sarmanas sunt Allobij* (scribendum verò *Hylobij*, ex re & ex Strabone) *qui nec vrbes colunt, nec tecta habent, arborum modò foliis vestiti.* I. Strom. Itaque hi postremi, veri *Gymnosophistæ* sunt: atque ab iis in alios nomen diffusum. Quos tamen etiam apud Æthiopas Hieronymus agnoscit: *Indorum*, inquiens, *Brachmanes, & Æthiopum Gymnosophistas*: cui & Philostratus consentit: sed ab aliis vix dissentientes. Lib. IIII. in Ezech. cap. XIII. Nam probabile, ex Indiâ in Æthiopiam cum re & nomine suo venisse. Adde caput & doctorem iis fuisse *Buddam* quemdam, *quem è latere suo virgo dicebatur generasse.* Hieronymo ita scriptum: & an ad natalem Euæ è viro virgine, per ambages eunt? Adu. Iouin. I. Idem Clementi nominatur *Buttas, & vt Deum coli ab iis*, tradit. Sequuntur *Persæ*: & cui non cogniti eorum *Magi*? *Chaldæi* deinde, & ipsi, in cælesti maximè scientiâ, noti: sicut & *Scythæ*, apud Iustinum & Curtium: & denique *Druidæ Gallorum.* Neque enim pedem hîc figimus, neque opus aut vsus est: illud constet, Philosophiam ab orbe condito, & vbique ferè orbis fuisse, nec sine directione & numine diuino. Conseruanda enim semper aliqua semina cælestis & humanæ sapientiæ: etsi in alias, ac malas sæpe, fruges degenerarunt. Illud in hac *Barbaricâ* pulchrum corollarium: ὅτι οἱ παλαιότατοι τῶν φιλοσόφων (Clementis verba) οὐδὲ ἐπὶ τὸ ἀμφισβητεῖν καὶ ἀπορεῖν ἐφέροντο. ἀλλ' οἱ νεώτεροι τῶν παρ' Ἕλλησι φιλοσόφων, ὑπὸ φιλοτιμίας κενῆς τε καὶ ἀτελοῦς, ἐλεγκτικῶς ἅμα καὶ ἐριστικῶς, εἰς τὴν ἄχρηστον ἐξάγονται φλυαρίαν: VIII. Stromat. *Quòd vetustissimi philosophantium*, MINIME AD

CON-

Indi.

Persæ magi
Chaldæi
Scythæ
Druidæ Gallorum

CONTENDENDVM *vel differendum ferebantur: sed* HI NOVI *apud Græcos, ambitione vanâ & inutili impulsi, reprehendunt & litigant, & ad* MERAS INEPTIAS *nugasque delabuntur.* Non possum, Auditor, quin leuiter hîc sistam, & pulcherrimum institutum laudem. Quo fine tot disputatiunculæ? ad vitam? non faciunt. ad verum? sępe obruunt. Ad exercitium? hoc non nego: sed quanto vtiliora alia, in quibus acuere & producere ingenij hunc mucronem erat? Nam pleraque ista circa verba, & minuta sunt: & diu tamen impediunt ac ligant. Ariston olim pulchrè, hos tales *cum iis comparabat, qui cancros comedunt. nam propter exiguum alimentum, circa crustas & testas diu occupantur.* Tale hîc. Atqui acuta sunt. *Quid dicis?* ait Seneca. *nihil est acutius aristâ. Quædam inutilia & inefficacia ipsa subtilitas facit.*

Epist. XLIIII.

DISSERT. VI.

De sectâ Italicâ: eius auctore Pythagorâ: item bonitate, sed non diuturnitate. Aliquid de Nigidio, Sextio, & Senecâ in hanc inclinatis.

DE *Barbaricâ* dixi: quæ vicina origini suæ, id est Deo fuit: sequitur ITALICA, quæ à Barbaricâ manauit, & proximè ab eâ abest. Huius caput *Pythagoras*: ô magnus, & ingenij iudiciique præstans vir! aut vtraque me fallunt. De æuo eius aliquid ambigui aut varij reperio. Plinius: *Veneris stellæ naturam Pythagoram deprehendisse, Olympiade* XLII. *qui fuit annus vrbis* CXLII. Is erat Tarquinij Prisci regnantis annus quintus. Dionysius, *in Italiam venisse & docuisse post quinquagesimam Olympiadem:* quod esset, Seruij Tullij primo regno. Cum eo Liuius consentit: at Cicero leuiter dissentit, & *regnante Tarquinio Superbo in Italiam venisse,* tradit. Hoc idem Agellius, ipsis ferè verbis, in Chronologiâ suâ. Repetit & alibi Cicero, *Pythagoram in Italiâ temporibus iisdem fuisse, quibus L. Brutus patriam liberauit.* Hęc omnia Olympiadem LIX. aut & LX. tangunt, quâ istâ floruisse eum Diogenes prodit. Augustinus, *cœpisse excellere & nosci, eo tempore quo soluta est captiuitas Babylonica*: quę fuit Olympias quinquagesima. At Eusebius, viguisse in LXIII. obiisse in LXIX. Hæc omnia cum Plinianâ notâ ægrè consistere possunt:

II. Natur. Hist. cap. VIII.
II. Antiq.
I. Tuscul.
Lib. XVII. cap. vlt.
IV. Tusc.
XVIII. De Ciuit. cap. XXXVII.

poſſunt: niſi admodum iuuenis ſanè, imò puer, ſtellam illam & curſum eius obſeruauit: quod non probabile. Quia ab illo anno Pliniano, ad dictam LXIX. Olympiadem, anni ſunt inter paullo minùs *octoginta.* Atqui vixit dumtaxat totidem annos, vt Heraclides prodidit; aut vt alij, *nonaginta.* An Plinius, ſi fortè, ex vulgato errore, ad Numę æuum voluit eum trahere? quod & ex libri XIII. cap. XIII. dicas. Sed de natali terrâ etiam variant, & alij Samium, alij Tuſcum adfirmant. De Etruriâ, præter Ariſtoxenum in Diogene, etiam apud Plutarchum Sulla quidam adfirmat, & apud Clementem Alexandrinum Ariſtarchus ac Theopompus. Sed addit idem, quoſdam Syrium vel Tyrium origine eum facere, atque ita ad Barbaros relegare. Italiæ equidem hanc gloriam libens aſſeruerim: ſed vbiubi natus, peregrinatus variè eſt, in Ægyptum *ad Memphiticos vates* (ait Hieronymus:) vbi & *Oenuphim Heliopolitam* audiſſe Plutarchus, *Sonchedum archiprophetam* Clemens tradiderunt. Adiit Babylonem etiam, & Perſarum magos, atque adeò *Nazarethi Aſſyrij diſcipulum fuiße, qui nonnullis Ezechiel vates putatur*, narrat etſi improbat idem Clemens. Ad Indos & Brachmanas pariter: & dogmatum ſimilitudo apparet, alibi declaranda. E Græcis etiam *Pherecydem Syrum* audiuit: & (vt Apuleij verbis dicam) *fertur & penes Anaximandrum Mileſium naturalia commentatus: necnon & Cretenſem Epimenidem, inclutum fatiloquum, & Platonem diſciplinæ gratiâ ſectatus: itemq; Leodamantem, Creophyli diſcipulum. qui Creophylus memoratur poëtæ* HOMERI HOSPES, *& æmulator canendi fuiſſe.* Vbi mirum hercules de *Platone*, quem liquet tanto poſteriorem eſſe. Puto fuiſſe, *fatiloquum, & piatorem.* nam à duplici illâ notâ Epimenidem deſcribit, & celebrem fuiſſe oſtendit. * *Piator* autem eſt, qui purgat luſtratque res aut homines: quod munus obiiſſe, imò inſtituiſſe, Epimenides ille traditur.. Diogenes: λέγεται δὲ καὶ πρῶτος οἰκίας καὶ ἀγροὺς καθῆραι, καὶ ἱερὰ ἱδρύσασθαι: *Dicitur & primus domos atque agros expiaſſe, & templa ſacraſſe.* Exempla etiam piationum eius, apud eumdem, habes. *Solonem* alij ſubſtituunt: ſed ſine auctore, nec res fuit. Doctores igitur iſti; & gratulor quòd etiam ab Homeri ſcholâ vnus, illius qui fons & caput eſt, inter Græcos quidem, ſapientiæ melioris. Sed à peregrinationibus ſuis, in Italiam rediit, &

IIX. Quæſt. Conuiu. cap. VII.

I. Strom.

Epiſt. CIII

De Iſid. & Oſir.

I. Strom.

II. Flor.

* *Piatrix* mulier in Feſto.

quę didicerat cœpit docere. Insedit *Græciam, quæ Magna dicta est, eamque priuatim & publicè* (ait Cicero) *præstantissimis & institutis, & artibus exornauit.* Instituta obserua. quia rempublicam ipse & adseclę eius vel maximè curarunt, imò & rexerunt: veri Philosophi, nec ad vmbram aut otium, sed rem & actionem facti. In tantâ autem excellentiâ doctrinæ, modestia mirifica fuit. ac *Alij, Leontem Phliasiorum.* primus ipse apud * Polycratem Samium tyrannum, cùm alij eius studij ad id tempus *Sophi* siue *Sapientes* appellati essent, repudiauit nomen, Deo vni id conuenire adserens, & *Philosophum* se est, nouo tunc nomine, professus. quod deinceps à tanto exemplo in vsu fuit. Crotone, Metaponti, Tarenti atque in iis locis vixit, Lib. 1. *cætusque iuuenum habuit* (ait Liuius) *æmulantium studia doctrinæ.* Nec pauciores sexcentis erant, qui ad eum vndique, & Laërt. ab ipsâ Româ, confluebant: ac qui *auditione illâ dignati erant, scribebant suis, tanquam nimium aliquod magnum adepti. Domum eius, Cereris templum appellabant; vicum in quo ea sita, Museum.* Et *prima virorum.* verò ex hac domo præstantissimi philosophi, * πρῶτα ἀνδρῶν, profecti: qui non in partes sectasque secti, sed conspiratione laudabili opinionum & sensuum, patriam suam & orbem terræ, pro se quisque illustrarunt. *Zaleuci Charondæque Leges laudantur* Epist. xc. (ait Seneca:) *hi non in foro, nec in consultorum atrio, sed in Pythagoræ tacito illo sanctoque secessu didicerunt iura, quæ florenti tunc Siciliæ, & per Italiam Græciæ ponerent.* De quibus Laërtius pariter: Πολλοὺς κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἀπεργάσασθαι καλούς τε καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας, ἀτὰρ καὶ Ζάλευκον καὶ Χαρώνδαν τοὺς νομοθέτας: *Multos per Italiam doctos bonosque viros effecisse, etiam Zaleucum & Charondam legislatores.* Quid Laërt. & Suidas. Archytam Tarentinum? *qui septem annos patriæ præfuit, cùm alij non nisi annum ex lege possent:* & idem in Philosophiâ plurima commentatus, quorum fragmenta ad nos pauca venerūt, numquam sine laude, vel admiratione potiùs, legenda. Ab eadem scholâ *Empedocles, Epicharmus, Alcmæon, Hippasus, Philolaus, Eudoxus:* quos Laërtius dabit. Fuêre & *Archippus* & *Lysis*, qui ex Hieron. Epist. adu. Ruffin. Italiâ profugi, Thebis scholas habuêre: ac Lysidis discipulus, magnus ille *Epaminondas.* Fuit & *Timæus Locrensis*, Platoni laudatus: qui in Dialogum eius nominis, è libro huius *de Mundi animâ*, multa transtulit siue transscripsit. Quod alij ad Philolaum trahunt: à cuius heredibus scripta emerit, atque

ita

ita ſit vſus. Obiecit Timon, apud Agellium: Lib. III. cap. XXII.

Πολλῶν δ' ἀργυρέων ὀλίγην ἠλλάξαο βίβλον,
Ὅνθεν ἀπαρχόμενος * τιμαιογραφεῖν ἐδιδάχθης.

* Ex Laertio hæc ſic legenda.

Sed quod ad diſcipulos, enumerare longũ ſit: dico non mediæ, ſed vel primæ illius claſſis. Claudiano Mamerto nominantur, præter dictos, *Eromenes Tarentinus, Ariſteus, Gorgiades, Diodorus*, quos famâ & ſcriptis claruiſſe oſtendit: Lib. II. De ſtat. An. cap. VIII. Io. Stobæo, *Clinias, Crito, Callicratidas, Damippus, Diotogenes, Ecphantes, Hipparchus, Hippodamus, Metopus, Moderatus, Onatus, Polus Lucanus, Pempelus, Perictyone* mulier, *Stenidas, Theages, Teles*. Et fragmenta horum in eo habes, cur non ab aliquo, cum ceteris Pythagoricis, collecta aut colligenda? Videas in iis omnia plena ſapientiæ, & cui grauitas, probitas, atque ipſa virtus inſerta. Duo ſunt etiam extra ordinem dicendi: *Ariſtoxenus Tarentinus*, qui Ariſtotelem ipſum audiit; ſed offenſus, quòd Theophraſtum in ſcholâ ſibi præpoſuiſſet, eum mortuum inſectatus eſt. Suidas. Fuerat anteà auditor *Xenophili Pythagorici*: & varia huius dogmatis reliquit, inter alia, *Sententias & Apophtegmata Pythagoræ*, quorum particulæ in Stobæo. Alter, *Ocellus Lucanus*, Pythagoræ ipſius auditor. qui Platoni laudatur in epiſtolâ ad Archytam, nominatur Philoni Iudæo, Luciano: & liber hodie ſanè doctus exſtat *De Vniuerſi naturâ*. Apud Laer. De mundi incorrupt. Item tertius etiam eſt, de quo tria verba. Nam *Teletem* ſuprà nominaui, & in numero poſui: meretur excerpi, ſiquid è ſcriptis eius (apud Stobæum) poſſum iudicare. Inſignis vir fuit, & miror nuſquam aliter celebrari. Ex ipſo hoc colligo, Italum gente, Thebis tamen exſulem vixiſſe, tempore Antigoni regis, cum Stilpone Philoſopho, aut non diu poſt illum. Fragmenta, vt tetigi, in Stobæo, ſymbola optimæ mentis. Sed de ipſo Pythagorâ quæri video, ſcripſeritne? Negat Plutarchus clarè: *Neque Pythagoras* SCRIPSIT QVIDQVAM; *neque Socrates, Arceſilaus, Carneades*, PHILOSOPHORVM GRAVISSIMI. In Alexandro. Idem Ioſephus: Αὐτοῦ μὲν οὖν (Πυθαγόρου) οὐδὲν ὁμολογεῖται σύγγραμμα: *Ipſius Pythagoræ nullum ſcriptum firmiter recipitur*. II. Contra Appion. Claudianus Mamertus: *Pythagoræ, quia* NIHIL *ipſe* SCRIPTITAVERIT, *à poſteris quærenda ſententia eſt*. II. de Stat. Anim. cap. III. Et Hieronymo cùm Ruffinus obiecisset, temerè eum Pythagoræ ſcripta affinxiſſe: diuertit aliò, & parùm conſtanter id affirmat. Laërtius tamen *ludere*

etiam eos censet, qui nihil adfirmant scripsisse. Ἔνιοι μὲν οὖν, inquit, Πυθαγόραν μηδὲ ἓν καταλιπεῖν σύγγραμμα φασὶ, διαπαίζοντες: quasi aliter in noto confessóque esset. Ipse autem tria eius volumina recenset, *Doctrinale, Politicum, Physicum.* Plinius, Proclus atque alij, alia eius citant: atque etiamnunc *Aurea Carmina* circumferuntur, Hieronymo χρυσᾶ παραγγέλματα dicta: quæ etiam Iamblichus, vt idem ait, *latissimo opere est commentatus.* Citatur & Stobæo sæpius: etsi reuera ego ad priores inclino, germanum eius scriptum nullum fuisse, sed à discipulis sub magno illo nomine quædam diuulgata. AVD. Miratum me debeo dicere, te sic ex animo (ita obseruaui) diffundi in eius viri laudes. LIPS. Prorsus ex animo; & iudicio tamen, nisi fallor. Multi mihi & boni suffragantur. vt Cicero: *Pythagoras præstanti sapientiâ, & nobilitate.* Vbi tamen de nobilitate hæreo, nisi siquam doctrinâ parauit: nam à genere non fuit. Idem Cicero: *Pythagoras & Plato, locupletissimi auctores.* Apuleius: *Vir ingenio ingenti, ac profectò,* SVPRA CAPTVM HOMINIS, *animi augustior.* Condignum hoc illo est: sicut istud Flauij Iosephi. Πυθαγόρας ὁ Σάμιος ἀρχαῖος ὢν, σοφίᾳ δὲ καὶ τῇ περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ πάντων ὑπειλημμένος διενεγκεῖν τῶν φιλοσοφησάντων, οὐ μόνον ἐγνωκὼς τὰ παρ' ἡμῖν δῆλός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ζηλωτὴς αὐτῶν ἐκ πλείστου γεγενημένος: *Pythagoras Samius inter veteres, qui* SAPIENTIA *& erga Deum* PIETATE, *censendus est omnes qui* VNQVAM *philosophati sunt excedere; is, dico, Pythagoras palàm non solùm nouit nostra & Iudæorum instituta, sed etiam in multis* SECVTVS EA *& æmulatus est.* Et addit Hermippum auctorem, qui in vitâ eius prodidit, *multa à Iudæis in suam Philosophiam transtulisse.* Quis abnuet, qui illa pauca etiam, reliqua nobis, lustrabit & examinabit? Illud autem Clementi traditum, nescio an admittendum, *circumcisum & recutitum* Iudaico ritu fuisse. Alius viderit. hoc nunc in viri laudem iure traham, quod illeipse *Plato, nihil ab hac sectâ, vel paullum deuius, Pythagorissat.* Quod & Aristoteles asserit: μετὰ δὲ τὰς εἰρημένας φιλοσοφίας, ἡ Πλάτωνος ἐπεγένετο πραγματεία· τὰ μὲν πολλὰ τούτοις ἀκολουθοῦσα, τὰ δὲ ἴδια παρὰ τὴν Ἰταλικῶν ἔχουσα φιλοσοφίαν: *Post has iam dictas philosophias, Platonis superuênit commentatio. in multis quidem adsecla & Pythagoreorum comes, tamen & propria quædam, secrsim ab Italicâ, habens.* Atque hæc, quod indignêre, tam laudabilis secta,

Adu. Ruffin.
II. Tusc.
II. de Diuin.
II. Flor.
Contra App. I.
Apul. II. Flor.
I. Metaph.

ſecta, acriter quidem, ſed non diu viguit: & *ſcholam eius duraſſe non niſi ad nonam & decimam generationem*, Laertius ſcripſit. Quæ Græcè concepta, Καὶ αὐτὸ τὸ σύστημα διέμεινε μέχρι γενεῶν ἐννεακαίδεκα. Vnâ, inquam, voce *nouemdecim* iſtæ generationes ſiue Ætates copulantur, temporum fœdo errore. Nam addit ipſe *extremos fuiſſe, quos Ariſtoxenus viderit, Xenophilus atque alij, ex Philolai & Euryti diſciplinâ*. At verò iſti compares aut leuiter ſuppares Ariſtotelis & Alexandri æuo: quomodo igitur tot *Aetates*? Enimuerò ipſe Diogenes numerat ab Olympiade LX: &, age, produc ad CXX. quò cenſere licet eos dictos perueniſſe. Si communi more Γενεὰς ſiue *Aetates* triginta annis definis; vides quantum abes. Itaque veriùs diuiſim legi ἐννέα ἢ δέκα, & accipere *nouem vel decem*. Sed notes etiam, dixiſſe Laërtium σύστημα, id eſt *collegium & corpus* illud non vltrà manſiſſe. nam quin ſinguli & ſparſi diu poſteà fuerint, non eſt fortaſſis ambigendum. Sed publicè igitur ſtatim poſt Socraticum illum fætum, vt eſt ingeniorum * καινοτομία, deſita & emortua illa Pythagorica ſecta, etiam in Italiâ ipsâ. vbi tamen, longo interuallo, reuocare conatus P. Nigidius Figulus, de quo Cicero: *Denique ſic iudico, poſt illos nobiles Pythagoréos, quorum diſciplina exſtincta eſt quodammodo, cùm in Italiâ Siciliaque viguiſſet, hunc exſtitiſſe, qui illam renouaret*: etſi communius verba Ciceronis accipi, de Naturæ ſcientiâ poſſe, non eo negatum. Sub Auguſti deinde æuum *P. Sextius pater* exortus eſt, qui huc inclinauit: ſed & poſt eum Seneca noſter. Ipſe de ſe: *Non pudebit fateri, quem iuueni mihi amorem Pythagoræ iniecerit Sotion. Docebat quare ille animalibus abſtinuiſſet, quare poſteà Sextius. Diſſimilis vtrique cauſſa erat, ſed vtrique magnifica*. Enimuerò ad *Sextium* iſtum, Euſebij notam in Chronico traho, quæ eſt quadrageſimoſecundo *Auguſti anno*. Ibi ſcriptum: *Xiſtus Pythagoricus philoſophus naſcitur*. Prauus, aut nullus, hic *Xiſtus*: & in meo ſcripto codice *Sextus*. è quo nihil ambigo *Sextium* reſcribere. Quia enim animalibus abſtinuit, habitus vulgò eius ſectæ: etſi Seneca contrà tendit. Nam alibi: *Lectus eſt deinde liber Q. Sextij patris, magni viri, ſiquid mihi credis, & licet negent, Stoici*. Vides? Stoicum ipſe vult: at negant alij, & Pythagoricum, inquit, cenſent. Sed de ipſo plura ad Senecam. Viſa igitur caput tollere hæc ſecta, ſed conatu inualido, ſtatim-

* *Innouandi ſtudium.*

De Vniuerſo.

Epiſt. CVIII.

Epiſt. LXIIII.

VII. Nat. Quæst. cap. vlt. statimque bonâ fide corruit & defecit. Seneca: *Pythagorica illa inuidiosæ turbæ schola præceptorem non inuenit.* Heu, bona tam parum viuacia aut firma esse! Atquin iterùm repeto, non aliam sectam vel auctores (nec Stoicos excipio) videri mihi magis ad Prudentiam & Sapientiam iuisse.

DISSERT. VII.

Tres Græcanicæ Philosophiæ partes, an sectæ: ac primò de Poëticâ.

TERTIA porrò natio Philosophorum, GRAECANICA est: etsi vix scio an hoc nomen iure tueatur. Non quidem ex asse. nam & multi eorum ac ferè primi, exteri aut Barbari (vt ipsi appellant) fuêre: in Græciâ tamen vixêre, atque eos docuêre. Triplex hæc iterùm facienda, *Poëtica, Jonica, Eleatica*: etsi alij solam *Jonicam* recensere contenti, sed nos ordinem amamus, & discrimen hoc iure adnotamus. *Poëtica* est illa vetustissima, in quâ Musæus, Linus, Orpheus, Hesiodus, Homerus: quos certum sapientiæ studia coluisse, & largiter hausta propagasse, sed versu; & fabellarum velis multa texisse. Nam id æui augustius censebant, & maiestati rerum aptius, carminibus complecti, & grandiore sono efferre: quod mutauit primus Pherecydes Pythagoræ doctor, *versuum nexu repudiato,*
II. Flor. *conscribere ausus passiuis verbis*, vt Apuleius loquitur, id est solutis atque vulgatis. Sed inter istos, incredibile est quantum vnus HOMERVS emineat: cui *palmam ingeniorum*, ab omni æuo, iure meritissimo Plinius adiudicat: cuius *immortalem cælestemque naturam* Fabius veneratur & suspicit: cui ipse Democritus hoc elogium tribuit. Ὅμηρος φύσεως λαχὼν θεαζούσης, ἐπέων
* Lego, οὐκ ἂν ἦν. κόσμον ἐτεκτήνατο παντοίων, ὡς * οὐ κενὸν ἄνευ θείας καὶ δαιμονίας φύσεως οὔπω σοφὰ καὶ καλὰ ἔπη ἐργάσασθαι: *Homerus naturam sortitus diuinam variorum carminum ornatum fabricatus est: neque est profectò sine* DIVINA ET GENIALI NATVRA *tantæ Sapientiæ & Elegantiæ versus facere.* Nota mihi nunc de *Sapientiâ. neque enim*, vt Plu-
De Musicâ. tarchus ait, *quisquam existimet voluptati tantùm illa composita*: ἀλλὰ γὰρ βαθύτερός ἐστι νοῦς ἐγκεκρυμμένος τοῖς ἔπεσι: *sed verò altior pro-*

fundior-

ſundiorque mens & intellectus occulitur in iis verſibus. Quę eruenda ſcilicet eſt, ſed non niſi ab eo, qui ipſe mentem Sapientiâ tinctam habet. Ideò Plato cenſuit, οὐ δεῖν τοὺς ἀμυήτους τῆς σοφίας ὁμηρικοῖς ἐμπίπτειν ποιήμασιν, ἵνα μὴ μύθους ὑπόλαβοιντο γράφειν τὸν ἥρωα: *non debere qui initiati nondum ſapientiæ, incidere in Homerica poëmata, ne fabellas cenſeant Heroëm illum ſcribere.* Neque hercules ſcripſit, ſed vt arcanis ſacriſque vela ſolent oppandi & aulæa: ſic ipſe à primo profanorum aſpectu ſubduxit altiora dogmata, & fabularum oppanſo quodam texit. Atque vt diuina omittam (quæ in eo examinanti mirifica, & ad ſublimem noſtramque veritatem propinqua) ad mores & Ethicam tamen palàm conducit. & vt Baſilij verbis vtar, πᾶσα μὲν ἡ ποίησις τῷ Ὁμήρῳ ἀρετῆς ἐστιν ἔπαινος, καὶ πάντα αὐτῷ πρὸς τοῦτο φέρει ὅ, τι μὴ πάρεργον: *omnis poëſis Homeri laudatio Virtutis eſt, & omnia ipſe eò dirigit, niſi ſiquid parergum & ornatus cauſſâ accedit.* Satis, etſi nec ſatis, de Homero, & *Poëticâ* philoſophiâ: è quâ fructum hunc capere, non niſi magni viri eſt, & ætate iudicioque maturi.

In Alcib.

DISSERT. VIII.

De Ionicâ Philoſophiâ, & Thalete auctore: de ſucceſſione eius, atque examinati Sidonij quidam verſus: de Socrate, & ab eo ſectis. eæque in Tabulâ propoſitæ.

VENIO ad *Jonicam*: quæ nomen & numerum præcipuè habuit. cui initium *Thales* dedit: & quos ei apponunt ſeptem Sapientes. De illo Iuſtinus Martyr, & Diogenes, πρῶτον τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας ἄρξαι: *primum Naturalem philoſophiam incohaſſe.* Atque idem *primus* (apud Græcos) *aſtrologiæ ſecreta rimatus*, ab eodem Diogene traditur, *& Solis deliquia conuerſioneſque notaſſe.* Hæc omnia *nullo præceptore vſus, niſi quòd cum Ægyptiis ſacerdotibus, eò profectus, familiariter eſt verſatus.* Itaque hunc quoque hauſiſſe è fonte *Barbarico* verum eſt: imò ipſum fuiſſe Barbarum plerique aſſerunt, è Phœnice oriundum, Iudææ finitimâ, & cum *Neleo* patre Miletum migraſſe, ibique ciuem adſcitum. Obiit Olymp. LVIII. Succeſſit ei *Anaximander Mileſius*: huic *Anaximenes Mileſius*: huic *Anaxagoras Clazomenius.*

Adu. Gentes.

qui

qui PRIMVS *ſcholam è Mileto Athenas traduxit*, vt Clemens notat, & initium dedit nobili huic Philoſophiæ domicilio: etſi Diogenes hoc adtribuit *Archelao*, qui mox ſucceſſit. Sed fortaſſe parum cogitatò. nam ipſe in vitâ Anaxagoræ, *triginta annos* cum Athenis egiſſe, idque à *viceſimo* ætatis anno adfirmat: denique Lampſaci obiiſſe. quando igitur Mileti docuerit, ſederitque? Ei ſucceſſor *Archelaus Athenienſis*, conſenſu omnium *Socratis* præceptor. Omnium dixi, quos equidem viderim. ſolum Sidonium excipio, qui in hac decantatâ ſucceſſione aliquid mutat aut turbat. Nam ita ſcribit, vbi ex propoſito eam

Carm. XV. exſequitur:

> *Quartus Anaxagoras Thaletica dogmata ſeruat,*
> *Iunior huic iunctus reſidet collega, ſed idem*
> *Materiam cunctis creaturis aëra credens.*
> *Poſt hos Arceſilas diuinâ mente patratam*
> *Coniicit hanc molem, confectam partibus illis*
> *Quas Atomos vocat ipſe leues. Socratica poſt hunc*
> *Secta micat.*

Quid hoc eſt? in numero ſimul, & perſonis, variat. Primùm, *Iuniorem collegam* quem appellat? *Archelaum* cenſet accuratiſſimus & doctiſſimus eius interpres: & cauſſam habet, quia Plutarchus hoc ipſum de *Aëre*, adſcribit Archelao. Sed *Arceſilas* igitur ille quis eſt? nemo alius interpoſuit, & omnes *Archelaum* doctorem Socratis fecerunt. Nec ſanè *Arceſilas* vllus innotuit in hoc cœtu, ante illum Academicum, de quo ſtatim. Meâ ſententiâ, *collega* ille *iunior* non ſit Archelaus, ſed *Diogenes Apolloniates*, qui reuera condiſcipulus & collega Anaxagoræ apud Anaximenem fuit. Clarè auctor in eius vitâ Laërtius: qui & ipſam illam de *Aëre* ſententiam adſcribit. τόντε ἀέρα, πυκνούμενον καὶ ἀραιούμενον, γεννητικὸν εἶναι τῶν κόσμων: *Aërem, denſum vel rarum factum, genitorem eſſe mundorum.* ſi non legendum, τῶν ἐν κόσμῳ: *quæ in mundo.* Conuenit in hunc magis, quàm *Archelaum.* qui quomodo *collega* ſui doctoris? quomodo *iunctus ei reſideat?* quæ Sidonius notificando huic ſcripſit. Sed nihilominus in *Arceſila* hæremus. expediámne? fortiter, & *Archelaum*, non nolente verſu, reſcribam. Nónne hoc meliùs, in ſententiâ Archelai aliquid labi Sidonium, quàm toto homine aberrare?

Lib. I. De Placit. cap. III.

Archelaus Socratis præceptor.

Nam

Nam hoc de Atomis, nemo istis, sed Democrito & eius ligurritori Epicuro delegauit. Ergo ista secta *Ionica*, & hactenus simplex, atque in *Physicis* dedita tantùm. *Socrates* superuénit, qui, vt hoc quoque cum Sidonio,

——— de naturæ pondere migrans,
Ad mores hominum limandos transtulit vsum:

Ethica introduxit. id est, quod aiunt, de cælo ad terras Philosophum deuocauit. Magnum virum fuisse, credere tot magnis viris par est: sed ipse monumenta ingenij sui, præter discipulos, nulla reliquit. Isti plures fuêre, doctrinâ scriptisque nobiles: & qui velut officinas sapientiæ plurifariam instruxêre. Ab hoc capite iam sectæ natę, & tanquã ex alto vertice aquarũ diuortia: quas recensere, vereor vt longum sit, & cum tui tædio, mi Auditor. AVD. Meóne? iamdiu aueo perdiscere. Adiui enim: sed vt in labyrintho confusas semitas implexasque video, & vestigia statim reduco. Theseum te mihi præbe, & filum dirige secuturo. LIPS. Imò poteras hoc absque Theseo. etsi alij, fateor, carptim & breuiter tangunt; Laertius, qui ex professo voluit aut debuit, neglegens vel inconstans fuit. Audi igitur, siue potiùs vide, STEMMA SOCRATICVM, & eius ramulos aut flexus.

De socrate

SOCRATES.

- ARISTIPPVS *Cyrenaicus*: à quo *Cyrenaici*.
  - *Arete* filia.
    - *Aristippus Metrodidactos*, illius filius, discipulus, successor.
      - *Theodorus* Ἄθεος, posteà Θεός.
  - *Ptolomaus*.
  - *Antipater*.
    - *Epitimedes Cyrenaus*.
      - *Parabates Cyrenaus*.
        - *Hegesias Peisithanatos*: à quo *Hegesiaca secta*.
        - *Anniceris Cyrenaus*: à quo *Anniceria*, de quâ etiam Strabo Lib. XVII.
- *Xenophon*.
- *Aeschines*.
- PHÆDO *Eliensis*: à quo *Eliaci*.
  - *Plistanus*. *Anchipylus*. *Moschus*.
    - *Menedemus Eretriensis*: à quo *Eretrici*.
    - *Asclepiades Phliasius*.
- EVCLIDES *Megarensis*: à quo *Megarici*. qui iidem *Eristici*, & quibusdam *Dialectici*.
  - *Eubulides Milesius*.
    - *Alexinus Eliensis*.
    - *Apollonius Cronus*.
      - *Diodorus Cronus*.
  - *Clinomachus Thurius*.
  - *Stilpo Megarensis*.

PLATO *Atheniensis.*

- *Speusippus Atheniensis*, ex sorore nepos Platonis.
  - *Xenocrates Chalcedonius.*
    - *Polemo Atheniensis.*
      - *Crates Atheniensis*
      - *Crantor Solensis.*

Hactenus VETVS *Academia* : & in Platonis præceptis isti manserũt. sed Crantoris discipulus

Arcesilaus, auctor secundæ, siue MEDIÆ fuit. patriâ *Pitanaeus* ex Æolide. Latinis est *Arcesilas.*

Bion Boristhenites, in sectâ inconstans.

Lacydes Cyrenaeus : quem *Noua Academiæ* auctorem bis terque Laertius facit. falsò, si Tullium, & Clementem, Empiricum, aliosque audis.

- *Telecles.*
- *Euander.*

Hegesinus Pergamenus Laertio. qui est Clementi *Hegesilaus.*

noua academia *Carneades Cyrenaeus*, verus auctor NOVÆ *Academiæ* : quartus, vt Cicero, ab Arcesilâ.

Clitomachus Carthaginiensis.

quarta academia *Philo*, & *Charmidas* : qui QVARTAM instituerunt. Empiricus apertè, & ex Cicerone.

quinta Academia *Antiochus*, auctor QVINTÆ. idem Empiricus.

- *Aristoteles Stagirites*: à quo Peripatetici.
  - *Theophrastus Eresius.*
    - *Strato Lampsacenus.*
      - *Lycon Troadensis.*
    - *Demetrius Phalereus.*
    - *Aristo Ceus.*
    - *Critolaus Phaselites.*
    - *Diodorus.*

ANTISTHENES *Atheniensis*, matre *Phrygiâ* : à quo *Cynici.*

Diogenes Sinopensis.

- *Monimus Syracusius.*
- *Crates Thebanus.*
  - *Hipparchia* eius vxor.
  - *Metrocles* huius frater.
  - ZENO *Cittieus*, à quo *Stoici*: de quibus seorsim mox dicam & diducam.
  - *Menippus Phœnicius.*
- *Onesicritus Aeginensis.*

DISSERT. IX.

Secta Eleatica, & variatio in auctore. Confundi cum aliis à quibusdam. Successio in tabellâ.

iv.Acad. VIDISTI oculis *Ionicam* successionem, mi Auditor: tertia ELEATICA superest. de quâ Cicero: *Omitto & illa quæ relicta iam videntur, & Herillum, qui in cognitione & scientiâ summum bonum ponit. qui cùm Zenonis auditor esset, vides quantum ab eo dissenserit, & quàm non multum à Platone Megarici, quorum fuit nobilis disciplina: cuius, vt scriptum video, princeps Xenophanes, quem modò nominaui: deinde eum secuti Parmenides & Zeno. itaque ab his Eleatici philosophi nominabantur. Pòst Euclides, Socratis discipulus, Megareus; à quo iidem illi Megarici dicti, qui id bonum solum esse dicebant, quod esset vnum.* In quibus verbis de *Herillo* quod notat, verum est: & è *Stoïco* nostro Stemmate liquet, itemque Laërtio in eius vitâ. Sed de *Xenophane* nodum habet, quod sequitur: *Principem eum disciplinæ Megaricæ* fuisse. Imò *Euclides* ille fuit, quod ipse subdit, & Tabula nostra dicit: *Eleaticæ* autem caput *Xenophanem Colophonium*, qui tempore Hieronis regis Siculi fuit, & Epicharmi poëtæ, Clemens Alexandrinus palàm facit. Nisi ea mens Ciceronis, consentire ferè *Megaricos & Eleaticos*: & quamquam nomen ab Euclide mutarunt, rem fuisse à Xenophane; etsi nomen sectæ tunc datum à duobus discipulis qui *Eleates* erant: *Parmenide*, inquam, & *Zenone*. Siquis melius, audiatur. Ceterùm, nostro sensu, *Eleatica* diuersa est à *Megaricâ*: & ortum successúmque hunc habet.

XENOPHANES Colophonius.

Parmenides Eleates.

Melissus Samius.

Zeno Eleates.

Leucippus Eleates.

Democri-

Democritus Abderites.

Protagoras Abderites.	*Metrodorus Chius.*
	Diogenes Smyrnæus.
	Anaxarchus Abderites.
	Pyrrho Eliensis.
	Nausiphanes.
	Epicurus.

Hi sunt *Eleatici*, etsi quidam paullò aliter disponunt: sed ego cùm alios, tum Clementem maximè sum secutus. Video Laertium, quid Laertium? maiorem auctorem Strabonem, cum *Italicâ* siue *Pythagoricâ* sectâ hanc confundere: an quia Parmenides & Zeno Itali fuerunt? Nam *Elea* siue *Velia* in Lucanis est: & ab istis *Eleatici* dicti. Tamen dogmata valdè diuersa sunt, & mihi placeat separari. Satis de *Græcanicâ*: quam Varro quidem attollit, & magno elogio, *Canam veritatem Atticæ philosophiæ alumnam* facit: sed tamen eius apices nónne vides Barbaros fuisse? Orpheum è Thraciâ; Homerum ex Ægypto, vt plerique, certè in eâ doctum, vt omnes; Thaletem è Phœniciâ, Zenonem ex eâdem; multos ex Africâ. Imò vnæ Cyrenæ plures dederunt, quàm ipsæ Athenæ: & nobiles magnosque. Eæ autem Ægypto finitimæ, & hæc Iudææ: denique, vno verbo, ab Oriente sapientia orta. Ideò, inquit Clemens, Καὶ ὁ τρόπος παρὰ παλαιοῖς φιλοσοφίας, ὡς Ἑβραϊκὸς καὶ αἰνιγματώδης. βραχυλογίαν γ' οὖν ἠσπάζοντο, τὴν παραινετικὴν, τὴν ὠφελιμωτάτην: *modus priscis philosophandi velut Hebräicus, et ænigmaticus. nam breuiloquentiam amplectebantur, quæ admonitioni conuenit, & est vtilissima.* Habes de Sectis, quod sufficit: nec enim omnia: & Varro apud Augustinum valdè plures collegit. Ex triplici enim primario Bono, quod alij in *Animo*, alij *Corpore*, alij *Vtroque* ponebant: *Varro subtiliter scrutatus, tam multam dogmatum varietatem aduertit, vt ad ducentas octoginta octo Sectas, non quæ iam eßent, sed esse poßent, adhibens differentias quasdam, perueniret.* Quomodo autem, idem Augustinus dicet: vide, si lubet.

[Margin: 1. Strom.]
[Margin: De Ciuit. Dei XIX. cap. 1.]
[Handwritten margin note: Hactenus de his sect. philosoph.]

DISSERT. X.

Stoici obiter laudati, eorum successio: & de auctore ipso Zenone.

STOicos in hac recensione requiri à te iamdiu scio: sed dilatos à me, non omissos. Caussa, quia seorsim dare placuit, Philosophorum (pro meo sensu) maximos optimosque: ideoque seorsim, & in suâ Tabulâ, dabo apices eorum, & qui familiam hanc, vt sic loquar, duxerunt. Caput omnium,

ZENO *Cittiéus.*

Persæus. *Erillus*, qui defecit. *Cleanthes Assius.* *Aristo Chius.* *Athenodorus Solensis.*

Sphærus Bosphoranus. *Chrysippus Solensis.*

Diogenes Babylonius. *Zeno Sidonius.*

Antipater Sidonius. *Zenodotus.*

Panætius.

Posidonius. *Asclepiodotus.* *Apollonius.*

Et plures. quorum nomina facilius, quàm successionem aut æuum, certò dare. Ergo quosdam differo, istos leui luce perfusurus. ZENO ductor est, qui *Cratetis Cynici* auditor, *verecundiá prohibitus, ne in illam impudentiam* (Diogenis verba) *se daret.* Itaque dogmata ferè tenuit, sed leuiter à vitæ genere & habitu abiuit. Is patriâ *Cittiéus* fuit, id est è *Cittio* Cypri opidulo, ad mare, ortus. Strabo: Κίττιον, ἔχει λιμένα κλειστόν. ἐντεῦθέν ἐστι Ζήνων, ὁ τῆς στωϊκῆς αἱρέσεως ἀρχηγέτης: *Cittium, habet portum qui claudi potest. illinc ortus Zeno, Stoïcæ sectæ dux & princeps.* Diogenes: Ζήνων κιττιεὺς, ἀπὸ κύπρου πολίσματος ἑλληνικοῦ, φοίνικας ἐποίκους ἐσχηκότος: *Zeno Cittiéus, è Cypri opidulo Græcanico, sed quod Phœnicas incolas habuit.* Suidas hoc ipsum: Φοῖνιξ δὲ ἐπεκλήθη (Ζήνων) ὅτι Φοίνικες ἔποικοι τοῦ πο-

Lib. XIIII

τοῦ πολιχνίου ἐγένοντο: *Pœnus cognomine dictus est* (Zeno) *quoniam Pœni* (Græcè *Phœnices*) *incolæ opiduli fuerunt.* Cicero huc ſpectat, aut qui apud eum Zenoni illudunt: *Tuus ille* POENVLVS (*ſcis enim Cittiéos, clientes tuos, è Pœniciá profectos*) *verba verſare cœpit.* IIII. De Finib. Et alibi: *Zeno Cittiéus, aduena quidam, & ignobilis.* Illudunt, V. Tuſc. in quo iure glorietur ipſe. è maioribus eſſe Syris, & Iudææ finitimis, à quo tractu ſapientia in alias oras, vt dixi, diffuſa. E quâ autem Pœniciæ parte? Sidone, vt opinor. ex Diogene: ἀντεποιοῦντο δὲ αὐτοῦ καὶ οἱ ἐν Σιδῶνι κιττιεῖς: *Afficiebantur erga Zenonem etiam Cittiéi, qui in Sidone erant.* In Zenone. Vt appareat eam gentem, ſiue familiam amplam, colonias emiſiſſe, & illam à ſe in Cypro vrbeculam dixiſſe. Patria ergo talis: quis ipſe? peregregius: factis, verbis, ſcriptis laudatus, & laudandus. Vita continens, adſtricta, & auſteritati atque inopiæ propior: & quod in Decretó publico Athenienſium perſcribitur, *aureâ coroná donatus* (raro in id genus hominum honore) *quia vitam ſuam exemplar omnibus proponebat,* CONSENTANEAM VERBIS *ac doctrinæ.* O verè philoſophum! & qui paratis opibus doniſque abſtinuit, imò ſpreuit. Nam rex *Antigonus Gonatas* (inter bonos magnoſque ponendus) ſæpe ad hunc viſendum, audiendum, fruendum Athenas venit: ad ſe præmiis euocauit: numquam mouit. Itaque dicere ſolitus rogantibus, *Cur illum ante omnes ſuſpiceret? Quia*, inquit, *multa me & magna ſæpius offerente, numquam neque elatus neque humilis apparuit.* Vult dictum, manſiſſe in tenore & æquilibrio illo animi, in ſolâ virtute fundati. Itaque illo mortuo, idem rex proclamauit: *Quale theatrum perdidi?* Sed quamquam in amicitiâ hac regis, & totius populi affectu, pauper perſeuerauit, vno an nullo ſeruo contentus? De vno, Diogenes ſuadeat, qui aliquando *percuſſiſſe ſeruum in furto deprehenſum* narrat: de nullo Seneca, qui ſatis adfirmatè: *Vnum fuiſſe Homero ſeruum,* NVLLVM ZENONI, *à quo cœpit Stoïcorum rigida & virilis ſapientia,* SATIS CONSTAT. Consol. ad Helu. cap. XII. Ne dubitari quidem vult: eſto, faueo & credo. Vitâ, moribus, ſermone, habitu, ſeuerum vel, prauè interpretantibus, auſterum fuiſſe autumant: niſi ſi in conuiuio & potu: vbi remittebat, & detendebatur. Omiſi dicere, de initio eius ſiue aditu ad Philoſophiam: qui ab iniuriâ Fortunæ, aut veriùs beneficio fuit. Mercator enim, & diues (ad

mille

mille talenta possedisse dicitur) Athenas venit, purpuram è Tyro venalem vexit: naufragium fecit, & in portum Philosophię venit. Nam cùm Athenis mæstus versaretur, legere cœpit, rogare, discere, denique *Crateti* adhærere: annos iam natus circiter triginta. Vixit autem *nonaginta octo*, vt plerique tradunt; vt Persæus eius discipulus, dumtaxat * *septuagintaduos*. Sepultus publicè, ex decreto Atheniensium, in *Ceramico*: Diogeni traditum, in quo & verba Decreti. Pausanias non pugnat, qui *monumentum Zenonis*, & *Chrysippi Solensis*, extra vrbem ponit, prope Academiam: quia duplex scilicet *Ceramicus*, & in vrbe via, & extra vrbem ager, vbi sepeliri solent de rep. bello vel aliter benè meriti. Pluria scripsit: sed quod excerpam ad ingenium iudiciumq; viri notificandum, *Pythagorica*, & *Quæstionum Homericarum libros quinque*. Vides in quibus auctoribus deditus fuerit? vtroque capite Sapientiæ, & quod eius alumni mecum mirentur.

* *Ipsemet in epistolâ ad Antigonum, octogenarium se scribit.*

DISSERT. XI.

Discipuli eius, & præcipui deinde doctores: descripti vel laudati ab aliquot notis.

AT hunc CLEANTHES excepit, qui Φρεαντλης ioco dictus, à labore quem noctibus sumebat, *puteos exhauriendi*; vt diem studiis, & alimenta sibi daret. Præter Diogenem, etiam Seneca: *Cleanthes aquam traxit, & rigando hortulo locauit manus*. Patria *Assus* fuit, vrbs Æolidis: quod & Strabo sic testatur. *Naturâ & arte munita est Assus, à mari & portu arduum & difficilem ascensum habens. Cleanthes Stoïcus philosophus, qui Zenoni Cittiéo successit in scholâ, & eam Chrysippo Solensi reliquit, hinc natus est*. Simplicius, *Statuam Cleanthis admirabilem vidisse se* testatur, *in ipsâ Asso, magnificentiæ Romani Senatus specimen, viri eius honori dedicatam*. A Cicerone *Pater Stoïcorum* dicitur: & alibi, *Maiorum gentium Stoïcus*. Meruit hæc & plura elogia, ipse quoque vitâ ac scriptis egregius: & multa horum versu Iambico complexus. Fragmenta docent. Longæuus item, & Zenonis annos dicitur æquasse. Diogenes: & adde Lucianum in Longæuis.

Epist. XLIIII. Lib. XIII. Cōment. vltuno in Epict. III. De Nat. deor. IIII. Academ. Quæst.

CHRYSIPPVS huic successit, cui *Soli* patria, vrbs Ciliciæ, posteà *Pompeiopolis* dicta: quòd prędones ibi Pompeius locasset.

Dioge-

Diogenes ambigit an non *Tarsensis* fuerit: Strabo definit, *Chrysippum Solensem, patrem verò Tarsensem: sed huc commigrasse.* Mirificè hunc laudant. vt Cicero: *Chrysippus acerrimo ingenio.* Iterùm: *In omni historiâ curiosus.* Itemque: *Somniorum Stoïcorum vaferrimus interpres.* Denique alibi: *Qui fulcire putatur porticum Stoicorum.* Cui adsonat illud παροιμιῶδες apud Diogenem: Lib. XIV. II. De Nat. deor.

Εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν στοά:

Chrysippus haud esset, nec eßet Porticus.

Et doctrinâ sanè multâ, lectione, atque scriptione fuit: adeò vt volumina reliquerit ad *septingenta & quinque*: vicítque numero priores omnes, victus ab Epicuro. Itaque Cicero alibi: *Nihil eße à Chrysippo prætermißũ in Stoicis.* Nube autem testimoniorum in scriptis vti solet; adeò vt in quodam opere cùm Euripidis Medeam totam ferè inseruisset, qui librum tenebat rogatus, *Quid scripti esset? Euripidis Medea,* facetè responderit. Logicæ autem plurimam operam dedit: ingenio atque arti ita fisus, vt dictitaret, *Doctrinâ dogmatum* (id est Decretorum) *se egere tantùm: nam probationes à se reperturum.* Et vulgò iactabatur, *Si dij vellent Dialecticâ vti, Chrysippeâ vsuros.* Itaque *solius Logicæ partis volumina reliquit trecenta vndecim.* Notabile, an & laudabile? Negat Seneca, & audet *Chrysippum in ordinem cogere, magnum virum, sed tamen Græcum: cuius* ACVMEN NIMIS TENVE *retunditur, & in se sæpe replicatur: etiam cùm agere aliquid videtur, pungit, non perforat.* Bonum iudicium, & vniuersè etiam amplectendum. Sanè Chrysippus, à moribus & vitâ, ad disputatiunculas diuertisse videtur: & vno verbo, *virilem illam Sapientiã* eneruasse. Etsi ipse in vitâ tamen purus, & animi erecti. adeò vt, cùm multa scripserit, numquam Regi aut Dynastæ aliquid inscripserit: extra ambitionem, & fructu operis aut famâ contentus. Sed & sui mágnâ fiduciâ. cuidam roganti, *cui filium optimè instituendum traderet?* respondit, *Mihi. nam siquem supra me putarem, ipse me ei darem.* Magnum ingenium fuisse, clarum est; virum, probabile. nec de Logicâ nimis obstat, quia ipse quoque ostendit & edixit, talia iuuenibus magis, & in flore aut luxu quodam ingeniorum, quàm viris senibusque conuenire. Nam ad Dialecticum Cleanthi imminentem, *Desine,* inquit, *hunc grandem natu à seriis abducere: nobis iuuenibus hæc propone.*

I. De Finib. — Diogen. in Vitâ. — Ibid. — Ibid. — Ibid. — I. De Benef. cap. IV. — Diog. — Diog.

Sentiebat, iuuenes præparari per hæc talia & exerceri: viros & maturos in melioribus esse. Ceterùm acuminis laudem tulit. & I. De Benef. c. III. Seneca de eo pronunciat: *Chrysippus, penes quem subtile illud acumen est, & in imam penetrans veritatem: qui rei agendæ causâ loquitur, & verbis non vltrà quàm ad intellectum satis est, vtitur.* Nota inibi & Breuitatem, & quamquam multa, non multis scripsisse: quod proprium ferè Stoicorum fuit. Vixit annos LXXIII. & statua ei ab Atheniensibus posita, in Ceramico. quam, quia fermè à vicino equite occuleretur, Carneades Κρύψιππον appellabat. De Finib. I Cicero eius meminit: *Statua est in Ceramico Chrysippi, sedentis porrectâ manu.* Non ergo mirum, occultum fuisse & oppansum ab equite, quia *sedentem*, vt solent docentes: Lib. I. & aliâs etiã tenui atq; infirmo corpusculo fuit. Pausanias, *Chrysippi Solensis statuam locat in Gymnasio, quod Ptolomaeum à conditore dicitur, haud longè à foro.* Ergo *Ceramicum interiorem* accipi hîc magis est. Ad alios eo. AVD. Verbum interpono. quî Dialectica illa Chrysippi (nam obseruaui) sic in pretio, cùm Aristotelis iam esset? quâ nobis quidem nihil videtur perfectius aut acutius. LIPS. Nobis. alia olim iudicia: nec nos in morte omnium Chrysippi operum sententiam feramus. Sequitur, & excipit

ZENO SIDONIVS. de quo Diogenes in Zenone, cùm plures fuisse hoc nomine notat, *Quintus*, inquit, *Chrysippi discipulus, qui libros quidem paucos scripsit, sed complures reliquit discipulos.* Lib. XV. Præpar. Euang. Eusebius, vbi Chrysippum nominasset, addit: τὸν μὲν γὰρ τούτου μαθητὴν καὶ διάδοχον τῆς σχολῆς Ζήνωνα φασὶν ἐπισχεῖν περὶ τῆς ἐκπυρώσεως τῶν ὅλων: *Nam huius* (Chrysippi) *discipulum &* SVCCESSOREM *Zenonem, aiunt dubitasse super vniuersi conflagratione.* De hoc ipso Suidas, & dubitatum de patriâ ostendit: *Zeno Dioscoridis filius, Tarsensis: vt verò quidam, Sidonius, discipulus Chrysippi Tarsensis, Philosophi Stoici, & successor.* Ab eodem doctore

DIOGENES, cognomento *Babylonius.* non quia verè ibi natus, sed à vicino & notiore loco sic dictus. In Vitâ Diog. Cynici. Laërtius: *Fuit & Diogenes Stoïcus ex Seleuciâ oriundus: sed Babylonius, ob viciniam, cognominatus.* Cic. I. De Diuinat. III. De Offic. Chrysippi auditor fuit: *magnus & grauis Stoïcus* Ciceroni insignitus. Factum eius, philosopho & Stoâ dignum, De Irâ III cap. XXXVIII. in Senecâ: *Diogeni Stoïco de Irâ cùm maximè differenti adolescens proteruus inspuit. Tulit hoc leniter ac sapienter: Non quidem, inquit, irascor,*

irascor, sed dubito tamen an irasci oporteat. Stoicum agnominat tantùm; & sic sæpe in Stobæo, atque hunc puto. Romæ fuit, legatus. de quo Cicero: *Lælio & Scipione adolescentibus, Stoïcum Diogenem, & Academicum Carneadem, video ad Senatum ab Atheniensibus legatos esse missos: qui cùm reip. nullam umquam partem attigissent, essetque eorum alter Cyrenæus, alter Babylonius; numquam profectò scholis essent excitati, neque ad illud munus electi, nisi in quibusdam principibus* (Romanis) *temporibus illis fuissent studia doctrinæ.* Sed addo etiam, Carneadem hunc discipulum Diogenis eius fuisse. Ex ipso Cicerone: *Cùm aliquid eiusmodi inciderat* (cauillatorium & spinosum) *sic ludere Carneades solebat: Si rectè conclusi, teneo; sin vitiosè, minam Diogenes reddat. ab eo enim Stoïco Dialecticam didicerat.* Huic auditor successorque fuit

IV. Tusc.

IV. Acad. Quæst.

ANTIPATER *Sidonius.* quem Laertius in Zenone, atque alibi, nominat. De disciplinâ à Diogene, Cicero auctor: *Aliud Diogeni Babylonio videri solet, aliud Antipatro discipulo eius, homini acutissimo.* Atque alibi in primis Dialecticis recenset: *Duo vel principes Dialecticorum, Antipater & Archidemus; opiniosissimi homines.* Attollit & Seneca: *Antipater, inter magnos sectæ huius* (Stoicæ) *auctores.* Nominat & Epictetus, velut inter Triumuiros: & Plutarchus hoc quoque ad notitiam viri prodit: *Stoïcus Antipater, quia non valebat neque volebat pedem conferre cum Carneade, scribebat autem & libros implebat suis in eum refutationibus, καλαμοβόας, quasi Calamo-clamator dictus est cognomento.* Quòd calamo scilicet inclamaret, voce mutus esset. Reperio & *Antipatrum Tyrium*, item Stoicum: qui Catoni Vticensi in adolescentiâ doctor, atque adeò in contubernio Romæ fuit. Plutarchus in vitâ Catonis hoc prodidit: estque ille de quo Cicero: *Antipater Tyrius Stoïcus, qui Athenis nuper est mortuus.* Verius autem, hunc diuersum à priore esse: sicut & *Antipatrum Tarsensem*, quem inter illustres Stoicos Strabo nominauit. An non iste sit, quem Cleanthis γνώριμον, id est *discipulum*, Clemens Alexandrinus fecit? Primo illi successit

III. De Offic.

IV. Acad.

Epist. XCII

Lib. III. Differ. XXI.

De Garrulitate.

II. De Offic.

Lib. XIV.

PANAETIVS, ille inclytus, & inter apices. de quo Cicero: *Posidonij doctor, discipulus Antipatri, Panætius.* Rhodius patriâ fuit: quod Strabo notauit, eiusque maiores inter belli duces,

I. De Diuinat.

Lib. XIV.

ces, aut Athletas. Magni eum fecit idem Cicero, ornauítque
IV. Acad. elogio: *Panætius Princeps, meo quidem iudicio, propè Stoicorum.*
IV. de Finib. Iterùm: *Homo in primis ingenuus & grauis, dignus illâ familiaritate Scipionis & Lælij.* Enimuerò Scipio ille Africanus posterior, ita virum æstimauit & amauit, vt domi habuerit, nec à se dimiserit,
IV. Acad. etiam cùm ad res aut bella iret. Cicero: *Historiæ loquuntur, P. Africani, in nobili illâ legatione, quam ante Censuram obiit, Panætium*
In Apoph. VNVM *omnino comitem fuisse.* De quâ ipsâ re Plutarchus: *Missus Africanus ad res regum inspiciendas, Alexandriam venit. Comitabatur eum amicus* VNVS, *philosophus Panætius, serui quinque.* Diu
III. De Offic. vixisse apparet. nam Cicero ex Posidonio tradit, *triginta totos annos superfuisse, postquam libros De Officiis* edidisset. Seneca nominat aliquoties, sed tantùm.

POSIDONIVS, discipulus prioris, vt dixi: *Apaméæ* in Syriâ
* De quo & Suidas. natus. Alius ab isto est, item Stoicus, qui * *Alexandrinus* Diogeni agnominatur: æuo anterior, & Zenonis ipsius auditor.
Epist. XCI. Sed hic noster nobilior, & Senecæ laudatus: *Posidonius, vt meâ fert opinio, vnus ex iis qui plurimum Philosophiæ contulerunt.* Ci-
Ex Fragm. libri de Philosophiâ. ceroni: *Vidi in podagræ dolore vel omnium maximum Stoicorum Posidonium.* Quídni laudet? inter doctores eum habuit, & Rhodi operam dedit. Nam inibi vixit plurimum, remp. rexit, scho-
Lib. XIIII lasque habuit, etsi alibi natus. Strabo: Ποσειδώνιος δὲ ἐπολιτεύσατο μὲν ἐν ῥόδῳ, καὶ ἐσοφίστευσεν. ἦν δ' Ἀπαμεὺς ἐκ τῆς Συρίας: *Posidonius Rhodi remp. administrauit, & sapientiæ studia docuit, in Syriæ tamen Apameá natus.* Idem, vixisse circa suum æuum ostendit, laudat-
Lib. XVI. que: Ἀνὴρ τῶν καθ' ἡμᾶς φιλοσόφων πολυμαθέστατος: *Vir philosophorum*
II. Tusc. *nostri æui plurifariàm doctissimus.* Narrat Cicero, Pompeium eius visendi audiendique, è Syriâ redeuntem, deflexisse Rhodum
Lib. VII. cap. XXX. (addit Plinius, *percuti de more fores à lictore vetuisse, & fasces ianuæ submisisse eum, cui se Oriens Occidensque submiserat:*) deflexisse, inquam Rhodum: & cùm decumbentem, grauiter podagrâ ægrum, repperisset, doluisse quòd audire eum non posset. Sed Posidonium non tulisse, vt frustrà tantus vir venisset. itaque dixisse, cum dolore interpellante pugnantem, & subinde exclamantem, *Nihil agis dolor. quamuis sis molestus, numquam confitebor te malum esse.* Hæc magni & Stoici animi, diuersa ab
In Hortensio. iis quæ in Fragmento eiusdem Ciceronis alibi: *Vidi in dolore poda-*

podagræ vel omnium maximum Stoïcorum Posidonium, nihilo ipsum, quàm Nicomachum Tyrium hospitem meum, fortiorem. Sed caue Ciceronis ea censeas; imò alterius (vt in Dialogis) philosophos oppugnantis & sugillantis: an non ipsius Hortensij? Qui Rhodi pariter eum viderit: etsi Romæ etiam potuit. si verè Suidas, *Posidonium Romam, ducente M. Marcello, venisse.* Hoc vero magis assidet, quàm cum Scipione Africano vixisse: etsi in Athenæo palàm scriptum. Nam vbi Strabonem Geographum laudasset, addidit ad æuum eius notandum, *Non ita recentem scriptorem esse. quippe qui scribat in libro* VII. *Geographiæ, cognouisse sese Posidonium illum Stoicum philosophum, qui Scipioni Carthaginis domitori adhæsit, conuixitque.* Hæc sunt nimia mira: nec de *Posidonio*, sed *Panætio* certa. Itaque id nomen omnino reponendum, nisi latum & ridicularium errorem Athenæus errauit. Potuit autem Strabo nouisse Panætium, qui ad vltimum senium venit, adolescens. Tamen hodie in Strabonis hæc non legas, nisi fallor. Hic est porrò Posidonius, cuius moderatio, non eruditio solùm laudatur, iudicio Stoicus: & ideò aliquando dissentiens, vt qui *sectam deserere maluerit* (Galenus de eo) *quàm veritatem.* Atque ista ferè successio est ad Augusti æuum: neque vltrà quæro. Addam è Sidonio Imagines & habitudines quorumdam. Nam ille in epistolâ quadam, ait *per gymnasia vel pritanéa pingi Zenonem fronte contractâ, Chrysippum digitis propter numerorum indicia restrictis, Euclidem propter mensurarum spatia laxatis, Cleanthem propter vtrumque corrosis.* Inuenies inibi & de aliis Philosophis, sed ego meos excerpsi. De *Zenonis fronte*, non mirum. seuerus & subacerbus fuit, superciliosus. Zenodotus in Epigrammate:

Lib. XIV.

Lib. IX. Epist. IX.

Ζήνων σὺν πολιῇ σεμνὸς ἐπισκυνίῳ :

Cum cano augustus Zeno supercilio.

Denique in prouerbium iuit, *Stoicum supercilium*: &, *Stoica grauitas.* De Chrysippi *digitis constrictis*, dissentire Cicero videatur, qui facit *sedentem, porrectâ manu.* Sed potest pansa manus esse, & digiti cohærere, etsi non inflecti. Qui tamen habitus vix ad *numeros*, in quibus complicari variè solent: ad quos palàm Sidonius non hîc tantùm refert. Nam & alibi, *Chrysippi numeros, & Euclidis mensuras*, ita iungit. An ad Soritem igitur hæc

Lib. IIII. epist. III.

ſpectant, cui Chryſippus inuentor, & illum numeroſum adſcenſum vel deſcenſum? Dicas ex eodem Sidonio:

Carm. xxiii.

Non hunc, ſi voluit rotare rythmos,
Quidquam propoſito virum morari
Chryſippus potuiſſet ex aceruo.

Adde & Scholiaſten Perſij in illud, *Inuentus Chryſippe tui finitor acerui*. Sed vt de meâ mente dicam, longinqua ſatis hæc Sidoniana ſunt: magiſque obuium, ad Dialecticam & ſubtiles breueſque concluſiunculas eius referri. Id enim *digiti adſtricti* notare, & item manus porrecta, diſputantem poteſt. Simile in *Cleanthis corroſis digitis*. Neque hîc, inquam, aſſentior, quid enim ſingulare ille in Numeris aut Spatiis? & cur digiti ab iis corroſi? Vide an non ad diligentiam & intentionem viri magis referas: notumque per eam, *rodi vngues*. An & ad attritos digitos ab antliâ obiter adſpectum? cogitetur. Sidonius idem alibi:

Carm. II.

——arroſo quidquid ſapit vngue Cleanthes.

DISSERT. XII.

Alij aliquot clari Stoici, & præſertim qui in Senecæ ſcriptis.

AVD. Alios omittis, in Tabellâ & Indice poſitos: iuuet nouiſſe. Sæpiculè enim lego, & nomina occurrunt: neque æuo aut notis aliis ſemper diſtinguo. LIPS. Ad laborem addis: ſi gratum tamen, exſequar, & ſpero profuturum.

PERSAEVS eſt à latere primus. quem vides è ſcholâ Zenonis fuiſſe: atque ego è patriâ etiam addo. Nam & ipſe *Cittiéus*. Quâ in re luſit apud Athenæum Bion Boriſthenites: qui conſpectâ ſtatuâ eius æneâ, in quâ inſcriptum, PERSAEVS ZENONIS ΚΙΤΤΙΕΤΣ: *ipſe erraſſe ſcriptorem dixit, faciendumque* οἰκετιῶς: quod eſſet, *Zenonis famulus*. Scilicet, quod in Diogene eſt, verè famulatum Zenoni tradunt, libroſque deſcripſiſſe & alia miniſteria obiſſe: etſi poſteà ad Antigonum regem rediit, à quo donatus Zenoni fuerat. Apud iſtum (regem dico) ſapientiæ peramantem, & titulo ſuo dignum, in gratiâ fuit, atque etiam ad rem ciuilem & militarem promotus. Nam Acrocorintho eum præfecit, à quâ arce Corinthus ipſa, imò

Pelo-

Peloponesus, pendebat: sed parùm felici exitu, cùm astu Arati Sicyonij capta arx fuit, & Persęus ipse eiectus, vel vt quidam, interfectus. Eiectum, Plutarchus refert. qui etiam dictum eius posteà narrat. cùm differente quodam, *Solum sapientem belli ducem esse*: subiecit, *Et nobis olim hæc visa, ex Zenonis scitis: sed mutaui, & iuuenis Sicyonius* (Aratum signabat) *aliter me condocefecit*. At interfectum, Pausanias clarè. *Aratus*, inquit, *cùm Antigonus Acrocorinthum cum valido præsidio obtineret*, καὶ ἄλλους τε κρατήσας μάχῃ διέφθειρε, καὶ Περσαῖον ἐπὶ τῇ φρουρᾷ τεταγμένον: *cùm alios pugnâ victos interemit, tum ipsum custodiæ præfectum Persæum*. Iterat hoc ipsum posteà: Ἄρατος, inquit, καὶ Σικυώνιοι φρουρὰν ἐκ τῆς Ἀκροκορίνθου τὴν πᾶσαν ἐξήλασαν, καὶ ἀπέκτειναν Περσαῖον ὑπὸ Ἀντιγόνου ταχθέντα ἐπὶ τῇ φρουρᾷ: *Aratus & Sicyonij præsidium Acrocorinthi totum eiecerunt, & interfecerunt Persæum ipsum ab Antigono præpositum*. Athenæus hæc talia narrat, illudens Philosophastro: & ait eum, *dum assiduis compotationibus indulget, arcem ipsam cum Corintho amisisse; illum, qui antea in suis ad Zenonem Dialogis contenderat, Omnia rectè facere sapientem, atque vnicum belli ducem esse*. Atque ipse Plutarcho propior, ἐκπεσεῖν dumtaxat, *excidisse* eum scribit, non interiisse. Scripsit *Dialogos Conuiuiales*, ex eodem Athenæo: & parùm seria quædam alia, certè parùm ipse. Cicero hunc nominatum voluit: *Perseus Zenonis auditor, eos dicit habitos Deos, à quibus magna vtilitas ad vitæ cultum esset inuenta*. Et mox: *Perseus Cittieus*. Sed vtrobique *Persæus* rescribendus, quia constanter Græci Περσαῖον dicunt.

In Arato.

Lib. II.

In Achaic. I.

Lib. IV.

I. De Nat. deor.

ERILLVS, siue potiùs *Herillus*. qui omnia ad scientiam reuocauit, & eam vnum Bonum esse. Cicero aliquoties meminit: & Diogenes satis dicet, qui seorsim descripsit.

ARISTO (*Chius* à patriâ, item inter Zenonis γνωρίμους, id est *discipulos*, philosophantium linguâ. Hunc Athenæus, ex Timone Phliasio, describit *Zenonis auditorem, sed adulatorem & asseclam Persæi*, iam dicti, *quia Antigono regi amicus erat*. Cicero aliquoties memorat, & à Zenone suo abisse ostendit. Nam *Aristo Chius*, inquit, *præfractus, ferreus, nihil bonum, nisi quod rectum & honestum est, esse dicebat*. Sed explicat magis, & addit: *Aristonis explosa sententia est, dicentis nihil differre aliud ab alio, nec res esse vllas, præter virtutes & vitia, inter quas quidquam interesset*.

Lib. VI.

In Hortens. ex Fragm.

IIII. De Finib.

Itaque

Iraque *Media* omnia sustulit, nec in iis momenta vlla, quæ Zeno censuisset. Sed plura de eius dogmate Diogenes, in fine Zenoniæ vitæ. Seneca virum nominat alibi hoc *Chij* cognomine, alibi *Stoici*: & ex ipso liquet eumdem esse. Etsi alij etiam *Aristones*, & duo quidem Peripatetici.

Epist. LXXXIX. & XLIIII.

ATHENODORVS *Solensis*, quartus in Tabulâ discipulorum Zenonis est. Diogenes inter inclytos & præcipuos nominat: aliquoties & Seneca noster (etsi absque cognomine) sed puto istum. Alioqui & alij hoc nomine fuère. duos quidem Strabo suggerit, & Stoicæ item sectæ. *Tarsus Ciliciæ*, inquit, *edidit duos Athenodoros. quorum alter Cordylio cognomento, vixit cum M. Catone, atque apud eum obiit: alter Sandonis filius, quem & Cananitam à pago quopiam appellant. qui magnos honores à Cæsare Augusto, cuius doctor & familiaris fuerat, consecutus in patriam rediit, eamque turbatam ordinauit & rexit.* De M. Catone quòd ait, *Vticensem* accipies. nam & diffusiùs hoc paullò in vitâ huius Plutarchus denarrat. *Cato*, inquit, *incensus studio doctrinæ, cùm audisset Athenodorum Cordylionem cognomine, in Stoicis excellentem, Pergami agere, ætate iam grandem, atque eum regum & principum plurium amicitiam aut contubernia refugisse: arbitratus nihil se nunciis aut litteris profecturum, sumpto in duos menses iure legationis liberæ, ipsus in Asiam iuit, fretus virtutibus suis, quibus præda ea cederet. Quod factum. & expugnatum virum ac de sententiâ, post aliquot sermones, deiectum secum in castra duxit, ouans ac triumphans, vt re præclarissimâ gestâ, splendidiùs iustiusque quàm Pompeius aut Lucullus de regibus aut regnis, quæ tunc maximè capiebant aut vastabant.* Nota *Pergami* egisse: & ergo * εἰκότως esse illum, de quo Diogenes: *Athenodorum Stoicum Pergamenæ bibliothecæ præfuisse, inibi libros Zenonis interpolasse, sublatis quæ inuidiam aut infamiam vulgò habebant. Sed deprehensum, ipsum in periculo fuisse*: & an ea quoque caussa, cur facilior Catoni fuerit abducenti? Tres igitur Athenodori Stoici, & omnes Cilices: vltimus autem Plutarcho in Apophthegmatis nominatus, & Dioni in rebus Augusti.

De Tranq. cap. III. Epist. X. & alibi.

Lib. XIIII

*probabiliter.

In Zenone.

SPHAERVS Cleanthis discipulus, etsi Zenonem quoque audiuit. *Bosphorus* ei patria, & de vitâ ac scriptis eius pauca seorsim Laërtius: quem est videre. Cicero vnâ notâ commendat: *Definitiones superiores erant Sphæri, hominis inprimis benè definien-*

IV. Tusc.

finientis, vt putant Stoici. Plutarchus Cleomenis Spartani illius praeceptorem facit, & ad gloriam hunc inflammasse. In Agide & Cleom.

De ZENONE *Sidonio* suprà dixi: neque enim firmiter scio quis in scholâ Chrysippo successerit.

De ZENODOTO, ex Laërtio Diogenis discipulum fuisse. In Zenone.

Est APOLLONIVS & ASCLEPIODOTVS: ille Straboni, hic Senecæ aliquoties dictus.

Sed postremi hi parum nobiles: duo sunt extra ordinem dicendi. Prior ARCHIDEMVS, siue ARCHED. vt * plurimùm scriptus. Hunc Diogenes satis crebrò nominat, & quidem inter primores Stoicos, quibus ius censendi. *Tarso* Ciliciæ ortum Strabo significat: si tamen de isto. *Et incolæ,* inquit, *tantum curæ ardorisque erga sapientiæ & variæ doctrinæ studia habuerunt, vt vel Athenas vel Alexandriam superauerint, & sicubi inclytæ & frequentes etiam sunt Scholæ. Viri illustres ex eá prodierunt, Antipater, & Archidemus, & Nestor, Stoici.* Epictetus sæpius nominat, sed semper vt inter vertices, & qui vulgò sic censeretur. Etiam noster Seneca: [a] *Exclamanti alios opponam cum quibus litiges, Posidonium & Archidemum.* Cicero de eodem: [b] *Duo vel principes Dialecticorum, Antipater & Archidemus.* De isto, an alio Plutarchus? cuius verba, vbi ostendit multos voluntarium exsilium elegisse: Ὁ δὲ Ἀθηναῖος Ἀρχέδημος εἰς τὴν Πάρθων μεταστὰς, ἐν Βαβυλῶνι τὴν Στωϊκὴν διαδοχὴν κατέλιπε: *Atheniensis, Archidemus, in Parthorum regionem se transferens, in ipsá Babylone* STOICAM SVCCESSIONEM *reliquit.* Notabile. etiam Parthos huic sectæ insertos: & magnum viri ardorem, qui iuit, docuit, fecit. Dubitaui an idem esset: imò non videtur, cum illo Strabonis certè. qui *Tarsensis*, non *Atheniensis* fuit. An diuersi *Archidemus*, & *Archedemus*?

* *Græcis quidem.* κᾶ *Latinis ferè* Archidemus.

Lib. XIV.

Lib. II. Dissert. IV. & XVII. & XIX. Lib. III. Dissert. II.

[a] Ep. CXXI.

[b] IV. Acad.

De Exsil.

Alter quem volui suggestum, est SOTION. Debui Senecæ caussâ, cui doctor ille fuit. Nam ita in epistolâ quadam, vbi præteritos annos recolit: *Modò apud Sotionem philosophum puer sedi.* Iterumque: *Non pudebit fateri, quem mihi amorem Pythagoræ Sotion iniecerit.* An ergo Pythagoréus fuit? vix credam: sed non alienum ab eâ abstinentiâ, fortasse & aliis magnanimi viri scitis, aut institutis. Sítne hic, quem Diogenes & Athenæus Epist. XLIX. Epist. LVIII.

F citant,

citant, libris *De successione Philosophorum*: quem Stobæus, *De Irâ*: non adfirmem. vereor vt ille antiquior sit: magis inclinem esse, quem Plutarchus circa suum, id est Senecæ æuum, fuisse ostendit. In libro, De pietate fraternâ: Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν νεωτέρων φιλοσόφων Ἀπολλώνιος ὁ περιπατητικὸς ἤλεγξε τὸν εἰπόντα, δόξαν ἀκοινώνητον εἶναι, Σωτίωνα νεώτερον ἀδελφὸν αὑτοῦ ποιήσας ἐνδοξότερον: *Sed & RECENTIORVM philosophorum Apollonius Peripateticus reprehendit & refutauit qui dixerat, Gloriam esse incommunicabilem. quippe iuniorem fratrem Sotionem illustriorem quàm seipse reddidit.* Tangit aliquod factum circa fratrẽ, nobis ignotum. Satis de *Stoicis* nobilioribus: nunc caussam nominis huius breuiter etiam dicam. Zeno in *Porticu* docuit, quę *Pisianactæa* olim dicta, posteà picturis variè à Polygnoto decorata, nomen illud ποικίλης siue *Variæ* accepit. Inde igitur nomen. & ἀπὸ στοᾶς, litterâ mutante & augente, στωϊκοὶ appellati. Bono omine pinxit ille: & * πολύγνωτον hanc *Porticum*, & *Porticenses*, vt Latinè sic reddam, orbi terrarum factos scimus.

Diog. in Zen. initio. Plutarc. in Cimone, Harpocration in *Polygnotus*, Pausan. Persius Sat. III. ibi Schol.

* *multi notam & nobilé*, ad nomen *Pictoris* allusum.

DISSERT. XIII.

Cynicos originem Stoicis dedisse, & Dogmata ferè conuenire. Illi ex professo laudati.

ANTEA *Zenonij* appellabantur etiam: & cur non *Cynici*? nam reuera sunt pænè iidem. Itaque & ortum Stoicæ, sunt qui Antistheni adscribant, *Cynicæ* eidem conditori. Diogenes apertè: δοκεῖ δὲ καὶ τῆς ἀνδρωδεστάτης Στωϊκῆς κατάρξαι: *Videtur & virilis illius Stoicæ sectæ princeps auctorque fuisse.* Quídni videatur? dogmata consentiunt, in vitâ & cultu aliquid mutant. Itaque poëta rectè:

In Antisth.

Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata curat
A Cynicis tunicâ distantia:

siue quia veste & habitu differebant; siue quia verecundiâ tantùm, & tegebant Stoici, quæ illi in aperto audebant. Sanè, vt Diogenes ait, κοινωνία τις ταῖς δύο ταύταις αἱρέσεσίν ἐστι. ὅθεν καὶ τὸν κυνισμὸν εἰρήκασι σύντομον ἐπ᾽ ἀρετὴν ὁδόν: *communio & societas quædam est his duabus sectis. vnde & Cynicismum dixerunt breuem ad virtutem viam.* Qui *dixerunt*? ipsi Stoici. Atque adeò Zeno definiuit,

In Menedemo.

niuit, τ. σοφὸν αὐτὸν κυνιεῖν. εἶναι γὰρ κυνισμὸν σύντομον ἐπ' ἀρετὴν ὁδόν: *Sapientem Cynicum debere esse. atque Cynicismum, compendiariam ad virtutem viam.* AVD. Ita mihi Stoicos tuos laudas? & Cynicos etiam facis? Apage sordes illas, & impudentiam. mihi Cicero inclamat: *Cynicorum natio tota eiicienda est. Est enim inimica verecundiæ, sine quâ nihil rectum esse potest, nihil honestum.* LIPS. Cicero, id est vulgus: hîc quidem. frustrà autem de Sapientiâ loquimur, si ad illum iudicem imus. Primâ fronte qui Cynica adspicit, tecum dicet: qui restat & inspicit, munditias, pudorem, decus, virtutem inueniet & laudabit. Itaque breuiter exploremus: & quidem ab ipso nomine, quod in ludibrium aut probrum trahunt. Aiunt à *canis impudentiá* sic dictos; quia naturę in publico obsequuntur, ingerendo, egerendo, atq; etiam inserendo, animalis illius exemplo. Quod Empiricus abnuat, qui vbi Canem laudauit à sagacitate aut prudentiâ, *quòd commoda appeteret, incommoda vitaret; mala agnosceret, & mitigaret; sed & iustum, memorem, gratum esse, animosum, & malis infestum*: addit, *inde factum videri, vt Philosophi quidam* (Cynici) *se huius animalis cognomine commendarint.* Benè. quid enim tam proprium Cynicis, quàm bonos tueri & fauere, malos inuadere & allatrare? Laërtius & aliam caussam suggerit: *Docebat*, inquit, *Antisthenes in Cynosarge gymnasio, haud procul à portis: vnde & Cynicam sectam dictam sunt qui opinentur. Ipse quidem appellabatur* ἁπλοκύων: *simplex & ingenuus Canis.* In nomine, hoc est: dogmata autem si videas recto animi oculo, quid culpes, imò quid non suspicias & admirêre? *Virtutem sufficere ad Beatam vitam. Eam in rebus factisque esse, non verbis. Sapientem sibi satis esse: eius enim omnia. Nihil ei nouum videri: Regem esse: non ad legem, sed virtutem viuere. Sola bona, pulchra; mala, turpia.* Denique *Finem homini, secundùm virtutem viuere.* Non hæc alta, & puri æthereique animi & iudicij dicas? Sed nemo melius veriusque legitimum Cynicum (falsos insuper habemus) descripserit, quàm magnus ille Epictetus, in Dissertatione huic rei propriâ, quam περὶ κυνισμοῦ, *De sectâ Cynicâ*, indigetauit. In compendio, & ordine aliquo dabo, quæ ille, Stoico suo more, calidè aut confusè. *Cynicus*, inquit, EXPLORATOR *quidam est, & velut* LEGATVS *à Ioue ad visendas res humanas. Diogenes ille, inter capita eius sectæ, post*

Diog. in Zenone.

1. De offic.

Lib. 1. Pyrrhon. cap. XIIII.

Lib. III. Differt. XXII.

Chæronensem cladem ad Philippum regem perductus fuit, vt speculator. Statim fassus est. & Sum hercules, inquit, sed tuæ ambitionis, sæuitiæ, & luxus. Itaque monet & inclamat liberè, quæ bona, quæ mala sint demonstrat; appetenda, fugienda; & elatâ manu, velut tragicâ scenâ conscensâ, homines miseriarũ suarum, & vitiorum admonet, ab iisque ad meliora (quantum in ipso est) compellit. Idem est PVBLICVS DOCTOR & PAEDAGOGVS generis humani, instruit simul ac castigat. Idem MEDICVS & velut AESCVLAPIVS quidam: qui statim demonstrare possit, & illos si curatione suâ vtantur sanos fore, & suam valetudinem in argumentum proferre. Conuenite omnes, inquit, qui è pedibus, è capite, qui febri laboratis, conuenite cæci, amentes; ac videte me ab omni malo expertem & saluum. Denique dominus & REX est, sceptro & diademate à Deo ornatus: qui tales facere pollicetur, sibi audientes. Vt sciatis, ô mortales, vos felicitatem & tranquillitatem, vbi non est, quærere: ecce ego exemplum à Deo vobis sum missus. Non rem habeo, agros, domum; non vxorem, liberos, familiam; imò nec stragulum, aut tunicam, aut aliud vasum. Videtis tamen quàm sanus sim? facite mei periculum. Nihil habeo, nihil egeo, ne cupio quidem: non hominem, non locum, non oblectatiunculam, sicut pueri Vindemiæ dies aut ferias. Ecquid mihi deest? nónne sine metu sum? nónne liber? Quando quisquam me in vouendo frustratum vidit? quando in vitando? Quando deum vel hominem aliquem incusaui? Quomodo autem alacer & erectus incedo? quomodo eos tracto & conuenio, quos vos timetis? nónne vt mancipia? Quis me conspecto, se REGEM ET DOMINVM suum videre non putat? Hæc ago, hæc curo: sicut eum oportet,

(Lib. IIII. Dissert. VIII.) (Iterum è III. Dissert. XXII.)

Ὧι λαοί τ' ἐπιτετράφαται, ϗ τόσσα μέμηλεν: (Ex Hom.)

Qui populos moderetur, & ampla negotia curet.

Atque hæc liberè omnia, sine trepidatione aut respectu: quippe qui solẽ puriorem mentem conor circumferre. Non habeo satellites, gladios, pompam siue terriculamenta ista externa: eorum loco BONA CONSCIENTIA dat fiduciam mihi & potestatem. Non ipse reprehendendus, in alios incurro; verecundiâ vbique ornatus, & Honesti amore, illud sine lege aut pœnâ colo. Ceteri parietibus, ianuis, velis teguntur: ego sub dio, in propatulo ago, omnium oculis & inquisitioni expositus, Deo me probo. Atque hæc cùm facio, euenit vt malè audiam, imò vapulem: quid mirum à pueris aut fatuis, & qui tangi vlcera sua nolunt? Ego verò affectum aut curam non muto, aut mitto: dum vapulo, eos ipsos

eos ipsos QVI VERBERANT DILIGO, *tanquam pater omnium, tanquam frater. Neque animo solùm ita firmus & constans sum, sed corpus sufficit: & illo ipso doceo, tenuem & frugalem victum vires augere, adeò non lædere sanitatem. Quid calorem, frigus, incommoda? nihil. Ecce circumfero corpus meum, vt Diogenes, nitidus, pinguis, benè habitus: credite oculis sensibusque vera dici.* Hæc & plura (vtinam audire fas!) germanus ille Cynicus: de fucis, nullus hîc sermo. Neque nego in summo istos esse, ideoque vicinos lapsui, aut faciles transilire. Seneca noster signatè scripsit: *Hominis naturam Stoicos* VINCERE, *Cynicos* EXCEDERE. Ita est: quidquid supra Stoicos, modum pænè supra est: sed nec inutile, in vnâ parte sic esse, vt ad modum deinde ducant. Diogenes agnoscebat, & fatebatur, *Imitari se chori magistros: qui tonum leuiter* EXCEDERENT, *sed vt reliquos reuocarent ad concentum.* Pulcherrimè. sint magnæ istæ animæ, quæ omnia externa calcent, despuant: & aliquid in rigore fortassis excedant, vt mollitiem nostram vincant. Ecce in Senecâ exemplum *Demetrij*: qui aut familiaris illi, aut doctor fuit, & plerisque item melioris animi aut studij Romæ notus, & carus. De quo ille quàm honorificè! *Demetrius Cynicus, vir meo iudicio magnus, etiam si* MAXIMIS COMPARETVR. Et meo hercules, ex iis quæ de ipso sparsim lego. Nam & Tacitus laudabiliter meminit: & noster iterùm effusâ, sed ex animi sensu, laudatione. quis enim mendico adulletur? noster inquam: *Demetrium, quem mihi videtur rerum natura nostris tulisse temporibus, vt ostenderet nec illum à nobis corrumpi, & nos corripi posse. virum* EXACTAE, *licet ipse neget,* SAPIENTIAE, *firmæque in his quæ proposuit constantiæ. Eloquentiæ verò, quæ res fortissimas deceat, non concinnatæ, nec in verba solicitæ, sed ingenti animo, prout impetus tulit, res suas prosequentis.* Sed & alibi profitetur, *Demetrium* VIRORVM OPTIMVM. quem, inquit, *mecum circumfero* (in comitatu habeo) *& relictis conchyliatis, cum illo* SEMINVDO *loquor, illum admiror. Quidni admirer? vidi nihil ei deesse.* Sapis Seneca, plus vnâ horâ tibi ille conferet, quàm alij multis annis. *Nihil,* inquit, *deest.* Imò omnia desunt, si rem spectas; si animũ, nihil. Iterùm noster: *Ego certè aliter audio, quæ dicit Demetrius noster, cùm illum vidi* NVDVM, *quanto minus quàm* STRAMENTIS *incubantem? Tunc enim non præceptor veri, sed*

De Bren. Vit. c. XIV.

Laërt. in Diog.

VII. De Benef. c. I.

Ibid. cap. VIII.

Epist. LXII

Epist. XX.

TESTIS *est*. Da aures aliquid è nostro sæculo accommodanti. *Cappucinos* istos quos dicimus; veræ virtutis, patientiæ, inopiæ, & (quod antiquis defuit) pietatis exemplar, quis sine animi aliquo motu & impulsu videt? quis non vel visos conferre ad eadem illa putat? ego censeo: & tales omnino Cynicos fuisse: excipio Pietatem, vt dixi, & Verecundiam: quarum illam æuum illorum abnuit, hanc institutum. Carpere enim & corrigere volebant: atque ore & animo ad eam rem opus. Sectam vides: altam simul & abiectam, nihil populare, nihil splendidum, imò nihil externum spectantem & sectantem: ideoque paucis seriò, neque diu probatam. Certè Sidonij iam æuo deliquerant, scribitque in enumeratione Sectarum:

EXCLVSI *propè iam Cynici, sed* LIMINE *restant*:

id est, adeò pauci, & sic pulsi, vt in limine hæreant ad egressum. Omitto: propriè enim Stoicos non tangunt.

DISSERT. XIIII.

Contra Stoicos; & quæ iis obiici solita.

AVD. At ego *Stoicos* tuos tango, si linguam mihi laxas. Laudas, & huc vocas: quàm multi reuocant? Hodie plerique omnes: & ludus ac iocus tu atque ego simus, qui hîc sumus. Sed & inter priscos, quàm multi graues! & grauia quædam istis obiiciunt, aut imponunt. Vis pergam dicere? LIPS. Me lubente. nam rectè olim Comicus:

Χαλεπὸν ἀκροατὴς ἀσυνετὸς καθήμενος:

Molesta res est, fatuus auditor sedens.

Ostende capere te: & aliquid interfare, *vt* (Cælij olim dicto) *duo simus*. AVD. Ergo facio, & dico obiici iis ista. Zenoni primùm, primo auctori, æmulationem & inuidiam, quę originem dederit dissensioni & Sectæ. In Academicis erat, id est Platonicis, Polemonis auditor: lis incidit cum Arcesilâ condiscipulo, ingenioso viro: ab ipso & priscis discessit, & *nouam hæresim*, vt Varronis verbis dicam, *nouo paxillo suspendit*. Fecit simile ille alter, à calore contentionum, vt fit, & *Nouam Academiam* excitauit. Tuus quid? nouam *Porticum*, inauditum anteà nomen. Et rem si

rem si scrutaris, vix in eâ pugna, sed in verbis formulisque fuit. Cicero: *Zeno quoque eorum princeps, non tam rerum inuentor fuit quàm verborum nouorum.* III. De Fin. Iterùm: *Aduena quidam, & ignobilis verborum opifex.* v. Tuscul. Itaque quæ alij adhuc *Bona Fortunæ aut Corporis*, hic *Producta* maluit dicere: quæ illi *Mala* eiusdem generis, hic *Reiectanea*: & talia complura. Totum etiam dicendi genus obscurum aut tenue: nihil pro copiâ, dignitate, aut luce antiquorum. Idem Cicero (& quis melior hic iudex?) *Stoicorum non ignoras quàm sit subtile, vel spinosum potiùs, disserendi genus.* III. De Fin. Alibi: *Vellunt de spinis, atque ossa nudant.* IV. De Fin. Iterumque: *Pungunt, quasi aculeis, interrogatiunculis angustis: quibus etiam qui assentiuntur, nihil commouentur animo, & iidem abeunt, qui venerant.* Ibid. Sed & alij, ab hac caussâ, irrident τὰ ἐκ τῆς ποικίλης στοᾶς λογάρια: *illos è variâ Porticu sermunculos.* Apud Athen. III. Et Comicus quispiam:

Ἀκούσατ' ὦ στόακες, ἔμποροι λήρου, Apud eũd. lib. XIII.
Λόγων ὑποκριτῆρες:
Audite Porticenses, mercatores nugarum,
Verborum arbitri & censores.

Sed verba omitto. quæ compta à philosopho non requiri scio, nec florem illum orationis: tamen docere apta, & animis illabi: ergo rem videamus. Ea ipsa aut tenuis, aut alta nimis & superba. Tenuis, in diuisiunculis, distinctiunculis: quibus crebris valdè & non necessariis vtuntur. Superba in dogmatis, quæ fastum vbique & ventum habent. *Dolorem non malum: Sanitatem non bonum: Sapientem Diuitem, Regem, Deo parem esse.* Inde contumacia, & sui amor, aliorum contemptus: nec priuatorum tantùm, sed magistratuum, Principumque. Olim obiectum, cùm nota hæc secta, & viguit: vt Rubellio Plauto apud Tacitum, quòd *assumpsisset Stoicorum* ARROGANTIAM *sectamque: quæ* TVRBIDOS *& negotiorum appetentes facit.* XIV. Ann. Accedit augendæ huic superbiæ, quòd & super hominem, & nimia quædam iactant: *Sine affectibus esse: Iniuriam non accipere: Scire omnia, non opinari*: & plura, quæ *Paradoxorum* titulo præscribunt. Denique & austeritas quædam, vel potiùs acerbitas, è dogmatis eorum innasci animis solet: Ciceroni quoque notatum. qui alibi ait *Asotos ex Aristippi, acerbos è Zenonis scholâ exire.* III. De Nat. Deor. Itaque, vt concludam, nimia omnia in hac parte videntur, & præter

ceteros

ceteros ſapere dum ſtuduerunt, à verâ, id eſt modeſtâ, Sapientiâ excidiſſe. Placet autem illud Euripidis:

—— οὐ γὰρ οὐδ' ἀζήμιον
Γνώμην μὲν εἶναι τοῖς σοφοῖς λίαν σοφόν:
—— *non vel hoc noxâ vacat,*
Si mens ineſt ſapientibus ſapiens nimis.

Præſcript. aduerſ. Hæret. Placet & hoc Tertulliani, *Noſtram inſtitutionem de Porticu Salomonis eſſe*: vt tuâ hac Chriſtianis quidem non ſit opus. Quæ viſa, dixi: ſiquid liberius aut fortaſſe vanius; hoc refelle, illud ignoſce.

DISSERT. XV.

Pro Stoicis: atque ordine illa reiecta.

AVDIVI equidem, & ad vtrumque promptus ſum; libertati ignoſcere, imò gratiam habere, & vanitatem (nam ea certè dictis ineſt) refutare. Illud dixi, & factum eſt: hoc iam adnitar, & neſcio an cum magno fructu. Vincam & frangam tot præiudicia? Fatum ipſum aduerſum? Nam Stoici à mille amplius annis nulli, & non niſi in ſcriptis ſunt: ac gloriæ & vitæ ſuæ curſum videntur peregiſſe. Neque hercules reuoco: paucas reliquias melioris illius ſæculi ſi tuemur, ſatis eſt: & hoc fine ſcito ſcutum & defenſioně à me ſuſceptam. Satis etiam triumphat Veritas, ſi apud paucos bonoſque accepta: nec indoles eius eſt, placere multis. Videamus, & à capite refellamus. Aiebas Zenonem ęmulatione motum à Polemone & prioribus abiiſſe: quo argumento? Cicero dicit. Cicero? nempe Academicus, & ex profeſſo igitur Stoicorum hoſtis. Hoc hîc, & mox, valeat: quia pleræque criminationes tuæ teſte illo, non teſte, nituntur. Æmulatio impulit. quî magis quàm Ariſtotelem, Carneadem, Epicurum, alios, qui in tot ſectas ſtatim à Socrate & Platone ſunt ſciſſi? Atqui primus ille quidem, cum applauſu etiam noſtro, ſcripſit: *Amicum Platonem, amicum Socratem, ſed magis Veritatem eſſe*: cur Zenoni non idem ius? Eſt profectò, neque aliud, quàm illa ipſa Veritas impulit ad diſſentiendum. Non enim philoſophos, opinor, vt pecudes eſſe volumus: qui ſequantur tantùm antecedentium gregem. *Multum egerunt, qui ante nos*

1. Ethic. ad Nicom.

cicero stoicorum hostis

fuerunt

fuerunt (ait Seneca) *sed non peregerunt*. Peregerunt? quàm abest? *Multum adhuc restat operis, multúmque restabit: nec vlli nato post* MILLE SAECVLA *præcludetur occasio aliquid adhuc adiiciendi.* Audis eundem illum nostrum? vera dicit: & superior ac nostra ætas fidem fecit, facietque. Ergo omitte hoc de Æmulatione: quod tamen sine culpâ etiam amplectimur. habuerit & habeamus ipsi hanc honestam, quæ ad cognitionem Veri ducat. At, inquis, verba innouauit tantùm. Innouasse fateor: tantùm, nego. Quídni innouarit, in rebus quibusdam nouis? *Datur venia* (ait Apuleius) *nouitati verborum, rerum obscuritatibus seruienti.* Quid si rerum nouitatibus? non venia tantùm, sed laus esto. *Producta* & *Reiectanea* quæ in exemplum adfers, necessaria fuêre: nec sine iis explicari satis aut constitui scientia Bonorum Malorumque potuit, id est philosophiæ caput. Plura talia sunt, in* loco dicenda. Atqui spinę & aculei in illorum scriptis. Deus bone! hodie hęc dici & obiici ab iis qui Aristotelem, & nouellos Aristoteléos, legunt? Ac de veteribus Stoicis, non tu non ego nimis scimus: de Senecâ & Epicteto, aperto ore dixerim, roseta mihi illorum scripta videri, præ Lycéi dumetis. Sed sint subtiles & acuti: in philosophis hoc culpæ deleges, quod laudi debebas? At Cicero etiam audiendus est, qui *pungere* eos *interrogatiunculis* dicit: *animos non commouere.* Itane *pungere*? agnosco: verè faciunt, & velut stimulis, ac pugiunculis quibusdam sententiarum, penetrant animos ac peruadũt. Sed *non mouent*. quid igitur est mouere, si hoc non est? Vis mi Cicero, vt ad conciones veniant, affectus miserabiliter moueant, clamores excitent & plausus? Mare hoc non tentant, nec fluctus in eo suscitant: contenti singulis & priuatis lectoribus, iisque quietis & intentis. Hunc talem mihi da: nunquam à lectione duorum, quos dixi, surget, nisi commotior, & Honesti quodam ardore succensus. Hæc est eloquentia philosophis decora: in quos propriè conuenit, quod Menelao summus vatum adtribuit:

Epist. LXV.

Idem Ep. LXIIII.

De Dogm. Platon.

Lib. II. Dissert. penult.

> παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως:
>
> *Pauca quidem, verùm argutè.*

Non enim est philosophia, vt noster Seneca verissimè scripsit, *populare artificium, nec ostentationi paratum: in* REBVS *non in* VERBIS *est.* Et Fabius, bono iudicio, de ipsis nostris: *Minus indul-* Lib. X.

G *ferunt*

ſerunt eloquentiæ Stoici veteres: *ſed cùm* HONESTA SVASERVNT, *tum in* COLLIGENDO PROBANDOQVE PLVRIMVM VALVERVNT: REBVS *tamen magis, quàm (id quòd ſanè non quæſiuerunt) oratione* MAGNIFICI. O bona, ô non retractanda iudicia! Honeſta ſuaſerunt, probando valuerunt, rebus magnifici fuerunt: & hæc eloquentia eſt, quâ gloriantur. Quam Breuitas etiam decet: adeoque non abnuit Zeno aut excuſat, vt cuidam obiicienti *Breuia eſſe eius dicta. Omnino*, reſponderit. *nam & ſillabas philoſophorum, ſi id poſſet, breues eſſe optem.* Mens copioſa & exuberans ſit, ſermo temperet & adſtringat. Sed de Verbis ſatis: Rem etiam accuſas. Quid autem? vniuersè duo, Tenuitatem, & Superbiam. De Tenuitate, haud ſatis capio. ſubtilitatem ſi vis & accurationem in Diuidendo, & addam etiam Definiendo: vindicamus & iactamus, ſuper omnes qui philoſophiam attigerunt. An modum non ſeruaſſe, hoc vis? poſſunt eſſe quædam, aut videri nobis talia: parum firmiter tamen iudicanda, è paucis iſtis ſparſiſque reliquiis ſcriptorum. Omitte hoc igitur, negandum eâ facilitate, quâ affirmatur. De Superbiâ maius eſt, & colorem aliquem è paucis eorum ſcitis habet: ſed colorem. Magni animi eos fuiſſe, & ad alta ac magna duxiſſe, profitemur: & quis damnet, niſi qui Virtutem ipſam, & generoſum illud Honeſtum, damnet? Eò, non aliò, vocant: hoc ſublime, ſplendidum, illuſtre conſtituunt: hoc omni verborum ſententiarumque honore adaugent. At *Dolorem non Malum* dicunt. O viles animæ! quid ergo? cum Epicuro *Voluptatem vnicum Bonum, & illum Malum* dicemus? calcari ab homine hæc humana, & pedibus ſubiici, ſine ſuperbiâ non vultis? Mihi ea contingat, & ſtare in Virtutis illâ arce ſecurum, ſuper Dolorem, Lætitiam, Spem, Metum, & turbines iſtos animorum. At *Diuitem* & *Regem* dicunt Sapientem. Quem ergo potiùs? Craſſum, aut Pacorum, aut Neronem? Hæc * alibi explicanda ſunt, ſapientiſſimè dicta: nec niſi ab ignaris aut ſtultis ridenda. Simile, quod *Affectus, Iniuriam, Opinionem* à vero Sapiente (nota, vero) arcent: ſemihorulæ ſpatio approbanda tibi, imò admiranda. Sed quid eſt? damnare malumus, quàm diſcere: & *veteres auias*, vt ille ait, diſplicet *à pulmone reuelli*. In ſcholis non hęc dicuntur, aut diſcuntur: ergo ſine inquiſitione reiicimus, & illos quoque, ſiqui

* Lib. III. in Paradoxis.

siqui docere conantur. Addebas de *Contumaciâ* grauẽ obiectionem, & hanc ex arbore istâ esse fructum. Non agnoscimus: etsi obiici iam olim, hoc scimus. A quibus autem? ab improbis aut seruilibus animis: quibus displicet, quidquid probum, erectum, & honestum est. Tales nostros esse & conspici in sententiis, in consiliis; nihil gratiæ, nihil metui dare; omnia ad Iusti normam dirigere; vltrò fatemur: & hanc Libertatem, non Contumaciam, censemus. Vtinam hodie in Regum Principumque consiliis sint! vtinam in tribunalibus! nõ pœniteat eiusmodi Tuberonum aut Catonum. Sed Seneca audiatur, hoc ipsum diluens: *Errare mihi videntur, qui existimant philosophiæ* (huic Stoicæ) *fideliter deditos*, CONTVMACES *esse, & refractarios, ac* CONTEMPTORES MAGISTRATVVM *& Regum, eorúmve per quos publica administrantur. E contrario enim, nulli aduersus illos gratiores sunt: nec immeritò. Nullis enim plus præstant, quàm quibus frui tranquillo otio licet.* Nota & hoc de *Otio*: quod plerique sanè philosophorum amplectuntur: apti reipublicæ, sed non omni: neque aduersis ventis vela soluunt. Iterumque Seneca, de hac criminatione: *Scio malè audire apud* IMPERITOS *sectam Stoicorum, tamquam nimis* DVRAM, *& minimè Principibus Regibusque daturam bonum consilium. Sed* NVLLA SECTA BENIGNIOR LENIORQVE *est, nulla amantior hominum, & communibus bonis attentior: vt cui propositum sit, vsui esse aut auxilio, nec sibi tantùm, sed vniuersis singulisque consulere.* O hæc admitte! & vnà illud disce, lenes & mites esse, communium bonorum cupidos, nec, vt Epicuréos, vnius sui curam agentes. Quomodo non sint, quibus hoc inter prima dogmata, *Ciues se mundi esse? Totum hunc orbem, patriam?* Itaque & illud imbibunt,

Epist. LXXIII.

II. De Clem. ca. V.

Non sibi, sed toti genitos se credere mundo.

Quæ satis refellant hoc de *Contumaciâ*, aut aliorum *Contemptu*: atque vnà, quod de *Acerbitate* in extremo dicebas. Sed calumniosè dicebas Ciceronem hoc scribere, quod non scripsit. Neque enim ille, *acerbos exire è Zenonis scholâ*, definiuit: sed *posse exire* (verba vide:) & quis id neget? non magis, quàm è Dialecticorum scholâ, Sophistas; è Iurisconsultorum, rabulas; Medicorum, carnifices. Neque illi hæc docent: sed deliquia sunt prauè capientium, vtentiumque. Hîc simile. Zenonis schola,

quæ tota Virtutis eſt, ſeueros, non molles facit; aſperi aut acerbi ſiqui prodeunt, vitio illorum & humani ingenij fit, facilè ad confinia declinantis. Clauſula tua erat, de *Modeſtiâ*. Dij boni, quis magis amat? quin ſi tota Sapientia nobis detur, cum adiunctâ Superbiâ: ſpernamus hoc contubernium, & nolimus iungi.

DISSERT. XVI.

Iidem laudati: & quid in partibus Philoſophiæ præſtiterint: deque iis vel aduerſariorum elogia.

SED ſcutum defenſionis ſatis ego prætuli, & ſiniſtrâ ſum vſus: lubet etiam dextrâ, & veris eos laudibus exornare. Philoſophiam ſi examinamus; nemo abnuet, tres in eâ partes eſſe, *Logicam, Phyſicam, Ethicam*: & qui in ſingulis, aut omnibus emineant, eſſe laudandos. Sed in omnibus, rarum. & verè hoc ac ſcitè Plutarchus: *Quoſdam philoſophantium* AVIBVS *ſimiles videri, qui leuitate quadam & ambitione ingenij elati alta petunt, & Phyſica ſcrutantur tantùm. Alios* CANIBVS, *qui laniare & vellicare auidi, ſoli Logicæ adhæreſcunt, vt pelli, & in eâ rixantur, & mentem ad vlteriora non mittunt*. Profectò mi adoleſcens ſapiens ille ſcriptor (talis eſt, etſi Stoicis parùm ęquus) rem attigit: & in hodie-philoſophis an non ſępe obtineat, te iudicem addico. At Stoici noſtri omnes partes complexi animo & ſcriptis ſunt: *Logicam* ſic accuratè, Chryſippo præſertim præeunte, vt in modo peccaſſe modeſtis iudiciis poſſint videri. Repete memoriâ quæ* antè in Chryſippo dixi. Iam in *Phyſicâ* profectò regnāt: & maximè in ſublimi illâ & principe eius parte, quæ Deum & diuina tangit. Quis de illo, de iſtis, id eſt Fato, Prouidentiâ, Geniis ſubtiliùs, vberiùs, veriùs ſcripſit? Ne inuidia ſit dicere, non omnis philoſophorum manus, ſi in vnum conferatur. Atque hæc omnia tamen ad *Ethicam*, verè noſtram partem, & germanæ Philoſophiæ finem, diriguntur: nec aliò lectorem ſuum ducunt, niſi ad Honeſtum & ad Virtutem. Quanti in iſtâ ſunt! quàm alti & erecti! quàm omnia humana calcant aut ſpernunt, & hominem ſupra hominem, tollunt! Lege paucos eos libros, qui exſtant, vel Senecæ vel Epicteti: Virtutem ipſam ſcripſiſſe dicas,

De Profectu in Virt.

* Diſſert. x.

dicas, & semina salutarium monitorum vbique sparsisse. Vbique. nam & in eo vera istorum gloriatio est: *Non est quòd exigas Repetita aut Excerpta.* CONTINVVM *est apud* NOSTROS, *quidquid apud alios excerpitur. Non habemus ista* OCVLIFERIA, *nec emptorem decipimus; nihil inuenturum cùm intrauerit, præter illa quæ in fronte suspensa sunt. Quocumque miseris oculum, id tibi occurret quod eminere posset, nisi inter paria legeretur.* O quàm vera hæc, de ipso inprimis qui dicit, asserantur! Vbique altę, acres, ferientes quædam sententiæ sunt, & vtilissima monita aut medicamenta animorum. Iam verò ad *Ciuilem* etiam doctrinam, quæ Reges Principesque tangit, istos maximè iuisse & pręiuisse, scriptorum illorum Indices mihi dicunt. Vide, sodes, apud Laërtium vel Zenonis libros, vel Cleanthis, & Chrysippi: statim occurrent tituli, *De Republicâ, De Legibus, De Consilio,* & talia quæ ad regimen aut tutelam faciunt generis humani. Quid dissimulandum est? diuina Prouidentia, priusquam lucem Sapientiæ plenam, missâ ipsâ Sapientiâ (id est, Filio) nobis spargeret: hos tales pręmisisse videtur, vt scintillas eius allucerent, & errorum vitiorumque Cimmerias quasdam tenebras arcerent. Vnum est, in quo cautè legendos audiendosque fateor: altitudo sensuum aut decretorum, interdum nimia, & quæ imbecillitatem hanc nostri generis videtur superare. Seneca & obiicit sibi, & reiicit: licet audiamus. *Nimis alta promittitis, inquiunt, nimis dura præcipitis. Nos homunciones sumus, omnia negare nobis non possumus.* Respondet deinde: *Vitia nostra, quia amamus, defendimus: & malumus excusare illa, quàm excutere. Nolle in caussâ est, non posse prætenditur.* Vide ne in multis hoc verum sit, & nimia videantur, quia nos in deliciis aut vitiis nimij sumus. Sed esto, sint pręalta: quid vocari ad ea nocet, non peruenturũ? Vt is qui exemplar sibi proponit, emendatissimũ cupit, etsi infra illud consistet: tale hîc est, audiamus optima, aueamus optima, etsi imbecillitate hac insitâ retrahemur. Sed de isto * alibi: nũc, quòd dixi, adfirmo magnanimã & altiloquam hanc totam Philosophiam eminenter esse. Noster alibi egregiè: *Tantùm interesse inter Stoicos, & ceteros sapientiam professos, quantum inter* VIROS ET FAEMINAS. Sanè robur vbique habent, virtutem & virum præferunt, ac formant. Ideoq; idem Seneca pulcherrimo elogio dixit,

Sen. Epist. XXXIII.

Epist. CXVI.

* Lib. II. Dissert. VIII.

De Const. sap. cap. I.

Epist. LXXXIII. FORTISSIMAM ET SANCTISSIMAM SECTAM. Quid autem alij? etiam qui dissentiunt, nec dissentiunt. Audi Plutarchum, In Cleomene. ex professo Academiæ addictũ: Ἔχει τι ὁ στωϊκὸς λόγος πρὸς τὰς μεγάλας καὶ ὀξείας φύσεις ἐπισφαλὲς καὶ παράβολον· βαθεῖ δὲ καὶ πράῳ κεραννύμενος ἤθει, μάλιστα εἰς τὸ οἰκεῖον ἀγαθὸν ἐπιδίδωσι: *Habet Stoica doctrina, si in magnam & acrem naturam incidit, aliquid lubricum & anceps: sin autem cum graui & miti ingenio temperetur, magnos impetus dat ad verum bonum & Virtutem.* Oraculi hoc ego vice habeo. in altâ & superbâ naturâ Stoam non fore vsui; in aliâ & modestiore, saluti. At Ciceroni expressam vocem quàm pænè omiseram? IV. Tusc. Ille sæpe eorum insectator, alibi è pectore loquitur: *Licet insectemur istos* (Stoicos) *metuo ne* SOLI PHILOSOPHI *sint.* Quid ais mi Auditor? ecce gloriosa nobis testimonia ab aduersariis, qui illinc stant, & hinc dicunt.

DISSERT. XVII.

Exempla magnorum virorum, qui in hac hæresi, etiam Christianorum.

ET verò quot magnos viros habeam dicere, qui sensu aut professione Stoici fuerunt? Sensu quidem (nomen enim & secta nondum inuenta) ille princeps ingeniorum Homerus: ita palàm, vt ego mirer Senecam dissentire vel ambigere, in hac Epist. LXXXVIII. mihi re iudicij non rectum. Verba eius sunt: *Homerum philosophum fuisse persuadent; cùm his ipsis, quibus colligunt, negent. Nam modò Stoicum illum faciunt, Virtutem solam probantem, & ab Honesto nec immortalitatis quidem pretio recedentem.* Addit deinde, ab aliis in Epicuri, aliis Academiæ castra deduci. Sed deduci, ô Seneca: ille huc, & ad nos ibat. Potéstne aliquid magis Stoicum, quàm quæ de Fato sic palàm & sæpe scribit? quæ secta hoc ita habuit, pręter istam? Iam de Affectibus reprimendis aut tollendis, vis in sapiente Vlysse exemplum? Ecce ad vxorem venit, ab annis viginti nõ visam, & semper suspiratam: quid facit? in lacrimas soluitur, sinum & collum inuadit? Imò ille gaudium & indomitum ipsum amorem domat: aspicit tacitus,

Ὀφθαλμοὶ δ' ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος:

Atque oculi stabant, vt cornu, vel quasi ferrum.

Numquam

Numquam eum versum legi, quin Stoici illius veri, immoti, & ἀπαθοῦς imago mihi subueniret. Iam reliqua Vlysséis tota, quid nisi Virtutis, Constantiæ, Fidei schola est? Vbi externa vlla approbata, aut quæsita? quis non labor pro Honesto fortiter susceptus, & toleratus? Alia in eo multa ad hanc sectam (alibi dabimus:) sed eruenda sunt, & sub cute illâ, vt sic dicam, verborum latent auri hæc metalla. Iam Socratem quis non fontem & caput Sapientum profitetur? atqui ille totus est noster. Audi vel hæc eius, apud Platonem: Ω φίλε Πάν τε καὶ ἄλλοι ὅσοι τῇδε θεοί, δοίητέ μοι καλῷ γενέσθαι τἄνδοθεν· τἄξωθεν δὲ ὅσα ἔχω τοῖς ἐντὸς εἶναί μοι φίλια· πλούσιον δὲ νομίζοιμι τὸν σοφόν: *O amice Pan, & vos alij Dij hic præsides, date mihi pulchro bonoque* INTRORSVS *esse*: EXTERNA *autem, quæcumque habeo, cum illis internis consentire & conspirare*: DIVITEM *porrò existimem* SOLVM SAPIENTEM. Ex fide, & non pro caussâ loquamur: nónne in istis pauculis breuiarium vel summarium Stoicæ doctrinæ? mihi sic videtur. *Pana* inuocat: quid nisi *Vniuersum*, id est Mundum, & quem Stoici (in Physicis explicandum) pro visibili Deo habent? Inuocat & *Deos præsides* suæ terræ: particulares Genios, his illísque locis Stoicorum scito adsignatos. Deinde dogmata, *Interna sola bona esse*, & sola optanda: *Externa* hactenus, vt *illis consentiant*, id est seruiant & ancillentur. In extremo Paradoxum illud nobile horum, *Solum diuitem Sapientem*. Ito aliquis, & neget in hac porticu Socratem includi. Omitto alia plura, in suis locis, atque ipsâ Paradoxorum classe recensenda. Ergo duo illi summi, sunt nostri: accenseo *Sophoclem & Demosthenem*, non vanis aut leuibus etiam argumentis, quæ in progressu sermonis se pandent. Addo *Strabonem* Geographum, insignis iudicij & prudentiæ virum: addo, ipso profitente & nomen vltrò dante. *Philonem* è Iudæis poteram: & quid aliud libri titulus clamat, πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον, *Omnem sapientem liberum esse*? nam & hoc inter scita inopinata nostrorum circumferri, non ignoras. Et plura in eo seriò & iudicio notaui, in quibus Stoicissat: etsi Platonissare eum communis fama tulit. Sed nec Plato ipse à nostris alienus, imò plurimùm noster, siquis factionis expers arbitratur. Ad Romanos venio: ibi procerum illa manus *Tuberones*, *Catones*, *Varrones* occurrunt: ibi *Thraseas Pætus*, *Heluidius Priscus*, *Rubel-*

In Phædone.

Rubellius Plautus, *C. Plinius*, noster *Tacitus*: & vno verbo dicam, prima ferè ingeniorum & dignitatum. Ipse *M. Antoninus* Imperator, quo nihil melius aut laudabilius, in hoc albo nomen signat. Et quàm paucos etiam nomino, præut res & multitudo fuit? nimia. adeò vt Sextus Empiricus clarè asserat, suo, id est illo ipso M. Antonini æuo, *plures fuisse qui Stoicam sectam sectarentur, quàm qui aliam quamcũque*. Neque interiorē ego caussam arbitrer, quàm hanc copiam, cur nostri Christiani iam inualescentes, minus æqui in istos fuisse videantur aut inclinati: quare? quia & multitudine vrgebant: quare etiam? quia auctoritate & vitâ premebant, quę apud alias sectas soluta aut & improba conspiciebantur. Quamquam ita alieni nostri, non vt sectam maximè sed sectatores, eorumque peruicaciam spernerent, tardos aut refractarios lucem admittere diuinitus iam oblatam. Alioquin ipsa illa ætas habuit inter culmina religionis, qui à sensibus multis Stoicis non abiuerunt. *Arnobium* possim dicere, & magis *Tertullianum*, ingenio etiam Stoicum & seuerum. Quid magnum illum *Pantænum*, Alexandriæ sacrorum doctorem, & antistitem? Hieronymus de illo apertè: *Pantænus Stoicæ sectæ philosophus, ob præcipuam eruditionis gloriam missus est in Indiam, vt Christum apud Brachmanas, & illius gentis philosophos prædicaret*. Optimè ab optimis illis factum: philosophus ad philosophos missus, Stoicus ad Brachmanas, nec opinionibus quidem nimis dissidentes. Et fructum verò ingētem fecit, laudemque rettulit: & mox Alexandriam rediens in eâ obiit, cùm Scholæ illic nobili plures annos præfuisset. In quâ succedere sibi voluit *Clementem Alexandrinum*: illum, cuius totiugam doctrinam Ecclesia etiamnunc admiratur & fruitur, in libris qui exstant. Qui ipse quàm sępe Stoicus est, & dogmata eorum sacris nostris aptat? audies in locis, si pergis me audire. Meritò aptat. nam Hieronymi illius, sanctioris an doctioris viri, sententia est, de tabellâ & scripto recitanda: STOICI NOSTRO DOGMATI IN PLERISQVE CONCORDANT. Concordant? ita: & quod sequitur, occultè ad nostrum dogma & ad pietatem ducunt. Sine fuco dicam, mihi euenisse: & audio magnum illum *Carolum Borromæum*, stirpe, sacrâ purpurâ, virtute maximè clarum, sæpe fassum Epicteti se libris motum & monitum ad contem-

In Esaiæ cap. x.

S. Carolus Epict. et studiosus.

contemptum rerum humanarum, amorem diuinarum venisse. Itaque, vt concludam, apage dicere aut credere de *Porticu Salomonis*, & quod ab eâ abducimus: nos verò inducimus, & sana ac sobria mens non aliter his vtetur.

DISSERT. XVIII.

Seorsim Seneca laudatus, Scripta eius maximè, & purgata etiam obiter à calumniis Vita.

SED heus, cùm præmiserim magnos, qui in eâ sectâ fuerint, an non vel duos maximos omisi, *Senecam* & *Epictetum*? AVD. Obseruaui, & tacitus requirebam. LIPS. Dabo. distuli enim, non omisi: & velut Triarios quosdam claudere volui hoc agmen. O rara Sapientiæ lumina! ô cara mihi nomina! quos audacter dixerim, superasse in hac *Morali* præsertim parte pertractandâ,

Τὺς ὄντας, τούς τ' ἐσσομένυς, ἐ τούς πρό τ' ἰόντας.

Quot sunt, quotquot erunt, & quotquot antè fuerunt.

Non sunt inanes laudatiunculæ, aut voces: vis rem tibi approbem, & vtriusque dotes breuiter & velut digito signem? Fiat, audi: de Senecâ primùm. quem multi boníque amant; oderunt aut contemnunt aliqui, sed hac ipsâ notâ, non boni. Sit libertas huius iudicij. & experimentò didici, qui Virtutem ipsam solidè non amant aut æstimant, vix istum. Et hercules, quòd nos amamus, & quòd producimus: est ob istam. quam scriptis suis ille ornauit & asseruit, si quisquam ab omni æuo. Plura sanè ingenij monumenta sunt, aut fuerunt: *Poëtica, Oratoria, Physica*: sed *Ethica* eminent, quæ vtinam solida atque integra ad nos venissent! Sed libri *Exhortationum* perierunt, item grande opus *Moralium*, alia pluscula: sufficiunt tamen gloriæ quæ exstant, & inter omnia eius argumenti palmam, coronam, regnum poscunt. An ex vero, aut affectu sic iudicem, vide. Tria sunt, quæ huc me ducunt, *Verba, Res, Tractatus*: omnia in eo iure laudanda. *Verba*, selecta, propria, significantia: imò quæ plus aliquid semper dicunt, quàm dicunt. Qui proprius quidam eius Genius videtur, vt in parcimoniâ verborum mira ἐνέργεια atque efficacia sit, in breuitate, claritas & splendor. Sunt al-

lusiones, imagines, translationes, crebræ & pænè continuæ: quę delectant simul & docent; & in rem animum, atque extra rem mittunt. Est cura, non affectatio; decor, non comptus; tractata oratio, non torta. Est & compositio quædam, & viriles numeri: sed vt structuram agnoscas, mollitiem abnuas; & pugnæ atque arenæ omnia; non delectationi aut scænæ parata. Iam in ipsâ breuitate, & stricto dicendi genere, apparet beata quædam copia. fundit verba, etsi non effundit; fluit, non rapitur; amni similis, torrenti dissimilis; cum impetu, sed sine perturbatione se ferens. Denique, vt felices arbores, quarum præcipua dos est fructum ferre, flores & folia tamen habent: sic iste, quem fructus caussâ legimus & colimus, oblectationem adfert pariter, & Venerem cum Mineruâ iungit. Audebo & hoc edere? vel sermonis atque eloquij caussâ aliquis eum legat: sed absit, & Res magis trahat. *Res*, quam illustrem & sublimem, vtilem & salutarem, vbique promit. Omnia eius scripta, etiam vbi ex professo non videtur agere, quid nisi generosum illud Honestum spirant? quid nisi aliis inspirant? Caput omnis Boni fontemque Deum; quàm sæpe, quàm fortiter, inculcat atque asserit! eius Prouidentiam, & nostri curam! potentiã, sapientiam, iustitiam; & quidquid tale vel Sacra dicãt! Illi & Fato nos parere, & quietos volentesque sequi, quoties monet! in ordinem redigi, ab Ordine hoc rerũ, quem ille ab æterno descripsit! Iam Affectus, id est origines malorum, quis acutiùs aperit, acriùs castigat, adductiùs coërcet? Metum, Spem, Lætitiam, Dolorem, quàm temperat, minuit, tollit? Ipsa Vitia asperè vbique inuadit & exagitat, Ambitionem, Auaritiam, Libidinem, Luxum, ceteras animorum pestes. Imò hæc tantâ sæpe acrimoniâ, vt modum non tenere dicas, & odio atque irâ (sed, dij boni, honestis) auferri. Denique in vnius Virtutis admiratione & commendatione deditus, Externa omnia spernit atque abiicit, & totum illud splendidum, sed fallax, Fortunæ regnum conculcat. O pura, & cælo digna mens, & ad cælum alios subducens! miramur te, & sequimur: quisquis cum attentione tamen legit. Etsi quis aliter potest? Tantus vbique vigor & calor est, (vt de *Tractatu* nunc addam) sic omnia animata & spirantia: vt excitari vel ignaua & iacentia ingenia necesse sit, & tepida aut frigida ca-

lere. Imò non scripta legere, sed verba audire; nec imaginem eius in libris, sed ipsum hominem oculis sensibusque vsurpare videamur. Felix calor; rarus calor! & quem, audacter dicam, vix in alio reperias, è Græcis Romanisque. Quanti autem ad fructum, & ad motum animorum, hoc est? Abite à me tepidi, aut isti * χαμαιπετεῖς (cum Pindaro) λόγοι: quibus vix affici, certè impelli non possim; tentari, non suaderi. Sicut enim facem frustrà ad accendendum admoueas, nisi accensam: sic sermonem ad excitandum, nisi vegetum & calentem. In nostro est. & non fallor: arsit illi animus cùm scripsit, ab animo stilus, à stilo nos: excipio tantùm, siquis, vt lepores, apertis oculis, animo dormitante legit. Quod de *patre Sextio* olim ipse scripsit, iustissimè de ipso nos vsurpemus: *Quantum vbique vigoris est, Dij boni, quantum animi! quod* NON IN OMNIBVS PHILOSOPHIS *inuenias.* Non hercules, ô Seneca. *Quorumdam scripta clarum tantùm habent nomen: cetera, exsanguia sunt. Instituunt, disputant,* CAVILLANTVR: *non faciunt animum, quia non habent.* Illi tales: quid noster? *Cùm hunc legeris, dices: Viuit, viget, Liber est,* SVPRA HOMINEM EST, *dimittit me plenum ingentis fiduciæ.* Hæc igitur Scripta eius sunt, & his caussis probanda, aut miranda. At, inquiunt, *Vita* dissensit. Vetus conuicium: *hoc per capita malignissima, & optimo cuique inimicissima, Platoni obiectum est, obiectum Epicuro, obiectum Zenoni.* Quid tamen respondemus? communiter primò. *Omnes isti dicebant, non quemadmodum ipsi viuerent, sed quemadmodum viuendum esset.* Non Senecam, exemplar proponimus; sed Scripta eius doctrinam. Et quid tamen peccauit? duo, istis arbitris. Nam de Adulterio obiiciunt, tum de Aulâ opibusque. Videamus, & illum culpæ, si non calumniæ (quis hanc reprimat?) liberemus. Iuliam Germanici filiam, in matrimonio Vinicij agentem, polluisse dicitur: atque ea illi caussa, vel prætextum, exsilij fuit. Dicitur? à quo? Messallinâ. quâ illâ? quâ nihil impudentius aut impudicius Roma tulit: à quâ accusari, laudari est; laudari, in suspicionem culpæ venire. Et hæc audimus? Vtinam pars illa historiæ exstaret, quâ Tacitus acta eius temporis narrauit! de re constaret, quam nunc maligni iactant, nos respuimus; vtrique haud firmis argumentis. Et esto, peccauerit: sed semel. hominem fuisse non diffitemur:

* humi serpentes sermones.

Epist. LXIIII.

Ibid.

Sen. de Vit. Beat. cap. XVIII.

emendasse hoc constat; cur vetera & sepulta eruantur? Quisquis es, in te descende: non est aut fuit semper illa puritas, quam in alio is exactum. Atquin ad Aulam etiam venit. Et quis philosophis eâ interdixit? vtinam plures veniant! vtinam assiduè veniant! & magis, vtinam consiliis regant ac moderentur! Felicem populum Romanum, si Nero audiuisset, vt cœperat: & quid primis eius annis laudabilius fuit? scito autem, à Senecâ doctore & directore eos fuisse. At enim Opes in eâ congregauit. Miri homines! in aliis Opes, in aliis Inopiam accusant: & in hac Ambitionem, in illis Auaritiam agnoscunt. Discant. *Nemo Sapientem paupertate damnauit. Habebit Philosophus amplas opes, sed nulli detractas, nec alieno sanguine cruentas: quarum tam honestus sit exitus, quàm introitus.* En conditiones, legesque, quibus Sapientia opes permittit: Honestè quærantur, aut veniant; honestè expendantur, abeantque. Noster an non fecit? à Principe accepit; & plura alij, meritis eius non pares. Quis autem,

Ibid. cap. XXIII.

seneca divitijs abundavit

Quis, influentis dona Fortunæ abnuat?

ait Seneca alter. & noster: *Non se Sapiens indignum vllis fortuitis muneribus putat. Non abiget illa à se, sed abeuntia securus prosequetur. Diuitias quidem vbi tutius Fortuna deponet, quàm ibi, vnde sine querelâ reddentis receptura est?* Receptura? etiam cùm non petet. Vide nostrum, & stupe, ad Neronem venientem, & acceptas omnes opes magno animo refundentem: *Iube*, inquit, *eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam: sed traditis, quorum fulgore præstringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur, in animum reuocabo.* Ecce Sapientem, qui opes in domum, non in animum admisit; qui habet, non habetur; *habet, sed tamquam leues & auolaturas; nec vlli alij, nec sibi graues.* Hæc quæsitio, aut possessio: exitus earum quis fuit? Liquet mihi Senecam, non nisi in alienum ferè fructum habuisse. *Donauit aut bonis, aut iis quos facere potuit bonos. Donauit cum summo consilio, dignissimos eligens: vt qui sciret, tam expensorum, quàm acceptorum rationem esse reddendam.* Et fama publica nónne de liberalitate eius fuit? è quâ poëtæ hauserunt, scripseruntque:

Ibid. cap. XXI.

Apud Tac. XIV. Ann.

De Vit. Beat. cap. XXIII.

Ibid.

Iuuenal.

Nemo petit, modicis quæ mittebantur amicis
A SENECA:

magna

magna ostendit missa. Et alius:

Pisones, SENECASQVE, *Memmiosque*, Martial.

inter exempla decantatæ liberalitatis. Et verò quomodo ipse vteretur, in illâ perpetuâ frugalitate & modestiâ vitæ? Vix verisimilia, sed vera sunt, quæ de se ipse scribit: atque audi. *Inde mihi* (ab Attali scholâ) *quædam permansere. Inde ostreis boletisque* IN OMNEM VITAM *renunciatum est: inde* IN OMNEM VITAM *vnguento abstinemus: inde* VINO *caret stomachus: inde in* OMNEM VITAM *balneum fugimus.* Et statim: *Laudare solebat Attalus culcitam, quæ resisteret corpori: tali vtor* ETIAM SENEX, *in quâ vestigium apparere non possit.* Describit & alibi hanc frugalitatem vitæ, an verius austeritatem dicam? *Culcita in terrâ iacet, ego in culcitâ. Ex duabus penulis, altera stragulum est, altera opertorium.* Iterum alibi: *In frigidam descendi. panis deinde* SICCVS, *&* *sine mensâ prandium, post quod non sunt lauandæ manus.* Atque ipse hęc tantùm? Tacitus apertè: SIMPLICI VICTV, *&* *agrestibus pomis, ac, si sitis admoneret,* PROFLVENTE AQVA *vitam tolerasse.* Quæ ista sunt? quàm admiranda in illis opibus, in Aulâ & purpurâ? Placeamus nobis: vix hodie in istâ pietate, & eius præmiis, qui religiosam vitam profitentur, sic viuunt. Vix? imò non viuunt. Quis in omnem vitam vino abstinet? quis pane sicco contentus est? quis aquâ? & tali culcitâ? Et vt sint, paucos esse opinamur, aut scimus. Abite ergo, quod ad Opes attinet, calumniæ: habuit, non habuit; aliis, non sibi; benè admisit, benè emisit. At Dio de luxu aliquid, & de *Mensis citreis* (si commemini) *quadringentis.* Ego non credo, hominem qui illam ipsam in orbibus istis insaniam sic liberè scriptis taxauit, eamdem impudenter vsurpasse. Aliquid amplius? nec scripsisse Dionem ita credo. Exstant quidem in Epitomâ eius, à Ioanne Xiphilino: sed non ex Dionis adfirmatione, vt equidem opinor, & sensu; sed alicuius Suillij, aut consimilis, qui apud Dionem obiecit. Bonus Xiphilinus vt asserta habuit, ab illo inserta: & vt aliter, quis bonâ mente admittet? Si hoc, etiam de adulterio Agrippinæ; etiam de flagitio in Neronem, & quæ pudet vel propalare. Enimuerò vbi Tacitus, ille accuratus, ille fidus, talem aliquam vel suspicionem iacit? Ipse Dio quomodo non propriâ laude & testimonio refellat? nam scribit alibi, totidem his ver-

Epist. CVIII.

Epist. LXXXVII.

Epist. LXXXIIII.

XV. Annal.

Lib. LIX. his verbis: Ὁ δὲ Σενέκας ὁ Ἀνναῖος, ὁ πάντας μὲν τοὺς καθ' ἑαυτὸν ῥωμαίους πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους σοφίᾳ ὑπεράρας, *Annæus Seneca, ille* OMNES SVI AEVI ROMANOS, *multos etiam alios exterosque* SAPIENTIA EXSVPERANS. O Deus, ô Fides! ille talis, & tantâ ſapientiâ, vitiis ſic omnibus, aut maximis, ſit pollutus? Deme illam, aut hæc adimis: non ſunt in eodem contubernio neque iugo. Itaque nos quidem ſpernimus iſtas omnes falſimonias, & quæ ſine aliâ adſtructione, *ſolâ magnitudine mendacij, fidem quærunt.* Vitam etiam omittimus, de quâ vix propoſitũ erat dicere: & alibi opportunius ac decentius fiet. Ad *Scripta* redeo, quæ nos tangunt: vitam fuiſſe bonam velim, hæc ſcio eſſe, & bono quodam humani generis edita, ac propagata. Mirum dictu, ſed obſeruatu dignum. infinita periiſſe, æui iniuriâ, veterum illorum & ſacrorum monumentorum: ſed tamen in omni ferè ſcientiâ ea facta reliqua, quæ inſtruere ſatis, & explere iuſtum deſiderium noſtrum poſſent. Diuina Prouidentia eſt, & in Senecâ agnoſcimus: quem rigidę Virtutis magiſtrum, vnum pro omnibus, Deus dedit, & vnà cum ſacris noſtris Doctoribus voluit prælucere. Quídni cum illis? pænè vnum ex illis, ſi ipſis hoc credimus: & Tertullianus *ſæpe noſtrum*, Auguſtinus *Apoſtolis familiarem*, Hieronymus pænè *Sanctorum numeris* iuit inſertum. Frontonis, nobilis olim oratoris & Plutarchi, vt volunt, nepotis, elogio claudimus: *Senecam ſic vniuerſos exterminare errores, vt* AVREA *videatur* SAECVLA REFORMARE, *& Deos ab humano genere exſulantes, eius operâ reuocatos, hominibus contractâ ſocietate miſceri.* O per illum fiat! & prauum hoc æui ac ſordidum depurgetur, humile erigatur, & Deo denique per virtutem iungatur, ſed ipſo illo Deo adiuuante & dirigente.

Sarisber. VIII. Polycrat.

DISSERT. XIX.

Epictetus item laudatus, verbis parciùs, largiter iudicio & admiratione.

DE Senecâ habes: clarum aliud ſidus ſe oſtendit, *Epictetus*: æuo, non merito, poſterior: & Scriptorum pondere, ſi non numero, comparandus, vitâ præponendus. Ille vir totus à ſe & à Deo, nihil à Fortunâ fuit. Origine vilis, & inter ſeruos;

corpore

corpore claudus ac debilis; mente nobilissimus, & inter omnis æui lumina refulsit. Ipse de se Epigrammation hoc scripsit:

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρός,
Καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις:

Seruus Epictetus sum natus, corpore claudus;
Irus pauperie, deliciæ superum.

Ipse, inquam, siue de ipso alius: sed confessionem ingenuam vides, & generosum in fine additum, de amicitiâ diuinâ. *Natum Hierapoli, Phrygiæ opido*, tradunt: Romam traductum *seruisse seruitutem* (si id nomen in hanc virtutem cadit) *Epaphrodito Neronis, qui fuit à custodiâ corporis illi Principi: claudum autem, è destillatione in eam partem corporis illapsâ.* Hæc ferè Suidas: Agellius etiam, qui virum admiratus est, *pulsum Româ edicto illo barbarico Domitiani, quo Philosophos omnes ab vrbe relegauit: & in Epiri Nicopoli diem vltimum obiisse.* Aiunt ad *Marci Antonini Imperatoris* tempora durasse: quod ita Suidas prodidit, & Antoninum *Philosophum* accipimus. nam *Pius* ille, Titi prænomen gessit. Hoc ideò obseruo, quia consideratione aliquâ eget: & à Neronis morte, ad initia Marci Antonini, sunt anni admodum *nonagintaquattuor*. Quomodo ergo sub Nerone, nisi puer planè, vixerit? Et Epaphrodito tamen seruisse (sed fortasse post Neronem) ipse etiam indicat, & iocosè eius meminit. I. Dissertationum, quas Arrianus digessit, cap. XIX. De conditione aut æuo eius, hactenus scio: vita emendatissima fuit, & planè ad scitum, quod in ore habebat, Ἀνέχου καὶ ἀπέχου: *Contine, & abstine.* Item hostis fucorum, qui Philosophos habitu & verbis præferrent, vitâ degenerarent: quos ille appellitare solitus, Φιλοσόφους ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν: *Philosophos sine factis, dictorum tenus.* Vnica anus in ministerio ei fuit, vnica lucerna fictilis (hoc domesticum omne instrumentum) ad diuinas illas lucubrationes: quę lucerna à morte eius *mille drachmis* vænijt, in memoriam heroisci illius & honorem. Scripta, vt tetigi, pauca exstant: *Enchiridion* sanè egregium, & Stoicæ moralis philosophię velut anima: item *Dissertationes*, quas obiter in viâ, domo, scholâ habuit, ab Arriano collectæ & digestæ. Neque omnes etiam exstant: in Agellio & Stobæo reperies, quæ hîc requiras. Sed, Deus bone, acrem & altum in iis spiritum!

Lib. XV. cap. XI.

Agell. XVII. cap. XIX.

ſpiritum! accenſum animum, & Honeſti amore ardentem! Nihil in Græcis, aut fallor, tale exſtat: à duabus illis notis dico, Acrimoniâ & Ardore. Tironem aliquem & rudem veræ Philoſophiæ vix afficiat aut tangat: proficientem aut prouectum incredibile eſt quàm excitet, & cùm pungat vbique, tamen etiam delectet. Genus ſtili conciſum, fractum eſt, & quod indolem ſubitarij ſermonis habet: ſed docta interueniunt ſæpe, ſemper ſalutaria, & non eſt qui bonam Mentem magis aut trahat, aut formet. Ego ſenecionem illum numquam lego, niſi cum interno animi motu: & quod Homero proprium, pluris facio cùm relego, ſemper vt nouum, & cùm repetiui repetendum. Idem fac. gratiam monitori habebis; maiorem illi Doctori. Nunc vale, cras redi.

I. LIPSI MANVDVCTIONIS AD STOICAM PHILOSOPHIAM LIBRI SECVNDI

DISSERTATIO PRIMA.

Sine Philosophiâ homines Pueros, Rudesque esse: per eam Viros, Studiosos, Eruditos.

AVD. Ecce me. animi alacer & fidens ad te venio, disciplinæ caussâ. Valdè me heri excitasti: & cum Homero,

Ὤρινάς μοι θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι:

Ipsum animum mihi commouisti in pectore cara.

LIPS. Gaudeo, quia ad honesta, imò salutaria. Et iam seriò hoc agis, & positâ prætextâ, in Viros vis transscribi? AVD. Modestiùs de me sentio, & inter Adolescentes scio censeri. LIPS. Quid si inter Pueros? Ita res est. & quamdiu animus præceptis his Sapientiæ nondum imbutus, quid nisi *simillimi pueris sumus,* ait Seneca, *quibus omne ludicrum in pretio est?* Epist. cxv. Vide quàm nuces, talos, trochos affectent atque æstiment: ita nos honores, opes, famam, quid nisi lusus? Sicut qui in theatro fuerunt perfusoriè oblectati, vbi finem ludicrum habet, & adsurgunt, cum morsu abeunt, adeò solido nullo gaudio aut fructu: sic in his vitæ studiis aut voluptatibus est, cùm fugerunt, imò cùm fugiunt, angunt. Idem in pueris, cùm à lusu cessant. Amplius. vt illi ad laruas aut personas trepidant, & familiares etiam, si in iis conspiciantur, fugiunt: sic nos naturæ aut rationi non aliena, vmbrâ & opinione malorum territi, vitamus aut fugimus, sine caussâ trepidi aut inepti. Denique Lucretij verbis:

-- vt pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pauitant, fugiuntque futura.

Sen. epist. XXIIII. De Constant. Sapient. cap. XII. Sidon. epi. VII. lib. VIII.

Et vidéſne igitur pueros eſſe? & *quod illis Minuſculis, hoc nobis quoque Maiuſculis pueris euenire?* Ita enim rectè appellemus iſtos, *quibus etiam poſt iuuentam canoſque Puerilitas eſt. An quidquam iſti profecerunt, quibus animi mala ſunt, auctique in maius errores? qui à Pueris magnitudine tantùm formáque corporum, differunt? ceterùm, non minus vagi incertique, voluptatem ſine delectu appetentes, trepidi, & non ingenio, ſed formidine quieti.* Profectò ſunt Pueri: *qui contra indolem iuniorum, ſolâ occaſione præcedentis ætatis intumeſcunt*: ratione aut ſapientiâ parùm aut nihil ab iis diſcreti. Benè olim Varro: *Sed neque vetulus canterius, quàm nouellus melior, nec canitudini comes Virtus.* Ergo tu adnitere, incredibile gaudium ſenſurus *cùm puerilem animum depoſueris, & te* IN VIROS *philoſophia tranſſcripſerit. Adhuc enim* (vt illa Senecæ ſubiungam) *non* PVERITIA *in nobis, ſed quod grauius eſt,* PVERILITAS *remanet: & auctoritatem habemus ſenum, vitia puerorum.*

Sen epist. IIII.

AVD. Boni, & mihi quidem grati, ſed non pro vulgo hi ſermones. LIPS. Stoicorum ſunt, id eſt verè philoſophantium: ſi huc te das, quid reflectis oculos, & ad vulgum ſpectas? Diogenem illum Cynicum, in hac ſententiâ, audi: qui interrogatus, *Vbinam Græciæ Viros vidiſſet bonos? Viros herclè, ait, nuſquam: Lacedæmone tamen Pueros vidi.* Et vis alium Stoicum ſermonem? neque inutiliter ingerá. nam, vt rectè Epictetus, Ἀρχὴ τῆς παιδεύσεως, ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις: *Initium Doctrinæ, nominum conſideratio.* Iidem, dico, Stoici, hos Pueros & rudes, Stultos habebant, nullius bonæ rei aut ſpei: at qui iam inciperent & adluboſcerent, quique Sapientiæ ſe darent, hos *Studioſos*, & *Studere* dicebant; qui autem perueniſſent, *Doctos* & *Eruditos*. Paſſim ille ſermo (ſiquis obſeruat) in eorum ſcriptis. vt Seneca Lucillio ſuo: *Cùm te tam obnixè rogo vt* STVDEAS, *meum negotium ago.* Quibus ſtudeas? Sapientiæ, quæ vna vtile & animo profuturum ſtudium eſt. Iterum idem: *Tempus nullum eſt parum idoneum* STVDIO *ſalutari.* Et alibi: *Philoſophiam* STVDIVM *eſſe Virtutis: ſiue vt alij,* STVDIVM *corrigendæ mentis.* At qui iam progreſſi, & in metâ huius ſtudij, ij

Laert. in Diog.

Epist. XXXV. Epist. LXXII. Epist. LXXXIX.

Eruditi,

Eruditi, & Græco verbo πεπαιδευμένοι, seu παιδευθέντες. Ita Posidonius apud Senecam: *Vnum diem hominum* ERVDITORVM *plus patere, quàm imperiti longissimam ætatem.* Caue de alio, quàm Sapiente capias: sicut illud Epicteti, apud Arrianum: Μόνους τοὺς παιδευθέντας ἐλευθέρους εἶναι: *Solos* ERVDITOS *liberos esse.* Quid Propertius, cùm scripsit,

Qualis & hæc DOCTI *sit positura Dei:*

nónne Stoicâ hac linguâ vsus? mihi videtur: neque in Deum hoc alio sensu, quàm *Sapientiæ*, conueniat. Facit bellè ad ista, quòd *Vnum Bonum est, Scientia: vnum Malum Imperitia*, Socraticis assertum.

DISSERT. II.

Philosophiæ aliquot definitiones Stoicæ; vna etiam Platonis: atque eæ breuiter explicatæ.

AT ego igitur ad hoc *Studium*, ad hanc *Doctrinam*, iam pręibo: trepidè satis. nónne enim per viam clausam, & diu teri desitam? & scriptores plerique omnes, qui muniuerunt, malo fato obierunt: paucæ reliquiæ alibi, & in Senecâ nostro scintillæ sunt, quæ prælucent. Colligemus, iungemus: & Deum veneror, vt ad excitandum bonum aliquem animorũ ignem. Age, ab ipsis carceribus: ac primùm quid *Philosophia*, & quotuplex; tum *Sapientia*, videamus. *Philosophiam fuére*, ait Seneca, *qui aliter atque aliter definirent. Alij, Studium illam Virtutis esse dixerunt:* Epist. LXXXIX. *alij, Studium corrigendæ mentis: à quibusdam dicta est Appetitio rectæ rationis.* Sed & alibi aliter: *Quid Philosophia*, inquit, *nisi vitæ* Epist. XCIIII. *Lex est?* Sunt omnes à Stoicis. qui verbis, non re, variarunt. E Plutarcho ferè intelleges, qui ab iisdẽ Stoicis definiri facit φιλοσοφίαν, ἄσκησιν τέχνης ἐπιτηδείου. & addit intellegentiæ caussâ: ἐπιτήδειον δὲ εἶναι, μίαν καὶ ἀνωτάτω τὴν ἀρετήν: *Philosophiam esse, Studium artis* De Placit. Phil. initio *conuenientis. Conueniens autem, vnam & supremam Virtutem.* Ait, *Artis* esse studium. Ita Cicero: *Philosophia est ars vitæ.* Quæ autem ea *Conueniens*? ipsa *Virtus*, vt addit Plutarchus: & sic *Sapientiam* passim Stoici appellant. Quo sensu in Diogene, *Posidonius* In Zenone. dicitur *duas posuisse Virtutes, Contemplatiuam & Actiuam. alij tres, Rationalem, Naturalem, & Moralem.* Et Cicero, eâ linguâ: *Prin-* II. De offi.

ceps omnium Virtutum est Sapientia, quam σοφίαν Græci vocant. Et
III. De Finib. quod ad Ἐπιτηδεύσεως vocem, iterùm Stoicissans Cicero: *Sapientia est conueniens actio.* quod referre etiam ad finem Zenonium possis:
* Disser. XV. de quo * statim. Ergo, *Studium Virtutis*, idem est quòd *Artis conuenientis*: addo etiam, quod *rectæ Rationis*. Nam *Recta ratio*, non aliud quàm *Natura*, ad quam virtus dirigitur, & quæ Finis
* Infrà, Disser. XVI. XVII. est huic vitæ. * Posteà magis intelleges. Denique, *Studium corrigendæ mentis*, éstne aliud à Virtutis? Atque ea ipsa, *Lex vitæ*. Sed est & alia definitio, si non Stoicorum, digna ipsis: *Philosophiam*
De Placit. Phil. initio esse *μελέτην θανάτου*: *meditationem mortis*. Platoni eam Plutarchus tribuit: & est sanè in ipso, sed Pythagorâ tamen inuentore. Hie-
Aduersus Ruffin. ronymus: *Primus Pythagoras dixit, Philosophiam meditationem esse mortis: cottidie de carcere corporis nitentem educere animæ libertatem.* Tribuit & Socrati quidem Clemens Alexandrinus: & in-
V. Strom. terpretatur, *auelli à sensibus, & purâ mente rebus se applicare.* sed addit, & *Pythagoram hoc voluisse quinquennij silentio, vt scilicet à rebus sensilibus auersi, nudâ mente Deum contemplarentur.* Ipse Pla-
In Phædone. to interpretatur, *corporis fugam* significari, & *animum in se colle-*
In Theæt. *ctum.* Quia reuera, vt alibi ait, *Philosophus quæ in ciuitate geruntur aut gesta sunt, ignorat; imò vix viam ad forum aut curiam tenet:* ἀλλὰ τῷ ὄντι τὸ σῶμα μόνον ἐν τῇ πόλει κεῖται αὐτοῦ, καὶ ἐπιδημεῖ· ἡ δὲ διάνοια, ταῦτα πάντα ἡγησαμένη σμικρὰ, καὶ οὐδὲν τιμάσασα, πανταχῇ φέρεται, κατὰ Πίνδαρον, τά τε γᾶς ὑπένερθε, καὶ τὰ ἐπυπέρθεν γεωμετροῦσα, οὐρανοῦ τε ὕπερ ἀστρονομοῦσα, καὶ πᾶσαν πάντῃ φύσιν ἐρευνωμένη: *sed reuera corpus eius tantùm in ciuitate agit, aut potiùs peregrinatur; mens autem & cogitatio, hæc omnia parui, aut nullius æstimans, quacumque fertur (cum Pindaro) terræ infera, & cæli supera peruadens ac dimetiens, & omnem vbique naturam curiosè inuestigans.* Quæ ita breuiter à Pla-
De Philosophiâ. tone etiam expressit Apuleius: *Philosophum oportet nihil sic agere, quàm vt semper studeat Animam Corporis consortio separare: & ideò existimandum, Philosophiam esse mortis affectationem, consuetudinemque moriendi.* O salutaris hæc definitio, & monitio! etiam illo sensu, vt vltima & postuma meditemur; & viuamus morituri,
Phædone. iterumque victuri. Præit & huc Socrates apud Platonem: κινδυνεύουσι γὰρ ὅσοι τυγχάνουσιν ὀρθῶς ἁπτόμενοι φιλοσοφίας λεληθέναι τοὺς ἄλλους, ὅτι οὐδὲν ἄλλο αὐτοὶ ἐπιτηδεύουσιν ἢ ἀποθνήσκειν τε καὶ τεθνάναι: *Quicunque Philosophiæ studium rectè & verè sunt amplexi, etsi nesciunt*

hoc

hoc alij, aliud nihil cogitant & ſtudent, quàm abire & mori. Denique Seneca eò aſpicit: *Viuere totâ vitâ diſcendum eſt, & quod magis fortaſſe miraberis,* TOTA VITA DISCENDVM EST MORI. Idem alibi: *Egregia res eſt, mortem condiſcere.* MEDITARE MORTEM: *qui hoc dicit, meditari libertatem iubet.* De Breuit. Vit. c. VII. Epiſt. XXVI

DISSERT. III.

Diuiſio Philoſophiæ communiſſima, in Dogmaticam, Academicam, Scepticam. Quid ſingulæ? & Academia diuiſa.

DIVISIO eius ſubiungenda eſt, atque ea multiplex. Primaria & maximè generalis eſt: *Philoſophiam* triplicem eſſe, *Dogmaticam, Academicam, Scepticam.* Dogmatica eſt, quæ *Decreta* & ſententias (id δόγμα Græcis) ponit, & adnuit aliquid abnuitque. *Academica*, quæ incerta omnia facit; aut quædam tantùm Probabilia; integrâ ſemper iudicandi poteſtate. *Sceptica*, quæ ipſa illa Probabilia tollit, nihil definiens, nec hoc ipſum Nihil definire. Dicam diſtinctè de iſtis: quia Seneca & Stoici noſtri ſæpe tangunt: & res eſt, quæ lucis eget. Dicam autem à capite. Quintuplex *Academia* à Sexto Empirico, & ante eum à Tullio facta: *Vetus, Media, Noua, Philonia, Antiochéa.* Vetus eſt, cui Socratem & Platonem auctores faciunt: à quibus illa εἰς ἑκάτερα ἐπιχείρησις, *inſtructio in vtramque partem diſſerendi* manauit. Cicero ad Ariſtotelem refert. *& is*, inquit, PRINCEPS *amplexus conſuetudinem, de omnibus rebus, in contrarias partes diſſerendi.* Quod negamus, & liquet Socratem inſtituiſſe, hunc fortaſſe auxiſſe. Nam cùm priſci omnes, *Barbari, Pythagoréi, Græcanici*, ad id tempus, Phyſica, Mathematica atq; alia Philoſophię tractaſſent tàtùm: & dogmata ratione magis, quàm ratiocinatione vſi, prompſiſſent: primus Socrates *Logicam* excoluit & adhibuit, & diſſertationem induxit, quaſi explorationem veritatis. Itaque de ſe fatetur, μηδενὶ ἄλλῳ πείθεσθαι, ἢ λόγῳ: *Nulli alij, quàm Rationi, ſe credere.* Et hanc *non ſermone longo, ſed interrogationibus ſe reperire.* Ideoque *fungi ſe officio velut obſtetricis, & tentando rogandoque aliorum ſententias, vt fœtum, in lucem educere.* Denique, *Nihil ſe ſcire.* ὅτι ἄλλο, ἢ αὐτὸν ἀπορεῖν, καὶ τοὺς ἄλλους ποιεῖν ἀπορεῖν: *neque aliud, quàm ſe ambigere, & alios reddere ambigentes.* Denique, profiteri In Critone. Alcibiad. Theæt. Menone.

Gorgiâ. ſe vnum τῶν ἡδέως ἐλεγχθέντων, ἡδέως δὲ καὶ ἐλεγξάντων: *eorum, qui libenter redarguerentur, pariterque arguerent.* Vides in iſtis verè ἀπορηματικὸν ſiue Academicum? Sed tamen cum modo: & multa ponit aſſeritque, & rerum *Scientiam* fatetur, earum certè quæ νοητὰ ſunt, id eſt ſub Intellectum cadunt: ſicut *Opinionem* in his quæ αἰσθητὰ, id eſt Senſu capienda. Platonem in Timæo ſuper his vide. nam omnia exſequi longum: nec in Socratis aut Platonis ſententiâ tenebræ admodum aut tricæ. Hæc Speuſippus, Xenocrates, reliqua Platonis ſchola tenuit, vſque ad Arceſilam: niſi quòd Ariſtoteles aliquid mutauit de *Idéis* (quę Platoni ſunt τὰ νοητὰ) & earum vicem *Vniuerſalia*, quæ vocantur, induxit. Atque iſta igitur *Vetus* Academia, bono iudicio *Dogmaticis* accenſenda: ſed temeritate aſſentiendi ſpretâ, & cautione inductâ. At *Media* illa, iuit longiùs: quæ ducem Arceſilam habet, Lib. III. cap. VI. *ignorantiæ* (vt Lactantius ait) *magiſtrum.* Nam is turbator in benè adhuc conſtitutâ Philoſophiâ exortus, Cic. I. Academ. *Nihil ſciri* adfirmauit, *nec illud quidem ipſum, quod Socrates ſibi reliquiſſet.* Itaque famoſam illam Ἐποχὴν (*aſſenſus retentionem*) induxit: & Dogmata nulla ipſe poſuit, & omnia aliorum oppugnauit. Secuta eſt *Noua*, Carneade auctore. qui de Arceſilæ rigidâ illâ, & contra ſenſum omnem ac conſuetudinem pertinaciâ, remiſit aliquid & laxauit. Nam ille ἀκατάληπτα quidem omnia poſuit, id eſt *Nihil percipi poſſe*: ſed à rebus tamen Verum Falſumque non ſuſtulit; à nobis tantùm κριτήριον ſiue *artem iudicandi* ac diſcernendi. Cicero de ipſo & aſſeclis: In Lucul. *Veri eſſe aliquid non negamus, percipi poſſe negamus.* Et alibi: *Non enim ſumus ij, quibus nihil verum eſſe videatur, ſed qui omnibus veris falſa quædam adiuncta eſſe dicamus, tantâ ſimilitudine, vt nulla inſit certa iudicandi & diſcernendi nota.* Itaque hac re ab Arceſilâ abiuit, negante *Verum aut Falſum* eſſe: Numen. apud Euſeb. XIIII. Pręparat. Euang. item aliâ, quòd etſi Aſſenſum retineret, non tamen *Probabile* aliquid, aut contrà, negabat: id eſt πιθανὸν non tollebat, Arceſilæ factum. Cicero: IV. Acad. *Reliquit Carneades eiuſmodi viſa* (φαντασίας) *quibus ad actionem excitemur: item ea quæ interrogati in vtramque partem reſpondere poſſimus, ſequentes tantummodò quòd ita Viſum ſit, dum ſine Aſſenſu.* Plura & ipſe Cicero, & Plutarchus aduerſus Colotem. Quarta, *Philonis* fuit, quem à Carneade, & eius diſcipulo, ſuo præceptore Clitomacho, abiſſe, Cicero aliique teſtan-

teſtantur: quâ parte, haud ſatis liquet. Videtur tamen propiùs ad *Veterem* & Platonicam acceſſiſſe, nec *Epochen* plenè ſeruaſſe, cùm *Sapientem opinari non prohiberet*, Numenio ita ſcriptum. Sed & *comprehendi quædam* poſſe aiebat: etſi non Stoicâ illâ & certâ phantaſiâ, cui ſimilis alia obrepere non poſſit. Quinta, *Antiochi*, qui Philonis auditor, Euidentię ac Senſuum cauſſam ſuſcepit, & re ad Stoam ſe tranſtulit, Academici tamen nomine retento. Itaque Academiam Veterem viſus eſt inſtauraſſe, etſi de *Criterio* cum Stoicis ſentiebat: imò (ait Cicero) *ſi perpauca mutauiſſet, germaniſſimus Stoïcus.* Eius ſententiam totam ex iis quæ Varro apud eumdem Ciceronem diſſerit, eſt videre. *Sceptici* ſuperſunt, quibus Pyrrho dux & auctor fuit. Eorum ſententia, *Τὰ πράγματα ἐπίσης ἀδιάφορα, καὶ ἀστάθμητα, καὶ ἀνέγκριτα. διὰ τοῦτο μήτε τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, μήτε τὰς δόξας ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι. διὰ τοῦτο οὖν μηδὲ πιστεύειν αὐταῖς δεῖν, ἀλλ' ἀδοξάστους, καὶ ἀκλινεῖς, καὶ ἀκραδάντους εἶναι, περὶ ἑνὸς ἑκάστου λέγοντας, ὅτι οὐ μᾶλλον ἔστιν, ἢ οὐκ ἔστιν, ἢ καὶ ἔστι, καὶ οὐκ ἔστιν, οὔτ' οὐκ ἔστιν: Res ex æquo indifferentes, incertas, iniudicabiles. Ideò nec Senſus, nec Opiniones noſtras Verum aut Falſum dicere. Ergo nec ipſis Fidem habendã, ſed Opinationis expertes manere nos debere, ſine Inclinatione, ſine Motione: de quáque ſingulâ re dicentes, Non magis eſt, quàm non eſt: itemque, Eſt, Non eſt, neque Non eſt.* Plures iſtorum voces in Sexto Empirico (quicumque is fuit. quidam Plutarchi ex ſorore cognatum cenſent. ſed quicumque, ingenio & argutiis validus.) in illo, inquam, etiam iſtæ: Οὐ μᾶλλον τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο. Item, Οὐδὲν ὁρίζω. Item, σκεπτόμενος διατελῶ: *Non magis hoc, quàm illud. Nihil definio. Conſiderans perſeuero.* Itemque, παντὶ λόγῳ λόγος ἴσος ἀντίκειται: *Omni rationi ratio oppoſita reperitur.* Ex quibus facile quid ſenſerint, aut potiùs non ſenſerint, diiudicare: cùm propria illorum affectio ſit, Ἀρρεψία, *Nulla motio aut deuergium, in hanc illámve partem.* Ex quo & Ἀφασία ſequitur: id eſt, *Nulla dictio* aut *Aſſirmatio*: cùm omnia æquali rationum pondere librentur. Itaque ab *Academicâ* diſſentire palàm vides, *Veteri* quidem & *Nouâ* aut *Nouis*: à *Mediâ* Arceſilæ, ægrè abiungas, & qui introſpexêre, verum Pyrrhonem illum adfirmarunt. Tamen Sextus, ſimilitudinem faſſus, aliquid differre in eo vult: quòd Arceſilas *Epochen* bonum eſſe dicat, malum *Aſſenſionem*, idque ſecundùm Naturam: Pyrrhonij minimè, ſed

Apud Euſeb. XIIII.

IV. Acad.

Ariſtocles apud Euſeb. lib. XIV.

sed κατὰ τὸ φαινόμενον, *secundùm id quod apparet*. Plura si voles, adfatim in Sexto, atque etiam Laërtij *Pyrrhone* habes.

DISSERT. IV.

Quem vsum Academia aut Scepsis habeat: quem & abusum: ac Senecæ quædam illustrata.

AVD. Non mehercules, non requiro; vel istorum, pænè dicam, tędet. Ad istáne tam absona, & Rationi Sensuique aduersa, homines venisse? Ades Varro, tecum proclamo:

Postremò nemo ægrotus quidquam somniat
Tam infandum, quod non aliquis dicat philosophus.

LIPS. Molliùs, & parciùs. *Veterem* Academiam ratione non reiicias, nec *Nouam* quidem Carneadis, Senecâ auctore. Imò eò pænè vocat: *Disputare cum Socrate licet, cum Carneade dubitare.* (De Breuit. Vit. c. XIV.) Et verò si Naturam nostram, id est infirmitatem & caliginem, seriò videas: quid magnum præsumere est, aut adfirmare? Maximos viros ea res iam olim ad confessionem ignorationis adduxit, atque adeò Veri desperationem. Quid si Homerum ipsum caput sibi habent? volunt certè: & Arcesilas *Homerum ante omnes æstimabat* (Laërtij verba) *cuius adeò studiosus erat, vt semper ante somnum aliquid ex eo libaret. Manè verò cùm surgeret, pariter: & cùm lecturus, aiebat, Ad amasium se ire.* Pyrrho similiter; qui illa diuinitus ab Homero dicta super nostrâ fragilitate aut paruitate amplectebatur, vt cùm homines *Muscis* aut *Auibus* adsimilauit. Inprimis illum eius versum adsiduè in ore habebat:

Οἵη περ φύλλων γενεὴ, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν:
Tale quidem genus est hominum, quale & foliorum.

Sed & Hesiodum aduocabant, atque ista:

Κρύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ νόον ἀνθρώποισι:
Mentem celarunt mortalibus immortales:

quasi à Deo nubes & tenebræ nobis circumfusæ. Iam & Democritus *in profundo veritatem demersam* dixit: Anaxagoras, (Cic. Acad. I) Empedocles, Parmenides talia, & ipse Socrates Aporeticorum pater. Atque vt si in domum tenebrosam venisses, inquiunt, in quâ aurum, argentum, stannum, plumbum confusè positum: sublato eorum aliquo, existimare possis te aurum apprehendisse,

disse, non tamen scire, etiamsi verè ita esset: sic in magnâ hac mundi domo, quæri veritatem falsis mixtam, & in tenebris non discerni. Itaque inter fines istorum est (aut esse debeat) Modestia, & animum exsultantem componere, & à temeritate atque errore continere. Neque vitâ aut actione communi se excerpunt: *Nam Academicis placuit* (ait D. Augustinus) *homini scientiam non posse contingere, earum dumtaxat rerum, quæ ad Philosophiam pertinent*. At in ceteris humano quodam more agunt, & *Apparentiam* sequuntur: etsi tale esse, vt apparet, non plenè assentiuntur aut adfirmant. Fames & sitis impellit? edunt, bibunt. Lex iubet piè agere, Deos colere? faciunt. Consuetudo artes & scientias tractat? accedunt, omnia lustrant, ineunt, tantùm suspensi & cohibentes. Enimuerò & hæc laus detur, labore, ingenio, memoriâ supra omnes pænè philosophos fuisse. Quid? nónne omnia aliorum scita tenere debuerunt & inquirere, si potuerunt refellere? res dicit. Nónne rationes varias, raras, subtiles inuenire ad tam receptas, claras, certas (vt videbatur) sententias euertendas? Nónne & in promptu, ac velut numerato, habere quidquid scripsissent tot diuersi auctores, aut dixissent? Profectò admirandi sunt in triplici hac parte, si attendis: neque non finis etiam eorum altus & laudabilis. qui est Ἀταραξία, siue *Imperturbatio*, & vt ne vllâ re sensibus obiectâ moueantur. Ego verò audacter eloquar, non sic abiiciendos esse: modum tantùm tenuissent, nec disputandi studio ablati extra fines fuissent. Imò & Seneca requirere eos videtur, & dolere quòd periissent. Nam iamnunc, eius æuo, publicè nulla hæc schola. *Tot familiæ*, inquit, *Philosophorum sine successore deficiunt. Academici & Veteres & Minores nullum antistitem reliquerunt. Quis est, qui tradat præcepta Pyrrhonis?* Vbi duplicem modò Academiam agnoscit, *Minorum* nomine omnes post Platonicam illam comprehendens: & *Pyrrhoniam* tamen siue *Scepticam* ab iis distinguens. Quamquam idem dubitare tolerat, pertinax illud Scientiæ negandæ studium damnat. *Audi*, inquit *ad Lucilium, quantum mali faciat* NIMIA SVBTILITAS, *& quàm infesta Veritati sit. Protagoras ait, De omni re in vtramque partem disputari posse ex æquo: & de hac ipsâ, An omnis res in vtramque partem disputabilis sit. Nausiphanes ait, Ex his quæ videntur esse, nihil magis esse, quàm non esse.*

VII. Quæst. Nat. c. vlt.

Epist. LXXXIX.

Parmenides ait, Ex his quæ videntur, nihil esse in vniuersum. Zenon Eleates omnia negotia de negotio deiecit: ait, Nihil esse. Circa eadem ferè Pyrrhonij versantur, & Megarici, & Eretrici, & Academici, qui nouam induxerunt scientiam, Nihil scire. Hæc OMNIA *in illum* SVPERVACVVM STVDIORVM *liberalium gregem conice. Illi mihi non profuturam scientiam tradunt, hi spem scientiæ eripiunt. Illi non præferunt lumen, per quod acies dirigatur ad verum: hi oculos mihi effodiunt.* Pulcherrima & iustissima censura, nec appello aut oppono. An non magis explico? nam quædam non prompta, fortasse & intricata. Ait, *Protagoram, de omni re in vtrumque disputasse.* Est ille Sophista, à Platonis Dialogo clarus.

In Theæt. cuius sententia ab eodem hæc refertur, & refellitur: Αὐτάρκη ἕκαστον εἰς φρόνησιν: *Sufficere sibi quemque ad sapiendum.* Ratio: τὸ γὰρ δοκοῦν ἑκάστῳ, τοῦτο καὶ εἶναι, ᾧ δοκεῖ: quod Cicero vertit: *id cuique verum esse, quod cuique videatur.* Itaque *Criterium* tollebat (ait Empiricus) *& omnes opiniones ac visiones veras esse: quia Veritas sit ex iis quæ referuntur ad aliquid: cui autem apparuerit, statim ad illum refertur.* Inde vox eius: πάντων χρημάτων μέτρον, ἄνθρωπος: *Omnium rerum mensura, homo.* Itemque: πάντα εἶναι ἀληθῆ: *Omnia vera esse.* Ex his de Protagorâ Abderitâ liquet: etsi Seneca sententiam eius magis ad Pyrrhoniam conformat. Effert & Plutarchus paullò aliter, in Colotem, initio. Sed addit de *Nausiphane, Nibil magis esse, quàm non esse.* Sunt ipsa Pyrrhonis: & cur non eum aduocauit? Nam ab isto doctore suo Nausiphanes hausit. Commemorat Diogenes in Pyrrhone: & Sextus initio librorum, *Epicuri doctorem* fuisse, à *quo ille, vt videretur* αὐτοδίδακτος, *dissenserit, famam eius & nomen etiam obterens, &* πλεύμονα *passim, id est Pulmonem* (quasi *Exsensum*) *appellans.* Tertium de *Parmenide, Nihil esse in vniuersum.* Si vera hæc lectio, dixerim

Eod. Dial.

IV. Acad.

Contra Mathem. VII. De Criterio.

In Sophistâ. respectum ad illud Parmenidis, οὐδαμῆ εἶναι τὰ μὴ ὄντα: *Nullo modo esse, quæ non sunt*: Platoni bis terque, illo auctore expressum, & refutatum. Quo voluisse videtur, νοητὰ & æterna illa solùm esse: hæc visibus subiecta & fugacia, nec verè esse. Sed arbitror interpolata ista: & verba hæc, *ex iis quæ videntur*, prauè è superiore lineâ translata: itaque delenda. Tum amplius, cùm in optimo meo Codice nulla sit negatiua illa, *Nihil*, legendum, *Parmenides ait, esse vnum Vniuersum.* Nam periit, aut latuit ista

vocula,

vocula, in principio sequentis. Res quidem ita habet: & est germana ipsa sententia, imò verba Parmenidis: Ἓν τὸ πᾶν: *Vnum vniuersum.* Seneca adfirmat, cùm statim hoc repetens, ait, *Parmenidi nihil esse, præter vnum.* Plato clarissimè, de Melisso & Parmenide: Ἓν ἑστὼς λέγουσι τὸ πᾶν: *Vnum stabile dicunt Vniuersum.* In Theæt. Iterumque de iisdem: Ἕν τι πάντα ἐστὶ, καὶ ἕστηκεν αὐτὸ ἐν αὑτῷ, οὐκ ἔχον χώραν ἐν ᾗ κινεῖται: *Omnia iis vnum sunt. atque id stat in seipso, cùm locum non habeat vbi moueatur.* Duplex igitur sententia, & *Vnum omnia*: & item *Immobilia*, quod Plutarchus alibi iisdem adsignat. De Placit. phil. I. cap. XXIIII. Qui idem hoc, de quo Seneca, diffusè explicat, & defendit libro contra Colotem Epicuréum. Summa est, *Parmenidem cum Socrate, sed ante eum aduertisse* δοξαστὸν, *Opinabile, in Naturâ esse; itemque* νοητὸν, *Intellectuale. Illud in motu assiduo, & variare, & atteri, & perire & nasci: hoc minimè, & constans ac perpetuum, idemque esse. Ideò verè Esse dici, & Vnum esse: estque proinde ac si dicat*, τὸ ὂν ἕν: *Vnum ens.* Ita Plutarchus. nec valdè ab hoc sensu Pythagoréi abeunt, qui *eorum quæ per se intelliguntur genus constituunt, Vnum.* Aduer. Mathem. Quod in Sexto Empirico legi: & in eodem hanc sententiam non Parmenidi, sed Nausiphani adscribi. *Nausiphanis*, inquit, *dogma erat, Vniuersitatem esse vnum.* Ille *Nausiphani*, Plato alibi *Xenophani & Eleaticis* adsignat: ἓν ὄντα πάντα τὰ καλούμενα: In Sophistâ. *Omnia quæ dicuntur, vnum esse.* Quid Euclides, à quo Megarici? Ἓν τὸ ἀγαθὸν εἶναι· τὰ δ' ἀντικείμενα τῷ ἀγαθῷ μὴ εἶναι: *Vnum Bonum esse: & Bono opposita, nec esse.* Quod in eamdem viam sensus venit. Iam sequitur de *Zenone Eleate*, qui *omnia negotia de negotio deiecit: ait enim, Nihil esse.* Verba suspecta sunt. & Pincianus monuit, à plerisque libris suis illa, *de negotio*, abesse. In meis repperi, fateor: tamen interpolata hæc censeo, legendumque: *omni à negotio deiecit*: siue placet, *omni de negotio.* quod in quibusdam scilicet libris, scriptum, ansam dedit vtrumque ponendi, vt sit, & corrumpendi. Sententia est. Zeno Eleates molestiâ nos liberauit, & omni inquisitione: nam ait, Nihil esse. Sed hæc mira, & eximiè fatua aut sapiens sententia, nec mihi nunc capienda. An ad contemptum rerum rettulit, Nihili hæc (non tamen Nihil) esse? velim, & sic laudem, non solùm tolerem. Si aliter, & de ipsâ existentiâ; elleboro hæc egent. Ceterùm Zeno Eleates nusquam tale, apud Laërtium quidem: vbi dogmata eius di-

uersa. sed nec alibi commemini legisse. Viderit Seneca. Illud in Sexto consimile adnotaui, de Gorgiâ Leontino: *Is librum*, inquit, *scripsit de eo Quod non est, in quo constituit tria capita. Vnum quidem & primum, Quòd nihil sit: alterum, Quòd etsi sit, comprehendi ab homine non possit: tertium, Etiamsi possit, non tamen efferri aut enunciari.* Heu vana! & vt cum Senecâ redarguam, *Quid ergo nos sumus? quid ista, quæ nos circumstant, alunt, sustinent? Tota rerum natura vmbra est, aut inanis aut fallax. Non facilè dixerim, vtrum magis irascar illis qui nos Nihil scire voluerunt; an illis, qui ne hoc quidem nobis reliquerunt, Nihil scire.*

Aduer. Mathem. cap. de Criterio. Add: Pyrrhon. Hyp. II. cap. VI.

Ibidem.

DISSERT. V.

Alia Philosophiæ diuisio, in Contemplatiuam & Actiuam: iterumque singulæ istæ diuisæ.

ABITE omnes, qui in *Academiâ* hac tali, aut iuxtà estis: nobis *Dogmatica* placet, & pro eâ Philosophiam iam diuidemus. Est igitur duplex, *Contemplatiua*, aut *Actiua*: atque id ex præscripto Naturæ. *Natura enim*, ait Seneca, *ad vtrumque nos genuit, & contemplationi rerum, & actioni.* Itaque ex eius & Stoicorum mente, *Philosophia & Contemplatiua est, & Actiua: spectat, simulque agit. Erras enim, si illam putas tantùm terrestres operas promittere: altius spirat. Totum, inquit, mundum scrutor, nec me intra contubernium mortale contineo, suadere vobis ac dissuadere contenta. Magna me vocant, supraque nos posita.* Contemplatiuam autem dicimus, cui sola ea, aut præcipua quidem, finis. Nam hoc addo. quia *plurimum discriminis est*, ait Seneca, *vtrum aliqua res propositum, an propositi alterius accessio sit. Tamen alterum sine altero non est. nec ille sine Actione contemplatur; nec hic sine Contemplatione agit.* Igitur mixta ferè: sed tamen in alterâ, Contemplatio siue Scientia præcipuè petitur; in istâ, Actio siue Efficientia ipsa. Diuiditur à Peripateticis *Contēplatiua* in tres partes: *Theologiam, Physiologiam, Mathematicā. Theologiam* (aliis est *Prima philosophia*, à dignitate) dicūt, in superis rebus deditam, quæ corpore & materiâ carent: vt sunt Deus, Genij, Animus, & quæ adhærent. *Physiologiam*, in iis quæ materiâ constant, & sensu percipiuntur: vt Anima-

De Vit. Beat. cap. XXXI. & XXXII. Epist. XCV.

De Vit. Beat. cap. vlt.

Animalia, Plantæ, Lapides, & quæ adiuncta. *Mathematica*, quæ in rebus quidem sine corpore, sed in corpore tamen considera-tis: vt sunt Numeri, Soni, Figuræ, cælestes Motus. Itaque hæc singula, singulas iterùm scientias gignunt: diuiduntque *Mathematica* in *Arithmeticam*, quæ Numeros; *Musicam*, quæ Sonos; *Geometriam*, quæ Figuras; *Astrologiam*, quæ superos illos Motus spectat. Iam *Actiua* pars dicitur, cui finis præcipuus & fructus Actio est. quæ tripliciter item diuiditur, in *Ethicam*, *Oeconomicam*, *Politicam*. *Ethica* est, quæ mores, vitam, regimen singulorum hominum considerat & format: *Oeconomica* (*Familiarem* ego verterem) quæ domus cuiusque & familiæ: *Politica*, quæ ciuitatis totius aut societatis. Ecce diuisionem & membra totius Philosophiæ: nec tenuiùs opus est, aut expediat. quia *diuidi illam*, auctore Senecâ, *non concîdi, vtile est. Id vitij habet nimia, quod nulla diuisio. Simile confuso est, quidquid vsque in puluerem sectum est.* Itaque fuêre etiam, qui breuiùs partiuerunt. vt Apuleius: qui *Naturalem, Intellectualem, Rationalem, & Moralem* agnoscit, & Platoni singulas eximiè adscribit. Easque hausisse ait, *Naturalem ab Heracliticis, Intellectualem à Pythagoreis, Rationalem atque Moralem ab ipso Socratis fonte.* Vbi obserues, *Intellectualem* præcipuè ab eo dici, *Theologiam* nobis appellatam: nisi quis *Mathematicam* malit. Sed alia etiam diuisio parcior est, Senecæ sic exposita. *Philosophiæ tres esse partes dixerunt, & maximi & plurimi auctores: Moralem, Naturalem, & Rationalem. Prima componit animum; secunda rerum naturam scrutatur; tertia proprietates verborum exigit, & structuram, & argumentationes, ne pro vero falsa surrepant.* Ait, *maximos auctores* sic tribuisse. Quos illos? Zenonem & Stoicos suos intellegit: & *sic Primum diuisisse Zenonem Cittiéum*, Laërtius scripsit: & Plutarchus adstipulatur. Nam illa prima & vberior, à me posita, ferè Peripateticorum fuit. Sed ait etiam in *tertiâ parte, proprietates verborum & structuram ab eâ exigi*: quod scilicet ad *Rhetoricam* referetur. quia Stoici *Logicam* in duas partes diuidebant, *Rhetoricam & Dialecticam.* Addo, ipsam hanc triplicem partitionem in Macrobio esse, sed diuerso, ne erres, sensu. Nam fine Commentarij in Somnium Scipionis: *Cùm sint*, inquit, *totius Philosophiæ tres partes, Moralis, Naturalis, & Rationalis: & sit Moralis, quæ docet*

[Margin notes: Epist. LXXXIX. — De Dogm. Plat. — Epist. LXXXIX. — In Zenone — De Plac. phil. I. ca. I. — Lib. II. vlt.]

morum elimatam perfectionem; Naturalis, quæ de diuinis corporibus disputat; Rationalis, cùm de incorporalibus sermo est, quæ mens sola complectitur: nullam de tribus Tullius in hoc Somnio prætermisit. Nam illa ad virtutes amoremque patriæ adhortatio, quid aliud continet nisi instituta Moralia? cùm verò de sphærarum modo, de magnitudine siderum, & circis cælestibus, cingulisque terrestribus, & Oceani situ loquitur; Physicæ decreta commemorat. At cùm de motu & immortalitate animæ disputat, cui nihil constat inesse corporeum, cuiusque essentiam nullus Sensus, sed sola Ratio deprehendit; illic ad altitudinem Philosophiæ ascendit. Vbi palàm vides, *Rationalem* esse, *Intellectualem* antè nobis dictam. Atque ita idem Macrobius alibi: *Philosophia illîcce habetur augustior, vbi de Rationali parte, id est incorporeis disputat.*

VII. Satur. cap. V.

DISSERT. VI.

Logicam omitti à quibusdam. De dignitate singularum: & Ethicam vsu fructuque certè eminere.

ATQVE ista igitur Macrobiana diuisio, *Logicam* illam communi sensu dictam omittit: quam & alij non partem, sed instrumentum Philosophiæ dixerunt. *Epicuréi etiam*, ait Seneca, *duas partes Philosophiæ putauerunt esse, Naturalem atque Moralem: Rationalem remouerunt. Deinde cùm ipsis rebus cogerentur ambigua secernere, falsa coarguere, ipsi quoque locum, quem de Iudicio & Regulâ appellant, alio nomine, Rationalem induxerunt.* Diogenes hoc ipsum, & diuisam ab Epicuro Philosophiam tradit in *Canonicam, Physicam, Ethicam. Canonicam autem esse, quæ aggressiones & aditus ad opus habet, vno libro ab eo tradita, qui Canon inscribitur.* Quamquam & Stoicorum aliqui hanc partem *Logicæ* faciebant: & diuidebant (Laertius auctor) εἰς ῥητορικὴν, καὶ εἰς διαλεκτικήν· τινὲς δὲ καὶ εἰς τὸ ὁρικὸν, τὸ περὶ κανόνων καὶ κριτηρίων: *in Rhetoricam & Dialecticam: aliqui autem & in Definitiuam, quæ est de Regulis & Iudiciis.* Sed persequi hæc omitto, & Annæi monito, non tenuiter nimis partiri, aut etiam interpretari. Illud addo, Stoicos variâ imagine vsum aut dignitatem harum partium expressisse. Εἰκάζουσι γὰρ ζώῳ τὴν φιλοσοφίαν· ὀστοῖς μὲν καὶ νεύροις τὸ λογικὸν προσομοιοῦντες· τοῖς δὲ σαρκώδεσι, τὸ ἠθικόν. τῇ δὲ ψυχῇ, τὸ φυσικόν: *Assimilant*

Epist. LXXXIX.

In Epic.

In Zen.

Diog. in Zenone.

lant enim Animali Philosophiam. ossibus ac neruis, Logicam; carneis partibus, Ethicam; animæ, Physicam. Iterumque aliâ imagine: Εἰκάζουσι τῷ ὠῷ. τὰ μὲν γὰρ ἐκτὸς, εἶναι τὸ λογικόν· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα, τὸ ἠθικόν. τὰ δὲ ἐσωτάτω, τὸ φυσικόν: *Cum Ouo comparant. cuius exteriora & testæ, sunt Logica; proxima, id est albumen, Ethica; intima, siue vitellus, Physica.* Adde tertiam: Εἰκάζουσιν ἀγρῷ παμφόρῳ· τὸν μὲν περιβεβλημένον φραγμὸν, τὸ λογικόν. τὸν δὲ καρπὸν, τὸ ἠθικόν. τὴν δὲ γῆν, ἢ τὰ δένδρα, τὸ φυσικόν: *Cum Agro. & sepem circumiectam, esse Logicam; fructus, Ethicam; terram & arbores, Physicam.* Vis & quartam? ἢ πόλει καλῶς τετειχισμένῃ, καὶ κατὰ λόγον διοικουμένῃ: *Cum vrbe, benè munitâ, & ratione administratâ.* Quomodo? nec enim aliter accõmodat. Puto, muros Logicam; ciues, Physicam; leges & mores, Ethicã esse. Ex Diogene ista: & vereor vt fideliter ab eo exscripta. Sextus Empiricus in quibusdam arguit, & probabiliora mihi dicit. Adu. Mathem. Nam de *Ouo*, ait, *Vitellum Ethicam referre, Albumen, quod est alimentum vitelli, Physicam.* Iterumque in *Animali, Sanguini & carnibus, Physicam; Animæ, Ethicam æquiparauit*, & monuit à Posidonio Stoico hoc esse. Vtrobique vides digniorem Ethicam censeri, & cum optimâ parte conferri: quod planissimè verum est, & pro communi sensu Stoicorum. Nam hanc illi magnificant, & super alias extollunt: imò, cum Cynicis, reliquas pænè tollunt. Noster Seneca: *Non mehercules nimis ad rem existimo pertinere, vbi dicta sunt quæ regunt Mores, persequi cetera: non in remedium animi, sed in exercitationem ingenij inuenta.* In remedium, inquit. quid enim aliud propriè Philosophia est, ἢ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρρωστημάτων καὶ παθῶν φάρμακον; *quàm animi morborum & affectionum medicina?* aut, vt cum Cicerone breuiùs, *Sanitas animi?* Itaque aureum illud Pythagoræ: κενὸς ἐκείνου φιλοσόφου λόγος, ὑφ' οὗ μηδὲν ἀνθρώπου πάθος θεραπεύεται. ὥσπερ γὰρ ἰατρικῆς οὐκ ὄφελος, μὴ τὰς νόσους ἐκβαλλούσης ἀπὸ τῶν σωμάτων, οὕτως οὐδὲ φιλοσοφίας, εἰ μὴ τὸ τῆς ψυχῆς κακὸν ἐκβάλλῃ: *Inanis illius Philosophi & vana oratio, quæ nullam affectionem in homine curat. Vt enim Medicinæ nullius vsus, nisi morbos à corpore depellentis; ita nec Philosophiæ, nisi mali animi amolientis.* Subtilis, oblectans, alta esse potest: sed vt platani aut cupressi vmbram & oblectatiunculam præbent, fructum non habent: sic censendum, vbi solæ illæ aliæ partes, hac omissâ.

De Benef. VII. cap. I. & Diog. in Zenone.

Plut. De instit. Puer.

In Stob. Serm. LXXX.

Ethica dignior Physica.

Ego

Ego odi homines ignauâ operâ, philosophâ sententiâ:
Epist. x. aiebat olim Pacuuius. & cum eo Plato: Τὸ γὰρ βέβαιον, καὶ πιστὸν, καὶ ὑγιὲς, τοῦτο ἐγώ φημι τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν εἶναι. τὰς δὲ ἄλλας δὲ, καὶ εἰς ἄλλα τεινούσας, σοφίας τε καὶ δεινότητας, κομψότητας οἶμαι προσαγορεύων ὀρθῶς ὀνομάζειν: *Constantiam, fidem, animi sanitatem, ego aio veram Philosophiam esse. Alias autem quascumque, & aliò tendentes sapientias siue sollertias, si Elegantias & Argutias dixero, rectè censeam appellasse.* Audis ô meus? per Deum demitte: & peregrinari in
Sen. Epist. xx. aliis iuuet, in hac habitare. *Facere docet Philosophia, non dicere; & hoc exigit, vt ad legem suam quisque viuat.* Ideò scitè olim Clean-
Stob. Ser. LXXX. thes: *interrogatus, cur olim inter paucos philosophantium, plures quàm nunc inclaruissent?* Τότε γὰρ, ἔφη, ἔργον ἠσκεῖτο, νῦν δὲ λόγος: *Nam tunc opus ipsum exercebatur, nunc verba.* Vtinam nec hodie fiat! sed
Sen. epist. CVIII. *peccatur. aliquid præcipientium vitio, qui nos docent disputare, non viuere; aliquid discentium, qui propositum adferunt ad præceptores suos, non animum excolendi, sed ingenium. Ita* QVAE PHILOSO-
De Rep. v. in fine. PHIA FVIT, FACTA PHILOLOGIA EST: an & cum Platone dicam, facta* φιλοδοξία est?

* *Opinionũ studium & Ambitio.*

DISSERT. VII.

Discrimen Sapientiæ à Philosophiâ: & illius definitio, eáque obiter illustrata.

DEFINIIMVS Philosophiam, & diuisimus; ad Sophiam siue *Sapientiam* eundum est, ab eâ distinctam. Quid opus monere? vix hercules, nisi quòd confundunt sæpe veteres: & iidem sedulò admonuerunt distingui. Confundit Plato, cùm
In Euthydemo. definit: ἡ δέ γε φιλοσοφία, κτῆσις ἐπιστήμης: *Philosophia est acquisitio Sapientiæ.* Non censeo, sed *quæsitionem* studiumque. Item Aristo-
II. Metaphys. cap. I teles: cui est, ἐπιστήμη τῆς ἀληθείας: *Scientia veritatis.* Quod de ipsâ Sapientiâ verè, non affectatione eius dicas. Ergo Stoici, quia
Epist. LXXXIX. crebra hæc mixtio, distinguunt: & ab iis Seneca. *Dicam inter Philosophiam & Sapientiam quid intersit. Sapientia, perfectum bonum est mentis humanæ: Philosophia, Sapientiæ amor & affectatio.*
I. Strom. *Hæc ostendit* (siue *contendit*) *quò illa peruenit.* Simile Clemens Alexandrinus: *Sicut liberales artes*, inquit, *conferunt ad Philosophiam,*

phiam, quæ est earum domina; sic ipsa Philosophia ad Sapientiam. & addit: Ἔστι γὰρ ἡ μὲν φιλοσοφία, ἐπιτήδευσις· ἡ σοφία δὲ, ἐπιστήμη θείων καὶ ἀνθρωπίνων, καὶ τῶν τούτων αἰτίων: *Est enim Philosophia, studium & meditatio; Sapientia autem, scientia diuinarum humanarumque rerum, & quæ earum sunt caussæ.* Et Cicero non omisit: *Nec quidquam aliud est Philosophia, præter studium Sapientiæ: Sapientia autem, cognitio & scientia rerum diuinarum & humanarum, caussarumq; quibus hæ res continentur.* Seneca istis paria: nisi quod de *Caussis*, in clausulâ, censet remouendum. *Quidam*, inquit, *Sapientiam ita finierunt, vt dicerent eam, diuinorum & humanorum scientiam.* Quidam ita: *Sapientia est, nosse diuina & humana, & eorum caussas.* tum adiungit: *Superuacua mihi videtur hæc adiectio, quia Caussæ diuinorum humanorumque partes sunt.* Licebat dicere, & in *Scientiæ* verbo eas contineri. Ceterùm ipsæ istæ definitiones omnes Stoicæ sunt: & Plutarchus apertè tradit. Οἱ μὲν Στωϊκοὶ ἔφασαν, σοφίαν εἶναι θείων καὶ ἀνθρωπίνων ἐπιστήμην: *Stoici aiebant, Sapientiam diuinorum & humanorum scientiam esse.* Ac vides, pro Senecæ mente, omitti ibi Caussas. Sunt aliæ atque aliæ definitiones, pro varietate effectuum quos producit: vt, *Sapientia est, semper idem velle ac nolle.* Item, *Sapientia est liberale studium, quod verè liberos facit*: & plura eiusmodi, lectu & intellectu prompta. Illud notandum & excerpendum, quòd *Scientiam* eam definiunt: siue *Artem*, vt Seneca alibi: *Sapientia ars est, certum petit.* Aristoteles vtrumque iunxit, & dixit eam τέχνην τεχνῶν, καὶ ἐπιστήμην ἐπιστημῶν *Artem artium, scientiam scientiarum.* Macrobius transsumpsit: & ait, *rem consensu humani generis decantatam & creditam, Philosophiam artem esse artium, & disciplinam disciplinarum.* Quod interpretari vel per excellentiam licet, quòd super omnes emineat. vel à potestate, quòd formet omnes dirigatque. Seneca, de Sapientiâ: *Artificem vides vitæ. alias artes sub dominio habet. Nam cui vita, illi vitæ quoque ornamenta seruiunt.* Est igitur *Scientia* propriè, quà *Contemplatur*; *Ars* est, quà *Agit*. Sequitur autem, *Diuinorum & Humanorum* scientiam esse. O rem amplam, atque adeò arduam! Quídni sit? *Magna & spatiosa res*, ait noster, *est Sapientia: de Diuinis Humanisque discendum.* Diuina autem primò: si Felicitatem quærimus, humanum scilicet finem. Theages: Ἀρχὰ γὰρ καὶ αἰτία καὶ καιῶν ἐντὶ τὰς ἀνθρωπίνας εὐδαιμονίας,

Marginal notes: II. De off. & IV. Tusc. — Epist. LXXXIX. — Sen. Epist. XX. — Epist. LXXXVIII. — Epist. XXIX — VII. Satur. cap. V. — Epist. XC. — Epist. LXXXVIII. — In Stob. Serm I.

ἁ τῶν θείων καὶ τιμιωτάτων ἐπίγνωσις: *Nam principium, & caußa, & regula est humanæ Felicitatis, cognitio præstantissimarum rerum & diuinarum.* Atque etiam, si Veritatem quærimus; sine quâ Sapientia non consistit. Ἀλήθεια γὰρ, ὥσπερ καὶ τοὔνομα δηλοῖ, περὶ θεοὺς ποιεῖ τὴν ἐπιστήμην, καὶ τὴν θεῶν τὴν ἀκήρατον ἐνέργειαν: *Veritas enim, vt & * Græcum nomen indicat, circa Deos versatur, & Deorum immortalem actionem.* Itaque duo Sapientia hîc considerat, ipsum Deum, & eius Opera, id est Mundum, quæque in eo: & vno verbo totam *Physiologiam*, quæ hoc *Diuinorum* verbo continetur. Ita enim Seneca: *Sapientia* TOTIVS NATVRAE *notitiam ac* SVAE *tradit. quid sint Dij, qualesque, declarat: quid Inferi, quid Lares, & Genij. Hæc eius initiamenta sunt, per quæ non municipale sacrum, sed ingens omnium Deorum templum* MVNDVS *iste reseratur.* Obserua, *Totam Naturam* ab eâ nosci, iam dictam: sed & *Suam*, id est Animum, & quæ circa illum, itemque Corpus. *Hoc iubet illa Pythicis oraculis adscripta vox, Nosce teipsum.* Frustrà illa omnia, nisi istud: & quem fructum igitur habet? hunc Platoni expressum: *Ut neque internæ* DIGNITATIS *amplitudinem ignoremus; diuinâ in nobis parte neglectâ; neque exteriorem* HVMILITATEM, *naturâ additam, ignorantes, vanè in eâ extollamur.* Ad Magnitudinem animi vocat, sed per Animi cultum: ad Modestiam, per Corporis contemptum.

Iamblich. in Stob. Serm. XI.

* παρὰ τὸ ἀλᾶσθαι περὶ τὸ θεῖον.

Epist. XC.

Sen. Consol. ad Mar. cap. XI.

In Philebo

DISSERT. VIII.

Verus Stoicorum Sapiens, in summo ab iis descriptus: ideoque irrepertus. nec id tamen sine caußâ, aut fructu.

QVID ergo? iam in animo mihi occurris: Omnia ista opus scire Sapientem? AVD. Certè occurrebam: aut potiùs iam pænè abibam, desperatione victus. Quis homo vllus, aut vnquam, *Diuina* omnia & *Humana* nouit? non fuit, non erit: ideoque iure abhorreo altiloquam hanc Sapientiam & in prærupto positam, quò non itur. LIPS. Solari te poteram Aristotelis fortasse verbis: qui censet ἐπίστασθαι μάλιστα πάντα τὸν σοφὸν, ὡς ἐνδέχεται, μὴ καθ᾽ ἕκαστα ἔχοντα τὴν ἐπιστήμην αὐτῶν: *Scire sapientem pleraque omnia, quantum fieri potest, non per singula scientiam eorum habentem:* sed, vt posteà addit, τῇ καθόλου ἐπιστήμῃ, *vniuersali quadam*

I. Post-phys.

dam scientiâ contentum. Solari & Demetrij Cynici verbis, apud Senecam: *Plus prodesse si pauca praecepta Sapientiae teneas, sed illa in promptu tibi, & in Vsu sint, quàm si multa didiceris, sed non habeas ad manum. Quemadmodum magnus luctator est, non qui omnes numeros nexusque perdidicit, quorum vsus sub aduersario rarus est; sed qui in vno se aut altero benè & diligenter exercuit: nec enim refert, quàm multa sciat, si scit quantum victoriae satis est: sic in hoc studio* MVLTA DELECTANT, PAVCA VINCVNT. Plura addit, quae ad contemptum etiam Physiologiae ire videntur, & in vnâ scientia vitae, id est Boni Malique, nos collocare. Sed ego verò his vel solatiis, vel effugiis, non vtor: benè & verè diximus, Sapientem ea omnia scire. Sed quem *Sapientem?* nimirum hunc Stoicum, id est perfectum, consummatum, cui Boni nihil abest, cui Mali nihil adest. Qui eminet inter omnes,

VII. De Benef. cap. I.

—— velut altus Olympi
Vertex, qui spatio ventos nubesque reliquit.

Claudian.

iterumque cum poëtâ,

—— celsâ qui mentis ab arce
Despicit errantes, humanaque gaudia ridet:

Statius.

qui non aliter quàm in tenebris lumen effulsit, aduertitque in se omnium animos: qui, Plutarchi verbis, habet ἰσόθεον διάθεσιν, *diuinae similem constitutionem*: siue Senecae nostri, qui habet *imbecillitatem hominis, securitatem Dei.* Quem denique

Sen epist. CXX.

Sapiens Stoicus

Ἐρχόμενον ἀνὰ ἄστυ, θεὸν ὥς, εἰσορόωσιν:
Vrbe incedentem, numen velut, endotuentur.

Hom. Odyss. Θ.

Et quis finis elogiorum sit? atque ecce in vltimo sum mentitus. *Vrbe incedentem*, & *adspici* feci: falsò. non est ille, vt verbo tibi dicam, nisi in descriptione, re non fuit. Plutarchus apertè, de Stoico Sapiente: Ἔστι δὲ οὐδαμοῦ γῆς, οὐδὲ γέγονεν: *Est verò* NVSQVAM GENTIVM TERRARVMVE, *neque fuit.* Cicero: *Stoici eam Sapientiam interpretantur, quam adhuc* NEMO MORTALIS *est consecutus.* Iterumque alibi: *Quis Sapiens sit, aut fuerit, nec ipsos Stoicos solere dicere.* Haec ego veriora arbitror, imò scio; quàm quę Seneca noster mitiora & gratiora auribus scribit. Nam interdum facit fuisse, interdum, sed fuisse. *Scis*, inquit, *quem nunc virum Bonum dicam? huius secundae Notae* (è classe Proficientium, de quâ statim:) *nam ille alter* (primae scilicet) *fortasse* TANQVAM

De pugn. Stoic.

In Laelio.

IV. Acad.

Epist. XLII

PHAENIX *semel anno quingentesimo nascitur.* Atque hîc aliquid etiam ambigens, alibi fortiùs adserit: *Non est*, inquit, *quod dicas, ita vt soles, Hunc sapientem nostrum nusquam inueniri.* NON FINGIMVS *istud humani ingenij vanum decus, nec ingentem imaginem falsæ rei concipimus: sed qualem conformamus,* EXHIBVIMVS, ET EXHIBEBIMVS. *Rarò forsitan, magnisque ætatum interuallis inuenitur: neque enim magna, & excedentia solitum ac vulgarem modum, crebrò gignuntur: ceterùm hic ipse* M. CATO, *à cuius mentione hæc disputatio fluxit, vereor ne supra nostrum exemplar sit.* Ah mi Seneca, bonâ quidem mente ipse erras, aut nos inducis. Tam credulos autem esse? absit. Qualem describi Sapientem à vobis scimus, eum fuisse nemo Stoicorum dixit: *posse tamen esse*, omnes. Quod etiam hoc argumento colligebat Posidonius, quia *Socrates, Diogenes, Antisthenes, magnos progressus fecissent, nec longè à vertice constitissent.* Itaque qui magis adniterentur, bonâ indole, bonâ disciplinâ, assiduo exercitio, posse peruenire. Nos Christiani abnuimus, & cum Platone sentimus: *eum, qui verè philosophatur, censere, nusquam aut numquam se puram Sapientiam, quàm* APVD INFEROS *consecuturum*: id est, corpore exutum, in puris illis beatisque locis, apud auctorem omnis Sapientiæ, & sui. Sed quo fructu igitur talis ille describitur, quem esse Natura abnuit? Dicam, in exemplum. Species & Idéa quædam illius Summi proponenda est, quò connitamur, non pertingere, sed accedere; neque assequi, sed æmulari. sicut Oratorem Cicero & Fabius formant, qui non fuit aut erit: sed nempe perfectio illa exprimenda est: sic nostri Sapientem. Ipse Fabius: *Quærentibus, an talis orator fuerit? respondebo, quomodo Stoici, si interrogentur, An Sapiens Zeno, an Cleanthes, an Chrysippus? ipsi respondeant, magnos quidem illos ac venerabiles: non tamen id, quod Natura hominis summum habet, consecutos.* Et verò inuitat hæc grandiloquentia, & honestos quidem animos erigit ad honesta. Senecæ verba opportunè huc ducam: *Quid mirum, si non ascendunt in altum, ardua aggressi? Viros suspice, etiamsi decidunt, magna conantes.* GENEROSA RES *est, respicientem non ad suas, sed ad* NATVRAE *vires, conari alta, tentare, & mente maiora concipere, quàm quæ etiam ingenti animo adornatis effici possint.* Hîc desperat aut abnuit, quod antè adfirmauit.

De Constant. Sap. cap. VII.

Laërt. in Zen.

In Phæd.

Lib. XII.

De Vit. Beat. c. XX.

DIS-

DISSERT. IX.

Alter ab illo Sapiens, qualem Natura & Æuum dant. is Proficiens dicitur, eiusque discrimina.

ITAQVE non est ille *primæ notæ* in rerum naturâ Sapiens: nisi in scriptis & libris: est alius *secundæ*. Illum τέλειον & *Consummatum* vocant, hunc προκόπτοντα siue *Proficientem*: item *Studiosum* istum, vt dixi; illum *Doctum*. Seneca sæpe hoc discrimen ingerit. vt: *Hoc interest inter* CONSVMMATAE *Sapientiæ virum, & alium* PROCEDENTIS. Nota & *Procedentis* hanc vocem, quasi in viâ progressi. Alibi: Nostrum vitium est, *qui quod dicitur de* SAPIENTE, *exigimus & à* PROFICIENTE. Iterumque: *Aliud est* STVDIOSVS *sapientiæ, aliud iam* ADEPTVS *sapientiam*. Et denique alibi: *Diuerso remedio vtetur* SAPIENS, ASSECTATORQVE *sapientiæ*. Adde, quæ* suprà dixi de vocibus παιδευομένου, & πεπαιδευμένου, itemque* τυφουμένου & τετυφωμένου: huc spectant. Sed vt ad rem, ille primus igitur describitur, qualis esse debet, & in exemplum: alter, qui solet interim esse, sed in dispari etiam gradu. Nam Seneca alibi duo, alibi tria genera *Proficientium* facit. Duo, his verbis: *In ipsis sapientiam Sectantibus magna discrimina esse, fateamur necesse est. Alius iam tantùm profecit, vt contra Fortunam audeat tollere oculos, sed non pertinaciter. Alius in tantum, vt possit cum illâ conferre vultum. Si iam peruenit ad summum, etiam fiduciæ plenus est.* Quæ sic legenda & distinguenda moneo (vulgo confusè:) quia postremum illum à vero sapiente hoc vno remouet; quòd labi non possit, sed tamen timet. At qui iam in summo, nec potest nec timet, securus videlicet sui. Ex his aliis eius verbis discas, vbi tria genera facit. *Inter ipsos*, inquit, *Proficientes sunt magna discrimina. In tres classes, vt quibusdam placet, diuiduntur. Primi sunt, qui Sapientiam nondum habent, sed iam in viciniâ eius constiterunt. Qui sint hi quæris? qui omnes iam Affectus ac Vitia posuerunt: quæ erant complectenda, didicerunt: sed illis adhuc inexperta fiducia est. Iam ibi sunt, vbi non est retrò lapsus, sed hoc illis de se nondum liquet. Iam contigit illis bono suo frui, nondum confidere. Secundum genus est eorum, qui & maxima animi Mala, & Affectus deposuerunt; sed ita, vt possint in eadem relabi. Tertium*

Margin notes: Epist. LXXII. — De Vit. Beat. cap. XXIIII. — De Constant Sap. c. XVIII. — *Dissert. I. — * Incohatū Seneca vocat Epist. LXXI. — Epist. LXXI — Epist. LXXV.

Handwritten margin note: [illegible]

tium illud genus, extra multa & magna vitia est, sed non extra omnia. Sunt pluscula, quæ addit: hæc intelligentiæ sufficiunt, nec superfluere indoles mea amat. Illud moneo, in eodem Senecâ alibi, *genus tertium eorum* poni, *qui Sapientiæ alludunt. quam non quidem contigerunt, in conspectu tamen, & velut sub ictu habent. Hi non concutiuntur, nec defluunt quidem: nondum in sicco, iam in portu sunt.* Sed minus accuratè ibi distinguit, vt videre est, miscetque ipsum sapientem: tamen *Genus hoc tertium*, primum illud *Proficientium*, quod diximus, assidet & tangit. En tibi discrimina. nam planè Imperitos ac rudes, nullo hîc loco habemus. Enimuerò & primus ille Ordo infrequens, nec scio an Zenonas, aut Cleanthas admittat: in reliquis aliquid spei est & animi, ad perueniendum. Imò de *Tertio* cogitemus: *benè nobiscum agetur, si in hunc admittimur numerum. Magnâ felicitate naturæ, magnaque & assiduâ intentione studij secundus occupatur gradus: sed nec hic quidem contemnendus est color tertius.* Ego te & me voueam hîc esse; effugisse multa & magna vitia; & doctrinâ atque exercitio ad vlteriora niti.

Epist. LXXII.

Sen. epist. LXXV.

DISSERT. X.

Doceri Sapientiam, & disci: neque à Deo & naturâ tantùm esse. Omnibus etiam offerri.

DOCTRINA, inquam. Nam Cynici olim, & nostri sanxerunt: ὅτι διδακτὸν ἀρετή: *Quod virtus doceri possit.* Hoc ideò firmandum, quia alij aliter: & pars est, aut inter initia, Stoicæ doctrinæ. Nam fuêre qui à Deo esse dicerent; fuêre qui à Naturâ. A Deo, Plato interdum asserere videtur, atque inseri eam (ita alibi loquitur) θείᾳ μοίρᾳ, ἄνευ νοῦ: *diuinâ sorte, sine animi operâ.* Imò & Protagoram sedulò refutat Socrates, censentem doceri posse. Etsi Plato non semel it in alia, & Disciplinam (quorsum aliter tot libri eius?) admiscet. At quidam à Naturâ petebant, vt dixi. atque ita Trogus: *Scythis Naturam dare, quod Græci longâ sapientiæ doctrinâ, præceptisque philosophorum, consequi nequiuerunt.* Declamator etiam Quinctilianus argutè: *Ego mores* NASCI *puto, & propriam cuiusque naturæ virtutem. Alia forsitan discuntur, quædam experimentis cognoscenda sunt; boni mores constant voluntate.*

In Menone. In Protagorâ.

Lib. II.

Declam. CCLXVIII.

Et verò

Et verò Seneca ipse adfitetur, *quosdam sine subtili institutione euasisse probos, magnosque profectus assecutos, dum nudis tantùm praeceptis obsequebantur.* Et Curij, Fabricij, Coruncani, nónne tales fuêre? Profectò *quidam ex hominibus egregiam sortiti indolem, in ea quæ tradi solent, sine longo magisterio peruenerunt: & honesta complexi sunt, cùm primùm audiuerunt.* Quæ ita verè dici, etiam ex Stoico sensu, fatemur: sed hos tales plenè & planè Sapientes esse, non item admittamus. Ratio consummata talem facit, consummari autem sine Doctrinâ (Dei opera excipimus) non potest. Vt plenè hæc intelligas, habe. Non excludi aut Deum, aut Naturam, à Stoicis: sed Doctrinam tamen ad perfectionem, itemq; ad facilitatem adiungi. Ecce Natura semina Bonę mentis nobis ingenuit, fomites, & scintillas: quæ in aliis magis minusque elucent, vt est animi temperies: sed tamen opinionum prauitate in omnibus hoc à Naturâ rectum iam corruptum est: ideoque Doctrinâ adiuuandum, instaurandum; depurandum. Non enim vt Sol ipse nubes obiectas dissipat suâ vi, & perrumpit: ita hîc est: adiutorio opus, directione, & exemplo. Cicero: *Iustos quidem Naturâ nos esse factos. tantam autem esse corruptelam malæ consuetudinis, vt ab eâ tamquam igniculi exstinguantur à Naturâ dati, exorianturque & confirmentur vitia contraria.* Quod si ad Naturam viuere liceret, negat idem alibi, *quidquam esse, cur quisquam rationem & Doctrinam requireret.* Itaque facile ad Sapientiam iter dicunt, quia est sequi Naturam. Fabius hoc rectè: *Breuis est institutio vitæ honestæ beatæque, si credas. Natura enim nos ad optimam Mentem genuit: adeoq; discere meliora volentibus promptum est, vt verè intuenti illud magis mirum sit, malos esse tam multos.* Rectè, inquam: sed & illud ex eodem subseratur, *Virtutem etsi impetus quosdam à Naturâ sumit, tamen perficiendam Doctrinâ esse.* Hæc sunt germanè Stoica. igniculos, scintillas, semina, impetus ad Virtutem habemus: vt ipsam habeamus, excitanda illa velut flatu Rationis sunt & Disciplinæ. Et Aristoteles ita verissimè: οὔτ' ἄρα φύσει, οὔτε παρὰ φύσιν ἐγγίνεται ἡ ἀρετή: *Neque à Naturâ igitur, neque præter Naturam inseritur virtus.* Seneca noster: *Omnibus Natura dedit fundamenta semenque virtutum:* OMNES *ad* OMNIA *ista nati sumus: cùm irritator accessit, tunc illa animi bona, velut sopita excitantur.* Irritator autem est Doctrina, quæ Scientiam Boni

Epist.xcv. Ibid. I. De Legibus. III. De Finib. XII. Instit. cap. vlt. semina virtutis a natura II. Ethic. cap. I. Epist.xcv.

Malique diuidit,& ne in eligendo aberres facit. Bonum Naturâ vis? malum vitas? ecce hoc tale re & ratione est, illud opinione. *Artis igitur est*, quod ait Cicero, *ad ea principia, quæ à Naturâ accepimus, consequentia exquirere: donec id, quod volumus, sit effectum.* (v. De Finib.) Virtus amata nobis omnibus Naturâ est, Honestum optabile: sed non facies vtriusque statim nota. Tamen leui, vt dixi, conatu & manuductione aperitur. Zeno ipse in quadam epistolâ: (Ad Antigonum.) φύσις δὲ εὐγενὴς μετρίαν ἄσκησιν προσλαβοῦσα. ἔτι τε τὸν ἀφθόνως διδάσκοντα, ῥαδίως ἔρχεται πρὸς τὴν τελείαν ἀνάληψιν τῆς ἀρετῆς: *Bona Natura mediocrem Exercitationem nacta, & Præceptorem candidè docentem, facilè venit ad perfectam virtutis comprehensionem.* Hæc nostri: quid Academici? paullò diuersi eunt. Nam pro Platonis sensu hæc Apuleius: (De Philosophiâ.) *Hominem ab stirpe ipsâ neque absolutè bonum, nec malum nasci: sed ad vtrumque procliue ingenium esse. Habere quidem semina quædam* VTRARVMQVE *rerum, cum nascendi origine copulata, quæ educationis Disciplinâ in alteram debeant partem emicare.* Semina, ecce, & ipsi agnoscunt: sed in quo discrimen? quòd illi ea in *vtrumque* valere volunt, bonum malumque: nostri, in bonum tantùm. Nam Natura ipsa semper iis bona. Hinc illa verba, quæ & antè attigi: (Sen. De Benef. III. cap XVIII.) *Nulli præclusa est virtus, omnibus patet, omnes admittit.* Et Stoicum dogma Galeno positum, & exagitatum: Ἅπαντας ἀνθρώπους πρὸς ἀρετῆς κτῆσιν ἐπιτηδείως ἔχειν: *Omnes homines ad Virtutem comparandam aptos esse & idoneos.* Quod ille negat, & *corporum temperiem* vult inspici, vt alius alio magis minúsve sit, imò non sit. (In libello, Quod animi mores corp. temp. seq.) Argumento etiam vtitur; Si à Naturâ, inquit, virtus, & opinione dumtaxat deprauamur: cedò, quis primos homines infecit, cùm nondum aliena malitia fuit? A se ergo habuerunt. Atque hoc ita vrget, vt Posidonium etiam, magnum illum Stoicum, hîc vero victum desciuisse ab iis dicat, & cum Academicis sensisse. Nescio. argumento tamen responderi vel ex Senecâ nostro poterat, & non calumniosè occurri. Nam dicant nostri, (Epist. xc.) *Primos illos homines, quamuis egregia illis vita fuerit, & fraude carens, non fuisse tamen Sapientes.* Intellege, ad perfectum Sapientes. *Non enim negauerim*, inquit, *fuisse alti spiritus viros, &, vt ita dicam, à diis recentes: sed quemadmodum omnibus indoles fortior fuit, & ad laborem paratior, ita non erant* INGENIA *omnibus* CONSVMMATA. *Non enim dat Natura virtutem:*

tutem:

tutem: ARS *eſt, bonum fieri.* Mihi videatur res ſic confici. Fatemur paullatim opinionibus ſenſibuſque alienis, aut exemplis, deprauari homines: ſed & ante illa qui fuerunt, non habuêre Naturam perfectam: & turbidum in eâ aliquid aut nubilum, Doctrinæ radio depurandum & illuſtrandum. Niſi fit; poteſt aberrare Ratio, & bonum quidem cupere, ſed capere etiam malum. Quid, quòd à Materiâ primâ incentiuum aliquod mali eſt? de quo in * Phyſiologiâ videndum.

* Lib. I. cap. XIIII.

DISSERT. XI.

De Notionibus, quæ ad Doctrinam faciunt. Quid, & quotuplices eæ, accuratè dictum.

AVD. Capere in parte hæc videor: ſolidè & plenè, ſi de *Igniculis* iſtis & *Seminibus* magis aperis & diducis. LIPS. Non me extra rem & lineas tu ducis? Tamen ſequor, vt ſequi me etiam liberè & libenter poſſis. Audi. Igniculi iſti non aliud, quàm inclinationes, iudicia, & ex iis notiones ſunt, à rectâ in nobis Ratione. Scito enim Stoicis placere, partem in nobis diuini Spiritus eſſe merſam, id eſt illam ipſam Rationem: quæ ſi in ſuo loco & luce luceat, tota pura, ſincera, recta, diuina ſit: nūc corpore, velut carcere, clauſa coërcetur, & opinionibus agitatur aut abducitur: & tamen retinet originis ſuæ flammulas, & Verum Honeſtumque per ſe, & ſuâ indole, videt. Iſtæ flammulæ, ſiue Igniculos mauis dicere (Græci σπινθῆρας, ζώπυρα, ἐναύσματα appellant) exſerunt ſe & oſtendunt in ſenſibus quibuſdam, aut iudiciis, quæ omni hominum generi ferè, & optimæ cuique naturæ eximiè, ſunt inſita aut innata. Id Græci Ἐννοίας ſiue *Notiones* vocant, item προλήψεις, *Anticipationes*: & quia paſſiuę, atque inſitæ, κοινὰς & ἐμφύτους, *Communes & Ingeneratas* agnominarunt. AVD. Benè. ſed cur *Igniculos*, aut *Scintillas*? LIPS. A Stoicorum id quoque ſenſu: quibus purior hic Animus eſt Ignis, poſteà docendum. Sed de re ipſâ, *Communes* ſunt, & agnitæ vel admiſſæ hominibus, ideoque Plutarchus librum titulo præſcripſit, περὶ κοινῶν ἐννοιῶν, *De communibus notionibus*: idque aduerſus Stoicos, quos vult euertere eas ſuis Paradoxis, aut oppugnare: au-

diendum mihi adhuc, non credendum. Atque vt aliquid diffundam de Notionibus (pauci capiunt) scito eas ipsas principia & fundamenta Stoicis Scientiæ ac Sapientiæ esse. Cicero ex eorum mente: *Ipsum hominem Natura non solùm celeritate mentis ornauit, sed etiam Sensus tanquam satellites adtribuit ac nuncios, & rerum plurimarum obscuras nec satis apertas Intellegentias incohauit, quasi* FVNDAMENTA *quædam* SCIENTIAE. dicit hîc *Intellegentias*, & alibi etiam *Notitias*: quæ consonant scilicet *Notionibus.* Sed ait *obscuras & incohatas*: alibi *adumbratas*: item *complicatas, inuolutas*: quia Doctrinæ ductu atque operâ dirigendæ, & in lucem scientiamque euocandæ sunt. Idem Cicero: *Notionem appello, quod Græci tum* Ἔννοιαν, *tum* πρόληψιν *dicunt. Ea est* INSITA *& antè percepta* (an *præcepta*) *cuiusque formæ cognitio, enodationis indigens.* Vides *insitam*? vides *enodationis indigentem*? Duplici Græco nomine adficit, & parum distinguit: fecerunt illi, & Ἔννοιαν ipsam duplicem faciebant, φυσικὴν καὶ τεχνικήν, *Naturalem & Artificialem.* Illam, quæ esset τῶν καθόλου: *vniuersalis* quędam, & *vniuersalium.* vt Notitia Equi, Albi, Nigri: quæ operâ sensuum fit, vt dicunt, ἀνεπιτεχνήτως, *sine adminiculo artis.* Alteram, ἣ γίνεται δὲ ἡμετέρας διδασκαλίας καὶ ἐπιμελείας: *quæ fit operâ industriæ & doctrinæ nostræ.* Sub his etiam illas vulgares & cottidianas Notiones cōprehendi scio, quę impressâ Phantasiâ quaq; stabili gignuntur: sed & nostræ illæ huc reducantur. Et est sanè omnium magnus ad Scientiam vel Sapientiam vsus: adeò *vt sine his* (Cicerone adstipulante) *nec intellegi quidquam, nec quæri, nec disputari possit.* Itaque idem ille inter beneficia Naturæ ponit, quod *Comprehensionem dedisset, quasi normam scientiæ, & principium sui: vnde posteà Notiones rerum animis inprimerentur, è quibus* NON PRINCIPIA SOLVM, *sed latiores quædam ad* RATIONEM *inueniendam viæ reperiuntur.* Hæc in Academicorum libris binis, qui hodie exstant: & in iis germanissima ferè Stoicorum decreta. Quomodo autem, & quibus velut gradibus ad Scientiam ducant, idem optimè item expressit: *Mens ipsa*, inquit, *quæ sensuum fons est, atque ipsa sensus, naturalem vim habet, quam intendit ad ea, quibus mouetur. Itaque aliqua Visa sic arripit, vt his statim vtatur: aliqua sic recondit . . . . è quibus Memoria oritur. Cetera autem similitudinibus constituit: ex quibus efficiuntur Notitiæ rerum:*

[Margin notes: I. De Legib. — In Topic. — Plut. De Placit. IV. cap. XI. & Laert. in Zenone. — IV. Acad. — I. Acad. — IV. Acad.]

quas

quas Græci tum Ἐννοίας *tum* προλήψεις *vocant. Eò cùm accessit Ratio, argumentique conclusio, rerumque innumerabilium multitudo; tum & perceptio eorum omnium appáret, & eadem Ratio profecta ab his gradibus ad Sapientiam peruenit.* Omnia partitè, & velut ex professo doceat, adfert: quæ breuiter examinanda sunt, & illustranda. Ait, *Mentem ipsam.* Ita. nam ea *Phantasias* siue *Visa* recipit, id est τὸ ἡγεμονικὸν Animæ: Plutarcho ex Stoicorum mente disertim scriptum. Deinde, *eam moueri.* nempe ab impressâ Phantasiâ: & videtur ad Chrysippi verbum mentemq; respexisse, qui Phantasiam non τύπωσιν ἐν ψυχῇ, *impressionem in animo*, vt Zeno; sed ἀλλοίωσιν volebat, aut interpretabatur, id est *Mutationem.* Pergit Cicero, *aliqua Visa sic arripi vt statim vtatur*: vbi distinguit Visa siue Phantasias, in *Præsentaneas* & *Manentes.* Illas, quæ momentaneæ sunt, & pereunt; istas, quæ *reconduntur*, vt ait: & reliqua eius sensus desunt. Supplenda facilè, ex aliis. qui *Manentem* Phantasiam, volunt *Notionem* esse. Ita enim præter Plutarchum, Philo Iudæus: Ἔννοιαν εἶναι ἐναποκειμένην νόησιν. διανόησιν δὲ, τὴν νοήσεως διέξοδον βεβαιοτάτην: *Notionem esse, reconditum conceptum: Deliberationem, eiusdem certam prolationem.* Sed amplius Cicero: *E quibus Memoria oritur.* Quæ Græcis est μνήμη. & hanc illi μόνιμον καὶ σχετικὴν τύπωσιν dicunt: *stabilem & habitualem impressionem.* Deinde, *Cetera autem similitudinibus constituit.* Quis? an Memoria? non puto: nec sic Stoici. Imò illis post Memoriam Ἐμπειρία succedit, *Ars* siue *Vsus.* & definitur, τὸ τῶν ὁμοειδῶν μνημῶν πλῆθος: *multitudo Memoriarum consimilium.* quod Cicero posteà tangit, sed parùm (si hæc sincera omnia) distinguit. Deinde, *effici ex iis Notitias rerum.* Neque hic ordo pro Græcis, qui hodie quidem exstant, aut mihi sint visi: qui *Notitias* & *Memoriæ* & *Arti* antemittunt. Clausula est, *accedere Rationem*, & ad *Sapientiam peruenire.* quod verissimum est: & idem Cicero sese explicet: *Primum est Intelligentia, deinde consequentium rerum cum primis coniunctio & comprehensio: ex qua videlicet, quid ex quibusque rebus efficiatur, idque Ratione, concludimus, singulasque res definimus: ex quo Scientia.* Nimirum Dialecticæ quodam ductu, λόγῳ & λογισμῷ vtentes, *Ratione & Ratiocinatione*, certum comprehendimus, & Notiones illas stabilimus. Habes de quæsito: an aliud desideras? AVD. Superaddi de *Artificialibus*, quæ nostrâ operâ producantur:

De Placit. phil.

Libro, Quod De' immutab.

Plut. De Placit.

II. de Nat. deor.

III. De Finib. modo id fiat? LIPS. Cicero ille idem tangit: *Cùm rerum Notiones in animis fiant, si aut Vsu aliquid cognitum sit, aut Coniunctione, aut Similitudine, aut collatione rationis: hoc quarto, quod extremum posui, Bonorum notitia est facta.* Senecam id illustret, qui Epist. cxx. Lucilio quærenti, *Quomodo ad nos Boni Honestique notitia peruenisset?* respondit, *Hoc nos docere Naturam non potuisse. Sed nobis* (Stoicis) *videtur*, inquit, *Obseruatio collegisse, & rerum sæpe factarum inter se Collatio, per analogiam nostro intellectu & Bonum & Honestum iudicante.* Et pluscula ibi vide: sed magis Laertium In Zenone vide, qui pleniùs hæc & ex asse tradit. *Eorum quæ noscuntur*, inquit, (id est, *Notitiarum*) *alia per Casum aut Incidentiam* (περίπτωσιν) *noscimus, alia per Similitudinem, alia Analogiam, alia Transpositionem, alia Compositionem* (Cicero *Coniunctionem*) *denique alia per Contrarietatem.* Exempla deinde dat singulorum, in ipso videnda: neque his minutis mihi censeo insistendum. Illud vtilius moneo, *Notiones* in præstanti naturâ explicatiores esse, & facilè Rationis iudiciique operâ educendas: quod quibusdam euenisse, ante Artem Scientiamque natam, pænè sit fatendum. Item, Vsum earum magnum esse ad omnem vitam & virtutem; si eâdem Iudicij bonitate rebus applicentur. Epictetus Lib. III. Dissert. cap. XXVI. hoc monet atque ingerit: *Caue*, inquit, *Notiones singulis rebus temerè & vanè accommodare.* Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἴτιον τοῖς ἀνθρώποις πάντων τῶν κακῶν, τὸ τὰς προλήψεις τὰς κοινὰς μὴ δύνασθαι ἐφαρμόζειν ταῖς ἐπὶ μέρους: *Hæc est* CAVSSA *mortalibus* OMNIVM MALORVM, *non posse* COMMVNES NOTIONES APTARE SINGVLARIBVS. Notabilis sententia, an oraculum: & vult hoc dictum, quod ipse diffundit. Ecce Notio est in animo, *Mala vitare, Bona sequi*: at cùm ad facta venitur, alias notiones tibi formas, *Hoc & illud malum, bonumque esse*: quæ re ipsâ non sunt, & sic principio bono, in finem prauum desinis, & ipse te fallis. Communis autem illa Notio, duce Ratione ad vera bona malaque, certò & sine errore, aptanda erat: non ad ista, quæ Vulgus aut Opinio tibi dictant.

DISSERT. XII.

Doctrinam duplicem esse, Dogmaticam & Paræneticam: vtraque laudata.

Dogmatica decre[illegible] Parænetica præc[illegible]

SED vt in gradum viamque reponamur, à quâ leuiter tamen discessimus: vides Sapiētiam doceri, & Igniculos Notionesq; ad eam ducere: sed à quo, & quomodo etiam doceri? Ab ipsâ Philosophiâ, vt liquet: atque id viâ duplici, *Decretorum*, & *Præceptorum*. Illam Græci Δογματικὴν appellant, hanc παραινετικὴν: nos reddere *Decretoriam* & *Præceptoriam* possimus. Apta diuisio. nam sicut ipsam totam bipertitam fecimus, *Contemplatiuam & Actiuam:* vtrique ecce parti ductorem suū damus, & (Senecæ verbis) *Contemplationem Institutio tradit, Actionem Admonitio.* Institutio, id est *Decreta.* neq; enim vlla ars sine iis est: quæ alij *Axiomata, Enunciata,* aut *Effata* appellant: Stoici Δόγματα, *quæ nobis vel Decreta licet appellare, vel Scita, vel Placita*: Apuleius etiam *Consulta* vertit. Quid ea sunt? generalia quædam capita, & velut leges, ad quæ reliqua omnia Doctrinæ vel examinentur, vel referantur. Siquid ab his dissidet, improbum & adulterinum habeo: siquid conuenit, agnosco, & tanquam tesserâ datâ, in ius commilitij admitto. Ea certa, firma, rata sunt: &, vt in ipsâ militiâ Aquilæ aut Signa, omni vi propugnanda. *Decreta* (ait Stoicus Cicero) *Philosophi vocant* Δόγματα, *quorum nullum sine scelere prodi potest. Cùm enim Decretum proditur,* LEX VERI RECTIQVE *proditur.* Agnoscis descriptionem? Iterumque idem: *Decretum stabile, fixum, ratum esse debere, quod mouere nulla ratio queat.* Sunt ergo κύριαι quædam δόξαι, *dominantes & eximiæ sententiæ,* quæ reliquum totum agmen ducant. Valdè iis opus. & sicut in mari sidera certa notamus, ad quæ cursus dirigatur, etsi aliâ atque aliâ velificatione: sic in notionum aut actionum multiplici varietate, omnia ad hæc illustria velut sidera dirigenda, si ab errore tueri volumus hunc cursum. Et verò nisi generalia quædam ista sint, quæ singulorum certitudo aut rectitudo erit? aut *quis poterit de parte suadere, nisi qui summam totius vitæ priùs complexus est?* Hoc pater, hoc maritus, dominus, ciuis, benè honesteque faciet. Itáne? dic mihi

Epist. XCIIII.

Sen. epist. XCV.

IV. Acad.

Ibid.

Sen. epist. XCIIII.

priùs & ſuade, quid ſit Bonum Honeſtumque. Viue frugaliter, innocenter, caſtè: ſic debes. Debeo? doce priùs, Naturæ hoc meæ conuenire, & ad eam eſſe. Alioqui vnde fides tibi, dictiſque ſit? auctorem deſidero. Sicut drachmam argenti aurive ſiquis profert, boni quidem, ſed quæ imaginem aut ſignum Principis non præfert, recuſare eam ius & mos eſt: ſic bonum etiam monitum ſuſpectum habere, vt monetam, quod principis alicuius Decreti ſigno ſe non probat. Addo, quòd vis magna, etſi occulta, eſt in Decretis; ſed quæ paullatim ſe exſerit, vbi cultorem eſt nacta. Vti ſemen, quamuis exiguum, in bonam terram iactum, diffunditur & ſe explicat, & multiplicem fructum profert: ſic in bono ingenio Decretum. Denique Præcepta vitam & ortum

Epiſt. xcv. his debent. *Hoc intereſt*, ait Seneca, *inter Decreta philoſophiæ & Præcepta, quod inter elementa & membra. Hæc ex illis dependent; illa & horum cauſſæ ſunt, & omnium.* Ergo huius partis dignitatem fructumque tenes: cape & alterius. Abſit enim vt hæc ſpernamus, etſi dignitate poſtponimus: imò quidam, vſum ſolùm in-

Ibid. tuiti, ante ea cenſebant. Sanè *antiqua Sapientia nihil aliud, quàm facienda & vitanda præcepit: & tunc longè meliores erant viri.* Nimirum, vt plena ſit Doctrina, iungenda ſunt vtraque: & ſicut ipſa Contemplatio atque Actio, indiuiduo contubernio ſo-

Ibid. cianda. *Et diſcas oportet, & quæ didiciſti agendo confirmes*: quo-

Epiſt. xcIIII. rum illi Decreta, huic Præcepta conducunt. *Nam quamuis argumentis collectum ſit, quæ Bona quæ Mala ſint: nihilominus habent Præcepta partes ſuas: & Prudentia, Iuſtitia, Officiis conſtant: Officia autem Præceptis diſponuntur.* Quòd ſi imbecilla, id eſt Proficientia adhuc ingenia conſideres: neſcio an non maior & præſentior erit vſus Præceptorum. Nam à ſubtilibus illis, aut altiùs petitis abhorrent: proximè alludentia admittunt. Iam quædam, etiam ſine probatione, illabuntur animis: dici & ſuggeri ea ſa-

Ibid. tis eſt, Naturâ ipsâ audientis inclinante. *Omnium enim honeſtarum rerum ſemina animi gerunt, quæ Admonitione excitantur: non aliter quàm ſcintilla, flatu leui adiuta, ignem ſuum explicat.* Ecce, cùm audio, *Tempori parce, Te noſce, Abſtine & contine*: numquid rationem aut Decretum aliud requiram? minimè. Nam hæc ta-

Ibid. lia *cum ictu quodam audimus, nec vlli licet dubitare aut interrogare,*

Quare?

Quare? adeò etiam sine ratione ipsa veritas ducit. Sicut scaturigines aquarum in agro aut horto meo si habeam, vtor & irrigo, nec primos vltrà fontes inquiro: ita hîc licere aliquis dicat. Tamen tutius meliusque, vt dixi, iungere, re etiam & indole, si consideras, coniuncta. *Quid enim interest inter Decreta philosophiæ, & Præcepta, nisi quòd illa generalia præcepta sunt, hæc specialia?* sed tamen vtraque res præcipit, atque adeò vtraque etiam iuuat: sed occultiùs illa, apertiùs ista. Sicut manuum, pedum, & membrorum vsus in aperto est, & sensibus incurrit: in abdito cor & spiritus illi sunt, qui motum & impetum hunc donant: sic de Preceptis dicere possis, palàm iuuare, latenter Decreta. Ego verò & aliâ similitudine rem ingeram, & simul Ordinem dicendorum. Sicut in arbore Radicem habes, ex eâ Truncum, ex his Ramos, deinde ramulos aut Flagella: sic in Philosophiâ scito, primum aliquod Decretum instar Radicis habere, proximum vt Truncum, minora vt Ramos; denique copiam illam Præceptorum succedere & ex iis surgere, verè Flagella ad animos erigendos & incitandos. Ibid.

DISSERT. XIII.

De Fine, siue Vltimo Bonorum: & quis ille sit?

ORDIAMVR igitur ab ipsâ Radice, id est *Fine*: à quo pendent omnia, ad quem referuntur omnia: & qui velut parens & rector quidam est Decretorum. *Finem* Græci Τέλος dicunt, paullo aliter in Philosophiâ, quàm vulgò: vbi effectionem perfectionemque rei significat: vt in Homero, ac priscis. At primus Plato Philosophiæ adiunxit, & restrinxit: pro eo, quod in vitâ vltimum appetimus. ideoque Cicero passim vertit & appellat, *Vltimum, Extremum, Summum.* Necessaria hæc cognitio: & Plato idem censuit, *inutilem omnem scientiam, imò noxiam, sine notitiâ Optimi finis.* Quid Aristoteles? eius scitum: Ἆρ' οὖν καὶ πρὸς τὸν βίον ἡ γνῶσις τοῦ τέλους μεγάλην ἔχει ῥοπήν. καὶ καθάπερ τοξόται σκοπὸν ἔχοντες, μᾶλλον ἂν τυγχάνοιμεν τοῦ δέοντος: *Enimuerò ad vitam etiam vtilis, & magnum momentum habet cognitio Finis. atque vt sagittarij, qui scopum habent, magis quod oportet assequamur.* At Cicero: *Quid est in vitâ*

In Thæet. 1. Ethic. Nicom. cap. 11. 1. De Finib.

vitá tantopere quærendum,quàm quis ſit Finis, quod extremum,quod vltimum, quò ſint omnia benè viuendi, rectéque faciendi conſilia referenda? Seneca noſter: *Proponamus oportet Finem ſummi boni, ad quem nitamur, ad quem omne Factum noſtrum Dictumque reſpiciat, veluti nauigantibus ad ſidus aliquod dirigendus eſt curſus.* Pulchrè! atque alibi cauſſam hanc ſtultitiæ & malitiæ noſtræ aſſerit, ignorare aut non aſſiduè eum meditari. Lucilio ſuo: *Quoties quid fugiendum ſit, aut quid petendum, voles ſcire: ad Summum bonum, & propoſitum totius vitæ reſpice. Illi enim conſentire debet, quidquid agimus. non diſponet ſingula, niſi cui iam vitæ ſuæ Summa propoſita eſt. Nemo, quamuis paratos habeat colores, ſimilitudinem reddet, niſi iam conſtet, quid velit pingere. Ideò peccamus, quia de partibus vitæ omnes deliberamus, de totá nemo. Scire debet quid petat ille, qui ſagittam vult mittere, & tunc dirigere, & moderari manu telum.* Clarè, acriter, & ſuo more: imagine etiam vltimâ, ad illam Ariſtotelis accedente. Sed hic igitur Finis talis, quid eſt? Definiunt Stoici: οὗ ἕνεκα πάντα πράττεται καθηκόντως, αὐτὸ δὲ πράττεται οὐδενὸς ἕνεκα: *Cuius cauſsâ omnia officia aut rectè facta fiunt, ipſe autem nullius.* Siue etiam: Ἐφ' ὃ πάντα τὰ ἐν τῷ βίῳ πραττόμενα καθηκόντως ἀναφορὰν λαμβάνει, αὐτὸ δ' ἐπ' οὐδέν: *Ad quem omnia rectè conuenienterq; facta referuntur, ipſe ad nullum.* Cicero hoc ab iis ſumpſit, & conuertit: *Extremum, omnium philoſophorum ſententiâ, tale eſſe debet, vt ad id omnia referri oporteat, ipſum autem nuſquam.* Definitur & breuiſſimè: Ἔσχατον ὀρεκτῶν: *Vltimum appetendorum.* Quæ mens eſt eiuſdem Tullij, cùm *Fines bonorum* libris ſuis inſcripſit: quia iſtud Bonum, reliquorum eſt extremum. Obſerua autẽ τὰ καθήκοντα, ſiue *Officia*, his finitionibus inſeri, valdè pro Stoico ſenſu: & miror virum doctiſſimũ, qui Stobæum vertit, vtrobique hoc verbi neglexiſſe. Nam eo ſignificant, Finem ſuum vltimum eſſe, *Conuenienter viuere Rationabili Naturæ.* Itaque Archedemus explicabat ὁμολογίαν Zenonis, (de quâ ſtatim) πάντα τὰ καθήκοντα ἐπιτελοῦντα ζῆν: *Omnia Officia perficientem viuere.* Nam *Officium* definiunt, *quod Ratione factum ſit*: itemque, *Actionem, Naturalibus conſtitutionibus conuenientem.* Agnoſcis igitur in eo & *Rationem*, & *Naturam*: quæ vtraque dux ad *Beatitudinem*, ſiue *Felicitatem.* Ea enim conſenſu eſt Finium Finis, ſiue vt Ariſtoteles ſcitè, Τέλειον τέλος: *Perfectus Finis.* Τέλειον τέλος, inquit, ἐστὶν

Epiſt. xcv.

Epiſt. lxxi

Stob. Eclog. Ethic.

1. De Finib.

Magn. Ethic. 1. cap. 11.

ἐστὶν, οὗ τυγχανομένου, μηδενὸς ἔτι προσδεόμεθα· Ἀτελὲς δὲ, οὗ τυγχανομένου προσδεόμεθά τινος. οἷον δικαιοσύνης μόνον τυγχανομένης, πολλῶν προσδεόμεθα, τῆς δὲ εὐδαιμονίας, οὐδενὸς ἔτι: Perfectus Finis est, quo potiti nihil petimus vltrà vel egemus: Imperfectus, qui cùm obuenit, etiam egemus. Veluti, Iustitiam adepti, plura volumus: at Felicitatem, iam nihil. Itaque hæc est, quò vota nostra eunt, parentum ducunt: omnes homines, omnis sexus,

—— nauibus atque
Quadrigis petimus Benè viuere. Horat.

Sed discrimen hîc tenue Stoici ingerunt: *καὶ τὴν μὲν εὐδαιμονίαν λέγουσι σκόπον ἐκκεῖσθαι· τέλος δὲ εἶναι, τὸ τυχεῖν τῆς εὐδαιμονίας: & Felicitatem dicunt vt Scopum proponi, Finem verò esse, Felicitatem assequi.* Stob. Eclog. Nec malè. verè enim, vt in sagittando, Scopus ille omnibus proponitur: cùm tetigi, mihi applico, & Finem sum adeptus.

DISSERT. XIIII.

Eum esse, Secundùm Naturam viuere: & varia super hoc interpretatio.

AVD. Iam feriamus, obsecro, si potest: aut certè collineemus, & eò dirigamus. Explica, inquam, & præi, quâ viâ aut arte hunc Scopum tangam. LIPS. Breuiter id potest, & consentiente penè veterum sensu. Nam Plato, & omnis Academia illa vetus, *nullá in re aliá, nisi in* NATVRA, *quærendum esse illud Summum bonum, quò omnia referrentur, dicebant.* Cic. I. Academ. Idem Cynici, atque alij plusculi. de quibus communiter Philo, ille Iudæus: Τὸ μὲν ἀκολουθίᾳ φύσεως ζῆν, εὐδαιμονίας τέλος εἶπον οἱ πρότεροι: Libro περὶ φυτουργίας. *Consequenter Naturæ viuere, Felicitatis finem dixerunt illi prisci.* Quid nostri Stoici? altâ & crebrâ hoc voce. Vt Seneca: *Idem est Beatè viuere, & secundùm Naturam.* De Vit. Beat. cap. VIII. Item: *Propositum nostrum est, secundùm Naturam viuere.* Epist. V. Iterumque: *Quod inter* OMNES *Stoicos conuenit, rerum Naturæ assentior. Ab illâ non deërrare, & ad illius legem exemplumque formari, Sapientia est.* De Vit. Beat. c. III. Tum definiendo adiungit: *Beata est ergo vita,* CONVENIENS NATVRAE SVAE. Quod ipsum est Stoicum scitum & dictum: Τέλος εἶναι, τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν: *Finem esse,* CONVENIENTER NATVRAE VIVERE. Epictetus hoc non semel extulit:

tulit: Συμφώνως τῇ φύσει ζῆν: *Conformiter, siue Concorditer Naturæ viuere.* Vis & poëtam audire, pro hoc sensu & verbis? Horatius:

Viuere NATVRAE *si* CONVENIENTER *oportet.*

Sed & alius succinit:

Lucan. I. *—— hæc duri immota Catonis*
Secta fuit, seruare modum, FINEMQVE *tenere,*
NATVRAMQVE SEQVI.

Plures testes se offerunt: dimitto. satis isti euincunt: vtinam & liquidò satis declarent. Quid enim est *Conuenienter Naturæ viuere*? Hîc dissidium & pugna. atque adeò vt decantata illa* κατάληψις, velut pomum aliquod Eridis, in medium à Zenone iacta, Arcesilam alienauit, & Academicos armauit: ita hæc Finis constitutio & explicatio, acre Stoicis bellum in Peripateticos, Epicuréos, alios, excitauit. Quid facimus? industriè simul & cautè inquiramus, & an non Senecâ nostro duce? qui communiter caussam aberrantium à vero aperit: & tu hoc primum audi. *Quid est,* inquit, *in quo hîc erratur? Cùm omnes Beatam vitam optent; quòd instrumenta eius pro ipsâ habent, & dum illam petunt, fugiunt. Nam cùm summa beatæ vitæ sit solida tranquillitas, & eius inconcussa fiducia: solicitudinis caussas colligunt, & per insidiosum iter vitæ, non tantùm ferunt sarcinas, sed trahunt. Ita longiùs ab effectu eius, quod petunt, semper abscedunt, & quò plus operæ impendunt, hoc se magis impediunt. Quod euenit in labyrintho properantibus, ipsa illos velocitas implicat.* Diuinantia, imò diuina verba. Quid aliud olim & nunc plerosque à recto Fine vel intellegendo, vel apprehendendo, absterruit; quàm viliū & inæstimabilium aliquot rerum æstimatio & amor? Ita Voluptatem alius, Indolentiam, Opes, Valetudinem, externa omnia, aut facere aut iuuare Felicitatem voluerunt: & hæc esse inter CONVENIENTIA NATVRAE. De aliis loquor? inter ipsos Stoicos controuersæ mentis hæc verba: & Epictetus ille fidus Veri interpres & assertor, hoc inter ardua maximè habet. Τί οὖν θαυμαστόν ἐστιν; inquit. νοῆσαι τὸ βούλημα τῆς φύσεως: *Quid admirabile igitur?* (non *Chrysippum intelligere aut Zenona*) *sed istud, Nosse voluntatem Naturæ.* Videamus, siue audiamus, si placet, primùm consulares aliquot velut Senatores: & quidem sententias suas recitantes

*Comprehensio.

Epist. XLIIII.

I. Dissert. XVIII.

tantes ex tabellâ. In Stobæi Eclogis, ita censent: τὸ τέλος μὲν Ζήνων οὕτως ἀπέδωκε, τὸ ὁμολογουμένως ζῆν. τοῦτο δ' ἐστὶ καθ' ἕνα λόγον καὶ σύμφωνον ζῆν, ὡς τῶν μαχομένων *ζώων κακοδαιμονούντων. Οἱ δὲ μετὰ τοῦτον προσδιαρθροῦντες οὕτως ἐξέφερον, ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν. ὑπολαβόντες ἔλαττον εἶναι κατηγόρημα τὸ ὑπὸ Ζήνωνος ῥηθέν. Κλεάνθης γὰρ πρῶτος διαδεξάμενος αὐτοῦ τὴν αἵρεσιν προσέθηκε, τῇ φύσει, ὅπερ ὁ Χρύσιππος σαφέστερον βουλόμενος ποιῆσαι, ἐξήνεγκεν τὸν τρόπον τοῦτον, Ζῆν κατ' ἐμπειρίαν τῶν φύσει συμβαινόντων. Διογένης δὲ, εὐλογιστεῖν ἐν τῇ τῶν κατὰ φύσιν ἐκλογῇ, καὶ ἀπεκλογῇ. Ἀρχέδημος δὲ, πάντα καθήκοντα *ἐπιμελοῦντα ζῆν: *Finem Zeno ita edidit, Conuenienter viuere. quod est, secundùm vnam rationem & concordem sibi viuere: quasi animalia variantia aut pugnantia infeliciter agant. At qui pòst secuti, expreßè & distinctè magis extulerunt, Conuenienter naturæ viuere: cùm censerent minus, quàm pro re, Zenonium illud dictum esse. Sanè Cleanthes primus, cùm eius sectam locumque suscepisset, adiecit, Naturæ. Chrysippus deinde hocipsum clarius volens reddere, ita extulit: Viuere secundùm peritiam eorum, quæ Naturâ eueniunt. Diogenes porrò, rectam rationem ac iudicium in eorum, quæ secundùm Naturam sunt, electione aut reiectione. Archedemus denique, Viuere omnia officia curantem.* Hæc ibi: In Clemente Alexandrino & eadem, & quædam alia, aut aliter: quæ iuuet excerpere, & componere ad mutuam lucem.

* Fortè, ζώων.
* Ex Diog. ἐπιτελ.

Ζήνων ὁ Στωϊκὸς τέλος ἡγεῖται, τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν. Κλεάνθης δὲ, τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν, ἐν τῷ εὐλογιστεῖν· ὃ ἐν τῇ κατὰ φύσιν ἐκλογῇ κεῖσθαι διελάμβανεν· ὅ, τε Ἀντίπατρος ὁ τούτου γνώριμος, τὸ τέλος κεῖσθαι ἐν τῷ διηνεκῶς καὶ ἀπαραβάτως ἐκλέγεσθαι μὲν τὰ κατὰ φύσιν, ἀπεκλέγεσθαι δὲ τὰ παρὰ φύσιν. Ἀρχέδημος, ἐκλεγόμενον τὰ κατὰ φύσιν μέγιστα καὶ κυριώτατα, οὐχ οἷόν τε ὄντα ὑπερβαίνειν. Παναίτιος, τὸ ζῆν κατὰ τὰς δεδομένας ἡμῖν ἐκ φύσεως ἀφορμάς. Ποσειδώνιος, τὸ ζῆν θεωροῦντα τὴν τῶν ὅλων ἀλήθειαν καὶ τάξιν: & quædam leuiora, aut longinquiora. Illa sonant: *Zeno Stoicus Finem censet, Secundùm virtutem viuere. Cleanthes, Conuenienter Naturæ viuere, in rectâ ratione ac ratiocinatione. quod in electione eorum, quæ secundùm Naturam sunt, positum arbitratur. Antipater, eius auditor, in iis quæ sunt secundùm Naturam adsiduè, & sine lapsu eligendis, abiiciendis autem contrariis. Archedemus, eligentem viuere ea quæ secundùm Naturam sunt maxima & præcipua, nec posse ea transilire. Panætius, viuere secundùm* II. Strom.

cundùm appetitiones insitas à Naturâ. Posidonius, viuere contemplantem Vniuersorum veritatem & ordinem. In quibus dissensum alibi per te notes ab illis Stobæi, magis tamen certò & fideliter (meo iudicio) exscriptis. Laërtius quidem propiùs istum accedit. cuius habe item verba. Nam in re istâ capitali, cur iudicia verbatim non conquiram, & consignem? Ille sic igitur. Πρῶτος Ζήνων τέλος εἶπε, τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν, ὅπερ ἐστὶ κατ᾽ ἀρετὴν ζῆν· ὁμοίως δὲ καὶ Κλεάνθης, καὶ Ποσειδώνιος, καὶ Ἑκάτων. Πάλιν δὲ, ἴσον ἐστὶ τὸ κατ᾽ ἀρετὴν ζῆν τῷ κατ᾽ ἐμπειρίαν τῶν φύσει συμβαινόντων ζῆν, ὥς φησι Χρύσιππος. Ὁ δὲ Διογένης τέλος φησὶ ῥητῶς, τὸ εὐλογιστεῖν ἐν τῇ τῶν κατὰ φύσιν ἐκλογῇ. Ἀρχέδημος δὲ, τὸ πάντα τὰ καθήκοντα ἐπιτελοῦντα ζῆν: *Primus Zeno Finem dixit, Conuenienter Naturæ viuere, quod est, Secundùm virtutem viuere. Similiter Cleanthes, Posidonius, Hecato. Iterumque, simile est & consonat, Secundùm virtutem viuere, illi Secundùm peritiam Naturâ euenientium viuere; vt ait Chrysippus. Diogenes autem, Finem ait esse planè, rectè ratiocinari & dirigere in electione eorum quæ Naturæ consentiunt. Archedemus, omnia officia implentem viuere.* Hæc si cum Stobæanis confers, illustres illa & approbes: etsi in aliquo etiam dissensu.

In Zenone.

DISSERT. XV.

Prima Zenonis sententia explicata, de Conuenientiâ vitæ.

SED quid te moror? sententias vides, elige: mihi satis, viam signasse his velut astris. AVD. Satis? * μηδαμῆ μηδαμῶς, vt hoc cum Platone efferam. Nam ego per me quî eligam, aut viam insistam, in quâ variasse & vacillasse culmina illa video? Tuam facem specto, & MANVDVCTIONEM exspecto: quia mihi hîc (ingenuè fateor) tenebræ & chaos. LIPS. Allucebo & dirigam igitur, vt copia ingenij aut iudicij mei erit. *Stobæana* illa si ordine videmus & illustramus; credo haud magno opere desideratum aliquid iri. Nam alia etiam huc aptabimus, & ducemus. Aiebat apud eum, quicumque scriptor: *Finem Zenonis esse*, ὁμολογουμένως ζῆν: *conuenienter viuere.* quod alibi idem breuiùs etiam dixit, τὴν ὁμολογίαν, *Conuenientiam* ipsam. De *Naturâ*, negat fortiter addidisse: & mihi persuadet, etsi communis traditio repugnat. Sanè Cicero pro eo est. apud quem Stoicus Cato: *Summum*

* Neutiquam, nequaquam.

mum hominis bonum positum est in eo, quod ὁμολογίαν *Stoici, nos appel-* III. Defi-
lemus Conuenientiam, si placet. Nudè & solitariè hoc effert: etsi ali- nib.
bi aliter, sed hîc profectò veriùs fideliusque. Quid igitur est hęc
ὁμολογία? Non aliud, quàm per Virtutem conueniens consen-
tiensque sibi vita; eadem semper in sensu, & (nisi impeditur)
actu. Seneca: *Virtus* CONVENIENTIA *constat. Omnia opera eius* Epist.
cum ipsâ concordant & congruunt. Iterumque: *Accedat, vt perfe-* LXXIIII.
cta virtus sit, æqualitas, ac tenor vitæ per omnia CONSONANS *si-*
bi: quod non potest fieri, nisi rerum scientia contingat, & ars, per
quam diuina & humana noscantur. Hoc Sapientis proprium, hoc
Felicitatis fundamentum & argumentum. Seneca: *Licet relin-* Epist. xx.
quam definitiones Sapientiæ veteres, hac possum contentus esse. Quid
est Sapientia? Semper idem velle, atque idem nolle. Quid si autem
praua aut falsa velim? respondet: *Licet exceptiunculam illam non* Epist.
adiiciam, vt Rectum sit, quod velis. Non potest cuiquam semper idem XXXI.
placere, nisi Rectum. Atque iterat hoc alibi: *Non contingit tran-* Epist. xcv.
quillitas, nisi immutabile certumque iudicium adeptis: ceteri, decidunt
subinde, & reponuntur, & inter omissa appetitaque alternis fluctuan-
tur. Si vis eadem semper velle, Vera oportet velis. Itaque Sapiens
ad vnam aliquam regulam se componit, & *sine actionum dissen-* Sen. epist.
sione, vita eius vnius quasi coloris est. Hoc planissimè, ille apud XX.
Stobæum, ita interpretatus est: dum vult esse, καθ' ἕνα λόγον καὶ σύμ-
φωνον ζῆν: *ad vnam rationem & consentientem viuere*: additque,
infelices illos, qui dissident sibi & pugnant. Et bonâ fide, non po-
test certior nota vtriusque. *Nisi Sapienti sua non placent: omnis* Id. Epist.
Stultitia laborat fastidio sui. Itaque vide mihi illum compositum IX.
semper & placidum, cum pace & concordiâ animi, erectum
sed modestum, & cum mansuetudine magnum. Hunc autem,
quid? *Cottidie noua vitæ fundamenta ponentem, & nouas spes etiam* Epist.
in exitu incohantem. Nam vbi firmitas ista & rectitudo iudicij XIII.
substrata non est: quid mirum inædificata vacillare, aut ruere?
Inter cetera mala hoc habet Stultitia, semper incipit viuere. Atque vt Ibid.
idem noster ait: *Stultis numquam velle aut nolle decretum est. Va-* Epist. xx.
riatur cottidie iudicium, & in contrarium vertitur. Itaque plerisque
agitur vita PER LVSVM. Socrati, opinor, hoc tribuitur: Ὁ μὲν Stob. Ser.
Πρωτεὺς τῇ μορφῇ, ὁ δὲ ἀπαίδευτος τῇ ψυχῇ παρ' ἕκαστον ἀλλοιοῦται: *Pro-* IIII.
teus quidem formam, indoctus autem (id est stultus) *animum ad sin-*

gula mutat. Et Seneca aiebat, *Vitam per lusum plerisque agi:* nónne tales isti sunt? *Quidam alternis* (ait idem) *Vatinij, alternis Catones sunt: & modò parùm illis seuerus est Curius, parùm pauper Fabricius, parùm frugi & contentus vili Tubero. Modò Licinum diuitiis, Apicium cœnis, Mæcenatem deliciis prouocant. Maximum indicium est* MALAE MENTIS, FLVCTVATIO, *& inter simulationem virtutum, amoremque vitiorum, assidua iactatio.* Quid, quod nec corpore consistunt?

Epist. cxx.

fluctuatio malae mentis signum

Lucret. III.

Tanta mali tamquam moles in pectore constat.

Itaque plerosque istorum videas,

Quid sibi quisque velit, nescire & quærere semper:
Commutare locum, quasi onus deponere possit.

Nimirum interna ratio & motio est: domi & in animo nihil inueniunt quod placeat. atque ideo

Hoc se quisque modo fugit. at quod scilicet, vt fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit.

Atque hæc satis pro Zenoniâ sententiâ, si tamen firmiter est illa. Vtcumque, vtilis hæc explicatio: quam monitione consigno. *Profice, & ante omnia hoc cura, vt* CONSTES TIBI. *Quoties experiri voles, an aliquid actum sit, obserua an eadem velis hodie quæ heri. Mutatio voluntatis indicat animum natare aliubi, atque aliubi apparere, prout tulit ventus. Non vagatur, quod est fixum & fundatum.* Denique, vt idem alibi: *Magnam rem puta,* VNVM HOMINEM *agere.* Quò Diuus Ambrosius noster respexisse videtur, & valdè approbasse: *Vetus dictum est, Adsuesce* VNVS *esse. vt vita tua quamdam picturam exprimat, eamdem seruans semper imaginem, quam acceperit.*

Sen. epist. XXXV.

Epist. cxx.

Lib. x. ep. LXXXII.

DISSERT. XVI.

Altera Cleanthis sententia item explicata, de Conuenientiâ cum Naturâ Communi.

SED iam in Stobæanis altera sententia propalatur, magno & verendo auctore, Cleanthe. Is censebat, manca & parum plena ista Zenonis, addendumque *Naturæ*: vt sit, *Conuenienter Naturæ viuere.* Egregia & digna illo sententia: quæ vsqueëò obtinuit, vt cõmunis censeatur Stoicorum. Et quídni firmum

firmum sit hoc scitum? *Naturâ duce*, ait Cicero, *errari nullo pacto potest*. Et hortatur alibi: *Naturam, optimam ducem, tanquam Deum sequi, eique parêre*. Ais tu, *tamquam Deum*? imò planè ipsum Deum. Nam hæc mens in Cleanthis, opinor, illis verbis: & videamus. In Laërtio lego: Φύσιν δὲ Χρύσιππος μὲν ἐξακούει, ᾗ ἀκολούθως δεῖ ζῆν, τήν τε κοινὴν, καὶ ἰδίως τὴν ἀνθρωπίνην. ὁ δὲ Κλεάνθης τὴν κοινὴν μόνον ἐνδέχεται φύσιν, ᾗ ἀκολουθεῖν δεῖ, οὐκέτι δὲ τὴν ἐπὶ μέρους: *Naturam, cui conformiter oportet viuere, Chrysippus exaudit & Communem, & propriè Humanam. Cleanthes autem, solam Communem suscipit, cui parendum sit, non autem hanc Particularem*. Vides alterum de vtraque Naturâ capere, hunc de illâ tantùm. Nec aliter profectò Cleanthes sensit, vir (quod ex Fragmentis adstruo) pius, & deditus vnicè in diuinis. Quid igitur est illa *Communis Natura*? Deus. Hoc* alibi docendum vberiùs, hîc ponimus, & assertores tamen etiam damus. Seneca in verbis suprà, vbi de Fine: *Rerum Naturæ adsentior*. Rerum Natura, non est alia ab hac Communi, siue Deo. Clemens Alexandrinus: οἱ Στωϊκοὶ τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν, τέλος εἶναι ἐδογμάτισαν, τὸν θεὸν εἰς φύσιν μετονομάσαντες, ἀπρεπῶς: *Stoici secundùm Naturam viuere Finem esse decreuerunt*, DEI NOMEN IN NATVRAE *decorè commutantes*. Quid vis planius? sed & Epictetum audi: Καίτοι αὐτὸς μὲν ὁ προηγούμενος λόγος τῶν φιλοσόφων, λίαν ἐστὶν ὀλίγος. τί δὲ ἔχει μακρὸν εἰπεῖν, ὅτι τέλος ἐστὶ τὸ ἕπεσθαι θεοῖς; *Atquin ipse præcipuus philosophorum & velut antesignanus sermo, breuis admodum est. Quid enim longum dicere, Finis est Sequi Deum?* Sanè breuis sermo, & verè magni compendij, id est fructus. Dic autem ô bone, quid est Sequi Deum? τὴν αὑτοῦ γνώμην ὑποτάσσειν τῷ διοικοῦντι τὰ ὅλα, καθάπερ οἱ ἀγαθοὶ πολῖται τῷ νόμῳ τῆς πόλεως: *Mentem suam submittere gubernanti omnia Menti, sicut boni ciues Legi ciuitatis*. Optimè de *Lege*. quid enim aliud *Communis* illa *Natura* est, quàm vniuersa quædam Lex & Ratio, toti mundo, & partibus eius inserta? Chrysippus apud Laertium sic explicat. *Naturam*, inquit, *sequi oportet*, οὐδὲν ἐνεργοῦντας, ὧν ἀπαγορεύειν εἴωθεν ὁ νόμος ὁ κοινὸς, ὅσπερ ἐστὶν ὁ ὀρθὸς λόγος διὰ πάντων ἐρχόμενος, ὁ αὐτὸς ὢν τῷ Διῒ καθηγεμόνι τούτῳ τῆς τῶν ὄντων διοικήσεως ὄντι: *nihil eorum faciendo, quæ vetat atque abdicat Communis illa lex, id est Recta Ratio per omnia permeans: quæ ipsa est in Ioue hoc,*

[Margin notes: 1. De Legib. — De Senectut. — In 1. Phys. Differt. v. — II. Strom. — 1. Differt. xx. — 1. Differt. cap. xii. — In Zenone.]

[Handwritten marginalia: natura bene ducit — communis natura deus — natura deus]

hoc, principe & rectore omnium quæ sunt. Itaque ipsa illa Diuina
*In Physс. I. Differt. VII. Ratio, Mundi ἡγεμονικὸν (de quo * alibi) est, cui subiici mone-
mur: etiam à Philone. *Principium librorum Moysis*, inquit, *mira-*
De mundi opific. *bile, quod mundi opificium habet:* ὡς τοῦ κόσμου τῷ νόμῳ, καὶ τοῦ νόμου τῷ
κόσμῳ συνᾴδοντος, καὶ τοῦ νομίμου ἀνδρὸς, εὐθὺς ὄντος κοσμοπολίτου, πρὸς
τὸ βούλημα τῆς φύσεως τὰς πράξεις ἀπευθύνοντος, καθ' ἣν ὁ σύμπας κόσ-
μος διοικεῖται: *tamquam Mundus Legi, & Lex Mundo consonet
ac consentiat: itemque vir legis obseruans, quamprimum mundanus
ciuis est, ad Naturæ voluntatem arbitriumque actiones suas dirigat:
per quam Naturam vniuersus hic Mundus gubernatur.* Pulchrè
profectò, & accommodatè. Moyses, inquit, ille magnus & di-
uinus legislator, à Mundi conditione orditur. quid ita? vt osten-
dat Legem, quam laturus est, à Mundo pendêre: & virum bo-
num ac legitimum, veluti ciuem, huic Mundanæ legi debere
parêre: id est Naturæ, omnia gubernanti. Sed & altera hîc sen-
tentia: Deum sequi, id est per Virtutem (quà homini datum)
assimilare & imitari. Sed de hac Sequelâ mox pluribus dicam:
nunc in istâ Obedientiâ & voluntatis submissione maneamus.
Epist. CVII quàm Seneca quoties ingerit? *Hic est magnus animus*, inquit, *qui
se* DEO TRADIDIT. Alibi: *Sapiens quidquid euenerit, sciet* LE-
De Vit. Beat. cap. XV. GEM *esse* NATVRAE. *habebit in animo illud vetus præceptum,*
Ibid. DEVM SEQVI. Iterumque: *Quidquid ex Vniuersi* (id est Natu-
ræ) *constitutione patiendum est, magno excipiatur animo. Ad hoc sa-
cramentum adacti sumus, ferre mortalia: nec perturbari his, quæ vi-
tare nostræ potestatis non est. In regno nati sumus*, DEO PARERE
Libertas est. Quid autem Epictetus? caput hoc Sapientiæ ha-
bet, nec est frequentior in aliâ monitione. In ipso Enchiridio,
Cap. XXXVIII. id est Breuiario & alucario virtutum: Δεῖ σαυτὸν εἰς τοῦτο κατατετα-
χέναι, τὸ πείθεσθαι τοῖς θεοῖς, καὶ εἴκειν πᾶσι τοῖς γινομένοις, καὶ ἀκολουθεῖν ἑκόντα, ὡς
ὑπὸ τῆς ἀρίστης γνώμης ἐπιτελουμένοις: *Oportet seipsum ita conformare, vt*
DIIS PAREAMVS, *& acquiescamus in omnibus quæ eueniunt, &*
VOLENTES SEQVI, *vt quæ ab optimâ mente fiant & proficiscan-
Lib. III. Differt. VII. tur.* Et exclamat alibi: Ἀεὶ μᾶλλον θέλω τὸ γινόμενον. κρεῖττον γὰρ ἡγοῦ-
μαι ὃ ὁ θεὸς θέλει, ἢ ἐγώ. προσκείσομαι διάκονος καὶ ἀκόλουθος ἐκείνῳ, συνορ-
μῶ, ὀρέγομαι, ἁπλῶς συνθέλω: *Semper magis volo, quod Deus vult,
quàm quod ego. Adiungar & adhærebo illi, velut minister & assecla:
cum illo appeto, cum illo desidero, & simpliciter atque vno verbo,*

QVOD

QVOD DEVS VVLT VOLO. O in cælo nata, atque illinc profecta verba! ô ego tecum Epictete sic afficiar! *ausim ad Deum sublatis oculis dicere!* ὅτι χρῶ μοι λοιπὸν, εἰς ὃ ἂν θέλῃς. ὁμογνωμονῶ σοι, ἴσος εἰμί. οὐδὲν παραιτοῦμαι τῶν σοι δοκούντων. ὅπου θέλεις, ἄγε, ἣν θέλεις ἐσθῆτα περίθες. Ἄρχειν με θέλεις, ἰδιωτεύειν, μένειν, φεύγειν, πένεσθαι, πλουτεῖν; ἐγώ σοι ὑπὲρ ἁπάντων τούτων πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀπολογήσομαι: *Vtere me in reliquum, vbi lubet, & vt lubet. mente tecum consentio, æquanimus sum. nihil recuso omnium, quæ tibi videbuntur. Quocumque me voles, ducito; quam vestem lubet, circumdato. Magistratum me gerere vis? priuatum esse? manere, fugere, in pauperie, in opibus agere?* *Ego* non assentior tantùm, *sed in his omnibus apud alios te defendam & tuebor.* Diuine senecio! iterùm exclamo: nec ego sine motu animi hæc tam perfectæ Sapientiæ lego. Sed in Cleanthe, à quo cœpit hic sermo, desinat. Eius versus, in eodem Epicteto, huic sententiæ: Idem. II. Dissert. XVI

Ἄγου δέ μ' ὦ Ζεῦ, καὶ σύ γ' ἡ πεπρωμένη,
Ὅποι ποθ' ὑμῖν εἰμὶ διατεταγμένος.
Ὡς ἕψομαί γ' ἄοκνος. ἢν γε μὴ θέλω,
Κακὸς γενόμενος οὐδὲν ἧττον ἕψομαι.

Enchir. ca. LXXVII. sed confusè ibi legendi.

Quos Seneca noster ita vertit:

Duc me parens, celsique dominator poli,
Quocumque libuit. nulla parendi est mora,
Adsum impiger. fac nolle, comitabor gemens,
Malusque patiar, quod pati licuit bono.

Atque addit: *Sic viuamus, sic loquamur.* Faciamus, mi Auditor, & ad sequentes interpretationes iam eamus.

DISSERT. XVII.

Tertia sententia Chrysippi, de Naturâ Propriâ, id est Ratione.

AVD. An non verè sequentes, id est sequiores illæ erunt? Nam hæc mihi primaria: perplacet, nec mutabo. LIPS. Neque opus. aliter potiùs, quàm aliud dicent: tamen audi, quæ delectet etiam aut iuuet audisse. Chrysippi mens erat, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, *Humanam Naturam,* capiendam etiam esse. Credo & Tullij, in his verbis: *Sic est faciendum, vt contra* VNIVERSAM 1. Offic.

Naturam nihil contendamus, & eâ tamen conseruatâ, PROPRIAM *sequamur.* Quæ ea est? in nobis *Ratio. Quid autem est Ratio?* (ait Seneca) NATVRAE *imitatio. Quid est Summum Bonum? Ex Naturæ voluntate se gerere.* Iterùm alibi: *Quid Ratio hæc exigit? rem facillimam, Secundùm naturam* SVAM *viuere.* Vides omnia consentire bellè, & velut concinere? Communis Ratio, Natura est, vt diximus: eius pars hæc nostra, & in paruo isto mundo inclusa. Chrysippus ipse: μέρη γὰρ εἰσὶν αἱ ἡμέτεραι φύσεις τῆς τοῦ ὅλου: *Partes enim sunt nostræ Naturæ, illius Communis & Vniuersæ.* Noster Seneca: *Omne hoc quod vides, vnum est:* MEMBRA *sumus corporis magni.* Quæ talia (nam sæpe occurrunt) eò spectant, quòd pars illa *Diuini spiritus in hoc corpore sit inclusa:* quam Rationem appellamus. Hic Stoicorum communis sensus est, * alibi ponendus & explicandus. Sed bonam nempe RECTAMQVE hanc Rationem intelligimus, Diuinæ illi conformem, non erroribus aut opinionibus turbatam. Appellant nostri, *Perfectam, Absolutam, Consummatam:* quid ita? quia Doctrinâ nempe perficitur, & quod incohatum in eâ à Naturæ notitiis erat, consummatur. Suprà tetigi: & Senecam pro istâ nunc re audi. *In homine optimum quid est?* RATIO. *hac antecedit animalia, Deos sequitur.* RATIO *ergo* PERFECTA, *proprium hominis* BONVM *est.* Et mox addit: *Ratio* RECTA & CONSVMMATA, FELICITATEM *hominis impleuit.* Iterumque: *Cùm sola* RATIO PERFICIAT *hominem* (id est, perfectè bonum faciat) *sola* RATIO PERFECTA BEATVM *facit.* Ad ipsam germanissimam hæc omnia Chrysippi mentem. A quâ nec longè abit, imò adsidet, quòd *Diogenes* (Babylonius, puto) Zenonis ὁμολογίαν *interpretabatur,* εὐλογιστίαν ἐν τῇ τῶν κατὰ φύσιν ἐκλογῇ, καὶ ἀπεκλογῇ: *Rectam Ratiocinationem, in electione aut reiectione eorum quæ ex Naturâ.* Nam hæc Stobæus itemque Laërtius *Diogeni* apertè adscribunt: nec Clementi accesserim (in suprà verbis) qui *Cleanthem* facit hæc censentem. Malè, malè. imò non scripsit hoc Clemens, sanè doctus & accuratus, sed deprauauit ætas aut exscriptor. Certò asseram, ex eo quod sequitur: *Antipater eius discipulus.* Itáne ille *Cleanthis* fuit? imò *Diogenis*, vt in hesterno * Sermone ostendi. Itaque omnino de ipso *Diogene* hîc Clemens scripserat, cōcorditer cum iam dictis: sed deliquium & hiatus nunc est: notandus, ne notetur

Epist. LXVI

Epist. XLI.

Laert. in Zenone.

Sen. alibi.

* III. Physiol. Dissert. VIII.

Epist. LXXVI.

Ibidem.

* Lib. I. Manud. Diss. XI.

tetur ille. Sed de hac εὐλογιστίᾳ, etiam Plutarchum accipe, contra Stoicos: *qui aiunt*, vt inquit, οὐσίαν τοῦ ἀγαθοῦ, εὐλόγιστον ἐκλογὴν κατὰ φύσιν: *Essentiam Boni, electionem rationabilem, iuxta Naturam*. De eâdem Epictetum: Τί ἐστὶν ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου; οὐκ ἔχω σοι ἄλλο εἰπεῖν ἢ ὅτι ποία προαίρεσις τῶν φαντασιῶν: *Quod est Bonum hominis? Non habeo aliud tibi dicere, quàm talis electio Visorum*. Qualis? ex Ratione. Non enim quæcumque electio proba: & vt idem ait, ἄλλῳ δὲ ἄλλο προσπίπτει τὸ εὔλογον καὶ τὸ ἄλογον, καθάπερ καὶ ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἄλλῳ ἄλλο, καὶ συμφέρον ἢ ἀσύμφορον: *Aliud alij incidit Probabile aut Improbabile, sicut & Bonum aut Malum, Vtile, Inutile*. Ideoq; & ad discernendum μάλιστα παιδείας δεόμεθα, ὥστε μαθεῖν τὴν τοῦ εὐλόγου καὶ ἀλόγου πρόληψιν ταῖς ἐπὶ μέρους οὐσίαις ἐφαρμόζειν, συμφώνως τῇ φύσει: *Doctrinâ maximè egemus, vt iudicium habeamus de Probabili atque Improbabili, atque id rebus singulis accommodare possimus* CONVENIENTER NATVRAE. Audin? doctrinâ, id est Philosophiâ opus ad Rationem formandam, & vt Seneca loquebatur, PERFICIENDAM: quo fine? isto nostro, & vt CONSONET semper NATVRAE. Apage enim hîc opiniones. atque *ipsum Bonum*, ait Cicero, *non est in Opinionibus, sed in Naturâ. Nam ni ita esset, Beati quoque Opinione essent: quo quid dici potest stultius?* Verissimè. in Naturâ, inquam, illâ duplici, Communi & Nostrâ. Est quidem vetus versus:

1. Dissert. cap. 11.

Ibid.

Ibid.

1. De Legib.

Non est beatus, esse qui se non putat:

atque etiam verus, fateor: quia Sapienti de suâ beatitudine constat, nec scientiam solùm, sed fiduciam eius habet: tamen & hic noster verus,

In Sen. epist. 1x.

Non est statim beatus, esse qui putat.

Quid enim, ait Seneca, *si Beatum se dixerit ille turpiter diues? ille multorum dominus, sed plurium seruus? Beatus suâ sententiâ fiet?* Minimè. *Non enim quid dicat, sed quid sentiat, refert: nec quid vno die sentiat, sed quid assiduè*. Memento super *Conuenientiâ*, quæ primò diximus.

Ibid.

DISSERT. XVIII.

Quarta sententia, de vitâ ex Virtute: quæ prioribus consonat: atque omnes cum Veritate.

QVARTA etiam sententia siue interpretatio, *Secundùm Virtutem viuere.* Ea quoque verbis dissidet, re est ipsa
II. De Finib. cum priore. Nam ita Cicero explicat: *Stoicis Finis est, Consentire Naturæ. quod esse volunt è* VIRTVTE, *id est honestè viuere.* Quid igitur hoc est Cicero? perge: *Quod ita interpretantur, Viuere cum intelligentiâ earum rerum quæ Naturâ eueniunt; eligente ea, reiicienteque contraria.* Nónne agnoscis Chrysippi verba? Ζῆν κατ' ἐμπειρίαν τῶν φύσει συμβαινόντων. Sunt ipsa, quæ Cicero vertit: atque vnà ibi consensum vide. *Intellegentia* ista siue *Peritia*, ex *Ratione* est:
v. De Fin. atque ea ad *Virtutem* ducit. Cicero iterùm: *In homine summa omnis Animi est, & in animo Rationis: ex quâ Virtus est. quæ* RATIONIS ABSOLVTIO *definitur.* Imò non solùm ex Ratione
Epist. LXXVI. Virtus, sed ipsa ea est. Seneca: *Homini Summum bonum, Ratio est: hanc si perfecit, laudabilis est, & finem Naturæ suæ attigit. Hæc* RATIO PERFECTA, VIRTVS *vocatur.* Philo Iudæus pulchrè:
περὶ ἀποικίας. Τοῦτο δέ ἐστι παρὰ τοῖς ἄριστα φιλοσοφήσασιν ᾀδόμενον τέλος, τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν· γίνεται δὲ, ὅταν ὁ νοῦς εἰς τὴν ἀτραπὸν τῆς ἀρετῆς ἐλθὼν, κατ' ἴχνος ὀρθοῦ λόγου βαίνῃ, καὶ ἕπηται θεῷ: *Hoc illud est apud eos, qui optimè philosophati sunt* (nota obiter elogium super Stoicis) *decantatum Vltimum bonorum,* CONSENTIENTER NATVRAE *viuere. Quod fit, cùm Animus semitam* VIRTVTIS *ingrediens, per vestigia ductumque* RECTAE RATIONIS *ambulat, id est,* SEQVITVR DEVM. Quid vberior sermo meus clarius aptiusque toti rei dixerit? Virtus Rationem sequitur, hæc Naturam, ista Deum. Etiam aliquid ambigis? AVD. Vt liberè dicam, super *Conuenientiâ* hac *Naturæ.* Nam quomodo ex eâ Virtus, quæ ad Vitia palàm ducit? & cottidie nobis, qui ad illam adnitimur, cum istâ est pugna. LIPS. E prioribus hæc cepisse debebas, & de quâ *Naturâ* sermo: tamen aperiam clariùs, & lumen inferam latenti in no-
v. De Fin. bis Naturæ. Neque enim omnino malè Cicero: *Mirabiliter occulta est Natura, neque perspici, aut cognosci, statim potest.* Scito igitur: Virtutem non esse quidem in illis primis Naturæ concilia-

tioni-

tionibus, sed tamen ex illis: *& esse in animis quasi Virtutum igniculos & semina. quæ adolescere si liceret, nec à prauis opinionibus, ceu spinis succrescentibus, suffocarentur, ipsa nos ad Beatam vitam perducerent.* Reuera enim sicut membra nobis data ad talem, & talem, decentem motum vel vsum: sic *Appetitio animi, quæ Græcè* ὁρμὴ *dicitur, non ad quoduis genus vitæ, sed ad quamdam formam videtur data: itemque Ratio, & Perfecta Ratio.* Ex iis dico seminibus, in animo & Ratione sparsis, Doctrinâ collectis, vitæ illud genus exsurgit, *non quodlibet, sed quod* CONVENIENS *cōsentaneumque dicimus*: id est, ex Virtute. Imò verò idem scriptor audaciùs, & planè pro Stoicis: *Non esse quemquam gentis vllius, qui ducem Naturam nactus, ad Virtutem non possit peruenire.* Ita noster Seneca proclamat: *Virtus secundùm Naturam est, Vitia inimica & infesta sunt.* Iterumque: *Nulli nos vitio Natura conciliat, nos illa integros liberósque genuit.* Quod tamen modificandum est, de primâ illâ & in Ratione insitâ: quę vim suam nec in malis planè amisit. Argumentum? Ecce *adeò gratiosa est Virtus, vt insitum etiam malis sit, probare meliora.* Ideoque non difficillimus ad eam reditus: & *sanabilibus* (ait Seneca) *ægrotamus malis, ipsáque nos* IN RECTVM *genitos Natura, si emendari velimus, iuuat.* Hæc illi, hæc nostri Sophi nónne sonant? Hieronymum audi: *Homo Naturâ bonus, voluntate factus est malus.* Quod in primogenio illo obtinet, à quo vitam propagine duximus: sed quid? planè igitur ipse aut nos facti mali? Negat, additque: *Est tamen in animis nostris* NATVRALIS *quædam, vt ita dixerim,* SANCTITAS, *quæ velut in* ARCE *animi præsidens, exercet Boni Malique iudicium.* Rationem eum dicere, palàm est. de quâ & Augustinus: *Non est in homine penitus exstincta scintilla Rationis, in quâ factus est ad imaginem Dei.* Ea præit, clamat, & velut tacita lex est Virtutis. Iterùm Hieronymus: *Huius legis meminit Apostolus, quam omnibus hominibus insitam, velut in quibusdam* TABVLIS CORDIS *scriptam esse testatur.* Sanè validam: adeò vt primi illi parentes, eâ * solâ, lege nondum scriptâ, sint seruati. Idem: *Nec illud paruum argumentum est ad comprobandum* NATVRAE BONVM, *quod primi illi homines, per tot annorum spatia, absque vllâ admonitione Legis fuerunt. non quia Deo creaturæ suæ aliquando cura non fuerit, sed quia se talem sciebat fecisse Naturam, vt eis pro lege,*

Cic. I. De Legib.

III. De Finib.

natura in Bonum inclinat

I. De Legib.

Epist. L.

Sen. De Benef. IV. cap. XVII.

II. De Irâ, cap. XIII.

Ad Demetriad. De Virginib.

XXII. De Ciuit. cap. XXIIII.

Vbi suprà.

* *Gratiâ Dei non exclusâ.*

Ibid.

AD EXERCENDAM IVSTITIAM SVFFICERET. Similia alij Doctores nostri: qui consensu damnant Manichæorum vecordiam, duplicem Naturam statuentium, *Bonam Malamque*: illam *Spiritalem*, hanc *Carnalem*. Abite. nos iterùm cum Senecâ:

Epist. XLI. *Consummatur hominis Bonum, si id adimpleuit, cui nascitur. Quid enim ab illo Ratio exigit? rem facillimam, Secundùm Naturam* SVAM *viuere.* Nota *Suam*, id est Chrysippi *Propriam*. Quam tamen fatendum est, Dei quodam munere aut fauentiâ, in aliis illustrem magis esse, aut certè se ostendere, nec tam densâ velut caligine circumseptam: quibus Doctrina citiùs infunditur, Virtus adsciscitur, cottidie notandum. Ideò Socrates olim *interrogatus, Qui Felices?* Respondit: οἷς καὶ φρένες ἀγαθαὶ, ὁ λόγος πάρεστιν: *Quibus Animus Præstans, & Ratio adest.* Omnino ita. nihil in vitâ boni, sine eâ bonâ: &

—— vt in fabricâ, si praua est regula prima,
Omnia mendosè fieri, atque obstipa, necessum est.

DISSERT. XIX.

Has sententias ad Dei sequelam ire, & ducere: atque illum esse primarium Finem.

IAM absoluimus de *Naturæ sequelâ*, id est Dei: & ô tu ille-ipse Deus, quàm hæc inter se, & cum vero, consentiunt! Tu magnus ille, Natura *Communis* es: paruus hic in nobis, *Propria.* AVD. Sicne hunc appellas? LIPS. Iam suprà tetigi: & Stoici ita passim. Seneca: *Animum bonum & rectum, quid hunc aliud voces, quàm* DEVM *in humano corpore hospitantem?* Iterumque:

Epist. XXXI

Epist. XLI. *Bonus vir sine* DEO *nemo est*: hoc interno. Pulchrè, in Stoicis

In Zenone scitis, Laërtius: Εἶναι δ' αὐτὸ τοῦτο τὴν τοῦ εὐδαίμονος ἀρετὴν, ὅταν πάντα πράττηται κατὰ τὴν συμφωνίαν τοῦ παρ' ἑκάστῳ δαίμονος, πρὸς τὴν τοῦ ὅλου διοικητοῦ βούλησιν: *Esse hoc ipsum Beati hominis Virtutem, cùm omnia fiunt conformiter consentienterque* DAEMONI *siue Genio, qui singulis adest, atque id ex arbitrio & voluntate* SVPREMI *gubernatoris.* Pone mihi aliquem Sacrorum nostrorum præsidem: quid in hac re verius altiusque dicet? Atque hoc etiam ante nostros Plato: qui aperit, quis item ille *Dæmon*. Definiebat enim Εὐδαιμονίαν, τὸ

δαίμονα ἔχειν: *Felicitatem, Genium habere felicem.* Quem illum? Δαίμονα δὲ λέγεσθαι, τὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἡγεμονικόν: *Genium autem dici, animæ nostræ* PRINCIPALE: id est Rationem. Nec alio sensu, opinor, ante eum (suaue enim hæc ab antiquissimis petere) Democritus: Εὐδαιμονίη ψυχῆς οὐκ ἐν βοσκήμασιν οἰκεῖ, οὐδ' ἐν χρυσῷ πολλῷ· ψυχὴ, οἰκητήριον δαίμονος: *Felicitas non in armentis, vel auro multo, habitat: Anima est, domicilium* DAEMONIS. Vides igitur & hunc Deum dici: eumque eum altero maximè, audiendum esse, ac sequendum. Quàm pium, quàm vtile hoc dogma! quàm facit ad vitæ non sanitatem solùm, sed sanctitatem! Duplicem enim sensum habet hęc Assectatio: priorem, de Audientiâ, siue parentiâ, id est vt Dei Rationisque iussis vbique obtemperemus. Alterum, de Assimilatione, vt eius per Virtutem imitatores simus. Prior ille apertus est, & in prioribus satis adstructus: hic occultior, Clementem Alexandrinum habet adsertorem. Ille, vbi de hoc ipso Stoicorum Fine: dilaudat, & consonum diuino dogmati ita facit: Φησὶ γὰρ ὁ νόμος, Ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν πορεύεσθε, καὶ τὰς ἐντολάς μου φυλάξετε. τὴν γὰρ ἐξομοίωσιν ὁ νόμος ἀκολουθίαν ὀνομάζει: *Ait enim Lex, Post Dominum Deum vestrum ambulate, & mandata eius seruate.* ASSIMILATIONEM *vtique Lex* ASSECTATIONEM *appellat.* Iterumque: *Apertè dicit Apostolus, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. vt illud efficiatur: Si vos mei, ego autem Christi, Christus verò Dei:* DEO *ergo* ASSIMILARI, *quoad potest*, FINIS *est Fidei.* Atque hic est ille decātatus Platonicorum Finis: quem doctor eorum & antistes (Plato) non vno loco ingerit, asseritque. Nam *Felicitatem*, ὁμοίωσιν τῷ θεῷ definit: *Deo assimilationem*: & hanc ponit ἐν τῷ ὁσίῳ καὶ τῷ δικαίῳ, μετὰ φρονήσεως: quid nisi in duplici Virtute primariâ, *Pietate & Iustitiâ*, quas *Prudentia* temperet & gubernet. Verba ipsa auro digna, viliore hoc liquore scribantur: Τὴν δὲ θνητὴν φύσιν, καὶ τόνδε τὸν τόπον, τὸ κακὸν περιπολεῖ ἐξ ἀνάγκης. διὸ καὶ πειρᾶσθαι χρὴ ἐνθένδε ἐκεῖσε φεύγειν ὅτι τάχιστα. φυγὴ δὲ, Ὁμοίωσις θεῷ, κατὰ τὸ δυνατόν: ὁμοίωσις δὲ, δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι: *Mortalem hanc naturam, & hunc inferum locum, Malum circumstat necessariò & adhæret. Ideò conandū, quàm celerrimè hinc illuc fugere: fuga autem, Dei assimilatio, quatenus potest. Assimilatio porrò, Iustum & Sanctum cum Prudentiâ esse.* Obserua, *quatenus potest.* Quidni addat? sequi, non assequi datur: atque ita Homerus:

Clē. Alex. II. Strom. & Sextus Empir. aduers. Math.

Apud Stob

In Phileto, & alibi.

in Theæteto

—μετ'

Odyss. α. & alibi.

——— *μετ' ἴχνια βαῖνε θεοῖο:*

———*Diui vestigia pressit.*

Pressit dico, sed longo interuallo, longo? immenso abiunctus, pusillus hic, finitus, mortalis, ab illo maximo, infinito, æterno. Tamen imitatione aliquâ, & *quatenus potest*: Iamblicho etiam cautè adiectum. Εὐδαίμων, inquit, ἐστὶν ὁ θεῷ κατὰ τὸ δυνατὸν ὅμοιος, τέλειος, ἁπλοῦς, καθαρός, ἐξηρτημένος ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς: *Beatus est, qui Deo pro virili suâ est similis, perfectus, simplex, purus, à vitâ hac humanâ abiunctus.* Itaque idem Plato aiebat, διττὸν τὸ τέλος εἶναι. Τὸ μὲν μεθεκτόν τε καὶ πρῶτον, ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον τοῖς εἴδεσι· Τὸ δὲ μετέχον ἐκείνου, καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ δεχόμενον ὁμοιότητα· ὃ περὶ ἀνθρώποις γίνεται, τοὺς μεταποιουμένους ἀρετῆς τε καὶ ἀληθινῆς φιλοσοφίας: *Duplicem Finem esse. Vnum, Communicabilem & Primarium, qui est in ipsis Idéis. Alterum, qui ab eo participat eique communicat, & similitudinem ab eo capit. Quod fit in hominibus, qui vindicant sibi & asserunt Virtutem, & veram Philosophiam.* Deus igitur, & in illo Idéę, Primarius Finis: alter & noster, Virtute & Sapientiâ referre. Atque illud est, θεωρητικὸν ἀγαθόν, *Contemplatiuum Bonum*: quò *Fugâ* illâ à corpore tendimus. Alterum, est πρακτικὸν καὶ πολιτικόν, *Actiuum & Ciuile*, quod in Hominem cadit. Apuleius simile dictum voluit, sed verbis quæ velum (an & vitium?) habent. *Vna Beatitudo est, cùm ingenij nostri præsentiâ tutamur, quæ perficimus: alia, cùm ad perfectionem vitæ nihil deest, ipsâque sumus Contemplatione contenti. Vtrarumque autem Felicitatum origo ex Virtute manat. & ad ornamentum quidem Ingenialis loci, id est Virtutis, nullis extrinsecus eorum, quæ Bona dicimus, adminiculis egemus: ad vsum autem Vitæ communis, corporis curâ, & eorum, quæ extrinsecus veniunt, præsidiis opus est.* Cetera concinnasse mihi videor: in primis illis verbis hæreo, nisi quid Cicero facit & subuenit: *Summum Bonum est in Ingenij præstantiâ, quam Virtutem vocamus.* Neque lubet hîc insistere: magis, cum eodem Apuleio, pro re nostrâ eloqui: *Sapientem, pedisequum & imitatorem Dei dicimus, & sequi arbitramur Deum, id est λόγον.* AVD. Ita mihi quidem sequi Deum detur, vt hæc præclara, augusta, sancta: & vnde ad profanos illos delata, aut illapsa? LIPS. Vtrumuis. vel delata à Scriptoribus olim Sacris: vel illapsa, non sine Deo commouente. Clemens ille, quem sæpe aduoco, velut patarium & conciliatorem vtriusque (Diuinæ & Humanę) Philoso-

[Margin: Clem. Alexand. II. Strom.]

[Margin: De Philosophiâ.]

[Margin: IV. De Fin.]

losophiæ: ille, inquam, ita censet. *Plato*, inquit, *hæc dixit.* εἴτε καὶ συνδραμὼν πως τῷ δόγματι τοῦ νόμου. αἱ γὰρ μεγάλαι φύσεις, καὶ γυμναὶ παθῶν, εὐστοχοῦσί πως περὶ τὴν ἀλήθειαν. εἴτε καὶ παρά τινων τότε λογίων αὐτοδιδαχθεὶς, ἅτε μαθήσεως ἀεὶ διψῶν: *Siue fortè concurrens cum Diuinæ legis doctrinâ: (solent enim* MAGNAE NATVRAE, *& ab affectibus vacuæ,* SAGACITER COLLINEARE *& sæpe* TANGERE VERITATEM: *) siue idipsum è Sacris oraculis hausit, vtpote qui semper omnis doctrinę cupiens sitiensque fuit.* Quæ postrema passim de Platone scripta, inspexisse libros nostros, delibasse, & in vsum suum, an humani potiùs generis dicam, transtulisse. Sed & prior sententia probabilis, imò mihi certè proba. Illustrat eiusmodi æthereas aliquot mentes Deus, & fecit ab æuo, facietque in æuum. Nam Platonem omitto. Pythagoram quis in diuersâ regione, & ante eum, ipsum hoc dogma docuit: Τέλος εἶναι, ὁμοίωσιν θεῷ: *Finem esse, Deo aßimilationem?* Quis? ille ipse Deus. Sed iam finio de *Fine*, in Homeri diuino (ita dicendum est) versu:

II. Strom. & adde Augustin. De Ciuit. VIII cap. XI.

Ὅς κε θεοῖς ἐπιπείθηται, μάλα τ' ἔκλυον αὐτοῦ. Iliad. α.

Quod breuiter & rotundè efferam: *Deum audi, audiendus.* Fac, & Felicitatem hîc atque alibi habes.

DISSERT. XX.

Solam igitur Virtutem sufficere ad Beatitatem: nec Externa aut Fortuita requiri.

RAdicem Decretorum panximus: ecce *Truncum* ab eâ adsurgentem, *In solâ Virtute Summum bonum esse*: imò *Solam illam, Bonum esse.* Hæc dictio est, quæ fortem & virilem hanc Sectam ab aliis mitioribus aut mollioribus abiungit: quæ à terrâ, corpore, externis omnibus, ad animum, ad interna & æterna ducit. Dij boni, quantum hîc dissensus, & contentionis? Agmine toto philosophi, & maximè Academici veteres, in quibus hac parte Aristoteles, incurrunt. Nam Epicuréos, & totum id genus, omitto: quibus vel auditu exitiabile est hoc dogma. Nobis, bono sensu, bonum, optimum videtur: & siue cum Senecâ, *maximum instrumentum Beatæ vitæ esse*: siue cum Catone Tulliano, *contineri eo non magis disciplinam Stoicorum, quàm vitam fortu-* Epist. LXXIIII. III. De Finib.

fortunasque nostras. Videamus, & ipsum nudè primùm ponamus, sine colore aut commendatione. (Sen. Epist. LXXI.) *Summum Bonum est, quod Honestum est: & quod magis admirere, Solum Bonum est, quod Honestum est.* Ecce, vtrumque illud habes, à me positum: & priore adfirmato, alterum sponte consequetur. In *solá* dixi. Quidni? (Sen. Epist. LXXIIII.) *Summum Bonum in Animo constituamus: obsolescit, si ab optimá nostri parte ad pessima transit. Non est summa Felicitatis nostræ in carne ponenda.* (Epist. LXXVI.) *Vidésne, vt reliqua omnia bono suo constant? vitem fertilitas commendat, sapor vinum, velocitas ceruum. In homine quid est optimum? Ratio. hac antecedit animalia, Deos sequitur:* ergo ibi eius Bonum: ergo in Virtute. Itaque hominem, recto iudicio, eâ solâ parte æstimemus, quâ homo est: cetera in exiguo, aut nullo, in hoc tribunali habeamus. Secundò, Bonum quærendum assignandumque, quod nostri arbitrij sit, & quod casu non adimitur, aut datur. Talis est sola Virtus. (Sen. Epist. LXXIIII.) *Nam qui alia Bona iudicat, venit in Fortunæ potestatem, alieni arbitrij fit.* Itaque vt ij qui in hostili regione versantur, circumspiciunt, timent, agere auidi, aut pati anxij: sic isti, qui alibi hoc Bonum quærunt, palpitantibus, vt sic dicam, præcordiis viuunt: aut sollicitè quærentes, aut magis custodientes. Et quale istud Bonum meum est, quod mihi non adscribam? quod industria, scientia, exercitatio mea non peperit? (Ibid.) *Nihil stultius, quàm aliquem eo sibi placere, quod non fecit.* Tertiò, Nec data permanent: velut deposita apud nos sunt, & abitura. At Bonum illud verum, solidum certumque est: quod nulla vis excutit, casus aut fraus subducit. Vide mihi, si ab iis Felicitas, angorem nostrum. Habere satagimus, non adepti dolemus, adepti timemus: mouent erepta, solicitant eripienda. (Ibid.) *Quemadmodum aues etiam inanis fundæ sonus territat; ita isti non ad ictum tantùm exagitantur, sed ad crepitum.* Dij deæque, vbi igitur Libertas illa & Securitas, promissa Sapienti? Numquam consistent, Epicteti illo scito subuerso: (Enchirid. cap. I. & II) τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν: *Rerum aliæ in nobis, aliæ extra nos sunt. In nobis, Appetitio, Declinatio, & Virtus Vitiumque. Extra nos, Corpus, Possessio, Gloria, Magistratus.* Et addit: Τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἐστι φύσει ἐλεύθερα, ἀκώλυτα, ἀπαρεμπόδιστα· τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀσθενῆ, δοῦλα, κωλυτά, ἀλλότρια: *Quæ in nobis, sunt Naturâ suâ libera, non prohibenda, non impedienda; quæ extra, imbecilla, seruientia, prohibenda, aliena.* O quàm

magna, quàm paucis, Sacrorum quodam ritu dicit! Examina, & caput Sapientiæ in istis habes. Sapiens inter viros est, quibus tuta & quieta placent: pueri ad ludos, & ludorum missilia, currunt. Stat Fortuna & ea spargit: aliquis calcatur, opprimitur, eiicitur, pauci sine noxâ capiunt, & nec illa ipsa integra aut salua. Quartò, Ad indignos, illorum quoque iudicio, quàm sæpe ista eunt? leno opes, meretrix formam, improbus magistratum, latro valetudinem & robur habebit: & Bona hæc dicam, quæ sæpe, imò plurimùm, in malos tribuuntur? Quintò, Animalia alia beatiora nobis, si ab his censemur. Certè corporis pleræque dotes, maiores aut firmiores in iis conspiciuntur. Quid quòd cibi, potus, Veneris voluptate faciliùs & sinceriùs fruuntur, sine pudoris aut pœnitentiæ metu? Sextò, Virtutes pereunt, si ea sententia viuit. An ego Fidem, Iustitiam, Fortitudinem colam; & opinata illa bona, opes, famam, gratiam, ipsam vitam relinquam? Incidunt enim hi casus: & sæpe aut ab his abeundum est, aut illæ deserendæ. Quod vt fiat; parum promptè & à respectantibus fiet, quasi ob maius bonum minora; sed tamen bona, omittentibus. Septimò, de ipso Deo & Prouidentiâ malè existimemus necessum est, si hæc Bona. *Quia multa incommoda iustis viris accidunt: & item, quia quidquid nobis dedit, breue & exiguum est, si compares mundi totius æuo.* Ita ingrati diuinorum munerum interpretes erimus: & cur huic, cur hoc, dedit & non dedit? At qui illud Summum, solum etiam bonum habet: resistit, & vt plenus acquiescit, quia vltrà non est locus. Denique vt à Fine nostro argumenter, *Naturam sequi*, id est *Deum* volumus: at solâ Virtute (vt Stoicè loquar) Deus censetur: externa certè ista non habet. Quòd si ea Bona: itáne ipsi illi Bono non damus? aut homo felicior erit, cui hæc & illa damus? Plura dici possunt: & quædam obduci, scio: sed nobis propositum Decreta explanare magis, quàm adfirmare. Etsi hîc quid dubitem? sicut Solem illum, cùm ortus est, videmus Sen. Epist. LXXIIII.

Conuestire suâ perfundentem omnia luce,

conuestire, sed & demulcere: ita hîc dixerim, fulgorem eius sententiæ statim honestiores quasque animas peruadere, & persuadere. Itaque vetus ea, non nouitia est. Brachmanes apud Indos (quorum hodie genus & nomen perseuerat) censebant:

Strabo, lib.xv. ἀγαθὸν ἢ κακὸν μηδὲν εἶναι τῶν συμβαινόντων ἀνθρώποις. οὐ γὰρ ἂν τοῖς αὐτοῖς τοὺς μὲν ἄχθεσθαι, τοὺς δ᾽ αὖ χαίρειν, ἐνυπνιώδεις ὑπολήψεις ἔχοντας: *Bonum aut Malum nihil esse eorum, quæ hominibus accidunt aut eueniunt. non enim fore, vt iisdem alij angerentur, alij lætarentur, somniorum similes conceptus habentes.* Quid Cynici? apertè, Αὐτάρκη τὴν ἀρετὴν πρὸς εὐδαιμονίαν, μηδενὸς προσδεομένην, ὅτι μὴ Σωκρατικῆς ἰσχύος: *Sufficere Virtutem ad Beatam vitam, nullo indigentẽ, nisi Socratico robore.* Quam additiunculam interpreter, requiri tantùm constantem Sapientiam, & sapientem Constantiam, ad viri illius exemplar. Ipse Plato ita sensisse quibusdam visus: & *Aristo Stoicus* (ait Cle-

v.Strom. mens) *tres libros olim scripsit, hoc titulo,* ὅτι κατὰ Πλάτωνα, μόνον τὸ καλὸν ἀγαθόν: *Quòd iuxta Platonem, solum Honestum Bonum.* Sed Hebræi, & nostri etiam, non aliter. Quæ mens, nisi ista, Psalmo-

Psal.cxviii graphi regis? *Beati, immaculati in viá*: virtuti adiuncti, vitiis alie-

Sap.ca.vii ni. Quæ eius filij? *Venerunt mihi omnia pariter cum Sapientiá, & innumerabilis Honestas per manus illius.* Planissimè hoc dictum, quod Comicus etiam noster, voluit:

Plaut.Amphitr.

Virtus omnia in se habet, omnia adsunt bona
Quem penes est Virtus.

Et alibi Hebræus sapiens: *Beatus vir, qui in Sapientiá moratur.*

v.Strom. Iam de nostris, Clemens audiatur: Ναὶ μὴν, μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν, οἶδεν ἡ βάρβαρος φιλοσοφία, καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτάρκη πρὸς εὐδαιμονίαν. ὁπηνίκα ἂν εἴπῃ· Ἰδοὺ, δέδωκα πρὸ ὀφθαλμῶν σου τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον· ἔκλεξαι τὴν ζωήν. Τὸ μὲν γὰρ ἀγαθὸν, ζωὴν καλεῖ, καὶ καλὸν τὴν τούτου ἐκλογήν. Ἀγαθοῦ δὲ καὶ ζωῆς ἓν τέλος, τὸ φιλόθεον γενέσθαι: *Atqui Solum bonum Honestum esse, nouit & Barbara* (id est Iudæa & nostra) *Philosophia: itemque, Virtutem sufficere ad Felicitatem. vbi dixit: Ecce*

Deut.xx. *dedi ante oculos tuos Bonum & Malum, Vitam & Mortem. elige Vitam. Nam Bonum quidem Vitam appellat, & Honestam eius electionem. Vtriusque autem Finis idem, Dei amantem & verentem esse.* Denique addit: ταῦτα θρυλλοῦσιν οἱ Στωϊκοί: *hæc iactant assiduè Stoici*: vt videas eum nostris istis Sacra pariare. Quid autem Ambrosius? Sæpe etiam Stoicus, vt obseruaui. hîc quidem pa-

II.Offic. cap.III. làm: *Nihil Bonum,* inquit, SCRIPTVRA, *nisi quod Honestum, asserit: Virtutemque in* OMNI RERVM STATV *beatam iudicat: quæ neque* AVGEATVR *corporis Bonis, vel externis, neque* MINVATVR *aduersis.* An potuit Zeno capitalia ista Dogmata disertiùs

fertiùs efferre? Nemesius etiam, ab illo æuo Emisæ Episcopus: *Virtutes cùm solæ, tum cum aliis coniunctæ, hominem beatum reddunt. Cum aliis, in latitudine: per se, in circumscriptione. Nam eorum quæ sunt, partim circumscriptè intelliguntur, vt Bicubitum: partim in latitudine, vt Aceruus. Nam de Aceruo si duos modios demas, quod relinquitur, Aceruus est: itèm Beatitudini in latitudine intellectæ, si detraxeris Corporis & Externa bona, solasque Virtutes reliqueris, nihilominus Beatitudo manet.* Libro De Naturâ hom. cap. XLIIII.

DISSERT. XXI.

Aliquid in hac re contra Academicos: & non venire in Boni nomen Externa.

MAGNIFICA igitur, atque etiam vera ista sententia: teneamus, sciamusque *Vnam hanc esse viam ad tuta vadenti, & Externa despicere, & Honesto contentum esse.* Sen. Epist. LXXIIII. AVD. Inclino equidem, sed Academiæ veteris auctoritas etiam retinet: cui visum, *In vnâ quidem Virtute positam Beatam vitam, non tamen Beatissimam, nisi adiungerentur & Corporis bona, & cetera ad virtutis Vsum idonea.* Cic. 1. Academ. Et hercules rationem habere sententia videtur. Nónne enim *Naturam sequi* consentimus, in viâ hac Felicitatis? Atqui Corporis bona, siue in Toto eo, vt Valetudo, & Robur; siue in Partibus, vt Sensuum integritas, Pedum celeritas: illa, inquam, omnia & singula commendat conciliatque mihi Natura. Iam Externa bona, Vsui virtutis an non palàm necessaria, aut certè commoda, & decora? Itaque meritò eorum adiectio, Beatæ vitę adiicere videatur, & detrahere, detractio. LIPS. Non nescimus hæc & Academicorum & Peripateticorum esse: qui, vt noster ait, *longè lateque Felicitatis humanæ terminos ponunt.* De Benef. V. cap. XIII. Ille idem de iis: *Xenocrates & Speusippus putant, Beatum vel solâ Virtute fieri posse: non tamen Vnum bonum esse, quod Honestum est.* Epist. LXXXV. Id est, alia etiam Bona venire in numerum, & pondus addere, & attollere vel deprimere Felicitatis hanc lancem. Itaque *Sapientem quidem beatum: summum tamen illud Bonum non assequi, nisi illi & naturalia instrumenta respondeant.* Epist. XCII. Quid, quod inter ipsos Stoicos aliqui in hanc partem eunt, aut vergunt? *Antipater, inter* Ibid.

ter magnos sectæ huius auctores, aliquid se tribuere dicit Externis, sed exiguum admodum. Ita vides, facilè nos homines à vulgo aut opinione abduci, & cottidiano velut contactu etiam Sapientię studiosos attaminari. Quid autem veri illi nostri? obnixi resistunt, & nulla Bona, præter Animi, agnoscunt. Nam si semel hæc admittis, & vel rimam leuiter aperis: quis finis aut modus erit? agmine irrumpent, & minima momentum poscent & facient
Ethic. ad Nicom. I. cap. VIII. in Beatâ vitâ. Facient? iam fecerunt. Aristotelem audi: Ἀδύνατον, ἢ οὐ ῥᾴδιον, τὰ καλὰ πράττειν ἀχορήγητον ὄντα. πολλὰ γὰρ αὖ πράττεται καθάπερ δι' ὀργάνων, ἢ διὰ φίλων, καὶ πλούτου, καὶ πολιτικῆς δυνάμεως· Ἐνίων δὲ τητώμενοι, ῥυπαίνουσι τὸ μακάριον, οἷον εὐγενείας, εὐτεκνίας, κάλλους· Οὐ πάνυ γὰρ εὐδαιμονικὸς, ὁ τὴν ἰδέαν παναίσχης, ἢ δυσγενὴς, ἢ μονώτης καὶ ἄτεκνος: *Fieri non potest, certè ægrè, vt bona aliquis faciat sine instructo & apparatu. Multa enim velut per organa facienda sunt, amicos, opes, ciuilem gratiam aut potentiam. Qui autem aliquibus carent, maculant & fœdant Beatitudinem: vt qui Nobilitate, qui Prolium copiâ aut bonitate, qui Formâ. Non enim planè felix est, facie turpis, ignobilis, aut solitarius & improlis.* Deus bone, Nobilitatem, Proles, Formam etiam, venire in hunc censum? Da veniam Lycéum, & tu eius antistes: parum generosi aut viriles sunt isti sermones, vt sint veri. At enim plenam Felicitatem quærunt, & cui nihil ab-
Sen. epist. LXXIV. sit. Nos vnà. An non talis est, quam fecit Virtus? *Hæc nihil vacare patitur loci: totum animum tenet, desiderium omnium tollit: sola satis est. Omnium enim bonorum vis & origo in ipsâ est.* Quid minuta hæc congeris, quæ melius aliquod altiusque ingenium vel
Epist. XCII. sine doctrinâ contemnat? *Non potest in hac claritate Solis scintilla habere momentum.* Simile de Valetudine, atque illis Corporeis
Epist. CXVIII. dico. animi & Virtutis adspectu, *tam pusilla esse, vt non conueniat*
Epist. CXX. *illis Boni nomen.* Quid autem Fortunæ? magis: & *nihil Bonum nobis videatur, quo quis & malè vti possit.* Ambigua ista sunt, &
Epist. CXVIII. dubiæ, vt sic dicam, sanitatis: nec *nisi cùm honestè administrata sunt, Bona esse incipiunt.* Quàm multi viribus, opibus, formâ, in suam alienamque perniciem sunt vsi? At enim, *Secundùm naturam* sunt, vt aiebas. Fateor: atque ideò etiam, si non expetam,
Epist. XCII. petam. *Quídni? non quia Bona sunt, sed quia secundùm Naturam sunt: &, quia Bono à me iudicio sumuntur. Quod erit in illis tunc Bonum? hoc vnum, benè eligi.* Valdè ista notanda: non sunt, sed fiunt

fiunt Bona, à benè eligente & vtente: id est à Prudentiâ meâ & Virtute, quæ sola *perfectum Bonum est, cuius contactu alia quoque Bona fiunt.* Neque aliter Plato censuit. pro cuius mente Apuleius: *Corporum sanitatem, Vires, Indolentiam, ceteraque eiusmodi Bona extraria, item Diuitias, & quæ Fortunæ commoda dicimus, ea non simpliciter Bona nuncupanda esse. Nam siquis ea possidens, vsu se abdicet, ea sibi inutilia erunt: siquis autem eorum vsum conuerterit ad malas artes, ea illi etiam noxia videbuntur.* Et contrà est, in iis quæ mala corporis aut externa censentur: quę Bona bonus animus facit. Ille est, ait Sallustius, *dux atque imperator vitæ mortalium. qui vbi Virtutis viá ad gloriam grassatur, abunde pollens potensque est, neque Fortunæ eget.* Agnoscis hæc Stoica? reponit: *Corporis & Fortunæ bonorum vti initium, ita finis est, omniaque orta occidunt, & aucta senescunt. Animus incorruptus, æternus, rector humani generis, agit atque habet cuncta, neque ipse habetur.* O rectæ & erectæ voces (audacter dicam) præ multorum, qui Philosophi titulum inscribunt! audiamus: & cum Heluidio (apud alterum Historicum) *doctores Sapientiæ sequamur, qui sola Bona quæ Honesta, Mala tantùm quæ Turpia: Potentiam, Nobilitatem, ceteraque extra Animum, neque Bonis neque Malis adnumerant.*

Epist. CXVIII.

De Philos.

Tac. IIII. Histor.

DISSERT. XXII.

Quæ igitur Bona? atque ea subtiliter, & Στωικῶς diuisa.

AVD. Audiamus. quî tamen firmiter & securè possumus, nisi distinctè Bona Malaque norimus? Ea, meo animo, tibi explicanda sunt, & finibus suis limitibusque claudenda. LIPS. Æquum oras. etsi *Ethicorum* hic propriè locus est: tamen notare hîc opus, aut in his sequentibusque natare. Socrates ille olim *hanc* SVMMAM *dixit esse* SAPIENTIAM, BONA MALAQVE DISTINGVERE. Verè. quia sine eâ notitiâ, nec illa appetere aut sequi recto pede liceat, nec hæc fugisse. Itaque quod apud Homerum ille gloriatur:

Sen. Epist. LXXI.

——νοέω καὶ οἶδα ἕκαστα
Ἐσθλά τε καὶ τὰ χέρηα:
——*noui & scio* SINGILLATIM
Quæ Bona, quæ Mala sint:

moni-

monitum & exemplum Sapienti est, quid præstet. Faciamus igitur: ego pro copiâ captuque meo definiam, diuidam singula, & subiiciam vt in tabellâ. (In Zen.) Τῶν ὄντων, ait Laërtius, φασὶ τὰ μὲν ἀγαθὰ εἶ(ναι), τὰ δὲ κακά, τὰ δὲ οὐδέτερα: *Eorum quæ sunt, dicunt* (Stoici) *alia* BONA *esse, alia* MALA, *alia* NEVTRA. Satis laxè, *Quæ sunt*: restringo ad hanc materiem, id est, quæ in Vitâ & Moribus sunt, aut circà. (Bona- mala- neutra-) Quid igitur BONVM? Seneca: (Epist. CXVIII.) *Finiuit hoc alius, alio modo. Quidam ita: Bonum est, quod inuitat animos, quod ad se vocat. Huic statim opponitur: Quid si inuitat quidem, sed in perniciem? Scis quàm multa Mala, blanda sint.* Respondetur. *Verum & Verisimile inter se differunt ita. Quod Bonum est Vero iungitur: non est enim Bonum, nisi Verum est. At quod inuitat & allicit ad se facie, Verisimile est: surrepit, solicitat, attrahit. Quidam ita finierunt: Bonum est, quod appetitionem sui mouet: vel, Quod impetum animi ad se tendentis mouet. Et huic idem opponitur. multa enim impetum animi mouent, quæ petuntur petentium malo. Melius illi, qui sic finierunt. Bonum est, quod ad se impetum animi, secundùm Naturam, mouet.* Cicero variè etiam definit, aut tangit definiri: (II. De Finib.) *Bonum*, inquit, *si opus fuisset, definisse, aut Quòd esset naturâ appetendum, aut Quod prodesset, aut Quod iuuaret.* Quæ prima definitio cum vltimâ Senecæ in re consentit: sicut & alia, quam Cato apud eum prodit. (III. De Finib.) *Boni*, inquit, *definitiones paullùm opidò inter se differunt, & tamen eodem spectant. Ego assentior* * *Diogeni, qui Bonum definierit, id quod esset Naturâ absolutum.* (* Babylonio.) At aliæ Stoicorum, cum vltimis Ciceronis ferè conueniunt: & Laërtij hanc habe. Ἀγαθὸν δὲ κοινῶς μὲν, τὸ ὄφελός (τι). ἰδίως δὲ, ἤτοι ταυτὸν, ἢ οὐχ ἕτερον ὠφελείας: (Sext. Empiric. Adu. Math. & Pyrrhon. Hypoth. III. cap. XX) *Bonum communiter est, quod Vtile: propriè autem, siue ipsum istud, siue ab eo non diuersum.* In quibus verbis *Vtile* dicunt, ipsam *Virtutem: non diuersum, Hominem bonum*, aut *Amicum.* Sed nota igitur & character Boni præcipuus, prodesse. Ita Clemens germanissimus sæpe Stoicus: (Lib. I. Pædag. c. VIII) Τὸ δὲ ἀγαθὸν, ᾗ ἀγαθόν ἐστιν, οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ, ἢ ὅτι ὠφελεῖ: *Bonum igitur, quà Bonum, nihil aliud quàm prodest.* Quod in Deo videre est, summè Bono, & iuuante semper Patre. Et quia igitur Vtile, hinc illæ aliæ definitiones ab effectu: *Quod ad se inuitat: Quod sit expetendum*, & tales. Alia etiam mox in Laertio: Ἄλλως δὲ, οὕτως ἰδίως ὁρίζονται τὸ ἀγαθὸν, τὸ τέλειον κατὰ φύσιν λογικοῦ: *Aliter verò & sic definiunt propriè Bonum, Quod absolutum sit*

secun-

secundùm Naturam partis Rationalis. Est superior ipsa Diogenis, nisi quod de *Rationali* additum, rei explicandæ aut terminandæ. Nam simpliciter *Secundùm naturam* si dicas: videatur cauillo locus, & in Infantibus etiam Bonum esse. Hoc negant. Seneca huc ducendus: *Quid est secundùm Naturam? quod contingit & protinus nato, non dico Bonum, sed initium Boni.* (illa semina, de quibus dictum.) Pergit. *Atqui non magis infans adhuc Boni capax est, quàm arbor, aut mutum aliquod animal. Quare autem Bonum in istis non est? quia nec* RATIO. *Ob hoc in infante quoque non est, nam & huic deest. Est aliquod Irrationale animal; est aliquod, nondum Rationale; est Rationale, sed imperfectum. In nullo horum, Bonum: Ratio istud secum adfert. Quid ergo inter ista, quæ retuli, distat? Numquam erit Bonum in eo, quod Irrationale est: in eo, quod nondum Rationale est, tunc esse Bonum non potest: in imperfecto, iam potest esse Bonum, sed non est.* Vis breuiter hæc me complecti? In *Irrationali*, vt Bruto, numquam Bonum est: in *nondum Rationali*, vt Puero, iam non est: in Imperfecto, vt adulto, sed indocto, iam potest esse, sed non est. quare? quia (iterùm Seneca) *hominis Bonum non est in homine, nisi cùm in illo* RATIO PERFECTA *est*. Anteà satis diximus de *Consummatâ* & *Absolutâ Ratione*: quæ sola dux ad Bonum, id est Virtutem. Et iam ex istis vides, cur in Definitione additum, *partis Rationalis*. Atque hîc subsisto: pergo, an refræno gressum, & regredior? Ostendunt enim se & offerunt *Diuisiones* aut *Distinctiones*: quæ pro Stoico quidem sensu, nescio an pro tuo sint: tenuia quædam aut subtilia, vt verum fatear: non tamen futilia aut inutilia, siquis rectum pedem aut mentem ad illa profert. Age, ponamus obiter & lustremus: eligamus etiam, siquid ad nostrum illum (*Senecam* scis me dicere) aut priscos auctores, qui hodie in manibus, facit. Multiplex & intricata Diuisio est (Stoicorum propria hæc acumina:) sed ego disponam & seiungam, quæ tenebras aut confusionem habeant mixta. Videsis, & patienter, si non libenter, hæc audi. Prima distinctio:

Epist. vlt.

Ibid. Hominis Bonum ratio, non Aliud.

BONVM trifariàm dicunt:
- I. *A quo Vtilitas.* vt est Virtus. Græcè efferunt: ἀφ' οὗ συμβαίνει ὠφελεῖσθαι. *atque hoc, vt à primâ caussâ.*
- II. *Per quod Vtilitas:* ὑφ' οὗ συμβαίνει ὠφελεῖσθαι: vt iterum *Virtus*, & amplius, *secundùm eam Actiones.*
- III. *Quod potest Vtile esse.* siue, vno verbo, *Vtibile:* τὸ οἷον ὠφελεῖσθαι: vt dicta iam duo, itemque *Amicus, Vir bonus, Dij & Dæmones.*

Vides quæ *Bona*, & quo sensu graduque dicantur: ex quibus *Virtus* omnia permeat: permeat? imò & contactu suo omnia facit. Nam illa οἷον πηγῆς ἔχει χώραν: *fontis vicem habet:* ab eâ riui & aquæ, & quidquid irrigat humectat, & à se atque ex se fæcundat. Hæc ista è Stobæanis colliges, & Sex. Empirico: licebat & ex Laertio, nisi mutila in eo legerentur. Verba eius: Αὐτήν τε τὴν ἀρετὴν, καὶ τὸ μετέχον αὐτῆς ἀγαθὸν, τριχῶς λέγουσι. οἷον, τὸ ἀγαθὸν ἀφ' οὗ συμβαίνει * * * ὡς τὴν πρᾶξιν τὴν κατ' ἀρετήν. ὑφ' οὗ δὲ, * * ὡς τὸν σπουδαῖον τὸν μετέχοντα τῆς ἀρετῆς: *Ipsam Virtutem & quod eius participat, trifariam dicunt. Vt, Bonum à quo contingit * * sicut Actionem secundùm Virtutem. Per quod * * vti Virum bonum consortem Virtutis.* Itáne *trifariam?* atqui bifaria tua est diuisio, nec vltrà. Ipsa exempla peccant: & vbi notulas posui, scito defectus esse, facilè è iam dictis explendos. Altera Diuisio:

In Zenone

BONORVM alia
- I. *In Animo.* vt *Virtutes, Boni habitus, & laudabiles Actiones.*
- II. *Extra eum.* vt *Amici, Discipuli,* & similia.
- III. *Neutra.* vt *Viri probi, & virtutes adepti.*

Hæc quoque Diuisio ex Stobæo, & Sexto: itemque exempla. In istis variare aliquid Laertius videtur, præsertim in extremo: an explicare? Tu eum vide. Tertia Diuisio, siue Sub-diuisio:

BONORVM quę IN ANIMO, alia
- I. *Affectiones esse.* vt *Virtutes omnes.*
- II. *Habitus, non affectiones.* vt *Studia.*
- III. *Neutra.* vt *Actiones secundùm Virtutem.*

Hęc in

Hæc in Stobæo: iterùm Laertius aliter, & in ordine aliquid turbat. Τῶν, inquit, περὶ ψυχὴν ἀγαθῶν τὰ μέν εἰσιν ἕξεις, τὰ δὲ διαθέσεις, τὰ δ' οὔτε ἕξεις οὔτε διαθέσεις. διαθέσεις μὲν, αἱ ἀρεταί. ἕξεις δὲ, τὰ ἐπιτηδεύματα. οὔτε ἕξεις οὔτε διαθέσεις, αἱ ἐνέργειαι: *Bonorum in animo alia sunt Habitus, alia Affectiones* (siue quis mauult, *Constitutiones*) *alia Neutrum. Constitutiones, Virtutes; Habitus, Studia; Neutrum, Actiones.* Quarta Diuisio:

BONORVM alia
- I. *Finalia*, Græcè τελικά: vt *Gaudium, Fiducia, & ex Virtute actiones.*
- II. *Efficientia.* vt *Prudens vir, & Amicus.*
- III. *Vtrumque.* vt *Virtutes omnes.*

Ita Stobæus: & cum eo Cato apud Ciceronem. *Sequitur illa diuisio, vt Bonorum alia sint ad illud Vltimum pertinentia (sic enim appello, quæ τελικὰ dicuntur) alia autem Efficientia, quæ Græci ποιητικά; alia Vtrumque. De Pertinentibus, nihil est Bonum, præter Actiones honestas; de Efficientibus, nihil præter Amicum; sed & Pertinentem & Efficientem, Sapientiam volunt esse. Nam quia Sapientia est conueniens Actio, ex illo Pertinenti genere est; quòd autem honestas Actiones affert & efficit, ideò Efficiens dici potest.* Discrimen aliquod in exemplis vides: præsertim vltimo. sed nempe Sapientia Virtus est, & contrà. Rationem etiam illam Tullianam ex Stobæo licet illustrare: Αἱ δὲ ἀρεταὶ πᾶσαι καὶ ποιητικά ἐστιν ἀγαθά, καὶ τελικά. καὶ γὰρ ἀπογεννῶσι τὴν εὐδαιμονίαν, καὶ συμπληροῦσι, μέρη αὐτῆς γινόμενα: *Virtutes omnes sunt Efficientia & Pertinentia Bona. Efficientia, quia gignunt faciuntque Felicitatem; Pertinentia, quia eam implent, cùm partes eius sint.* In Laertio hæc ipsa: sed iterùm cum defectu, qui appâret inquirenti. In vltimis est (vt compendi faciam recitare:) ποιητικὰ δὲ καὶ τελικὰ εἶναι ἀγαθά. * καθὸ γὰρ ἀποτελοῦσι τὴν εὐδαιμονίαν, ποιητικά ἐστιν ἀγαθά. καθὸ δὲ συμπληροῦσιν αὐτὴν, ὥστε μέρη αὐτῆς γίνεσθαι, τελικά: *Efficientia & Finalia esse Bona. * Quatenus enim perficiunt Felicitatem, Efficientia esse: quatenus complent eam, vt eius partes, Finalia.* Inserenda vox: ἀγαθὰ, ἀρετάς: *Virtutes.* Senecæ etiam locus est, qui huc faciat: *Sed vt remoueas illa, quæ aut Summa bona sunt, aut summorum Efficientia:* & in isto genere Virtutes habet. Ex hac igitur diuisione lucem istis demus, & simul discamus,

Margin notes: III. De Finib. (beside "Ita Stobæus…"); Epist. CIX. (beside "locus est…")

primò & verè Bona non nisi Virtutes esse, alia ex communione. Ita Iustitia Bonum est, non quia Virtutem habet: ipsa est enim Virtus: ἀλλὰ τῷ αὐτὴν καθ' αὑτὴν (Clementis verba) καὶ δι' αὑτὴν ἀγαθὴν εἶναι: *sed quòd ipsa per se, & ex se bona est.* Deinde secundariò, Iustum esse, Bonum; quia ex eâ manat participatque.

Epist. CXVII. Ideò ridere libeat quæstiunculam in Senecâ: *An verum sit, quod Stoicis placet, Sapientiam Bonum esse; Sapere, Bonum non esse.* Et ratiunculas dat, quas piget reponere. Quin tu & illi seriò loquimini, Bonum esse, quia adfine & consors illius Boni? Prima diuisio nostra rem conficiet: pro meo quidem sensu. Satis de BONIS: etiam MALIS. quia eadem ista inuerte, & quadrant omnia, *Definitiones, Diuisiones, Exempla.*

DISSERT. XXIII.

Quæ Adiaphora, siue Neutra? quæ in iis Producta, & Reiecta? aliaque tenuiter inquisita.

TRANSEO ad tertium membrum, quod NEVTRA continebat: id est, neque *Bona*, neque *Mala.* Hoc illud est, in quo confligunt & gradum conferunt Academici ac Peripatetici cum Stoicis: qui istaipsa BONA appellant, sed modificantes, *Bona Corporis, aut Externa*: nostri pernegant, nec nisi *Neutra, Media, Interiecta,* creberrimè *Indifferentia* ea dicunt. Diligentissimè hanc partem percoluerunt: tum ob dictam pugnam, tum quia Aristo Chius, Pyrrho & adseclæ aliam ἀδιαφορίαν, *Indifferentiam*, inducebant: qui ita in solâ Virtute & Vitio

Cicero II. De Finib. & alij. omnia ponebant, vt rerum dilectu sublato, *cetera pro nihilo haberent: & inter optimè Valere, & grauissimè Ægrotare, nihil prorsus dicerent interesse.* Idem in Pauperie, Opibus, aliisque externis: quorum nihil esset alteri præ aut post-ponendum. Fatua, & tamen

Ibid. peruicax sententia: contra quam etsi Cicero aiat *iampridem desitum esse disputari*: tamen post illum profectò vixit, imò floruit, & *Sexti Empirici* subtiles libri super eâ exstant. Quid, quod Fauorinus Gallus philosophus, Hadriani æuo, in hac sectâ fuit?

Galen. contra Acad. qui vsqueeò *Epochen produxit, vt negaret vel illud intellectu comprehendi, Solem esse.* Ob hos igitur & tales, Stoici *Adiaphora* curiosè

riosè & subtiliter examinarunt: & varias Diuisiones ac Discrimina dederunt. Iterùm te conuenio, indulge, & patienter, vel sectæ & Senecæ caussâ, hæc audi. Primò notant,

ADIAPHORA bifariàm dici:
- I. *Quæ nec Bona, nec Mala sunt: neque ad Felicitatem aut Infelicitatem conducunt.* vt *Sanitas, Opes, Gloria,* & similia.
- II. *Quæ nec Appetitum, nec Declinationem mouent* (Græci significanter, *μήτε ὁρμῆς μήτε ἀφορμῆς κινητικά*:) vt *Pares in capite capillos habere, aut impares.*

Ita Laertius, & Stobæus. At Sextus, *trifariàm* vult diuidi: & præter duos modos dictos, hunc inserit: *Adiaphorum, ad quod quidem fertur Appetitio, sed non magis ad hoc quàm illud. vt, Drachmis duabus positis charactere & nitore paribus, cùm alteram oporteat eligere & velim, non magis ad hanc quàm ad illam feror.* Parui hoc est: illud moneo, Senecam discrimina duo dicta tangere, atque ipsum inibi exemplum. *Est & horum, quæ appellamus Media, grande discrimen. Non enim sic Mors Indifferens est, quomodo Utrum capillos pares habeas: Mors inter illa est, quæ Mala quidem non sunt, tamen habent Mali speciem.* Moneo amplius, de solo priore genere sermonem nobis esse: id est, de iis, quæ Felicitatem, aut contrà, tangunt: quæque Græci dicunt, *τὰ μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν*: *interiecta & media inter Bona Malaque.* Ad fines enim alterutrius veniunt, & speciem eorum habent: re autem ipsâ, *οὔτε ὠφελεῖ, οὔτε βλάπτει*: *neque iuuant, neque lædunt*: ergo verè sunt *Neutra.* De his igitur videamus, iterumque diuidamus. Sunt enim

Epist. LXXXII. — Stob. — Laërt.

ADIAPHORA alia
- I. *Secundùm Naturam.* vt *Sanitas, Robur, Sensuum integritas.*
- II. *Præter Naturam.* vt *Morbus, Imbecillitas, Mutilatio.*
- III. *Neutra.* vt *Imaginatio* talis, aut *Visum.*

Iterumque: *Secundùm aut Præter Naturam*

ADIAPHORA, alia
- I. *In Animo*: vt *Ingenium.*
- II. *In Corpore*: vt *Sanitas.*
- III. *Extrà*: vt *Liberi.*

Ex his, *Animi* semper præferenda *Corporis*: & hæc iis, quæ *Extrà*. Iterùm autem, & præcipui vsus Diuisio:

ADIAPHORA alia sunt
- I. *Producta, quæ Æstimationem habent.* vt *Ingenium, Sanitas.*
- II. *Reiecta, quæ Deæstimationem.* vt *Stupor, Morbus.*
- III. *Neutra, quæ non hanc non illam.* vt *Digiti motus.*

Hæc sunt illa olim celebrata Προηγμένα & Ἀποπροηγμένα Zenonis. Has enim voces primus ille huic rei procudit & apposuit: vt Differentiam inter ipsa Indifferentia aperiret. Quid enim? Mors & Vita eadem, aut æstimatione eâdem? Opes & Inopia? Valetudo & Morbus? Igitur Stoico more diuisit subtiliùs: & quędam Προηγμένα dixit, Latinè Cicero *Producta* siue *Promota*, ad verbum; ad sensum, *Præposita* siue *Præcipua.* quia eminent, & in eligendo aliis anteponuntur. Aduersa autem istis dixit Ἀποπροηγμένα, quæ idem Cicero (pro sensu, non pro voce) *Reiecta.* Caussa horum nominum, ex ipso Zenone, hæc est. *Vt*, aiebat, *nemo dicit in regiâ Regem ipsum quasi productum esse ad dignitatem (id enim est* προηγμένον*) sed eos qui in aliquo honore sint, quorum ordo proximè accedit ad regium Principatum: sic in vitâ, non ea quæ primario loco sunt, sed quæ secundo* προηγμένα *nominentur.* In Stobæo ipsa, nisi fallor, Zenonis verba: Οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν εἶναι προηγμένον, διὰ τὸ τὴν μεγίστην ἀξίαν αὐτὰ ἔχειν. τὸ δὲ προηγμένον τὴν δευτέραν χώραν καὶ ἀξίαν ἔχει, συνεγγίζει πως τῇ τῶν ἀγαθῶν φύσει. οὐδὲ γὰρ ἐν αὐλῇ τὸν προαγόμενον εἶναι τὸν βασιλέα, ἀλλὰ * τὸν μετ' αὐτὸν τεταγμένον: *Nulla Bonorum inter Producta esse. habent enim maximam dignitatem. At Productum secundum locum & dignationem obtinet, & quadamtenus Bonorum naturæ accedit. Nam nec in Aulâ Regem produci aut Promoueri dicimus, sed eum qui proximum ab eo locum habet.* Quæ igitur sunt ista *Producta*? Laertius breuiter: Προηγμένα, τὰ ἀξίαν ἔχοντα: Ἀποπροηγμένα, τὰ ἀναξίαν. *Producta, quæ æstimationem habent: Reiecta, quæ Deæstimationem, siue Non-æstimationem.* Itaque opponuntur. Cicero declarabit, in personâ Catonis: *Indifferentium alia Æstimabilia esse, alia Contrà, alia Neutrum. Quæ æstimanda, eorum in aliis satis esse caussæ quamobrem quibusdam Anteponerentur: vt in valetudine, integritate sensuum,*

III. De Finib.

Cic. ibid.

* Ita hæc lego.

III. De Finib.

ſenſuum, vacuitate doloris, diuitiis, gloriâ: alia autem, non eſſe eiuſmodi. Itemque eorum, quæ Nullâ æſtimatione digna eſſent, partim ſatis habere cauſſæ quamobrem Reiicerentur: vt dolorem, morbum, ſenſuum amiſſionem: partim Non. Atque hinc exortum eſſe illud, quod Zeno Προηγμένον, *contraque quod* Αποπροηγμένον *nominauit.* Diuiſio eſt clara, & magis è Stobæo. Τῶν ἀξίαν ἐχόντων, τὰ μὲν ἔχειν πολλὴν ἀξίαν, τὰ δὲ βραχεῖαν. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀπαξίαν ἐχόντων, ἃ μὲν ἔχειν πολλὴν ἀπαξίαν, ἃ δὲ βραχεῖαν. τὰ μὲν πολλὴν ἔχοντα ἀξίαν, προηγμένα λέγεσθαι, τὰ δὲ πολλὴν ἀπαξίαν, ἀποπροηγμένα: *Æſtimabilium alia multam æſtimationem habent, alia pauxillam. Similiter Deæſtimabilium, alia multam non-dignationem, alia pauxillam. Quę multam Æſtimationem, Producta dici: quę multam Deæſtimationem, Reiecta.* Planè hæc cum Cicerone conſentiunt: an Cicero ipſe alibi ſecum? Nam ſcribit, item ex Zenonis ſcito: *Quę nec Bona nec Mala ſunt, ex iis quędam Secundùm naturam dicebat; alia naturę Contraria, alia Media* ſiue *Neutra. Quę Secundùm naturam, ea Sumenda, & quadam Æſtimatione dignanda dicebat: contraque, Contraria. Neutra autem, in medio relinquebat, in quibus nihil ponebat momenti. Quę eſſent Sumenda, ex iis alia Pluris eſſe Æſtimanda; alia Minoris. quæ Pluris, ea Prępoſita appellabat: Reiecta autem, quę Minoris.* In his verbis vltimis palàm *Reiecta* (ea ſunt Αποπροηγμένα) ponit inter ea quæ *Secundùm Naturam,* quę *Sumenda,* & *Æſtimanda,* etſi *Minoris.* Ego parùm hæc capio, & ſunt ex diametro prioribus aduerſa: tu vide. Fateor aliquid in Sexto pro hac mente videri, vt Latina quidem verſio eſt. nam Græca vidi numquam. Ibi iſta: *Stoici ex Indifferentibus alia aiunt* προηγμένα, *Promota ſiue Præpoſita: alia* ἀποπροηγμένα, *Remota ſiue Reiecta. Et illa eſſe, quæ ſufficientem habent dignitatem: vt Sanitatem, Diuitias. Iſta,* (Reiecta) *quæ non habent ſufficientem dignitatem: vt Paupertatem, Morbum. Neutra autem, vt eſt Extendere digitum aut contrahere.* Ita ibi quidem Sextus: an ſatis conſideratè, aut verè? Nam ſi illa *Reiecta,* quæ *pauxillam,* vt Stobæus, *dignationem habent:* quo numero Sexto eſt *Dolor, Morbus:* quid igitur quæ *Non-dignationem* habent? quæ illa, aut quo loco, quo titulo erunt? Nam *Dolor* & *Morbus* certè ſunt iſta, & *Contra naturam,* & *Reiicienda.* Itaque aliter, & veriùs alibi idem Sextus: *Pręcipua eſſe, quę ſatis habent dignitatis: Reiecta, quæ ſatis indignitatis.* Et vix ambigo, in priore eius loco in Gręcis ita fuiſſe:

1. Academ.

Pyrrhon. III. cap. XXIIII.

Aduerſ. Mathem.

πολλὴν

πολλὴν ἀξίαν, & πολλὴν ἀπαξίαν: aut quidem esse debuisse. De Cicerone igitur, ne aliis, ne sibi, ne vero pugnet, videndum, an non & is locus vitiosus aut potiùs mutilus, & ad hanc sententiam reformandus. Ego opinor. Sed quæ est hîc Ἀξία, vel Ἀπαξία? Laërtius dupliciter definit: & posterior nobis apta. Ἀξίαν εἶναι μέσην τινὰ δύναμιν ἢ χρείαν, συμβαλλομένην πρὸς τὸν κατὰ φύσιν βίον: *Æstimationem, esse mediam quandam facultatem & vsum, conferentem aut conuenientem ad vitam secundùm naturam.* Et Deæstimatio igitur, contrà. Verti *Æstimationem*, & ita, vt notare potuisti, Cicero: at Seneca noster *Pretium* hoc dicit. Ita enim alibi: *Indifferentia habere in se aliquid Pretij, & esse alia aliis potiora.* Iterumq́; : *Corporũ bona, in totum non sunt Bona. his Pretium quidem aliquod erit, ceterùm Dignitas non erit.* Non ecce vertere voluerunt *Dignitatem*, etsi poterant: quam propriam verè Bonorum, id est Virtutis, asseruerunt. Sunt autem hæc ipsa *Producta* & *Reiecta*, quæ aliter *Commoda* & *Incommoda* Latini dixerunt: Græci εὔχρηστα & δύσχρηστα. Seneca: *Alia est Commodorum conditio, alia Bonorum. Commodum est, quod plus Vsus habet, quàm molestiæ: Bonum est sincerum, & ab omni parte innoxium.* Nota de *Vsu*, & ad Græcam illam vocem adspectum. Cicero Caussam nominis paullò aliam suggerit: *Res quas nos* (Academici) *Bonas dicimus, Zeno concessit, vt haberentur aptæ, habiles, & ad naturam accommodatæ: faterique cœpit sapienti* COMMODIVS *esse, si ea quoque habeat.* Seneca de iisdem iterùm: *Commoda sunt in vitâ & Incommoda, vtraque extra nos.* Quid ais? *extra nos?* ergo illa *Corporis*, Commoda non sunt? Sunt herclè. sed *extra nos*, id est Animum, primam & pænè totam nostri partem. Iterumque idem: *Bona illa sunt vera, quæ Ratio dat: cetera, opinione Bona sunt. Itaque Commoda vocentur, & vt nostrâ linguâ loquar, Producta.* Vides palàm, eadem cum Productis esse. Ciceronem adde: *Commoda & Incommoda. ita enim εὐχρηστήματα & δυσχρηστήματα appello.* Et quare ea sic Zeno? quia χρείαν, *Vsum*; non ὠφέλειαν, *Vtilitatem*, habent. Plutarchus Zenonios irridens: Ληπτὰ καὶ οὐχ αἱρετά, οἰκεῖα δὲ οὐκ ἀγαθά, καὶ ἀνωφελῆ μὲν, εὔχρηστα δέ: *Sumenda, non Expetenda; Apta naturæ, non Bona; Inutilia, tamen Commoda.* Vbi amplius obserues Stoicorum in vocibus cautionem aut dilectum: & *Sumi* Indifferentia, non *Expeti*: quod est Virtutis. Cicero: *Quæ illi* (Academici) *Bona dicerent, Prapo-*

De Vit. Beat. cap. XXII.

Epist. LXXXVII.

IIII. De Finib.

Epist. XCII

Epist. LXXIIII.

III. De Finib.

IIII. De Finib.

Præposita esse, non Bona: & Sumenda potiùs, quàm Expetenda. Iterùm: *Duo nobis opera pro vno Stoici reliquerunt, vt alia Sumamus,* Ibid. *alia Appetamus.* Iterumque: *Valetudinem bonam Expetendam negant esse, Eligendam dicunt.* Ibid. Seneca ex hac formulâ locutus: *Sumpturum me, si detur Electio, Sanitatem & Vires.* Epist. XCII Non locutus alibi: *Commoda tamen illa esse, & Expetenda, non negamus.* Minimè verò *Expetenda*: & Stoici tui culpent. Cicero planissimè: *Itaque illa* (Commoda) *non dico me Expetere, sed Legere: nec Optare, sed Sumere: contraria autem, non Fugere, sed quasi Secernere.* IIII. De Finib. in extremo. A Stobæo etiam hîc aliqua lux. qui vniuersè profert, πάντα τὰ κατὰ φύσιν, ληπτὰ εἶναι, πάντα τὰ παρὰ φύσιν, ἄληπτα: *Omnia* (Indifferentia) *quæ secundùm naturam, Sumenda esse: quæ contra, non Sumenda.* siue vt Cicero, *Reiicienda.* Ita enim de iisdem Stoicis: *Exsilium & publicationem bonorum, Reiicienda esse, non Fugienda.* Suprà dixit, *Secernenda.* Zeno ipse, apud Athenæum, τὴν μὲν αἵρεσιν (ita legendum, non ἀρχὴν) αὐτῶν καὶ φυγὴν ἀπεῖπε: Lib. VI. *Optationem aut Fugam istorum abdicat*: quid ergo? τὴν χρῆσιν προηγουμένως (sic item leges) ποιεῖσθαι προστάσσει, ὅπως ἀδεῆ καὶ ἀθαύμαστον πρὸς ταῦτα διάθεσιν τῆς ψυχῆς ἔχειν: *vti illis cum iudicio & antecedente notitiâ iubet, & metus aut admirationis expertem animum erga talia habere.* Plura hęc possim: sed dic ore libero, an iamnunc non fastidis? non, inquam, tenuia hæc aut & * περίεργα tibi visa? AVD. Si verum amas, visa. *Curiosa & superuacua. Et ô graues illos Zenonas & Cleanthas, per hæc dumeta incedere, & in his verborum, vt sic dicam, præstigiis hærere? Quid enim aliud, quàm nominum quædam prœlia, ne dicam illudia, ista sunt? Non *Bona*, sed *Producta*: non *Mala*, sed *Reiectanea.* In re igitur consentis? eodem loco & pretio, quo alij, habes? Verba versas & dissimulas, sed ægrè expedis, & flexu ad eamdem metam venis. Cicero sæpe hoc iis obiicit: & noster etiam Augustinus: qui hæc omnia *verborum certamini, non rerum examini, censet deputanda.* IX. De Ciuit. c. IV. Meo animo, ista si non fidem, grauitatem sectæ detrahunt, & vellem abstinuisse.

DISSERT. XXIIII.

Non esse has Logomachias, aut Periergias: & ad rem voces istas facere, idque obiter ostensum.

LIPS. Quid si & ego temperasse velim? nimia acumina non amo: sed temperasse, non abstinuisse. Mihi tamen ad rem facere videntur ipsa hęc verba, & aut frænum cupidini, aut stimulum dare. Nihilne interest, vtrum *Bona*, an *Producta* appellem? Si Bona; incitor, & præsumo iam appetenda. Sin autem *Producta*; disco fines Boni tangere, sed iudicio debere induci. Ipsâ voce igitur admoneor, non nimis & statim inhiare. Idem in iis, quæ *Mala* vulgò dicunt, ipsi *Reiecta*: intelligo non nimis fugienda esse, & interdum, si Virtutis in iis materies, appetenda. Ciceronis illa non audio: *Qui doces paratiorem me ad contemnendam pecuniam fore, si illam in rebus Præpositis, quàm si in Bonis duxero? fortioremque in patiendo dolore, si eum asperum & difficilem perpessu, quàm si Malum dixero?* Imò doceam hoc, Cicero: & verba incitamentum animis dant, aut coerctionem. Eadem etiam doctrinam. quo enim fine alioqui nomina, nisi vt res intelligatur? Et benè Plato ea rerum δηλώματα, *notificationes* esse dixit. Itaque idem ait: Ὀνόματος ὀρθότης ἐστὶν αὕτη, ἥτις ἐνδείξεται οἷόν ἐστι τὸ πρᾶγμα: *Nominis rectitudo illa est, vt qualis res sit, ostendat*. Quid tu igitur mihi Bona appellas, quæ nec te iudice planè talia sint? mala esse possint? Zeno vitauit, & *Media* dixit, & ostendit à Virtute aut Vitio, ab Vsu vel Abusu, decus aut dedecus iis aduenire. *Omnis enim res*, ait Seneca, *quod non habuit decus, additâ Virtute sumit. Cubiculum lucidū dicimus, quod idem obscurissimū est nocte. Dies illi lucem infundit, nox eripit: sic istis, quæ à nobis Indifferentia dicuntur. diuitiis, viribus, honoribus, regno: & contrà, morti, exsilio, malæ valetudini, dolori, Malitia aut Virtus dat Boni vel Mali nomen.* Itaque diuitiis malè vtor? malæ fiunt: benè? bonæ. Sed hoc etiam disco, rem tam ambiguam cautè custoditeque habendam. Nimias non appetam; quia vt ferrum facilè ad rixas aut pugnam irritat, sic ad vitia opes. Impediunt etiam, & velut sarcinæ aut laciniæ sunt ituris ad Bonam mentem. Socrates olim: Αἱ μὲν ποδήρεις ἐσθῆτες τὰ σώματα, αἱ δὲ ὑπέρμε-

IIII. De Finib.

In Cratylo

Epist. LXXXII.

τροι

ζοι περιουσίαι τὰς ψυχὰς ἐμποδίζουσι: *Vestes longæ & talares corpora, opes autem nimiæ animos impediunt.* Bona similitudo, & Apuleio placuit concinnè vsurpare: *Fortunam, velut tunicam, magis concinnam, quàm longam probare.* Itaque sapiens habet, non adseruat: & verè χρήματα, non κτήματα ea facit. Sed nec ab illis se æstimat: dumtaxat, si Mens bona adest, dixerit, Apolog.

Μακάριος ὅστις ὀσίαν καὶ νοῦν ἔχει:
Beatus est, qui Mentem & vnà Opes habet.

Imò beatus, qui solam etiam Mentem habet: etsi cum eâ & illas mallet. Neque enim *Eligere* ab eo amouemus, etsi *Appetere* damnamus. Nam ille quidem opes, vires, honores, *totum Fortunæ regnum despiciet: sed ex illo tamen, si dabitur electio, molliora sumet.* Idem fortiter & ex animo clamabit, Sen. de Vit. beat. c. xxv.

Laudo manentem. sin celeres quatit
Pennas, resigno quæ dedit, & meâ
Virtute me inuoluo, probamque
Pauperiem sine dote quæro.

Audis? dotem habeat Virtus, non habeat, ipsam ambit & amat: nec accedere ei aut decedere per externa quidquam putat. Ad hæc talia animis imprimenda, ne vitio Zenoni vertatur nomina apppsita inuenisse, & quæ ostendant aut liberent à populari errore. Diffundi ista possint, dies contrahit: & ecce, dum loquimur,

—— ἥλιος κατέδυ, ἐπὶ κνέφας ἦλθε:
Jam sol occidit, & venêre crepuscula noctis.

Vale & vade igitur, cras, sodes, redi.

I. LIPSI MANVDVCTIONIS AD STOICAM PHILOSOPHIAM LIBRI TERTII

DISSERTATIO PRIMA.

Ingressio ad Sermonem. Aliquid contra Spem & Metum: ad Decreta deinde transitus factus.

VD. Numquid pergimus in Sapientiæ hac viâ? Valde opus est, & cottidie audimus quæ turbent aut deiiciant, nisi ab illâ firmemur. LIPS. Quæ tu iterum tristia, ô cum Homerô, *μάντι κακῶν? AVD. Nam anteà bellum fuit, nunc & rebellio accessit: ac miles noster ius fasque imperij omne exuit & calcauit: audistin? Annibal in somniis olim *Serpentem* vidit, qui *Vastitatem Italiæ* denunciabat: ego vigilans meæ Belgicę hanc ipsam. Quo loci sumus Lipsi? *-quam prendimus arcem?* LIPS. Hanc Philosophiæ, vt aiebas: in quam pedem cœpimus ferre. Quo enim alio fine & fructu, nisi vt in hęc talia nos firmet? Pythagoras olim (cuius ego singula Sententiarum frusta, gemmas habeo:) ille inquam scitè: Ὥσπερ ἰατρικῆς οὐκ ὄφελος, μὴ τὰς νόσους ἐκβαλλούσης ἀπὸ τῶν σωμάτων, οὕτως οὐδὲ φιλοσοφίας, εἰ μὴ τὸ τῆς ψυχῆς κακὸν ἐκβάλλῃ: *Sicuti Medicinæ nullus vsus fructusque est, morbos à corporibus non depellentis; non item Philosophiæ, nisi vitia ab animo.* Et quę vitia? cùm alia, tum pręcipuè eorum fomites aut fontes: *Spem*, & *Timorem*. Alternis inter hæc iactamur, auidi semper aut trepidi: & à casibus Fortunę suspensi. Benè Seneca: *Stulti vita ingrata est, trepida est, tota in futurum fertur.* Quare ingrata? præsentia enim aut præterita in numerum aut lucrum non veniunt: nec sistimus, sed semper

** vates malorum.*

Stob. Ser. LXXX.

Epist. XV.

per prominemus. Quare trepida? quia & *maiora vero timemus; & antequam timenda, timemus.* Permittimus deinde nos affectui, nec Ratione vllâ reuocâte, auferimur: & *sic vertimus terga, quemadmodum illi, quos puluis motus fugâ pecorum exuit castris.* Quid ergo? inquies. nihil prouidebo, aut præcipiam? Non hoc suadeo. Timere te, non prouidere veto; vexari, non vitare. Imò verò hac ipsâ ad Securitatem te viâ ducam: quam videor præclusisse. *Si vis omnem solicitudinem exuere, quidquid vereris ne eueniat, euenturum vtique propone, & quodcumque illud est malum, tecum ipse metire, & timorem tuum taxa.* Audis? timorem tuum exues, omnia timendo. Sed addidi, *metiendo* etiam & *taxando.* Nam quale illud est, quod eueniet? verum, an imaginarium malum? Si verum; in me est fugere, nec inuitus ad Vitium impellar. Sin autem à Fortunâ aliquid, & ista vulgi mala: iam heri didicimus, Mala hęc non esse. AVD. Didicimus: sed re & effectu exserere, & sic se gerere, ô Herculis ille labor! LIPS. Socratis, & qui eum sequi volunt. Cur autem non facias? Non enim vt aues, quæ canere aut loqui doctæ, nihil vltra voces sciunt: sic nobis Philosophia discenda aut habenda. Apage. sed illa animo induenda est: atque etiam *circumdanda est, velut inexpugnabilis murus, quem Fortuna multis machinis lacessitum non transit.* Antisthenes olim hoc monebat: Τείχη κατασκευαστέον ἐν τοῖς ἡμῶν ἀναλώτοις λογισμοῖς: *Muros construendos in animi nostri sensibus, nullâ vi expugnandis.* Et quos muros? illos *Decretorum*, de quibus heri diximus: quę si benè imbibis, seruas, exercés, Dij boni, quid te leuium istorum lędat? In theatris ille cum plausu dixit:

Sen. epist. XIII. — Ibid. — Epist. XXIIII. — Sen. Epist. LXXXII. — Laert. — Decreta ut muri.

——nam si Regnum à me Fortuna atque Opes
Eripere quiuit, at Virtutem non quiit.

Et vides generósas, & vt sic dicam, Stoicas voces etiam in vulgus cadere, & excipi ac probari? Quæ igitur in nobis, & manu nostrâ sunt, curemus: hæc alia, quid nisi Deo permittamus? Et fidenter quidem permittamus. Nam cum Socrate, τό δέ γέ μοι δοκεῖ εὖ λέγεσθαι, τὸ θεοὺς εἶναι ἡμῶν τοὺς ἐπιμελουμένους, καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἓν τῶν κτημάτων τοῖς θεοῖς εἶναι: *Illud mihi aptè dictum videtur, Deos esse nostrûm curatores, & nos velut possessionem aliquam Deorum esse.* An igitur sua, imò suos neglegant? Confide, & certum animi robur indue aduersus hęc incerta. Quid si ad Spem etiam

Plato in Phædone.

Plut. Sympos. IIII. cap. IIII. te vocem? Philosophi olim fuêre, qui *omnia in istâ ponebant*, eamque συνεκτικώτατον εἶναι τοῦ βίου *censebant: continere maximè & conseruare vitam*: ideoque *Elpistici* Græcè sunt dicti. Neque destrictè sectam damnem: si non sola Spes & semper admittenda, sed cum Metu vtiliter temperetur. Sen. III. Quæst. Nat. *In secundis nemo confidat, in aduersis nemo diffidat: alternæ vices sunt rerum.*

Manil. *Et subtexta malis bona sunt, lacrimęque sequuntur*
Vota, nec in cunctis seruat Fortuna tenorem.

Nosse & attendere hanc inconstantiam, constanti etiam viro dignum, & ab eâ in Decreto illo firmari, SEQVI DEVM. Sed quid in Publicis moramur? an non magis è re nostrâ, ad nos redire? Socratis perpetuum monitum:

Ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται:
Quid propriâ tibi in æde Bonique Malique geratur.

Hoc iubebat attendere, in vnâ eâ curâ curiosum esse. Faciamus, & ad *Decreta* nostra redeamus: quorum *Radicem* heri vidimus & *Truncum*. Iam ex isto ecce *Rami* & *Ramuli* adsurgunt, mirâ serie nexi. Proprium hoc Stoicorum, vincire omnia, & quasi anulos nectere in catenâ: vt non ordo solùm, sed sequela & cohesio sit rerum. V. De Finib. Tullij super eâ re iudicium: *Hercules fatendum est quod sentio:* MIRABILIS *est apud Stoicos* CONTEXTVS *rerum. Respondent extrema primis, media vtrisque, omnia omnibus. Quid sequatur, quid repugnet, vident: & vt in Geometriâ, prima si dederis, danda sunt omnia.* Hæc caussa, cur apud eumdem Cato *Consectaria* appellet. III. De Finib. *Consectaria me*, inquit, *Stoicorum breuia & acuta delectant.* quia nempe mutuò sese consequuntur, & deuincta hærent: ipsum illud grande argumentum Veritatis. Nam falsa discordant. Sed ad rem eamus.

DISSERT. II.

Distinctio Decretorum. Contra Paradoxa aliquid, & pro iis.

Passiua quae passim occurrunt et communia

DEcreta igitur duplicia reliqua mihi video, *Passiua* & *Propria*: vt sic distinguam, docendi caussâ, & appellem. Priora illa, quæ passim in philosophantium scholis ferè obtinent: ista, quæ peculiaria huic sectæ, & habent contradictionem.

nem. Illa, nec lucem nec probationem nostram valdè desiderant: ideoque tutò seponam. Ista vtrumque poscunt, & præuaricer in susceptâ caussâ si omittam. Arx enim, vt sic dicam, Stoicorum est in istis. Nam decantata illa *Paradoxa* intellego: quæ ita ipsi Stoici dixerunt, non (vt Plutarchus obiicit) μετ' εὐκολίας δεχόμενοι τὴν ἀτοπίαν, *sponte & vltrò confessi absurditatem*: sed quia præter opinionem multorum sunt, & audita nouitatem vel admirationem habent. A quo effectu Cicero *Mirabilia*, vel *Admirabilia* vertit. *Mirabilia Stoicorum*, inquit, *quæ Paradoxa nominantur*. Alibi: *Paradoxa Stoici, nos Admirabilia dicamus*. Neque aliter vertit: at Seneca *Inopinata*, aptè sanè ad verbum, siue sensum. *Illa quæ videmur*, inquit, *Inopinata omnibus dicere, Paradoxa Græci vocant*. Sunt igitur prẹter opinionē, at non veritatem, vt in re videbis. AVD. Illáne te dicere, quæ vulgò iactātur, imò & ridentur, *Solum sapientem regem, diuitem, pulchrum*: & hæc ista? LIPS. Hæc ista, & plura. AVD. Atqui Cicero iam ea exsecutus est: & ne sic quidem approbauit. Quid approbaret? fatetur ipse vt *Leuia vina esse: quæ magis gustata, quàm potata delectent*. Iterumque alibi: *Magnificè primò dici, considerata minùs probari*. Quid ita? quia aut falsa palàm sunt, si in formulâ manes: sin ab eâ declinas, vulgatum aliquid, neque magnum, dicis. Ipse hoc tuus Seneca agnoscit: apud quem aliquis ad Stoicos: *Magna promittitis, & quæ ne optari quidem, nedum credi possint. Deinde ingentia locuti, cùm negastis pauperem esse Sapientem, non negatis solere illi & seruum, & vestem, & tectum, & cibum deesse. Cùm Sapientem negastis insanire; non negatis & alienari, & parum sana verba emittere, & quidquid vis morbi cogit, audere. Cùm Sapientem negastis seruum esse; iidem non itis inficias, & vænum iturum, & imperata facturum, & domino suo seruilia præstiturum ministeria. Ita sublato altè supercilio, in eadem quæ ceteri descenditis, mutatis rerum nominibus*. Audis, Lipsi, ipsum illum nostrum doctorem? & pro eius hac mente iterùm Cicero: *Paradoxa primâ specie admirationem, re explicatâ risum mouent*. Itaque sunt velut gryphi, qui per lusum proponi solent & inuolui, tum explicari. Ac tui quidem iudicij res esto: sed tamen vide, an non melius cum Plutarcho, hæc omnia εἰς τὸ τῶν ἑώλων καὶ ψυχρῶν ἀγέλην, *in euanidorum ac frigidorum classem*, abiici ac relegari. LIPS. Duo vide-

[Margin notes: De cōmun. Notion. — IV. Acad. — IV. De Fin. — IV. De Finib. — Ibid. — De Constant. Sap. cap. III. — IV. De Fin. — De cōmun. Notion. adu. Stoic.]

videris dixisse, cur ego abstineam de his dicere: quòd & Cicero iam fecit, & frustrà etiam fecit: quia in re calcanda magis hæc videntur, quàm attollenda. Quod ad prius, breuis & vera responsio: Ciceronem pauca è multis (sex in vniuersum) nec ea præcipua tractasse. Oratorio etiam quodam more tractasse: quod aliter solet, & debet fortasse, in his Scholis. Ad alterum, ipsis rebus magis mox respondero, quàm verbis. Quid enim communiter ea dilaudem vel approbem? per singula eundum est, & iudicij quadam lance examinanda & libranda sunt. Pauca tamen etiamnunc ad illa tua non testimonia, sed aduersariorum conuicia, licet. Quid enim aliud Cicero aut Plutarchus, quàm Academici, id est ex professò Stoæ nostræ hostes? At ille ait, vt *leuia vina* esse. Leuia? acria & generosa verissimè ego dixerim: atque vt illa frigus vel languorem stomachi; sic hęc animi excitare, demissa. Nam gustare, parum est: potare & demittere, inquam, opus, si vim & vigorem sensurus es talium Decretorum. Sed tum, inquis, vulgatum aliquid dicunt. Vulgatum? falsum est: omnia illorum supra vulgus: an non hæc, quæ supra philosophorum etiam vulgus? Fatemur, siqua nimis elata, vel vt in fidibus intenta fuerunt, remitti interdum interpretatione, & ad concentum reduci: sed tamen ita, vt sublimia maneant, & generoso semper Honesto purpurata. Chrysippus hoc animosè: Διὸ καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ τε μεγέθους, καὶ τοῦ κάλλους, πλάσμασι δοκοῦμεν ὅμοια λέγειν, καὶ οὐ κατ' ἄνθρωπον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν: *Propterea, ob excellentem & magnitudinem, & pulchritudinem, videmur* FABVLIS *similia dicere, neque pro homine, aut humaná istâ naturá loqui.* Audin tu confessionē? *Gryphos* obiicis: iste scit & *Fabulas* obiici: sed & caussam verissimam addit. Magnitudo & pulchritudo rerum, atque vnà verborum est, quæ habet attonitos: sed quos? viles nempe & ignauos, & qui à terrâ suâ non surgunt. Sunt enim παράδοξα μὲν, καθάπερ καὶ ὁ Κλεάνθης ἔλεγεν, οὐ μὴν παράλογα: *Inopinata, vt Cleanthes aiebat, sed non falsa.* Quod si in verbis aliquid inuoluti vel ambigui; explicari, quę inuidia est? Hoc est quod Seneca fatetur: *A consuetudine quædam, quæ dicimus, abhorrent: deinde aliá viá ad consuetudinem redeunt. Negamus iniuriam accipere Sapientem: & tamen qui illum pugno percusserit, iniuriæ damnabitur. Insanire omnes Stultos dicimus: nec tamen omnes curamus elleboro.*

Apud Plut. De Cōtrar. Stoic.

De Benef. II. cap. XXXV.

boro. Item inter alia dicimus, Omnia esse sapientis. Quid ergo? tuum & tuum tibi eripio? moderor, & communi etiam sensu ac consensu verum id ostendo. Talia in aliis, singillatim mox claranda. Nec enim lubet diutius, vt in prolusione, ventilare: vnum Ciceronis testimonium, vbi ex animi sententiâ, non pro Academico loquitur, addam. *Mihi,* inquit, *ista Paradoxa quæ appellantur,* MAXIME *videntur esse* SOCRATICA, LONGEQVE VERISSIMA. Vis aliquid luculentius? vetera & à Socrate facit, id est ipso Sapientiæ capite: & cum veritate ex asse consentientia. Pleraque (non ausim, omnia) ita sunt: videamus, & Præfat. in Parad.

—— *tu te dictis præbere memento.* AVD. Ne mone. non magis Telemachus, apud Homerum, illis Mineruæ. Contrà siquid dixi; id factum

Non tam certandi studio, quàm propter amorem,

quòd discere aueo, & te audire.

DISSERT. III.

I. *Paradoxum positum, & explicatum, Sapientes omnes pares esse.*

DIXIMVS igitur, omissis *Passiuis* siue *Communibus, Inopinata* hæc *Decreta* explicatum à nobis iri: idque eo ordine, quo quidque eorum *Trunco* suo (lubet enim non abire ab hac imagine) proximè adhæret. Vt ex ipso grandiores primò *Rami,* tum *Ramuli* ex istis adsurgunt & enascuntur: sic *Decreta* maiora, & ex iis minuscula video suboriri. Illa igitur præmittam, & in confusis etiam ordinem aut eruam aut instituam, quà potest. Primum *Paradoxum* esto, *Sapientes inter se pares:* quod Academiæ & Lycéo oppositum scito. Origo proxima illi à *Trunco, Solum Honestum Bonum esse:* vt iam videbis. Ego ita effero, duce Senecâ nostro: *Quicumque fuêre Sapientes, pares erunt & æquales.* Cicero paullò aliter: *Sapientes omnes summè beatos esse.* In idem conuenit. qui enim in summo omnes ponit, hoc ipso in æquali. Noster: *Inter cetera, hoc habet boni Sapientia: nemo ab altero potest vinci, nisi dum ascenditur. Cùm ad summum perueneris, paria sunt. Non est incremento locus, statur. Numquid Sol* Epist. LXXIX. IV. De Finib. Epist. LXXIX.

magnitudini suæ adiicit? numquid Luna, vltrà quàm solet, procedit? Maria non crescunt, Mundus eumdem habitum ac modum seruat. Extollere se, quæ iustam magnitudinem expleuere, non possunt. Pulcherrimè, vt semper, & à cælestium etiam exemplo. Sed ætiologia ipsa est in primario Decreto, quod dixi, *Honestum solum Bonum esse.* Si enim ita; ergo solum Beatum facit: si Beatum, ergo per-
V. De Fin. fectè, & vt nihil desit. Nam Cicero hoc rectè: *Quid minùs probandum, quàm esse aliquem Beatum, nec satis Beatum? Quod autem satis est, eò quidquid accesserit, nimium est: at nemo nimiùm Beatus*
Epist. LXXXIIII. *est, & nemo Beato Beatior.* Et noster doctor: *Illud absurdum est, quod dicitur* (ab Academicis) *Beatum futurum vel solâ virtute, non autem perfectè Beatum: quod quemadmodum dici possit, non reperio. Beata enim vita Bonum in se perfectum habet, inexsuperabile: quod si est, perfectè Beata est.* Et statim: *Quemadmodum Summum adiectionem non recipit (quid enim supra Summum erit?) ita nec Beata quidem vita, quæ sine Summo bono non est.* Pluscula ibi, & vide. Sed tria ecce hîc opponi possunt, & solent: aut ab ipso *Bono* eam crescere, aut à *Tempore*, aut ab *Vsu.* Singula videnda, & reiicienda sunt. Non à Bono, si in Virtute ponis: quia illa non in-
In Zen. tenditur aut crescit. Laërtius inter scita Stoica: Δοκεῖ δ' αὐτοῖς πᾶν ἀγαθὸν ἐπ' ἄκρον εἶναι αἱρετὸν, καὶ μήτε ἄνεσιν, μήτε ἐπίτασιν δέχεσθαι: *Videtur iis omne Bonum in summo expetendum, neque remissionem, aut intentio-*
Epist. LXXI *nem suscipere.* Seneca: *Sapientia persuadebit, vnum Bonum esse quod Honestum est. hoc nec* REMITTI *nec* INTENDI *posse, nō magis quàm regulam, quâ rectum probari solet: quam si flectes, quidquid ex illâ mutaueris, iniuria est recti. Idem ergo de Virtute dicemus: & hæc recta est, flexuram non recipit, rigida est, ampliùs intendi non potest.* Et paul-
Ibid. lò antè: *Idem esse dicebat Socrates Veritatem, & Virtutem: quomodo illa non crescit; sic nec Virtus quidem. Habet numeros suos, plena*
V. De Fin. *est.* Itaque Cicero benè concludit: *In Virtute solâ & Honesto cùm sit Bonum positum: cumque nec Virtus, vt placet Stoicis, nec Honestum crescat: cùm id augeri non possit, in quo vno positum est Beatum esse: qui potest esse quisquam alius alio Beatior?* Æquales ergo omnes ab hac parte. At enim Naturalia vel Externa bona accedent, &
Sen. epist. LXXIX. augebunt. Antè hæc remouimus: & nunc breuiter. *Alius fortaße erit affabilior, alius expeditior, alius in eloquendo promptior: sed illud de quo agitur* (Bonum verum) *quod Beatum facit, æquale erit in omni-*

in omnibus. Accedant omnia illa Externa, nihili sunt præ Virtute: *& vt obscuratur & offunditur luce Solis lumen lucernæ; & vt interit magnitudine maris Ægæi stilla muriæ; & vt in diuitiis Crœsi, teruncij accessio; & gradus vnus in eâ viâ, quæ est hinc in Indiam: sic cùm sit is Bonorum finis, quem Stoici dicunt, omnis ista rerum in corpore sitarum æstimatio, splendore Virtutis & magnitudine, obscuretur, obruatur, atque intereat necesse est.* At enim *Tempus* ipsum igitur, quo fruar illo Bono, non adiiciet? non ero Beatior multos annos in possessione Virtutis, quàm si dies aut pauculas horas? Id quoque negant. Seneca: *Summum Bonum nec infringitur, nec augetur: in suo modo permanet. vtcumque Fortuna se gessit, siue illi senectus longa contigit, siue citra senectutem finitum est, eadem mensura Summi Boni est, quamuis ætas diuersa sit.* Imagine deinde hoc declarat: *Vtrum maiorem an minorem circulum scribas, ad spatium eius pertinet, non ad formam: licet alter diu manserit, alterum statim obduxeris, & in eum, in quo scriptus est, puluerem solueris; in eadem vterque formâ fuit.* Iterumque vniuersè: *Quod rectum est, nec magnitudine æstimatur, nec numero, nec tempore: non magis produci, quàm contrahi potest. Honestam vitam ex centum annorum numero, in quantum voles, corripe, & in* VNVM DIEM *coge; æquè honesta est.* Cicero pariter: *Qui Bonum omne in Virtute ponit, is potest dicere, perfici Beatam vitam perfectione Virtutis. negat enim Summo Bono adferre incrementum diem.* Et diffusiùs apud eum Cato: *Recta effectio, item* * *Conuenientia, denique ipsum Bonum, quod in eo positum est vt naturæ consentiat, crescendi accessionem nullam habet. Vt enim Opportunitas non fit maior productione temporis; sic hæc, de quibus dixi, non fiunt temporis productione maiora. ob eamque caussam Stoicis non videtur optabilior, nec magis expetenda Beata vita si sit longa, quàm si breuis: vtunturque simili. Vt si cothurni laus sit, ad pedem aptè conuenire: neque multi cothurni paucis anteponerentur, neque maiores minoribus: sic quorum omne Bonum Conuenientiâ atque Opportunitate finitur, nec plura paucioribus, nec longinquiora breuioribus anteponentur.* Iterumque noster Seneca, aduersum Academicos: *Dicam quid sit, ex quo veniat hic error* (discriminandi Beatitudinem:) *nesciunt Beatam vitam vnam esse. In optimo illam statu ponit qualitas sua, non magnitudo. Itaque in æquo est longa & breuis, diffusa & angustior, in multa loca partesque distributa, & in vnum coacta.* Plura addit: vide.

Cato apud Cicer. III. De Finib.

Epist. LXXIIII.

II. De Fin.

III. De Finib.

* De quâ li. 1. Dissert. XV.

Epist. LXXXV.

nec Tempus vi[illegible] [illegible] Boni.

Beata vita [illegible] [illegible] Breuis, [illegible] Longa.

De Commun. Not. Plutarchus hoc ipsum ita, in Stoicis scitis, quæ carpit: Ὅτι ἀγαθὸν ὁ χρόνος οὐκ αὔξει προσγινόμενος, ἀλλὰ κἄν ἀκαρές τι ὥρας γένηται φρόνιμος, οὐδενὶ πρὸς εὐδαιμονίαν ἀπολειφθήσεται τῶν τὸν αἰῶνα χρωμένου τῇ ἀρετῇ, καὶ μακαρίως ἐν αὐτῇ καταβιοῦντος: *Quòd Bonum Tempus non augeat, si accedat. sed siquis vel punctistitium horæ prudens fuerit, nulli concessurum in felicitate, qui vel longissimum æuum virtute sit fruitus, & beatè in eâ vixerit.* Carpit hoc ipsum, inquam, Plutarchus: sed quid mirum? nam ille inter eos, qui ex professo contrà sentiunt, & docent: de quibus iam addam. Nam de *Tempore* istud, ferè conuenit cum *Vsu*: etsi distinxi. An igitur nec ab *Vsu* augetur Felicitas? Adserunt alij: & iam olim Pythagorei. Ex quorum scholâ Archytas definit εὐδαιμονίαν, χρῆσιν ἀρετᾶς ἐν εὐτυχίᾳ: *Felicitatem, Vsum virtutis, idque cum Successu.* Ecce, non Vsum solum, sed Successum requirit: & valdè Felicitatem ad Externa porrigit ac nectit. Quis enim εὐτυχίαν illam sibi spondeat? imò addit: Τὰν ἀρετὰν μὲν καὶ ἐπιστάμαν ἐν ἁμῖν ἦμεν, τὰν δὲ εὐτυχίαν οὐκ ἦμεν: *Virtutem & Scientiam in nobis, ac nostrâ potestate, esse; Successum, non esse.* Quod verè dicitur: ergo & illud, nec Felicitatem in nobis esse, pro Scholæ eius mente. Quid autem Aristoteles? fortiter hæc defendit: & scribit, Τὴν εὐδαιμονίαν οὐκ ἐν κτήσει, ἀλλὰ χρήσει ἀρετῆς, οὐκ ἐν ἕξει, ἀλλὰ ἐνεργείᾳ εἶναι: *Felicitatem non in Possessione, sed Vsu virtutis; neque in Habitu, sed Actione esse.* At nostri ex diametro repugnant. & *Zeno primus*, ait Cicero, *non Virtutis Vsum modò, vt superiores, sed ipsum Habitum per se esse præclarum disseruit. Nec tamen Virtutem cuiquam adesse, quin eâ semper vteretur.* Vides ipsum *Habitum per se* laudari, & ab eo Virtutem censeri? Seneca noster: *Summum Bonum in ipso Iudicio est, & Habitu optimæ mentis.* Atque alibi: *Quid est Virtus? iudicium verum & immotum.* Quod est à Prudentiâ, & hæc à Scientiâ. Plutarchus inter Stoica: Τί ἐστιν ἀγαθὸν ἐστιν; οὐδὲν ἄλλο, ἢ φρόνησις. τί δὲ φρόνησις; οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἐπιστήμη: *Quid est Bonum? non aliud quàm Prudentia. quid Prudentia? non aliud quàm Scientia.* Et quæ hæc Scientia? quam Seneca aperit: *Vnâ re consummatur animus, Scientiâ bonorum ac malorum* IMMVTABILI. Imò Stoici *in solis Virtutibus inesse Scientiam*, STABILEM *atque* IMMVTABILEM *censent.* Nota sæpius de *stabilitate.* Nam, vt alibi noster: *Semel traditi Boni* PERPETVA *possessio est. Non dediscitur Virtus*: & pluscula addit. Firma igitur hæc Scientia. iterumque

[Margin notes: 1. Ethic. Nicom. cap. VIII. & alibi. — 1. Acad. — De Vit. Beat. cap. IX. — Epist. LXXI. — De Commun. Not. — Epist. LXXXVIII. — Cic. IIII. Acad. — Epist. L.]

rumque Seneca: *Beatum illud in vno loco positum est, in ipsâ Mente, stabile, grande, tranquillum: quod sine Scientiâ diuinorum humanorumque non potest effici.* Neque aliâ mente Socrates: Ἓν μόνον ἀγαθὸν εἶναι, τὴν ἐπιστήμην. ἓν μόνον κακὸν τὴν ἀμαθείαν: *Vnum solum Bonum, Scientiam esse; vnum solum Malum, Inscitiam.* Itaque in Habitu, in Scientiâ, in Mente est ipsa Virtus: etsi, vt suprà Cicero, *vtitur eâ semper Sapiens*: nisi tamen vi, casu, aut caussâ impeditur. Quid tum, si mens & voluntas adest? — Epist. LXXIV. — Laert. in Socr.

——— laudandaque velle
Sit satis, & numquam SVCCESSV *crescit Honestum:* — Lib. IX.

vt Cato, apud Lucanum, * μάλα Στωικῶς effert. Neque enim id Virtuti derogat, impediri: non magis quàm Soli, obnubilari. *Sicut illius vis & lux integra est, etiam inter opposita: eodem modo opposita Virtuti nihil detrahunt. non est minor, sed minùs fulget. Nobis forsitan non æquè apparet, ac nitet: sibi eadem est, &, more Solis obscuri, in occulto viam suam exercet.* Optimè. non minuitur, sed minùs latè *funditur*: atque eo verbo in hac re vtuntur. Cato apud Ciceronem: *Quamquam negent Stoici, nec Virtutes nec Vitia crescere, tamen vtrumque eorum* FVNDI *quodammodo, & quasi dilatari putant.* Fusionem eam Seneca explicat: *Virtus modò latiùs* FVNDITVR, *regna, vrbes, prouincias temperat; fert leges, colit amicitias, inter propinquos liberosque dispensat officia: modò arcto fine circumdatur paupertatis, exsilij, orbitatis.* Quid refert? ipsa eadem est: eadem? imò *æquè magna est, etiamsi in se recessit, vndique exclusa.* Lumen in arcâ include, atque idem libera: nihil interest, nisi quòd aliis non lucet. *Non enim prohibentur opera Sapientis omnia, sed tantùm ad alios pertinentia: ipse semper in actu est.* Claudere igitur hoc licet apud Stobæum verbis: Πάντα τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα τέλειον εἶναι, διὰ τὸ μηδεμίας ἀπολείπεσθαι ἀρετῆς. διὸ καὶ πάντως εὐδαιμονεῖν ἀεὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀγαθούς: OMNEM *Probum & Sapientem* PERFECTVM *esse; quia nullâ Virtute destituitur: ideoque &* OMNINO *&* SEMPER *Bonos Beatos esse.* Si omnes perfecti: quod discrimen? *pares* igitur. Si omnino & semper beati: quæ additio, aut minutio? nulla. — * *Valdè Stoicè.* — Sen. epist. XCII. — III. De Finib. — Epist. LXXIIII. — Ibid. — Sen. epist. LXXXV.

DISSERT. IIII.

II. *Paradoxum. Virtutes pares, itemque indiuiduas esse.*

EXCIPIT & adhæret alterum Paradoxum: *Virtutes inter se pares, atque etiam nexas esse.* Duplex igitur membrum: prius lustremus. *Pares,* quo sensu? omni, quem dixeris: id est; Virtutes, etiam diuersas, pares esse: itemque vnius illius rectè-facta, etiam diuersarum actiones. Triplex igitur paritas: & Seneca satis aperit: *Virtutes inter se pares sunt: & Opera virtutum: & Homines, quibus illæ contigére.* De *Virtutibus* inter se collatis, ecce, adfirmat: itemque seorsim de *Operibus.* nam de *Hominibus*, iamantè est dictum. Plutarchus cum Senecâ: Stoicis μήτε ἀρετὴν ἀρετῆς ὑπερέχουσαν εἶναι, μήτε κατόρθωσιν κατορθώσεως: *neque Virtutem Virtute maiorem esse, neque Rectè-factum Rectè-facto.* Cicero restrictiùs dicere videtur: *Omnia Rectè-facta æqualia:* sed sensus & mens eius non discordat. Communiùs iterùm Plutarchus: Μηδὲν ἀγαθὸν μηδενὸς ἀγαθοῦ μεῖζον, ἢ ἔλαττον: *Nullum omnino Bonũ Bono maius, aut minus.* Itemq; Laërtius: Πάντα τὰ ἀγαθὰ ἴσα εἶναι: *Omnia Bona æqualia esse.* Omnino hoc necessum, si priùs illud Paradoxum tuemur & tenemus. Cicero: *Pares esse Virtutes, nec Bono viro meliorem, nec Temperante temperãtiorem, nec Forti fortiorem, nec Sapiente sapientiorẽ posse fieri.* Quid ita? quia, inquit, *vna Virtus est, consentiens cum Ratione, & perpetuâ constantiâ: nihil huic addi potest, quò magis sit Virtus: nihil demi, vt Virtutis nomen relinquat.* Seneca eamipsam caussam insistit & premit: *Vna inducitur humanis Virtutibus regula: vna enim est Ratio recta, simplexque.* Et statim infert: *Si autem Ratio diuina est, & nullum Bonum sine Ratione est: Bonum omne diuinum est. Nullum porrò inter diuina discrimen est, ergo nec inter Bona.* Alia etiam caussa. quòd Virtus omnis perfecta sit: perfecto quid maius aut melius potest? Tam igitur Modestia perfecta, quàm Iustitia: & sic in aliis: & nulla aliam vincit, quia omnes in summâ Bonitate. Cicero: *Etenim si benè facta, Rectè-facta sunt: & nihil recto rectius: certè ne Bono quidem melius quidquam inueniri potest.* Seneca idem clariùs & efficaciùs: *Nihil inuenies rectius recto: non magis, quàm vero veriùs, temperato temperatius. Omnis in modo est Virtus: modus certa mensura*

Epist. LXVI

De Stoic. Contrar.

IV. De Fin.

De Commun. Not.

III. Parad.

Epist. LXV.

III. Parad.

Epist. LXV.

sura est. Constantia non habet quò procedat: non magis, quàm Fiducia, aut Veritas, aut Fides. Quid accedere perfecto potest? nihil. Itaque his rationibus, & quia Virtutes in se ipsas, non in materie considerant: easque, vt dixi, in summo: concludunt, omnia Bona paria. vsqueeò, vt par Virtus sit (Chrysippi dictum) *patriam fortiter seruasse, & muscæ morsum viriliter sustinuisse, vel anum capularem continenter auersatum esse.* Rides tu? non conuelles, si principia nostra non subuertis. Vna est enim illa Boni, vt sic dicam, facies, vndique & vbique formosa, vbi se ostendit: *ceterùm multæ eius species sunt, quæ pro vitæ varietate, & pro actionibus, explicantur: nec tamen minor fit, aut maior ipsa.* Sol idem, & eâdem claritate, si per tenue foramen, aut patentem fenestram intrauit: nec hunc patentem radium iustè præferam alteri contractiori. Hæc Stoici: alij, atque inter eos Theologi nostri dissentiunt. & certè Virtutes specie distinctas, excellentiâ etiam disparant. vt Prudentiam, quæ in Ratione nobilissimâ parte propriè sita est, eamque perficit, nobiliorem Iustitiâ volunt; hanc Fortitudini, istam Temperantiæ præferri. & vno verbo, vt quæque earum magis ad Rationem accedit, eamque participat, sic meliorem esse. At Virtutem eiusdem speciei, puta Temperantiam, non abnuunt, in se consideratam, non ratione eius eorúmve qui habent, eamdem paremque esse. Nam eos qui participant, aliter atque aliter dispositos, non ad eamdem eius perfectionem venire. Quæ suo etiam sensu verissima, Stoicorum non planè infringunt: qui nullum Bonum, nisi in perfectione & summo agnoscunt. + Sed partem alteram videamus: *Nexas Virtutes esse.* cui sententia subiicitur, vnam qui habet, omnes habere. Non nimis hoc Inopinatum est: & veteres etiam Philosophi vidêre. è quibus nonnulli, *vnam Virtutem esse* censuerunt, *etsi multis insignitam vocabulis*: quæ Menedemi Eretriensis sententia fuit, & Aristonis Chij. Sunt qui & Zenonem eò trahant, auctore Plutarcho: quoniam scripsit, *Prudentiam, dum suum cuique tribuit, esse Iustitiam, dum res eligit, Temperantiam, dum tolerat, Fortitudinem.* Sed qui negant, excusant eum * *Prudentiæ* nomine *Scientiam* intellexisse. Qui autem negant? Stoici. quorum hoc est (in Stobæi Eclogis:). Ἀρετὰς εἶναι πλείους, καὶ ἀχωρίστους ἀπ' ἀλλήλων: *Virtutes* PLVRES *esse, atque eas inseparabiles.* Quid enim de cohæsione

Marginal notes: De Commun. Notit. apud Plut. — Sen. epist. LXV. — Vide Thomam. 1. 2æ. quæst. 66. — Libro, De Virtute morali. — * Vel suprà Dissert. antecedente, in Plutarcho

Handwritten marginal note: Stoici Bonum in summo collocant, et ideo volunt esse omne Bonum aequa[le] + ... ut omnes virtutes

sione opus quærere, si vna modò sit? Sed quærebant, vt dixi, veteres: atque adeò Seneca quærendum, inter prima, censet. Epist. xcv. *Nihil agetur*, inquit, *si ignoramus quid Virtus sit: vna, an plures: separatæ, an nexæ, ac qui vnam habet, ceteras habeat.* Iterumque monet alibi: De Vit. Beat. vt quæramus, *quid sit Virtus: vna, pluresne sint.* Enimuerò & Apuleius in vnitatem inclinat, vbi Platonica recenset: De Philos. *Vnimodam esse Virtutem: quod Bonum suapte naturâ adminiculo non indiget: perfectum autem cùm sit, solitudine debet esse contentum.* Sed hoc nunc omitto: de re nostrâ, plures facimus, easque indiuiduas, vt vbi vna, sint omnes. Apud Plut. De Cõtrar. Stoicor. Chrysippus ait: Τὰς ἀρετὰς* ἀκολουθεῖν ἀλλήλαις, οὐ μόνον τῷ τὸν μίαν ἔχοντα πάσας ἔχειν, ἀλλὰ τῷ τὸν κατὰ μίαν ὁτιοῦν ἐνεργοῦντα κατὰ πάσας ἐνεργεῖν. οὔτε ἄνδρα τέλειον εἶναι, τὸν μὴ πάσας ἔχοντα τὰς ἀρετάς, οὔτε πρᾶξιν τελείαν, ἥτις οὐ κατὰ πάσας πράττεται τὰς ἀρετάς. *Virtutes inuicem comitari, non solùm, quòd qui vnam habet, omnes habeat; sed quòd qui* secundùm vnam aliquid operatur, idem secundùm omnes: & nec virum perfectum, qui non omnes virtutes habeat, nec Actionem, quæ non fiat secundùm omnes.* Totum hîc dogma, & sententiam habes: quam duplicem etiam vides.

* *Ipsa penè verba hac in Laertij item Zenone.*

*Adde Plutarc. infrà, Dissert. xv.

Prior est, *sequi se, vt vnà sint apud quemque vnum.* Plinius ad Traianum: *Didicimus quidem, cui Virtus aliqua contingat, omnes inesse.* Quod Cicero variis locis, atque alibi ita adfirmat; vt II. Tusc. *Si vnam*, inquit, *Virtutem confessus sis te non habere, nullam necesse sit te habiturum.* Ratio in Senecâ: quia Consol. ad Helu. cap. XIII. vide. *cùm semel animum Virtus indurauit, vndique inuulnerabilem præstat. Non enim singula vitia Ratio, sed pariter omnia prosternit, in vniuersum semel vincit.* Sicut sol ille pariter oritur, & omnia illustrat. Hæc etiam I. Offic. cap. XXVII. & II. cap. IX. in Luc. cap. VI. nostri Doctores sensêre. vt Ambrosius: *Virtutes indiuiduas esse, sed opinione vulgi seiunctas.* Alibi: *Connexæ sibi sunt concatenatæque Virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur.* Itemque Gre- Lib. XXII. Moral. gorius: *Vna Virtus sine aliis, aut omnino nulla est, aut imperfecta est.* Nota posterius membrum. nam in eo error, quòd species & imago Virtutis alicuius solitariæ sæpe est: sed imago, & vt ille ait, *imperfecta.* Ille? ante eum Plato: ex cuius fontibus hausit De Philos. Apuleius. *Imperfectas Virtutes* (quæ sint, ibi vide) *semet comitari negat: eas verò quæ Perfectæ sunt, indiuiduas sibi & inter se connexas esse.* Caussa. quia vbi vna aliqua Virtus perfecta (& de eâ semper Stoici:) ibi & Ratio perfecta. quæ esse non potest, nisi

vide Aristot 6 eth. cap. Cap. 13

vt vim

vt vim & lumen suum ad alias etiam Virtutes extendat. Sententia altera in Chrysippo, *In opere & actione concurrere, ac misceri.* Hoc ita Cicero: *Cùm sic copulatæ connexæque sint Virtutes, vt* OMNES OMNIVM *participes sint, nec alia ab aliâ possit separari: tamen proprium suum cuiusque munus est; vt Fortitudo in laboribus periculisque cernatur, Temperantia in voluptatibus, Prudentia in dilectu.* Et noster etiam doctor apertiùs: *Cùm aliquis fortiter patitur, omnibus Virtutibus vtitur fortaße, cùm vna in promptu sit, maximéque appareat, Patientia. Ceterùm illic est Fortitudo: cuius Patientia, & Perpeßio, & Tolerantia rami sunt. Illic est Prudentia, sine quâ nullum initur consilium: quæ suadet, quod effugere non possis, quàm fortissimè ferre. Illic est Constantia, quæ deiici loco non possit. Illic est* INDIVIDVVS *ille comitatus Virtutum. Quidquid honestè fit, vna Virtus facit, sed* DE CONSILII SENTENTIA. Ergo hac quoque parte necti vides, quòd in Actione adminiculantur inuicem & adsistunt. Est & tertius nexus, sed Peripateticorum, in Prudentiâ. In illo capite omnes conueniunt. Καὶ ἀνάγκη, ait Alexander Aphrodisæus, ἡντινοῦν ἀρετὴν ἠθικὴν ἔχοντα, φρόνησιν ἔχειν. εἴγε ἐστὶν ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ πρακτικὴ τῶν ὡρισμένων φρονήσει τε καὶ τῷ ὀρθῷ λόγῳ: *Necesse est habentem Virtutem aliquam Moralem, habere & Prudentiam. siquidem est Moralis Virtus effectrix eorum, quæ definita sunt à Prudentiâ & rectâ Ratione.* Denique Aristoteles eâ mente ait: ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ προαίρεσις ὀρθὴ ἄνευ φρονήσεως: *Electio non est recta, sine Prudentiâ*: at Virtus in Electione consistit. Habes secundum igitur Paradoxum, etsi membro isto altero vix tale. Nam & Philosophis aliis verum est: etsi vulgo nouum aut vanum.

v. De Finib.

Epist. LXVII.

Lib. IIII. Quæst. cap. XXII.

DISSERT. V.

III. *Parad.* *Sapientem sibi parem, & in Gaudio semper esse.*

PARADOXVM ecce tertium, etiam de Paritate, seu potiùs Æquabilitate in vno Sapiente. Hunc constare sibi, in eodem semper animi statu & tenore censent: atque eo optimo & optatissimo, id est, *In gaudio semper esse.* Rem priusquã explicem, opus aliquid de verbo: quod tamen illi explicandæ aptè, imò necessariò, adhibeatur. Augustinus: *Quas*, inquit, *Græci appellant* Εὐπα-

XIIII. De Ciuit. cap. VIII.

Εὐπαθείας, *Latinè autem Cicero Constantias nominauit, Stoici tres esse voluerunt, pro tribus Perturbationibus, in animo Sapientis. pro Cupiditate Voluntatem, pro Lætitiâ Gaudium, pro Metu Cautionem. Pro Ægritudine verò vel Dolore, negauerunt posse esse aliquid in animo Sapientis. Voluntas enim, inquiunt, appetit Bonum: Gaudium, de Bono adepto est: Cautio, deuitat Malum.* Et paullo pòst: *Hæc illi sic loquuntur, vt Velle, Gaudere, Cauere, negent nisi Sapientem: Stultum autem, non nisi Cupere, Lætari, Metuere, Contristari.* Ita noster ille doctor: & puriter hausit è Zenonio fonte. Nam Laertius paria aut eadem, nisi quòd pro *Lætitiâ*, ἡδονὴν *Voluptatem* nominauit. Videre in ipso potes: ego, quæ propriè ad nostram rem, excerpam. Ait ergo, ἡδονὴν ἄλογον ἔπαρσιν ἐφ' αἱρετῷ δοκοῦντι ὑπάρχειν: *Voluptatem* (cum Augustino & Cicerone *Lætitiam*) *esse, sine Ratione elationem, in re quæ videatur expetenda.* Huic tria subiicit: κήλησιν, τέρψιν, διάχυσιν: *Delinitionem, Oblectationem, Diffusionem.* Iterumque: *Voluptati Gaudium* opponi: siue, vt Græcè cum illo dicam: τὴν χαρὰν ἐναντίαν εἶναι τῇ ἡδονῇ, οὖσαν εὔλογον ἔπαρσιν: *Gaudium Voluptati aduersum esse, quod definitur, cum Ratione elatio.* Tria item huic subiici, τέρψιν, εὐφροσύνην, εὐθυμίαν: *Oblectationem, Hilaritatem, Tranquillitatem.* Etsi in voce τέρψεως hæreo, & spuriam aut superuacuam pronuncio: cùm iamantè in contrariâ parte (ἡδονῇ) habuerit sedem. Ergo vel delenda, vel pro eâ θάρσος, *Fiduciam* substituendum. Certè in Stobæo iunctim hæc Sapienti lego attribui, χαρὰν, εὐφροσύνην, θάρσος. His è Laërtio Tulliana ista consonant: *Cùm Ratione animus mouetur, placidè atque constanter, Gaudium dici; cùm autem inaniter & effusè exsultat, Lætitiam. quam ita definiunt* (Stoici) *Sine Ratione animi elationem.* Sunt ipsa illa in Græcis. Neque vana hæc distinctio, certè non inutilis: & Augustinus è Sacris etiam probat. *Non est gaudere impiis, dicit Dominus: tamquam impij Lætari potiùs possint, quàm Gaudere.* Noster Seneca huc facit: *Voluptatem (si ad nostrum Album verba dirigimus) rem infamem esse, & Gaudium nisi Sapienti non contingere. Est enim elatio animi, suis bonis viribusque fidentis.* Nota, *Voluptati Gaudium opponi*, pro Laërtij excerptis: itemque verba ea ad *Album*, vel ex *Albo* Stoicorum, scitè dici. Est & definitio ipsa Gaudij, paullò fusior quàm in Laërtio, & quæ *Fiduciam* quoque (de quâ monui) includit. Addit Seneca: *Itaque Virgilius cùm dicit*

IV. Tusc.

Esaiæ cap. LVIII.

dicit —— *& mala mentis Gaudia : disertè quidem dicit, sed parum propriè. nullum enim malum Gaudium est.* Non herclè, neque malos sequitur : quia ex solâ Virtute est: *in quâ fundatum necesse est, velit nolit, sequatur hilaritas continua, & lætitia alta atque ex alto veniens, vt quæ suis gaudeat, nec maiora domesticis cupiat.* Habes ipsum istud Gaudium plenè descriptum, si scrutaris. *Fundatum,* inquit: in rupe illâ Virtutis. Reliqua gaudia aduenticia, & infirma sunt. atque *hæc quibus delectatur vulgus, tenuem habent ac perfusoriam voluptatem : & quodcumque inuecticium gaudium est,* FVNDAMENTO *caret.* Iterumque alibi : *Fragilibus innititur, qui aduenticio lætus est. exibit gaudium, quod intrauit.* Aliter planè in isto est : & *illud ex se ortum, fidele firmumque est, & crescit, & ad extremum vsque prosequitur.* Ex se, inquit, ortum : id est ex Animo, in quo Virtus. Seneca suo Lucilio : *Nolo tibi vnquam deesse Lætitiam. volo illam tibi domi nasci : nascetur, si modò intra teipsum sit. Ceteræ hilaritates non implent pectus, sed frontem remittunt : leues sunt. nisi tu fortè iudicas illum gaudere, qui ridet. Animus debet esse alacer, & fidens, & super omnia erectus.* Et statim : *Hoc gaudium, de quo loquor, solidum est, & quod plus pateat* INTRORSVS. Philo Iudæus : Ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς μόνοις ἀγαθοῖς ἡ ἀνόθευτος χαρὰ καὶ ἀκιβδήλευτος ἐξετάζεται, ἐν ἑαυτῷ δὴ πᾶς σοφὸς χαίρει, οὐκ ἐν τοῖς περὶ αὐτόν : *Quia igitur in solis Animi Bonis genuinum & sincerum reperitur Gaudium, ideo* IN SE *quisque Sapiens gaudet, non in iis quæ circa ipsum.* Ergo benè noster suprà dixerat, *Altum, & ex alto veniens :* itemque *continuum* esse. Idem alibi : *Aliquod potius bonum mansurum circumspice : nullum autem est, nisi quod animus ex se sibi inuenit.* SOLA VIRTVS *præstat gaudium* PERPETVVM, *securum : etiam siquid obstat, nubium modo interuenit, quæ infrà feruntur, nec vnquam diem vincunt.* O pulchrâ & appositâ imagine! Reuera enim, *talis est Sapientis animus, qualis mundi status super Lunam :*

Sen. De Vit. Beat. cap. IIII. — Epist. XXIII. — Epist. XCVIII. — Ibid. — Epist. XXIII. — Quod Bono Mal. insid. — Epist. XXVII. — Sen. epist. LIX.

Perpetuum nullâ temeratus nube serenum. (Lucan.)

Nam illa *pars mundi superior & ordinatior, nec in nubem cogitur, nec in tempestatem impellitur, nec versatur in turbinem ; omni tumultu caret. Eodem modo sublimis animus, quietus semper, & in statione tranquillâ collocatus, modestus, venerabilis, & compositus.* Postrema illa obserua. nec enim Hilaria agitare Sapientem aut Saturnalia

volumus: placidum & occultum illud Gaudium est, & cum grauitate, imò seueritate coniunctum. *Mihi crede*, ait noster,
Sen. De Vit. Beat. cap. III. *res seuera est verum Gaudium.* Neque enim aliud est, quàm interior quies, & *pax & concordia animi, & magnitudo cum mansuetudine.* Quę malis aut stultis absunt: vbi cupidines ipsæ sibi obstrepunt aut pugnant, & semper in eorum animis velut legiones aut castra. Seneca hanc quietem etiam explicabat suprà: *suis*
Ibid. cap. VI. *gaudere, nec maiora domesticis cupere.* Est enim proprium hoc *Beati, præsentibus qualiacumque sint contentum esse, amicumque rebus*
Epist. CXX. *suis.* Atque ille idem, *numquam malis suis ingemuit, numquam de fato suo questus est, fecit multis intellectum sui, & non aliter quàm in tenebris lumen effulsit, cùm esset placidus, lenis, & humanis diuinisque rebus pariter æquus.* Hic est ille animi status, quem Tran-
Epist. XCII quillitatem etiam licet appelles. Seneca: *Quid est Beata vita? Securitas, & perpetua Tranquillitas.* Quæ finitio cum Democriti sensu conuenit: cui εὐθυμία ista, siue *animi Tranquillitas, est ipsa*
V. De Fin. *Beata vita*, vt Cicero alibi scribit. Iterumque: *Democritus Summum Bonum εὐθυμίαν & sæpe ἀταραξίαν appellat: id est, animum terrore liberum.* Quod Stoici tamen abnuant: nec finem hunc esse, sed fructum. Accessio, inquam est. atque ita Laertius, inter Zenonis dogmata: Ἀρετῆς ἐπιγεννήματα, τήν τε χαρὰν καὶ τὴν εὐφροσύνην εἶναι: *Accessiones Virtutis esse, Gaudium & Hilaritatem.* Etiam no-
De Vitâ Beat. cap. V. ster: *Tum illud orietur* (ex Virtute) *inæstimabile bonum, Quies mentis in tuto collocatæ, & sublimitas, expulsisque terroribus, ex cognitione, veri Gaudium grande & immotum, comitasque & diffusio animi: quibus delectabitur* NON VT BONIS, *sed vt* EX BONO ORTIS. Non ergo sunt ipsa Beata vita, sed adhærent, vt lux Soli: etsi efficere etiam illam sensu aliquo dicas, nempe vt sentias & fruare.
III. Offic. cap. I. Ita Ambrosius noster: *Beatam vitam efficiunt Tranquillitas conscientiæ, & Securitas innocentiæ.* Habes Paradoxum: nec id qui-
Cap. XI. dem nisi vulgo. Nam & Sapientia ipsa in Sacris loquitur: Ὁ δὲ ἐμοῦ ἀκούων, κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι πεποιθώς, καὶ ἡσυχάσει ἀφόβως ἀπὸ παντὸς κακοῦ: *Qui me audiet, habitabit in* SPE CONFIDENS, *&* QVIESCET SECVRE *ab omni malo.* Habes bonas has affectiones, *Securitatem, Quietem, Confidentiam*: & hanc postremam cum *Spe* temperatam (cui Metus semper inest) ne nimia sit, & exsultet.

DIS-

DISSERT. VI.

IIII. *Parad. Sapientem vel in Tormentis Beatum esse.*

QVARTVM Inopinatum dogma profero, *Sapientem etiam inter Tormenta Beatum esse*. Fortiter hoc sic efferimus, quidquid agmine in nos incurrant Pythagorei, Academici, Aristotelici. *Nam quid certius potest esse, quàm ratione eorum qui Dolorem in Malis ponunt, non posse Sapientem Beatum esse, cùm in eculeo torqueatur?* contrà autem, *eorum qui Dolorem in Malis non habent* (Stoicorum) *ratio certè cogit, vti in* OMNIBVS TORMENTIS *conseruetur* BEATA VITA. Imò verò, comparatione etiam factâ, *Zeno negat Metelli vitam beatiorem, quàm Reguli*. Heu inopinata, heu oppugnata! Nam *quomodo*, inquiunt, *ista paria esse possunt, cùm alia optanda sint, alia auersanda?* Neque etiam Porticus tota neget, Metelli vitam præponendam & sumendam esse. Perseuerant tamen paria hæc esse, quia Bona sunt: nullum autem inter Bona (suprà doctum) discrimen. Igitur *paria sunt Gaudium, & fortis atque obstinata tormentorum Perpessio. In vtroque enim eadem est animi magnitudo: sed in altero remissa & laxa, in altero pugnax & intenta.* Tale aliquod discrimen alibi noster ingerit: *Non est quòd existimes vllam esse sine labore Virtutem: sed quædam Virtutes stimulis, quædam frænis egent. Quemadmodum Corpus in procliui retineri debet, in ardua impelli: sic quædam Virtutes in procliui sunt, quædam cliuum subeunt.* In illo genere sunt, Liberalitas, Temperantia, Mansuetudo: in isto, Patientia, Fortitudo, Perseuerantia, *& quæcumque duris opposita Virtus est, & Fortunam subigit.* Quid ergo? inquies. an non contra Naturam Dolor & Tormenta sint? fatemur. Et *éstne aliquod Contra Naturam igitur Bonum? Minimè. sed illud aliquando contra Naturam est, in quo Bonum illud exsistit. Vulnerari enim, & subiecto igne tabescere, contra Naturam est: sed inter ista seruare Animum infatigabilem, secundùm Naturam est. Et vt, quod volo, breuiter exprimam, materia Boni aliquando contra Naturam est, Bonum numquam: quoniam Bonum sine Ratione nullum est, sequitur autem Ratio Naturam.* Verissimè. imò adeò Bona hæc sunt, vt etiam aliquando optanda. Quo modo? isto. vt *non incommoda optabilia sint, sed Virtus quâ perferuntur*

Cic. III. De Finib.

Cic. V. De Finib.

Sen. epist. LXVI.

Ibid.

De Vit. Beat. cap. XXV.

Ibid.

Epist. LXVI.

Epist. LXVII.

Ibid. *runtur incommoda.* Ecce in exemplo. *tormenta abesse à me velim: sed si sustinenda fuerint, vt me in illis fortiter, animosè, honestè geram, optabo.* Miles pugnam aut vulnera non optat, ob ipsa: sed gloriæ aut victoriæ mixta, optat. Itaque *non vltrò præbebit se periculis fortis: neque etiam timebit illa, sed vitabit. Cautio illum decet, timor non decet.* Scit omnia hæc externa, quæ Mala appellantur, non nisi timidis timenda esse. Sentit tamen, atque etiam dolet. *Sensum enim hominis nulla exuit Virtus: sed non timet, & inuictus ex alto dolores suos spectat.* Mucium Scæuolam in igne tolerantem, imò gloriantem legisti, ictu non animo lapsum: tale in Sapiente. Et maluisset tamen Mucius integrâ manu fortiter facere, quàm mutilatâ pati. *Totum Fortunæ regnum Sapiens despiciet, & tamen ex illo, si dabitur Electio, molliora sumet.* Sed toti rei intelligendæ adhibeatur & hæc distinctio. *Triplex,* ait Seneca, *Bonorum conditio est. quædam, vt nostris* (Stoicis) *videtur, Prima Bona sunt: tamquam Gaudium, Pax, Salus patriæ. Quædam Secunda, in materiâ infelici expressa: tamquam tormentorum Patientia, & in morbo graui Temperantia. Illa Bona directò optamus nobis; hæc, si necesse erit. Sunt adhuc Tertia: tamquam modestus Incessus, ac probus Vultus, & conueniens prudenti viro Gestus.* Vides cuiusmodi Bona sint; sed Bona, imò & illis quæ lætam faciem habent paria. Suprà tetigi, sed iterandum est. *Quid ergo? iacere in conuiuio, & torqueri, paria sunt? Hoc mirum videtur tibi? illud licet magis admireris. iacere in conuiuio, Malum est: torqueri in eculeo, Bonum est: si illud turpiter, hoc honestè fit. Bona ista aut Mala non efficit materia, sed Virtus. Hæc vbicumque apparuit, omnia eiusdem mensuræ ac pretij sunt.* Et quid mirum nostros dicere, quibus nullum extra animum Malum est? ecce Epicurus ille Voluptatis magister, Doloris hostis, quas voces emittit? *Si vratur sapiens, si crucietur, in Phalaridis tauro si erit, dicet, Quàm suaue est hoc! quàm hoc non curo?* Atque ipse adeò fecit, morti iam admotus. Seneca: *Quid porrò? incredibile videtur, aliquem in summis cruciatibus positum dicere, Beatus sum? Atqui hæc vox in ipsâ officinâ Voluptatis est audita.* BEATISSIMVM, *inquit, hunc & vltimum diem ago, Epicurus: cùm illum hinc vrinæ difficultas torqueret, hinc insanabilis exulcerati dolor ventris. Quare ergo incredibilia hæc sunt apud eos, qui Virtutem colunt: cùm apud eos quoque reperiantur, apud quos voluptas imperat?*

[Margin notes: Epist. LXXXV. (at "non vltrò præbebit"); Ibid. (at "Sensum enim"); De Vit. Beat. cap. XXV. (at "Totum Fortunæ"); Epist. LXVI (at "norum conditio"); Epist. LXXI. (at "Quid ergo?"); Cic. II. Tuscul. (at "Si vratur"); Epist. XCII (at "Atque ipse")]

Sed

Sed malignitas scilicet, aut potiùs imbecillitas est animi, hęc detractantis. *Et non putant fieri, quidquid facere non possunt: ex infirmitate suâ de Virtute ferunt sententiam.* At tu audi Salomonis vocem: *Cùm audirent per sua tormenta* BENE SECVM AGI, *commemorati sunt Dominum, admirantes in* FINEM *exitus.* Caussa, & Finis sunt, quæ hæc mitia, imò suauia faciunt: & *licet ipsum corpus plenum* BONA CONSCIENTIA *stillet, placebit illi ignis, per quem bona fides collucebit.* Audis *placiturum* quoque? ita: & apud poëtam Cato proclamat:

Epist. LXXII. Sapient. cap. XI. Sen. De Benef. IIII. cap. XXII.

——— GAVDET *Patientia duris,*
LAETIVS *est, quoties magno sibi constat Honestum.*

sed nempe in *Bonâ conscientiâ*: & Christianus Doctor hęc consignet Ambrosius: *Non frangitur Sapiens doloribus corporis, nec vexatur incommodis: sed etiam in* AERVMNIS BEATVS *manet. Quia non in delectatione corporis, vitæ Beatitudo est, sed in* CONSCIENTIA PVRA *ab omni labe peccati.*

Lib. De Iacob. I. cap. VII.

DISSERT. VII.

V. *Parad. Sapientem Apathem & Imperturbabilem esse. Pluscula hîc de Affectibus.*

QVINTVM Inopinatum, & vel maximè oppugnatum: Απα[illegible], *siue Imperturbabilem, esse Sapientem.* Veteres & nostri exagitant, atque adeò irrident. & cum priscis, pugna in eo consistit, quòd illi (Pythagoras, Plato, Aristoteles) τὸν σοφὸν μετριοπαθῆ μὲν εἶναι, ἀπαθῆ δὲ οὐκ εἶναι: *Sapientem modicè Affectibus tangi, non autem nullo modo tangi,* consensu edixerunt. Iam nostri Affectus etiam admittunt pleniùs, nec qui, sed vnde sint, quærunt: mox explicandum. At Stoici, *Affectus omnes, quorum impulsu animus commouetur, ex homine tollunt.* Atque ita D. Hieronymus: *Omnes Affectus tolli posse, omnesque eorum fibras, à Pythagorâ & Zenone Pelagianos hausisse.* De Zenone, fatemur: miramur de Pythagorâ, & hunc planissimè contrà sensisse, discipulorum eius scripta docent. Theages Pythagoricus: Ἐπειδὴ ἡ τῶ ἤθεος ἀρετὰ περὶ πάθεα, τῶν δὲ παθέων ἡδονὰ καὶ λύπα ὑπέρτατα, φανερὸν ὅτι οὐκ ἐν τῷ ὑπεξελέσθαι τὰ πάθεα τᾶς ψυχᾶς, ἡδονὰν καὶ λύπαν, ἡ ἀρετὰ πέπλωκεν· ἀλλ'

Lactant. Instit. lib. VI. cap. XIV. Aduers. Pelag. Apud Stob. Serm. I.

ἐν τῷ

ἐν τοῖς ταὐτὰ συναρμόζεσθαι: *Quoniam Virtus morum circa Affectus, & Affectuum præcipui Voluptas & Dolor, liquet non in eo Virtutem esse, vt eximantur Affectus animo, Voluptas & Dolor: sed vt modificentur, & temperentur.* Plura huic rei addit: itemque Archytas ex eâdem scholâ. Ibid. Γίγνεται ἐκ τῶν παθέων ἁ ἀρετὰ, καὶ γεννηθεῖσα πάλιν σὺν αὐτοῖς συνίσταται. ὥσπερ καὶ τὸ καλῶς ἡρμοσμένον ἐκ τοῦ ὀξέως καὶ βαρέως, καὶ τὸ εὔκρατον ἐκ τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ τὸ ἰσόρροπον ἐκ τοῦ βαρέως καὶ κούφω. οὐκ ἀφελεῖν οὖν δεῖ τὰ πάθεα τῆς ψυχῆς. οὐ γὰρ ὠφέλιμον. ἀλλὰ συναρμόσασθαι ποτὶ τὸ λόγον ἔχον τῶ δέοντος καὶ τῶ μετρίω: *Nascitur ex Affectibus Virtus, & nata cum illis consistit. sicut concinna modulatio ex acuto & graui: item temperies, ex calido & frigido: iterumque æquilibrium è ponderoso & leui. Non igitur tollere Affectus oportet. id enim inutile. sed aptare ad id quod rationem Decori & Mediocritatis habet.* Est ipsa Peripateticorum sententia, nimis à Zenonis illâ diuersa. Apud Stob. Serm. CVI. vide. Scio *Teletis*, qui inter Pythagoricos etiam censetur, quædam esse è libro περὶ ἀπαθείας: in quibus ista probari videtur. sed idem scio hunc Stilponis auditorem fuisse, & hac parte asseclam, nec è Pythagoréo istęc fonte hausisse. Sed vt ad rem igitur, Stoici tollunt Affectus: atque ita Seneca. Epist. CXVI. *Vtrum satius sit Modicos habere Affectus, an Nullos, sæpe quæsitum est. Nostri* EXPELLVNT, *Peripatetici* TEMPERANT. & epistolâ eâ totâ hos refellit. Idem alibi: Epist. LXXXV. *Non Diminutionem malorum in Bono viro intellego, sed Vacationem. nulla debent esse, non parua*: & plura etiam adtexit contra iam dictos. Disputatio longa est, & non hîc retexenda: status tamen ferè caussæ in eo, an Affectus sint à naturâ? Esse Plato & Aristoteles volunt: ideoque non exscindi. non esse, nostri: eoque tolli. IV. Tuscul. Cicero benè hoc aduertit: *Mihi,* inquit, *in totâ oratione eâ, quæ pertinet ad animi Perturbationem* (ita πάθος ferè semper appellat) *vna res videtur* CAVSSAM *continere, omnes eas esse in nostrâ potestate, omnes iudicio susceptas, omnes voluntarias.* Sanè caussam continet, imò conficit: si enim ita, quis neget tolli? At enim aliter veteres, & nostri mox nouarunt. quod ita idē: I. Acad. *Cùm antiqui Perturbationem animi ex homine* NON TOLLERENT, NATVRAQVE *& Condolescere, & Concupiscere, & Extimescere, & Efferri lætitiâ dicerent, sed ea* CONTRAHERENT, *in angustumque deducerent: Zeno omnibus his quasi* MORBIS *voluit* CARERE SAPIENTEM. *Cumque eas Perturbationes antiqui Naturales dicerent, & Rationis*

Affectus a natura

Rationis expertes, aliaque in parte animi Cupiditatem, in aliá Rationem collocarent: ne his quidem assentiebatur. Nam & Perturbationes VOLVNTARIAS *esse putabat*, OPINIONISQVE IVDICIO *suscipi, & omnium Perturbationum arbitrabatur esse matrem, immoderatam quandam Intemperantiam.* In paucis his verbis tota res posita, neque satis fortassis exposita: vis propiùs accedamus, & velut manu admotâ reuelemus? AVD. Lubescit. nam firmiter cupio istud noscere de Affectibus, sæpe auditum nec plenè acceptum. LIPS. Fiat igitur, inspiciamus. Ait: NON TOLLERENT. Non certè. quid tollerent? vtiles censebant, & à Naturâ ad Virtutem datas. Nam *sine iis* (aiebant) *languebit omnis actio, & vis ac vigor animi resoluetur.* Sine Irâ, Fortitudo non erit; sine Metu, Prudentia; sine Cupidine, Temperantia; sine Lætitiâ, sensus amorque Virtutis. Dumtaxat igitur CONTRAHEBANT: id est, *detracto quod exundat, ad salutarem modum cogebant:* qui modus est ipsa Virtus. Auaritiæ da modum, Frugalitas est; Profusioni, Liberalitas; Ambitioni, Magnanimitas; itemque in aliis. Ac sicut bonæ plantæ in feraci agro, si negligantur, siluescunt & horrescunt: culturâ adhibitâ, vtiles & fructiferæ fiunt: sic Affectus. Quis autem cultor? Ratio, aiebant: imò & rector, quæ velut frænis temperat, & exsultantes in angustiorem girum ducit. Amplius, dicebant NATVRA esse. nimirum insitos in parte *Irrationali* animi, quæ duplex est: *Concupiscens*, & *Irascens*: atque ex his sponte, sine operâ voluntatis emergere, & enasci. Imò & sedes iis suas adsignant in ipso corpore: *Lætitiæ in splene, Iræ in felle, Libidinis* (siue Cupidinis) *in iecore, Timoris in corde.* Qui ergo Affectus eos tollunt, vitam ipsam ex animali & partibus iis primariis tollunt. Et sicut agrum sterilem habere nolis, sic nec animum. cui *Affectus, velut vbertas est naturalis. Ad quam cùm verus cultor accesserit* (libet enim hoc repetere) *statim cedentibus vitiis fruges Virtutis oriuntur.* Quæ quomodo erunt, si non illi? vbi victoriæ locus, sine aduersario? laudi, sine luctâ? Nam si virtus est Iram cohibere: quomodo faciet, qui Irâ caret? Si cupiditatem refrænare; quæ coërcitio, vbi non quod coërceas? *Deus itaque, cùm hominem primum fingeret, mirabili Prouidentiâ, ingenerauit ei priùs istas animi Commotiones, vt posset capere Virtutem, sicut terra culturam: posuitque materiam Vitiorum*

[Margin: Sen. De Irâ I. cap. VIII. — Ibid. — Lactant. VI. cap. XV. — Ibid. — Ibid.]

[Handwritten margin note: Pro Perip[illegible]]

tiorum in Affectibus, Virtutis in Vitiis. Hæc illi: pergit Cicero ad nostros. Zeno, inquit, his omnibus QVASI MORBIS exuit Sapientem. Benè, *quasi*. non enim reuera Stoicis *Morbi* sunt, sed initia & caussæ Morborum. Discrimen quod sit, Seneca in epi-
Epist. LXXV stolâ quadam te docebit. Addit, CARERE voluisse Sapientem. Prorsus carere: non recidere, sed excidere; non regere, sed eiicere. Caussæ multæ sunt: hæ præcipuæ. Primò, difficile est re-
Sen. Epist. CXVI. gere aut moderari admissos. *Imbecillis est primò omnis Affectus, deinde ipse se concitat, & vires, dum procedit, parat.* Vt equus indomitus, facilè abripit rectorem. Quis nautæ suaserit aut approbauerit, ventis iactari, vt possit artem exercere? in tranquillo tutius erit. Vt in præceps lapsis corporibus nullum sui arbitrium est: rapiuntur: sic animus in libidinem, amorem, iram proiectus, non sistit se vbi vult, aut cùm vult, sed quò non vult fertur. Deinde, Affectus si mali; etiam modici, modicum certè
Epist. LXXXV. malum erunt: quis id apponit Sapienti? *Itaque falsa est ista mediocritas, & inutilis: eodemque loco habenda, quo siquis diceret, Modicè insaniendum, Modicè ægrotandum.* Tertia etiam ratio. si istis das locum, *quamuis exigui sint, in maius excedent. Numquam perniciosa seruant modum.* At enim sunt vt bonæ plantæ in agro. Bonæ? hoc nego: sunt plantæ, sed vepres, spinæ, rubi, nati ad delendam aut prohibendam omnem bonam frugem. Denique quies & tranquillitas, vt docuimus, Sapientem decet & sequitur: tu vis eum, vt mare aliquod asperum esse, assiduis Affectuum turbinibus agitatum? Careat igitur, si potest: atqui potest. Non sunt enim NATVRALES, vt illi volebant, neque RATIONIS EXPERTES. Si enim à Naturâ, boni essent: quod ipsi
Cic. IIII. Tuscul. negant, sed ad Bonum dumtaxat ire. Deinde, quid *est Naturale, quod idem nimium esse possit?* at isti iidem resecant & circumcidunt, vt superfluentes. Tertiò, cur non iidem in omnibus, &
Lactant. VI. cap. XIV pari modo? Meritò ergo, ob has aliasque caussas, dicimus, *non tam Naturâ insitos, quàm prauâ Opinione susceptos.* Ab hac iis origo: ideoque Zeno apud Ciceronem pergit asserere, VOLVNTARIOS esse. Quomodo? quia ab OPINIONE, vt sequitur:
III. De Finib. & (vt idem alibi) *nullâ Naturæ vi commouentur, omniaque ea sunt*
In libello, Vt. a ani-mana. *Opiniones, ac Iudicia leuitatis.* Totidem ferè verbis Plutarchus, de nostris: τὰ πάθη σύμπαντα κοινῶς κρίσεις φαύλας, καὶ δόξας ὁμολογοῦσιν εἶναι:

εἶναι: *Omnes Affectus omnino Iudicia praua, & Opiniones dicunt esse.* Nota istæc, quæ caussam non continent solùm, sed obtinent. Nam si talia; profectò in *Rationali* parte animi sunt, non illâ *Irrationali*: atque ita à Voluntate. Sed *Iudicia* esse, etiam Chrysippus adfirmat, apud Galenum: Χρύσιππος μὲν οὖν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν, ἀποδεικνύναι πειρᾶται, κρίσεις τινὰς εἶναι τοῦ λογιστικοῦ τὰ πάθη: *Chrysippus in primo libro De Affectibus, demonstrare conatur Iudicia quædam Rationalis partis esse Affectus.* Et addit de Zenone ipso paullò aliter: Ζήνων δὲ, οὐ τὰς κρίσεις αὐτὰς, ἀλλὰ τὰς ἐπιγινομένας αὐταῖς συστολὰς καὶ λύσεις, ἐπάρσεις τε καὶ τὰς πτώσεις τῆς ψυχῆς, ἐνόμιζεν εἶναι τὰ πάθη: *Zeno autem, non ipsa Iudicia, sed Iudiciis accedentes contractiones, & solutiones, elationes & collapsiones animi, esse censebat Affectus.* Discrimen inter sectæ duos apices obseruandum, sed leue. Iudicium sanè caussa magis Affectuum videtur; isti, ipse effectus. Communiter tamen Chrysippi sententia obtinuisse videtur, quam & Cicero, vt receptam, profert: & Plutarchus. Iste enim ita: Τῶν φιλοσόφων οἱ μὲν τὰ πάθη λόγους ποιοῦσιν, ὡς πᾶσαν ἐπιθυμίαν, καὶ λύπην, καὶ ὀργὴν, κρίσεις οὔσας: *Philosophorum aliqui* (hi nostri) *Affectus Rationes faciunt, tamquam omnis Cupiditas, Tristitia, Ira, sint Iudicia.* Iterumque idem alibi fusiùs explicat: Ἔνιοι δέ φασιν οὐχ ἕτερον εἶναι λόγου τὸ πάθος, οὐδὲ δυοῖν διαφορὰν καὶ στάσιν, ἀλλ' ἑνὸς λόγου τροπὴν ἐπ' ἀμφότερα, λανθάνουσαν ἡμᾶς ὀξύτητι καὶ τάχει μεταβολῆς, οὐ *συνορῶντας ὅτι ταὐτόν ἐστι τῆς ψυχῆς ὃ πέφυκεν ἐπιθυμεῖν καὶ μετανοεῖν, ὀργίζεσθαι καὶ δεδιέναι, φέρεσθαι πρὸς τὸ αἰσχρὸν ὑφ' ἡδονῆς, καὶ φερομένης πάλιν αὐτῆς ἐπιλαμβάνεσθαι. καὶ γὰρ ἐπιθυμίαν, καὶ φόβον, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, δόξας εἶναι καὶ κρίσεις πονηρὰς, οὐ περὶ ἕν τι γινομένας τῆς ψυχῆς μέρος, ἀλλ' ὅλου τοῦ ἡγεμονικοῦ ῥοπὰς καὶ εἴξεις, καὶ συγκαταθέσεις, καὶ ὁρμὰς, καὶ ὅλως ἐνεργείας τινὰς οὔσας ἐν ὀλίγῳ μεταπτωτὰς, ὥσπερ αἱ τῶν παίδων ἐπιδρομαὶ τὸ ῥαγδαῖον καὶ τὸ σφοδρὸν ἐπισφαλὲς ὑπὸ ἀσθενείας καὶ ἀβέβαιον ἔχουσι: *Sunt nonnulli* (nostri isti) *qui censent Affectum nihil diuersum à Ratione esse, neque duorum esse hanc differentiam & dissidium, sed vnius* Rationis *conuersionem ad vtraque, quæ fallit nos & latet conuersionis velocitate. Nos inquam, non aduertentes quòd idem illud Animi sit natum Concupiscere, & Pœnitere; Irasci, & Vereri; ferri ad turpitudinem per Voluptatem, & ferentem eamdem retinere. Nam Cupiditatem, & Metum, & omnia hæc talia, Opiniones esse & Iudicia praua, quæ fiunt non in vnâ & suâ aliquâ animi parte, sed totius* Hegemonici *(Prin-*

De Decret. Hippocr. & Platon. itemque Laert. in Zenone.

De Genitura anim.

* Sic lego.

(*Principalis*, id est *Rationis*) *inclinationes & concessiones esse, & consensiones & appetitus: atque vniuersè, operationes quasdam in breui mutabiles. sicut puerorum incursus vigorem & impetum inualidum ex imbecillitate habent.* Est verò & hęc tota descriptio & propalatio Stoici sensus. primùm, *non aliud à Ratione Affectum esse*: Ratione nempe prauâ, quæ Opinio dicitur. Item, *non esse duorum differentiam*: id est, in vnâ Ratione hæc nasci, sed aliter atque aliter affectâ. Seneca lucem faciet istis, & capiet: *Non enim, vt dixi, separatas ista diductasque sedes suas habent: sed Affectus & Ratio, in melius peiusque mutatio animi est.* Ita enim vetus meus liber optimè hæc scribit, & planè pro Plutarcho. Vnus, inquit, animus atque vna Rationalis pars, modò ad *melius* tendit, & *Ratio* dicitur; modò ad *peius*, & est *Affectus*. Sed addit Plutarchus, *falli nos velocitate conuersionis*. quia scilicet non videtur sic subitò eadem pars velle posse, & nolle; ad voluptatem ire, & redire. Tamen ita est, inquit, & omnia ista in vno *Hegemonico* fiunt: additque voces Stoicorum in hac re sollennes, ῥοπὰς, εἴξεις, συγκαταθέσεις, ὁρμάς. Imò & ordinem, qui est in Affectuum geniturâ & progressu. Primum enim est, propensio quędam, tum admissio & cessio, mox consensio, & denique appetitus impetusque. Exempli caussâ, *Visum* siue φαντασία obiicitur, propendeo; sequitur *Notio* siue ἔννοια, cedo & admitto; tum *Cogitatio* siue διάνοησις, iudico & consentio; denique *Incitatio* & ὁρμὴ est vehementior. Epictetus in Agellio (neque enim ipsa nunc exstant) breuiùs hæc, sed tamen distinguit: *Visa animi, quas φαντασίας appellant, quibus mens hominis primâ statim specie accidentis animum rei pellitur, non Voluntatis sunt, neque arbitraria: sed vi quadam suâ inferunt sese hominibus noscitandæ. Probationes autem, quas** συγκαταθέσεις *vocant, quibus Visa noscuntur ac diiudicantur, voluntariæ sunt, fiuntque hominum arbitratu.* Et plura addit, vtiliter legenda. nec diuersa ab iis noster Seneca: *Vt scias*, inquit, *quemadmodum incipiant Affectus, aut crescant, aut efferantur. Est primus motus non voluntarius, quasi præparatio Affectus, & quædam comminatio. Alter cum voluntate non contumaci. Tertius motus est iam impotens, qui Rationem euicit.* Primus quem dicit motus, est à Phantasiâ rei Bonæ Malæve obiectæ: quâ statim excitamur ad appetendum aut auersandum. Hunc negat Volunta-

[Margin notes: I. De Irâ, cap. VIII. — Lib. XIX. cap. I. — *Suprà, in Plutarchi verbis. — II. De Irâ, cap. IIII.]

luntarium esse, sicut & Epictetus. præuenit enim inclinationem animi, & primi illi *ictus* (vt alibi appellat) siue *Pulsus* (vt Agel- Epist. LVII
lius) *conditione quadam humanæ sortis eueniunt: ideoque etiam sa-* Sen. II. De Irâ, cap. II
pientissimis accidunt. Atque vt ad Lucilium scribit: *Quædam sunt,* Epist. LVII
quæ nulla Virtus effugere potest: admonet illam Natura mortalitatis suæ. Itaque & vultum adducet ad tristitiam, & inhorrescet ad subita, & caligabit si vastam altitudinem in crepidine eius constitutus despexerit. Non est hic timor, sed Naturalis affectio inexpugnabilis Rationi. Nota hæc postrema: à Naturâ tales motiunculas esse. Quo sensu Senecam audio: *Quis negat omnes Affectus à quodam* Epist. CXVI.
quasi Naturali fluere principio? nempe ab istis motibus, quos Natura inseuit. qui tamen, vt idem ait, *non sunt Affectus, sed principia prælusentia Affectibus.* At alter iam Motus est, cùm *crescit* II. De Irâ, cap. II.
Affectus, vt noster ait, iunctus *cum voluntate non contumaci.* quod fit scilicet, cùm motibus illis primis συγκατίθεται καὶ προσεπιδοξάζει, *consentit, & opinione suâ approbat*: etsi haud plenè tamen se permittit. in gressu est, nondum in cursu. At tertius, *iam impotens,* & qui nos aufert. Is velut excursio est cum impetu, vt Plutarchus assimilabat: & noster, eâdem imagine, *Affectus non moueri* II. De Irâ, cap. III.
tantùm, sed excurrere debet. Est enim impetus: id est, ὁρμή. Ista lucem, nisi fallor, dent Stoicorum Affectui: quem definitione nunc etiam aperiamus. Ea à Zenone duplex. πάθος γάρ ἐστιν, aiebat, ἡ ἄλογος παρὰ φύσιν κίνησις, ἡ ὁρμὴ πλεονάζουσα: quæ Cicero ita Laert. in Zen.
vertit, & eidem Zenoni inscribit: *Perturbatio est, vel auersa à recta Ratione, contra Naturam, animi commotio; vel breuiùs, Appetitus* IV. Tusc.
vehementior. Ait, ἄλογος κίνησις: *irrationalis motio,* ad verbum: sed Cicero diducit, & aptè explicat, *auersa à rectâ Ratione.* Est enim Rationis, sed prauæ. Absque hac interpretatione, Peripateticis etiam conueniat: qui ipsi definiunt, κίνησιν ἄλογον τῆς ψυχῆς, δι' ὑπόληψιν καλοῦ, ἢ κακοῦ: *Motum irrationalem animi; ob præsumptionem Boni Malíve.* Sed irrationale aliud iis sonat: & abiungitur ab iisdem Zeno, cùm addidit, *contra Naturam* esse, negatum istis. Itaque & altera finitio Zenonia, *Appetitus vehementior;* interpretem Ciceronem habet, *qui longiùs discesserit à Naturæ constantiâ:* vt ostendat, auersum maximè ab eâdem esse, id est à stabili illâ & immutabili Ratione. Sed quòd *Appetitum* vertit, angustius est: & *Vitatio* vel *Fuga* etiam intellegenda. Nam ὁρμὴ hîc,

quæuis commotio vel incitatio : & ἀφορμὴν includit. Desino,& repeto : Affectus omnes in Rationali parte esse, ideoque cetera Animalia iis carere, iuxta Stoicos, *habere tamen similes quosdam illis impulsus.* Carere & Sapientem dicimus: sed quo sensu? non illo, quem vulgus exaudit & exagitat, vt Sapiens nullas vellicationes aut morsus habeat : habet. *nec hoc dico, non sentit incommoda, sed vincit.* Alibi Seneca : *Non educo Sapientem ex hominum numero, nec dolores ab illo, sicut ab aliquâ rupe nullum sensum admittente, submoueo. Memini ex duabus partibus illum esse compositum. altera est Irrationalis : hæc mordetur, vritur, dolet. Altera Rationalis : hæc inconcussas opiniones habet, intrepida est & indomita.* Ipsa tamen ista pars, in repentinis impulsibus, *sentiet leuem quemdam tenuemque motum. Nam, vt dixit Zeno, in Sapientis quoque animo, etiam cùm vulnus sanatum est, cicatrix manet. Sentiet itaque suspiciones quasdam & vmbras Affectuum, ipsis carebit.* En sententia nostra, non eâ duritie aut immanitate, quâ censent. Est enim duplex *Apathia.* quam Laertius tangit, & distinguit : φασὶ δὲ, inquit, καὶ ἀπαθῆ εἶναι τὸν σοφὸν, διὰ τὸ ἀνέμπτωτον εἶναι. εἶναι δὲ καὶ ἄλλον ἀπαθῆ τὸν φαῦλον, ἐν ἴσῳ λεγόμενον τῷ σκληρῷ καὶ ἀτρέπτῳ : *Aiunt Stoici Apathem, siue Affectuum expertem esse Sapientem, ideò quia est stabilis & à lapsu remotus. Aiunt & Stultum esse Apathem, quod valet ac si dicas, durum & immobilem.* Duplex ista significatio etiam in Senecâ. *Stilponi summum Bonum visum est Animus impatiens. In ambiguitatem incidendum est, si exprimere ἀπάθειαν vno verbo scitè voluerimus, & Impatientiam dicere. Poterit enim contrarium ei, quod significare volumus, intellegi. Nos enim cùm volumus dicere, qui respuat omnis* MALI SENSVM, *accipietur is, qui nullum possit ferre malum. Vide ergo num satius sit, aut Inuulnerabilem animum dicere, aut Extra omnem patientiam positum. Hoc inter nos & illos interest. Noster Sapiens vincit quidem incommodum omne, sed* SENTIT : *illorum* NE SENTIT *quidem.* Vult enim ibi discriminare Stilponis ἀπάθειαν à Stoicorum : & primùm de nomine quærit, possitne pro mente Stilponis Latinè *Impatientia* dici? Negat, quia planissimè in contrarium consuetudo loquentium ducat. Nam eius mens, nihil pati aut sentire Sapientem : vulgi in eo verbo, vel leuissima incommoda sentire, nec ferre. Ergo meliùs *Inuulnerabilem*, inquit, aut *Extra patientiam positum* dicamus. Ceterùm non

Se. l. I. De Irâ, ca. III
De Proui d. cap. II.
Epist. LXXI
Sen. I. De Irâ, c. XVI.
Epist. IX.

non ita Stoicus Sapiens: qui sensum mali habet, sed ratione vincit. Ab hac eius ἀπάθεια, non ab illo ducta & dicta. Sed quod Seneca *Stilponi* istud adscribat, haud commemini alios facere: magis *Pyrrhoni.* Ita enim de isto Cicero: *Aristoni summum Bonum est, in rebus mediis neutram in partem moueri: quæ* Ἀδιαφορία *ab ipso dicitur: Pyrrho autem, ea ne sentire quidem Sapientem, quæ* Ἀπάθεια *nominatur.* IV. Acad. Nominat & Plinius: cuius verba toti huic rei. *Exit hic animi tenor* (æqualitas) *aliquando in* RIGOREM *quemdam, toruitatemque naturæ duram & inflexibilem, Affectusque humanos adimit: quales* ἀπαθεῖς, *Græci vocant, multos eius generis experti: quodque mirum sit, auctores maximos Sapientiæ, Diogenem Cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem.* Lib. VII. cap. XIX. Hem, diutius his institi: sed nimirum inuoluta, pro virili meâ, euoluenda fuerunt. Quid restat, nisi videre an proba, aut certè probabilis, hæc sententia? Mihi videtur, in commodo illo & vero intellectu. nempe Sapientem, non esse rigidum, durum, exsensum exsortemque à dolore, metu, cupidine, lætitiâ: sed primis dumtaxat, incipientibusque. Sentiscere ea, & moueri quoque iis: sed reiicere, nec permoueri. Quid Academici ipsi in re aliud dicunt, quàm moderari, regere, & in Rationem ius nullum habere? Ergo sperni, & coërceri: quod profectò nobis est tolli, illis coli. Augustinus hoc vidit: *Aut nihil, aut penè nihil,* inquit, *distat inter Stoicorum, aliorumque Philosophorum, opinionem de Passionibus & Perturbationibus animorum. Vtrique enim mentem rationemque Sapientis ab earum dominatione defendunt. & ideò fortaßè dicunt Stoici, eas in Sapientem non cadere: quia nequaquam eius Sapientiam, quá vtique Sapiens est, vllo errore obnubilant, aut labe subuertunt. Accidunt autem animo,* SALVA SERENITATE *Sapientiæ, propter ea quæ Commoda vel Incommoda appellant.* De Ciuit. IX. cap. IV. Igitur leue discrimen: cur tamen acribus altisque verbis terreri, si non obteri, eos nolunt? Philo Iudæus etiam Moysis sapientiam huc aduocat: qui, vt inquit, ὅλον τὸν θυμὸν ἐκτέμνειν καὶ ἐκκόπτειν τῆς ψυχῆς οἴεται δεῖν, οὐ μετριοπάθειαν, ἀλλὰ συνόλως ἀπάθειαν ἀγαπῶν: *Vniuersam iram* EXSECARI & EXSCINDI *oportere censet ab Animo, non* MEDIOCRITATEM *Affectuum, sed* VACVITATEM *siue carentiam approbans.* Lib. II. Allegor. Clarum & pulchrum nobis testimonium: tamen Christianis fortasse subuertendum. Lactantius quidem declamatoriè in istos:

Furiosi

Lib. VI. *Furiosi ergo Stoici, qui ea non temperant, sed abscindunt: rebusque à Naturâ insitis castrare hominem quodammodo volunt.* Iam & Hieronymus exserte: *Adfectibus ad perfectum carere, iuxta Stoicos possibile; iuxta Peripateticos & difficile & impossibile. cui sententiæ* OMNIS SCRIPTVRAE SACRAE *consentit auctoritas.* Et verò laxant Adfectibus fræna, sed bonis & à bonâ caussâ, nostri Doctores: in hoc etiam à Peripateticis dissoni, quòd nec Vitia semper censent, & temperari vetant. *Vitia dumtaxat fieri, si malè vtamur Affectibus; Virtutes, si benè.* Amplius, concitatos & grandes esse posse. quídni? *Potest & qui graditur, errare; & qui currit, rectam viam tenere.* Itaque ostendi aliquid potest, *vbi non tantùm modicum, sed vel punctum gaudere, vitiosum sit: & aliud contrà, in quo vel exsultare lætitiâ, minimè criminosum.* Prioris generis exemplum, *malè affecto inimico gaudere:* alterius, *oppresso tyranno exsultare.* Caussam igitur Affectuum finemque, non modum considerant. quod ita Augustinus: *In disciplinâ nostrâ non tam quæritur, Vtrum pius animus irascatur, sed Quare irascatur: nec Vtrum sit tristis, sed Vnde sit tristis: nec Vtrum timeat, sed Quid timeat.* Addit exempla, *Irasci peccanti, Contristari pro afflicto, Timere periclitanti:* quæ omnia Virtutes nobis censentur. Interloqui velle videris: numquid requiris? A V D. Vnum. in cursu, vt fit, sermonis, de INTEMPERANTIA te fugit dicere, quam Zeno apud Ciceronem MATREM PERTVRBATIONVM censebat. Quale id est? & an ea igitur etiam in Rationali parte? L I P S. Iustè reuocas: explicandum est. quis autem melius Cicerone eodem fecerit? cuius hæc alibi verba: *Omnium Perturbationum fontem esse dicunt* (Stoici) *Intemperantiam. quæ est, à totâ Mente & à Rectâ Ratione defectio, sic auersa à præscriptione Rationis, vt nullo modo Appetitiones animi nec regi, nec contineri queant.* Opposita est enim Temperantiæ. quæ iisdem est, διάθεσις ἀνυπέρβατος τῶν κατ' ὀρθὸν λόγον. ἢ, ἕξις ἀήττητος ἡδονῶν: *Affectio insuperabilis eorum quæ sunt Rectæ Rationis. aut, Habitus qui vinci à Voluptatibus non potest.* Vt ergo huic fundamentum & innixus est *Ratio*, & ab eâ recta *Iudicia*: sic contrà, *Opinio* ibi & falsitas. *quæ omnem animi statum inflammat, conturbat, incitat,* assiduis Affectuum tanquam ventis.

Margin notes: Lactant. Lib. VI. — Aduers. Pelag. lib. II. — Lactant. VI cap. XVI. — Ibid. — Lib. IX. De Ciuit. c. V. — IV. Tuscul. — Laert. in Zenone. — Cic. ibid.

DIS-

DISSERT. VIII.

VI. *Parad. Sapientem non opinari: itemque non ignorare: non fallere, non mentiri.*

SED ego opportunè gradum promoueo ad Paradoxum, ab isto velut nexum: quod est, *Sapientem non opinari.* Laertius ita effert: Μὴ δοξάσειν τὸν σοφὸν, τουτέστι ψευδεῖ μὴ συγκαταθήσεσθαι μηδενί: *Non opinaturum Sapientem, hoc est Falso nulli vnquam consensurum.* Stobæanæ Eclogæ: Ψεῦδος δ' ὑπολαμβάνειν οὐδέποτέ φασι τὸν σοφόν. οὐδέποτε παράπαν ἀκαταλήπτῳ τινὶ συγκατατίθεσθαι. διὰ τὸ μηδὲ δοξάζειν αὐτὸν, μηδ' ἀγνοεῖν μηδέν: *Falsum aliquid suscipere negant vnquam Sapientem: neque item vllæ rei incomprehensæ assensum dare. quia neque Opinatur, neque Ignorat quidquam.* AVD. Satin' hæc à me intelligi, aut à te adstrui? LIPS. Mihi clara videntur. AVD. Sapientem non opinari? LIPS. Numquam. AVD. Omnia igitur scire? LIPS. Scire. AVD. Et nihil ignorare? LIPS. Nihil. AVD. Profectò, Iuste Lipsi, hæc Paradoxa sunt: mihi non admittenda, tibi habeas. LIPS. Tibi, si capis. Species verborum percutit, & ipsa Opinio est quæ te vexat: rem vide. Sapienti hęc tribuimus; nondum tibi aut mihi, vni alicui è vulgo. Hunc Zeno cùm in exemplar formasset, Opinionem ab eo remouit, id est Errorum Vitiorumque matrem. Zeno, inquam, primus. *Nemo enim superiorum,* ait Cicero, *non modò expresserat, sed ne dixerat quidem* POSSE HOMINEM NIHIL OPINARI: *nec solùm* POSSE, *sed ita* NECESSE *esse* SAPIENTI. At Zeno fecit, vt addit: & ratio etiam comprobauit: Lactantio quidem iudice. *Rectè,* inquit, *Zeno & Stoici Opinationem repudiarunt. Opinari enim te scire quod nescias, non est Sapientis, sed temerarij potiùs ac stulti.* Et certè Opinioni omni contraria est Scientia. quod ita idem Zeno adstruebat: *Siquid esset ita comprehensum, vt conuelli Ratione non posset, Scientiam; sin aliter, Inscientiam appellabant. ex quâ exsisteret etiam Opinio, quæ esset imbecilla, & cum falso incognitoque communis.* Neque enim aliud est Opinio, quàm aut falsa de rebus iudicare; aut vera, sed infirmiter, nec Ratione suffultum. Stobæi Eclogæ: Διττὰς γὰρ εἶναι δόξας. τὴν μὲν ἀκαταλήπτῳ συγκατάθεσιν, τὴν δ' ὑπόληψιν ἀσθενῆ. ταύτας ἀλλοτρίους εἶναι τῆς τοῦ σοφοῦ διαθέσεως. διὸ καὶ τὸ προπίπτειν πρὸ

IV. Acad.

III. cap. IV.

Cic. I. Acad.

καταλήψεως καὶ συγκατατίθεσθαι, καὶ τὸν προπετῆ μᾶλλον εἶναι, καὶ μὴ πίπτειν εἰς τὸν εὐφυῆ, καὶ τέλειον ἄνδρα, καὶ σπουδαῖον: *Duplicem esse Opinionem. vnam rei incomprehensæ assensum; alteram, infirmam de re susceptionem. Has alienas Sapientis affectioni. quia inclinari ante rem comprehensam, & assentiri, in præpetem & præcipitem magis conuenit; neque cadit in industrium, perfectum, & probum virum.* Cicero in verbis vltimis vtramque tetigit, cùm *Imbecillam*, aut *Falso Incognitoque* vicinam dixit. Sed quid igitur? numquam eâ vtitur? ita, sed citra assensum. Nam quàm multa Sapiens cogitat & disserit, de rebus superis inferisque, in quibus non sit certa comprehensio? de stellis, earumque motu, de cometis, de fulminibus: & vno verbo, qualia pleraque artibus comprehensa. Sed nimirum ita disserit, vt verisimilia, non vera censeat: & nisi, vbi firma & quæ conuelli non possit; Ratio est, ἐποχῇ vtitur, & sustinet assentiri. Scire se tantùm quæ scit, sentit & profitetur: & hæc quoque scientia est, scire quid ignores. Quo sensu & illud splendidè efferunt: οὐδὲ λανθάνειν αὐτόν τι: *Nihil eum latêre.* sicut anteà dictum mirabaris, *Nihil ignorare.* Quid ergo? omniscius, id est Deus? absit. Ille verò *diuina & humana* scit, sed quatenus opus est, & potest: ceterùm ita omnia scit, & nihil ignorat, vt sciat semper aut scire se, aut ignorare. & hoc satis, vt vindicetur ab Errore. Ego verò amplius tibi addam, pauca scire Sapientem. Nam ea, in quibus nos elaboramus, & ob quæ Docti titulum inscribimus, ne *Scientias* quidem censent: proprio & suo verbo ἐπιτηδεύματα, *Studia* appellant. Stobæus: Τὴν φιλομουσίαν, καὶ καθόλου τὰς ἐγκυκλίους λεγομένας τέχνας, ἐπιτηδεύματα μὲν καλοῦσιν, ἐπιστήμας δ' οὔ: *Musarum cultum, & vniuersè artes Liberales quas dicimus, Studia quidem appellant, Scientias verò minimè.* Eas tamen vsui fatentur, & bonas etiam fieri, in bono viro per Virtutem immutatas, & ad Finem relatas.

Epist. LXXXVIII. *Sed quid est* (ait Seneca) *quare existimes, non futurum Sapientem eum qui litteras nescit; cùm Sapientia non sit in litteris?* Itaque curiosa Studia ab illo absunt. & pulcherrimè hoc

In Theæteto. Plato. *verum Philosophum Quinquertioni* (πεντάθλῳ) *similem esse.* ἔστι γὰρ ἀτεχνῶς τοιοῦτος οἷος μὴ δουλεύειν μηδενὶ πράγματι, μήδ' εἰς τὴν ἀκρίβειαν μηδὲν διαπεπονηκέναι. ὥστε διὰ τὴν τοῦ ἑνὸς τούτου ἐπιμέλειαν, τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀπολελεῖφθαι, ὥσπερ οἱ δημιουργοί, ἀλλὰ πάντων μετρίως ἐφῆφθαι: *Est enim reuera talis, vt nulli rei vni seruiat, neque exactâ diligentiâ*

vnum

vnum aliquid elaboret. sic, vt dum vni huic totum se impendit, reliquas res omittat aut deserat, vt solent in suo quisque genere Artifices; sed magis OMNES RES ARTESQVE MODERATE LIBET *&* *attingat.* Aureum dogma, & cupidis curiosisque ingeniis imprimendum. Itaque omitte arbitrari alti-aut vaniloquentiam hanc esse: tantùm, Paradoxum hoc temeritatem assensus remouet, & Sapienti modestiam commendat. Neque enim aut ipse fallitur, aut fallit alios. & est hoc quoque inter Decreta: Ἀκιβδήλους εἶναι τοὺς σπουδαίους, φυλακτικούς τε εἶναι τοῦ ἐπὶ τὸ βέλτιον αὑτοὺς παριστάνειν, διὰ παρασκευῆς τῆς τὰ φαῦλα μὲν ἀποκρυπτούσης, τὰ δὲ ὑπάρχοντα ἀγαθὰ φαίνεσθαι ποιούσης, ἀπλάστως. περιῃρηκέναι γὰρ ἐν τῇ φωνῇ τὸ πλάσμα τι καὶ τῷ εἴδει: *Dolosos non esse Sapientes; sed simplices, viros bonos: & cauere sine fuco, ne melius, aut supra quàm sint, appareant, ex præparato mala sua occultantes, & bona quæ sunt ostentantes. Tollere enim in voce fictionem omnem, & in specie externa.* Imò verò τὸ εἰρωνεύεσθαι (etsi Socrati vsurpatum) φαῦλον εἶναι φασι. οὐδένα γὰρ ἐλεύθερον καὶ σπουδαῖον εἰρωνεύεσθαι: *Ironiá vti malum censent. nullum enim liberum & probum vsurpare.* Stob. Ecl.

Amplius, pro hoc candore, μὴ ψεύδεσθαι τὸν σοφὸν λέγουσιν, ἀλλ' ἐν πᾶσιν ἀληθεύειν. οὐ γὰρ ἐν τῷ λέγειν τι ψεῦδος τὸ ψεύδεσθαι ὑπάρχειν, ἀλλ' ἐν τῷ διαψευστῶς τὸ ψεῦδος λέγειν, καὶ ἐπὶ ἀπάτῃ τῶν πλησίον: *Non mentiri Sapientem dicunt, sed in omnibus verare. Non enim in eo mendacium esse, vt aliquis falsum dicat; sed cùm quis dolo & fallendi proximos animo facit.* Cui Stobæano Electo adsonant hæc Sexti: *Sapiens habet verorum scientiam, & numquam fallit ac mentitur: eò quòd non ex malâ, sed ex boná, hoc proferat affectione.* Sed, etsi vicina hæc, me abducunt: addo ex eodem Sexto interpretatiunculam primarij nostri Paradoxi. *Sapiens*, inquit, *iudicium minimè aberrans habet, & est in omnibus diuinus: propterea quòd Non opinetur, hoc est falso assentiatur.* En, mi Auditor, inuidiosum illud & superbum, vt censebas: sed censebas, opinor. AVD. Censebam. nunc do manus, & vulgarem etiam nostram sapientiam putem & voueam huc adspirare. Nimis enim citò Opinionibus abducimur: & quid aliud ferè hodie nostrum discere ac docere? Etiam in Externis rebus Opiniones vexant, & grauiora aut maiora omnia veris proponunt. Inde Metus aut Dolores: spernamus, & vt floccos aliquos niuis ad Rationis solem liquefaciamus.

Ibid. — Aduers. Mathem.

DISSERT. IX.

VII. *Parad. Sapienti nihil præter opinionem euenire.*

LIPS. Faciamus, tecum opto: etiam istud, quò nunc dicam, & quod priori item adhæret. Adhæret, an aduersum est? videatur in primâ verborum fronte, non autem sententiæ penetratione & inspectu. Est istud, *Sapienti præter opinionem nihil euenire.* Atqui negauimus eum opinari: quid ergo miri hîc est? Sed scito, in rebus incertis & solâ opinione nixis, eam quoque Sapienti interuenire. Putat se hoc facturum, non facturum; illud euenturum, aut non: & quæ in vitâ cottidie, imò per momenta, occurrunt. Destinamus, proponimus, aggredimur, agimus: & euentu potimur, non potimur. Mens igitur nunc Paradoxi, Sapientem destinatione suâ numquam excidere, semper
*Facilem fluxum & cursum. illi successum, & Stoicorum verbo, * εὔροιαν esse: id est, fluere res ex voluntate. AVD. O illuc me duc! quid enim aliud hæc,
* Felicitas. quàm * εὐδαιμονία ipsa? LIPS. In eo sum: porrò audi. Dogma
Stob. Eclo. eorum est, μηδὲ παρὰ τὴν ὄρεξιν, μηδὲ παρὰ τὴν ὁρμὴν, μηδὲ παρὰ τὴν ἐπιβουλὴν γίγνεσθαί τι περὶ τὸν σπουδαῖον. διὰ τὸ μεθ' ὑπεξαιρέσεως πάντα ποιεῖν τὰ τοιαῦτα, καὶ μηδὲν αὐτῷ τῶν ἐναντιουμένων ἀπρόληπτον προσπίπτειν: *Nihil præter voluntatem, appetitum, consilium euenire Sapienti. quia cum exceptione omnia talia facit aut conatur, & nihil eorum quæ aduersari possunt non est ei præmeditatum & præsumptum.* Optimè, & verissima ratio. Ideò non fallitur neque frustrà conatuum est, quia scit se frustrà esse posse: neque res istas incertas, pro certis vllas habet. Omnia, inquam, *cum exceptione* (sic enim ista interpretanda sunt) aggreditur: quod ipsum in hac re Seneca noster
De Benef. IIII. cap. XXXIIII. dicit. *Non mutat*, inquit, *Sapiens consilium, omnibus his manentibus quæ erant, cùm sumeret. Ideò numquam illum Pænitentia subit: quia nihil melius illo tempore fieri potuit, quàm quod factum est; nihil constitui, quàm quod constitutum est. Ceterùm ad omnia* CVM EXCEPTIONE *veniet, Si nihil inciderit quod impediat. Ideò omnia illi succedere dicimus* (ecce εὔροιαν nostram) *& Nihil contra opinionem accidere: quia præsumit animo, posse aliquid interuenire, quod destinata prohibeat. Imprudentium ista fiducia est, Fortunam sibi spondere.* Et iam vides, quàm verè & salubriter hæc dicantur, ac docean-

ceantur? Mihi crede, inter fundamenta constantiæ & tranquillitatis est istud: *semper de Fortuná cogitare, & sibi nihil de fide eius promittere. Nauigabo; nisi quid inciderit; & Prætor fiam, nisi quid obstiterit; & Negotiatio mihi respondebit, nisi quid interuenerit.* Animus qui hæc præcogitat seriò, atque imbibit, quàm in pacato atque æquo est? Facit Sapiens. ideoq; (vt iterùm interpreter cum Senecâ) *Nihil ei contra opinionem dicimus accidere.* Quomodo? quia *non illum casibus hominum excepimus, sed erroribus: nec illi omnia, vt voluit, cedunt, sed vt cogitauit. Inprimis autem cogitauit, aliquid posse propositis suis resistere.* Quod cùm factum est, quídni facilè ferat, quod præuiderat? *Necesse est leuius ad animum peruenire destitutæ cupiditatis dolorem, cui successum vtique non promiseris.* At stulti, id est nos, contrà. Spes & cogitationes longè mittimus, firmas & ferientes esse volumus: & cùm lapsi sumus, stupemus. Inter miserias humanas sapientissimè Homerus recenset:

Sen. De Tranq. cap. XIIII. — Ibid. — Ibid.

Οὐ μὲν γάρ ποτέ φησι κακὸν πείσεσθαι ὀπίσσω,
Ὄφρ' ἀρετὴν παρέχωσι θεοί, καὶ γούνατ' ὀρώρῃ:
Quòd non vlla putant aduersa sibi euentura,
Quamdiu robur adest, & florida membra mouentur. Odyss. Σ.

At cùm euenerunt, collabuntur: & voces audimus, *Nesciebam hoc mihi restare.* Aliter Sapiens, qui *scit sibi omnia restare: & quidquid factum est, dicit, Sciebam.* Sen. epist. LXXVI.

——non vlla Laborum Virgil.
O virgo, noua mi facies INOPINAVE *surgit.*
Omnia præcepi, atque animo mecum antè peregi.

Καὶ ὥσπερ οἱ ἐν εὐδίᾳ πλέοντες, καὶ τὰ πρὸς τὸν χειμῶνα ἔχουσιν ἕτοιμα· οὕτως οἱ ἐν εὐτυχίᾳ φρονοῦντες, καὶ τὰ πρὸς τὴν ἀτυχίαν ἡτοιμάκασι βοηθήματα: *Et sicut ij qui secundante cælo & vento nauigant, etiam quæ contra tempestates vsui sunt, parata habent: sic qui in prosperá Fortuná sapiunt, etiam remedia aduersæ illius expediunt.* Et quæ illa remedia? iam dicta: *Lætis non credere, omnem Fortunæ licentiam in oculis habere; tamquam, quidquid potest facere, factura sit.* Ideò & illa affectio Sapientis propria, οὐδὲν θαυμάζειν: *nil mirari.* siue quæ Naturâ & caussis occultis, siue quæ Fortunâ eueniunt. Scit multa in illius sinu non indagata, non indaganda, occuli; & in huius non exspectata, non exspectanda. Ergo tollatur illa euentuum

Socrat. apud Stob. Serm. III. — Sen. epist. LXXVIII. — Laërt. in Zenone.

Sen. epist. XCI. nouitas : *nihil nobis improuisum esse debet. In omnia præmittendus est animus: cogitandumque, non quidquid solet, sed quidquid potest fieri.* Epist. LXXVI. Hominem ad humana paremus : & cum Sapiente, *assuescamus futuris malis, & quæ alij diu patiendo leuia faciunt, nos diu cogitando.*

DISSERT. X.

VIII. *Parad. Sapientem sibi sufficere, siue, Se solo contentum esse.*

HABES vtili interpretatione Paradoxum : nec minus istud. Nam adiungo, *Sapientem sibi sufficere:* quod Græci dicunt signatè & breuiter, τὸ σοφὸν αὐτάρκη εἶ). Seneca extulit : *Sapientem seipso contentum esse.* III. De Rep. Est à Socrate & Platone : atque ab isto expressum. Quæ vis huic dicto? illum sibi omnia esse, nec pendere ab homine alio aut rebus. Quomodo felix sit, & sui iuris, si in alienum arbitrium demittimus, & catenam quamuis splendidam, catenam tamen, damus? Ille verò suus esto, apud se esto : etsi apud alios etiam velit, sed vel in solitudine possit. Velit dico. nam Stilpo, Timon, & alij fuere, qui abducerent ab Sen. Epist. IX. omni consortio, & ipsâ Amicitiâ: nobis aliter visum. *Nam illud quidem cum illis commune est, Sapientem seipso contentum esse: sed tamen & amicum habere vult, & vicinum, & contubernalem, quamuis sibi ipse sufficiat.* Sociale animal, homo est : & inter homines Ibid. Sapiens : sed hoc discrimine à reliquis, quòd *quæ sibi desunt, non desiderat : sed non deesse mauult.* Exercere vult, cùm alias virtutes, Ibid. tum hanc homini tam propriam, & pænè innatam. Itaque *perperàm hoc illi interpretantur, qui Sapientem vndique submouent, & intra cutem suam cogunt. Distinguendum est, quid & quatenus vox ista promittat. Se contentus est Sapiens ad beatè viuendum, non ad viuendum. Ad hoc enim multis illi rebus opus est; ad illud, tantùm animo sano, & erecto, & despiciente Fortunam.* Subduc illi ci-Ibid. bum, non viuet: subduc amicos, viuet, & quidem beatè. *Qualis tamen futura est illa vita, si sine amicis relinquatur, in custodiam coniectus, vel in aliquâ gente alienâ destitutus, vel in nauigatione longâ retentus, aut in desertum litus eiectus? qualis est Iouis, cùm resoluto mundo, paullisper cessante Naturâ, acquiescit sibi, cogitationibus suis tradi-*

traditus. Magnifica comparatio, & quæ placita etiam in hac re Epicteto. *Homo amat quidem societatem & amicos*, inquit: ἀλλ' οὐδὲν ἧττον δεῖ καὶ πρὸς τοῦτο παρασκευὴν ἔχειν, τὸ δύνασθαι αὐτὸν ἑαυτῷ ἀρκεῖν, δύνασθαι αὐτὸν ἑαυτῷ συνεῖναι. ὡς ὁ Ζεὺς αὐτὸς ἑαυτῷ σύνεστι, καὶ ἡσυχάζει ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐννοεῖ τὴν διοίκησιν τὴν ἑαυτοῦ οἵα ἐστὶ, καὶ ἐν ἐπινοίαις γίνεται πρεπούσαις ἑαυτῷ: *sed nihilo secius oportet & in hoc exerceri, vt possit sibiipse sufficere, possit secum esse. Sicut Iupiter secum est atque agit, & in se acquiescit, & gubernationem suam mente agitat, & cogitationibus fruitur se dignis*. Et quæ solitudo est, vbi virtutes comitantur & adsunt? *Nullus angustus* aut solus *est locus, qui hanc tam magnam turbam capit: nullum exsilium graue, in quod licet cum hoc comitatu ire*. Denique, cum nostro Ambrosio, *in quâ solitudine non stipatur, quem vita Beata circumdat?* Itaque frui & acquiescere in se potest: vix tamen volet. dico in solâ illâ solitudine: & hoc Senecæ clara verba volunt: *Se contentus est Sapiens, & tamen non viuet, si fuerit sine homine victurus*. Nota, sine *homine*, non sine *amico* tantùm. Et sanè Stoicum hoc dogma: οὐδ' ἐν ἐρημίᾳ βιώσεται ὁ σπουδαῖος. κοινωνικὸς γὰρ φύσει καὶ πρακτικός: *Neque in solitudine viuet Sapiens. est enim naturâ socialis, & actuosus*. Nam multa, pro Stoico sensu, interueniunt, quæ non Beatam vitam, sed vitam tamen tollunt: de quibus infrà. Alioqui secessum à turbis, id est vitiis, absit vt damnemus, pabulum animi, imò delicias: & vbi frui fas puriore & sublimiore illâ meditatione.

Sen. Côsol. ad Helu. cap. x.

Lib. 1. De Vitâ Iacob. cap. vlt.

Epist. ix.

Ὡς ἡδὺ, τῷ μισοῦντι φαύλους ἐρημία.
Quàm suaue solitudo, qui odit improbos? Menâdri.

Et quàm compositæ mentis signum est, secum posse morari, & consistere? quod è vulgo nemo facit: quorum quisque se fugit. Ergo & hoc vtile monitum amplectere. *Huc cogitationes tuæ tendant, hoc cura, hoc opta, omnia alia vota Deo remissurus, vt contentus sis temetipso, & ex te nascentibus bonis. Quæ potest esse Felicitas Deo propior?* Sen. Epist. xx.

DIS-

DISSERT. XI.

IX. *Parad. Omnia Sapientis : & , Solum diuitem censendum.*

ET quî non ſit contentus, cùm omnia ipſe habeat? Nam hoc etiam inter Inopinata iactatum, *Omnia Sapientis eſſe:* imò *Solum illum diuitem* & vberem eſſe. Variis locis hæc efferuntur: & origo dicti à Cynicis. quorum erat: αὐτάρκη εἶναι τὸν σοφόν. πάντα γὰρ αὐτοῦ εἶναι τῶν ἄλλων: *Sapientem ſibi ſufficere. nam omnia aliorum, eius eſſe.* Vides? non ſua ſolùm ſibi, ſed omnia omnium habet: & quid homini huic deſit? Hęc Cynici illi iactabant ore, animo ſentiebant: Cynici, nudi, inopes, vacui rerum omnium & copiarum. Placuit & Stoicis: ſciueruntque, τῶν σοφῶν πάντα εἶναι: *Sapientium omnia eſſe.* Seneca, Cicero, alij ingeminant: ſed ille noſter alibi: *Vnus eſt Sapiens, cuius omnia ſunt, nec ex difficili tuenda.* Quo ſenſu autem? omnibus ergo ſua eripit, & in ſe vertit? Non: abſit. *Nihil prohibet, aliquid & Sapientis eſſe, & eius, cui datum & aſſignatum eſt. Iure ciuili, omnia Regis ſunt: & tamen illa, quorum ad Regem pertinet vniuerſa poſſeſſio, in ſingulos dominos deſcripta ſunt, & vnaquæque res habet poſſeſſorem ſuum. Ad Reges enim poteſtas pertinet, ad ſingulos dominium.* Ecce nodum ſolutum habes: & verè ac pulchrè. Tangit hanc diſtinctionem Laërtius: nam quis ambigit è Stoicis fontibus Senecam hauſiſſe? tãgit, inquã, in cauſsâ eius dicti. πάντα τῶν σοφῶν εἶναι. δεδωκέναι γὰρ αὐτοῖς παντελῆ ἐξουσίαν τὸν νόμον. τῶν δὲ φαύλων εἶναι τινὰ λέγεται, ὃν τρόπον καὶ τῶν ἀδίκων. ἄλλως μὲν τῆς πόλεως, ἄλλως δὲ τῶν χρωμένων φαμέν: *Omnia Sapientum eſſe. Datam enim iis omnimodam poteſtatem* (Senecæ vocem agnoſce) *à lege. Stultorum autem quædam dicuntur, ſicut & iniuſtorum. atque aliter quædam reipublicæ dicimus, quædam vtentium.* Ergo omnia eius ſunt, non occupatione, ſed animo: & vniuerſitas illi, non hæc ſingula mancipantur. O magnifica poſſeſſio! & quàm ex facili regit ac tuetur. Tuetur, hoc ipſo quod intuetur. *Non habet mittendos trans maria legatos, nec metanda in ripis hoſtilibus caſtra, non opus eſt legione, nec equeſtribus turmis. Quemadmodum Dij immortales regnum inermes regunt, & illis rerum ſuarum ex edito tranquilloque tutela eſt: ita hic officia ſua, quamuis latiſſimè*

Laert. in Antiſth.

Laert. in Zenone.

De Benef. VII. c. III.

Ibid. cap. IIII.

Sen. de Benef. VII. cap. III.

tissimè pateant, obit : & omne humanum genus, potentissimus eius optimusque, infra se videt. Neque verba hæc censeas: imò verba, qui eripiunt huic & sibi habent. Quis totum hunc orbem, id est tot agros, prata, siluas, flumina, lacus, maria, verbulo aut formulâ à me aufert? Coneris quãuis, teneo: oculis, & certè animo, vsurpo. *Derideas licet : ingentis spiritus res est, cùm Orientem Occidentemque lustraueris animo, cùm tot animalia, tantam copiam rerum, quas Natura beatissimè fundit, aspexeris: emittere hanc Dei vocem, Omnia mea sunt.** Itaque & hoc verè addidimus, *Solum Sapientem diuitem esse :** Socrati iam olim definitũ. Quæ enim istæ Crassi aut Crœsi diuitiæ? desunt multa, & optant. Noster minimè : & non vnâ caussâ vel adspectu titulum hunc iure habet. Plato adsignabat istas : *Diuitem hunc solum, quippe cùm thesauris omnibus pretiosiores solus videatur possidere Virtutes. quia etiam solus Sapiens opes potest in vsibus necessariis regere, videri ditissimus debet.* Pro quarum primâ aptissimè Philo Iudæus : ὁ δὲ σοφὸς οὐ πλούσιος, ἀλλὰ πάμπλουτος, ἐν ἀφθόνοις καὶ γνησίοις, οὐ χρόνῳ παλαιουμένοις, καινουμένοις δὲ καὶ ἡβῶσιν ἀεὶ, τρυφῶν ἀγαθοῖς μόνος : *Sapiens non diues solùm, sed superfluens, vt qui semper delicietur inuerseturque bonis vberibus & germanis, non æuo inueterascentibus, sed magis virescentibus florentibusque :* id est illis Animi, quas Virtutes vocamus. Estque ipsa ratio, quam Stoici nostri inter primas signabant, strictè sic & scholasticè apud Empiricum expressa. *Qui ea possidet, quæ sunt magnæ æstimationis & magni pretij, est diues: Virtus autem est magni pretij & æstimationis : solusque Sapiens eam possidet : solus ergo est diues.* Altera erat ratio, *Sapientem solum vti.* An ille vtatur, qui auariter recondit? ne habet quidem, si Platoni hoc credis scitè docenti, & distinguenti. Οὔ τοίνυν μοι ταὐτὸν, inquit, φαίνεται εἶναι τὸ κεκτῆσθαι τῷ ἔχειν. οἷον, εἰ ἱμάτιον πριάμενός τις, καὶ ἐγκρατὴς ὤν, μὴ φορεῖ, ἔχειν μὲν οὐκ ἂν αὐτὸν αὐτὸ, κεκτῆσθαι δέ γε φαῖμεν : *Non enim mihi idem videtur, Habere & Adipisci. vt, siquis vestem mercatus, eam in potestate habeat, non tamen ferat : haud dixerimus Habere illum, sed Adeptum esse.* An ille etiam vtitur, qui stultè & prodigenter effundit? nihil. solus Sapiens habet, possidet, vtitur, materiam virtutum.

Ibid.

*Vide lib. I Dissert. XVII

Apul. De Philosoph.

De Plãtat. Noë.

Aduers. Mathem.

In Theæt.

> *Non huic sepositas infelix strangulat arca*
> *Diuitias.*

——— *expositi census, & docta fruendi*
quid ergo?
Temperies.
Sed præter has duas, tertia etiam ratio. Sapiens nullâ re eget:
ergo diues. Quid enim aliud *Diues, nisi à Diuo* (ait Varro) *quia*
Cic. Parad. vlt. *vt Deus, nihil indigere videtur?* Quomodo? non enim petit. *Ani-*
mus tuus oportet se iudicet diuitem, non hominum sermo, neque posses-
siones tuæ. Audi poëtam:
Auson. *Ex animo rem stare, æquum puto, non animum ex re.*
Cuncta cupit Crœsus, Diogenes nihilum.
Sen. Epist. LXII. Et vter igitur ditior? *Breuissima ad diuitias, per contemptum diui-*
Epist. XCIX *tiarum, est via.* Quid me vocas ad ista superuacua? *An parum*
habet, qui non alget, non esurit, non sitit? plus Iupiter non habet. Ac-
quiesce in istis, aut numquam acquiesces: acquiesce, inquam,
Apul. in I. Apolog. *tanto beatior futurus, quanto collectior. Namque animi, ita vt corpo-*
ris, sanitas expedita; imbecillitas laciniosa est: certumque signum est
infirmitatis, pluribus indigere. Quid ergo? inquies: Sapiens nullo
indiget? illud ipsum edere, bibere, & quę Natura postulat, nón-
ne potest abesse? Potest, nec ipse tamen indigere. Stoicum tibi
hîc discrimen ingeram, in verbis quidem, sed quod rem expla-
Plut. de Commun. Notion. net. Chrysippus aiebat, ὡς οὐ δέονται μὲν, ἐνδέονται δὲ οἱ φαῦλοι: *quòd*
non egeant, sed indigeant mali. At Sapiens, ille δεῖται, καὶ χρείαν ἔχει:
Epist. IX. *eget, & opus habet.* Seneca hocipsum tangit: *Volo tibi Chrysippi*
quoque distinctionem indicare. Ait Sapientem nullâ re indigere & ta-
men multis illi rebus opus esse. contrà, Stulto nullâ re opus est, nullâ
enim re scit vti, sed omnibus eget. Etsi in verbo *Egere* proprietatem
non seruat, & Stulto tribuit quod Sapientis erat. Igitur *Indige-*
IIII. Tusc. *re, est non habere, & velle:* atque id sine modo. Cicero: *Indigen-*
tia, est libido inexplebilis: quod Stoico sensu omnino scripsit. Ve-
Sen. Epist. XIIII. rè ergo dicemus, *Eum maximè diuitiis frui, qui minimè diuitiis in-*
diget: id est auet aut cupit. Ob has ergo caussas meritò ille Di-
ues: quid si & ab aliâ, pro vulgi etiam mente? Nam ecce Do-
Stob. Eclo. gma nostrum est: Οἰκονομικὸν μόνον τὸν σπουδαῖον εἶναι, καὶ τὸν ἀγαθὸν οἰ-
κονόμον, ἔτι δὲ χρηματιστικόν: *Oeconomicum esse solum Sapientem, & bo-*
num œconomum, & peritum pecuniæ faciendæ. Quid ais? ad hoc
dogma non turba concurrat? sinum pandat? Et tamen ita est.
prudentia illa eius propria, etiam ad externa ista omnia valet,
In Apol. cùm lubet, & vsui censet vti. Socrates aptè: ὅτι οὐκ ἐκ χρημάτων ἡ
ἀρετὴ

ἀρετὴ γίνεται, ἀλλ᾽ ἐξ ἀρετῆς χρήματα, καὶ τ᾽ἄλλα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις ἅπαντα, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ: *Quòd non è pecuniâ Virtus naſcatur, ſed ex Virtute pecunia, atque alia omnia bona publicè ac priuatim hominibus obueniant.* Nónne Thales hoc ſatis docuit in claro exemplo? nam is cùm oſtendere vellet, quàm facile Sapienti diteſcere: præuisâ feracitate olearum, fructus omnes coemit, & ſolus compos, vendidit, vimq́ue grandem pecuniæ parauit. Poteſt igitur habere Sapiens: ſed quanto altius, nolle? calcat hæc ſuperflua, & dumtaxat *diuitiarum naturalium eſt quæſitor acerrimus.* Fac idem Auditor: & diſce ſtatim ac compendio diues eſſe. *Repræſentat opes Sapientia, quas cuicumque ſuperuacuas fecit, dedit.* An non hęc Sacris etiam noſtris conſona? Clemens Alexandrinus dicit, & docet: ὅτι δὲ τοῦ σοφοῦ πάντα ἐστὶ, σαφῶς μηνύει λέγων, Διότι ἠλέησέν με ὁ θεὸς, ἔστι μοι πάντα. ἑνὸς γὰρ δεῖν ὀρέγεσθαι διδάσκει, δι᾽ οὗ τὰ πάντα γέγονε, καὶ τοῖς ἀξίοις τὰ ἐπηγγελμένα νέμεται: *Quòd autem omnia ſint Sapientis, apertè Scriptura indicat dicens, Quoniam Deus mei miſertus eſt, mihi ſunt omnia. Vnum enim oportere expeti oſtendit, per quod facta ſunt omnia, & iis qui digni ſunt promiſſa tribuũtur.* Ecce in verâ Sapientiâ diuitiæ, & in animo ad Deum, ſummum atque vnum bonum, verſo. Sed vis ipſas Stoicorum voces, atque etiam ſenſa? Ambroſius: *Salomon ait, Eius qui fidelis eſt, totus mundus diuitiarum. Quanto prior Salomon, quàm Zenon Stoicorum magiſter, atque auctor ſectæ ipſius? Quis autem fidelis, niſi Sapiens?* Et ſtatim: *Sed dicas: Quomodo Sapientis totus mundus? Quoniam ipſa Natura dat illi ſortem omnium, etiamſi ipſe nihil poſſideat. Domina eſt & poſſeſſor, Sapientia: quæ ſua putat Naturæ munera: nec vllis* INDIGET, *etiamſi deſint ei ad victum neceſſaria. Namque Muſicus organa, aut Medicus medicamenta etiamſi non habeat; habet tamen eoipſo quo poſſit his vti, etiamſi ad tempus eorum vſus non ſuppetat.* Bone doctor ſalue. non ipſa Porticus ſonet magis germanas Zenonis voces. Obſeruaſtin autem & de *Indigentiâ*? etiam ſine *poſſeſſione ſortem* habere? Hæc vera ſunt. *Stulta mortalium auaritia poſſeſſionem proprietatemq́ue diſcernit, nec quidquam ſuum credit eſſe, quod publicum eſt.* Sapiens aliter: qui publicis vt priuatis fruitur, priuatis vt publicis. *Sapientia omnium mater eſt, & ipſa orbem terrarum poſſidet.* Abrahamo illi *data eſt omnis terra*: ſed quando? poſtquam à Lotho diſceſſit, id eſt *vitiis & deflexione morum.*

Sen. Epiſt. CXIX. Epiſt. XVII. II. Strom. Lib. II. De Abrahamo. Sen. epiſt. LXXII. Sap. VII. Gen. XIII. Ambroſ. II. de Abrah.

O magnæ igitur, ô veræ opes! veniamus in partem. Ego conari aut facere me fateor: & istos agros, siluas, hortos, fontes, statuas, tabulas, & quidquid Natura aut Industria instruit, oculis & cogitatione vsurpo vt mea: pascor suauiter, & sinceriore gaudij fructu, vel horulæ spatio, quàm Domini inscripti anno aut annis.

DISSERT. XII.

X. *Parad.* *Solum Sapientem liberum, ceteros omnes seruos censeri.*

ATQVE idem ille Sapiens non *Diues* solùm, sed *Liber*, ceteris omnibus *seruis*. Conuiciari tibi videar? non est propositum, sed vera effari. Scitum igitur hoc Stoicorum: *Nisi Sapientem, liberum esse neminem.* Græcè efferebant: ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος, καὶ πᾶς ἄφρων δοῦλος: *Quòd solus Sapiens liber, & omnis Stultus seruus.* Diogenes ponit, & caussam apponit: μόνον τε σοφὸν, ἐλεύθερον· τούς τε φαύλους, δούλους. εἶναι γὰρ τὴν ἐλευθερίαν, ἐξουσίαν αὐτοπραγίας· τὴν δὲ δουλείαν, στέρησιν αὐτοπραγίας: *Solum Sapientem liberum; omnes malos, seruos. Esse enim Libertatem non aliud, quàm potestatem agendi quæ velis: Seruitutem contrà, priuationem eiusmodi actionis.* Hoc ipsum paullo fusiùs Epictetus: Ἐλεύθερός ἐστιν, ὁ ζῶν ὡς βούλεται, ὃν οὔτ' ἀναγκάσαι ἐστὶν, οὔτε κωλύειν, οὔτε βιάσασθαι: *Liber est, qui viuit vt vult, quem neque cogere est, neque prohibere, neque vim adferre.* Sed fusissimè Cicero, & rei illustrandæ. *Quid est enim libertas? potestas viuendi, vt velis. Quis igitur viuit vt vult, nisi qui recta sequitur? qui gaudet officio? Cui viuendi via considerata atque prouisa est? qui legibus non propter metum paret? qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, nisi libenter ac liberè?* Ita liquet, Sapientem eâ parte Liberum, quâ Virtutem amplectitur volens, alacer: ab ipso Honesto, non à lege aut metu inductus. Quid iam, cùm Vitia spernit, & calcat? cum magno animo clamat: *Non sum imperata facturus. iugum non recipio: imò, quod maiore virtute faciendum est, excutiò. Non est emolliendus animus. si voluptati cessero, cedendum est dolori, cedendum labori, cedendum est paupertati. Idem sibi iuris in me esse volet & ambitio, & ira.* Ecce, quot dominos ille iam effugit? adde libidinem, auaritiam, alia vitia: turbam habebis,

Marginal notes: Cic. in Parad. v. — In Zenone. — IV. Dissert. cap. I. — V. Parad. — Sen. epist. LI.

habebis, vt vero nomine dicam, tyrannorum. Miserum mancipium, qui his subiicitur! erectum & liberum, qui euasit! Nam breuiter sanè & expressè dictum est: *Quæ est vera Libertas? innocentia.* Sed & in Fortunam Sapiens attollit animum, & ab eâ se facit immunem. Qui ad omnem eius motum casumque trepidat, suspensus vota facit, quidni seruitutem, & quidem asperam anxiamque, seruiat? At illa est vera *Libertas, nulli rei seruire, nulli necessitati, nullis casibus, Fortunam in æquum deducere.* Quomodo hoc fiet? Epictetum audi, & sequere præëuntem: προσκατατέταχά μου τὴν ὁρμὴν τῷ θεῷ. θέλει μ' ἐκεῖνος πυρέσσειν; κἀγὼ θέλω. θέλει ὁρμᾶν ἐπί τι; κἀγὼ θέλω. θέλει με τυχεῖν τινός; κἀγὼ βούλομαι. οὐ θέλει; οὐ βούλομαι. ἀποθανεῖν; θέλω· τίς ἔτι με κωλῦσαι δύναται παρὰ τὸ ἐμοὶ φαινόμενον, ἢ ἀναγκάσαι; οὐ μᾶλλον, ἢ τὸν Δία: *Constitui & conformaui voluntatem meam diuinæ. Vult me febricitare? & ego volo. aliquid aggredi? volo. potiri? volo. non potiri? nolo. mori? volo. Quis iam igitur prohibere me aut cogere, præter voluntatem, potest? non magis, quàm ipsum Deum.* O vera, ô firma libertas, seruire Deo! Sed est & quarta ratio: non Fortunam solùm dominam, sed nec Corpus ferre. *Nam hoc, animi pondus ac pœna est. premente illo, vrgetur, in vinculis est: nisi accessit Philosophia, & illum respirare rerum Naturæ spectaculo iussit, & à terrenis dimisit ad diuina. Hæc Libertas eius est, hæc euagatio: subducit interim se custodiæ in quâ tenetur, & cælo reficitur.* Agnoscis & hanc Sapientis propriam, qui animo ad originem sui semper tendit? Nos imitemur: & *aliquando ex hac fæce euadamus in illud sublime & excelsum: vbi tranquillitas nos manet, & expulsis erroribus vera Libertas.* Hoc nomen est, quod omnes ad se allicit: pro quo arma olim & nunc capta: per sanguinem, per cædem quęsita, aut retenta est: nos ad hanc animi, toto animo non adnitemur? Et quâ viâ? Audi doctorem nostrum: *Philosophiæ seruias oportet, vt tibi contingat vera Libertas.* Hoc vnum illud *studium verè liberale est, quod liberum facit.* Quis enim alius eius finis, quàm *animum nostrum in eam asserere libertatem, in quâ à parente & auctore Deo productus fuit: vt neque formidet quicquam, neque vllâ re doleat, neque vlli deteriori naturæ seruiat?* Illa, inquam est, absoluta hæc, & compendio dicenda Libertas: *non homines timere, non Fortunam; nec turpia velle, nec nimia; in seipsum habere maximam potestatem.* Hanc Philosophia parat, Sophus habet.

In Dial. Hadriani & Epicteti.

Sen. Epist. LI.

III. Differt. cap. XXVI.

Sen. Epist. LXV.

Epist. LXV

Epist. VIII

Epist. LXXXVIII.

Simplic. in Enchir. Epict.

Sen. Epist. LXXV.

Vides dignitatem Paradoxi huius, sed & veritatem. quam noster quidem Ambrosius totâ Epistolâ quadam adstruit: & Augustinus breuiter: *Bonus, etiamsi seruiat, liber est; malus, etiamsi regnet, seruus est. nec vnius hominis, sed quod grauius est, tot dominorum, quot vitiorum. De quibus cùm ageret Scriptura diuina: A quo enim quis, inquit, deuictus est, huic & seruus addictus est.*

Epist. VII. — XIII. De Ciuit. cap. III. — II. Pet. II.

DISSERT. XIII.

XI. *Parad. Solum Sapientem Regem esse.*

SED heus, iam mihi aures. lubet

Φυσᾶν γὰρ οὐ σμικροῖσιν αὐλίσκοις ἔτι:

Canere atque flare non minutis tibiis.

Abite modica: sceptra & diademata molior, & Sapienti nostro circumdo. Ego, an ipsa Virtus?

Horat.

——— regnum & diadema tutum
Deferens vni,

qui se colit. Verè *tutum.* nam cetera illa casibus aut suffragiis subiecta: istud

Idem.

Intaminatis fulget honoribus,
Nec sumit aut ponit secures
Arbitrio popularis auræ.

Age igitur, adstruamus. Stoicorum scitum est: μόνον τὸν σοφὸν βασιλέα εἶναι: *Solum Sapientem Regem esse.* AVD. O mi doctor, quàm verè ista nomen vindicant, & *Inopinata* sunt? quid si stolida & fatua? Plutarchus ita habet, nec vnus: & suauiter sanè exagitat, præscriptione libelli, *Stoicos magis inopinata, quàm poëtas effari.* Vt alia omittam, potest magis quàm istud? Dissimulauit aliquis regem, qui reipsâ esset, vt Homericus Vlysses: at isti quàm ineptè & falsò adsimulant? Comœdiam vel mimum aliquem ludere eos dicas: sed malè etiam sustinentes personam. Nam ecce prodit ὁ ἀπὸ τῆς στοᾶς σοφὸς, βοῶν μέγα καὶ κεκραγὼς, Ἐγὼ μόνος εἰμὶ βασιλεὺς, Ἐγὼ μόνος εἰμὶ πλούσιος: καὶ ὁρᾶται πολλάκις ἐπ' ἀλλοτρίαις θύραις λέγων,

Δὸς χλαῖναν Ἱππώνακτι, κάρτα γὰρ ῥιγῶ,
Καὶ βαμβακίζω:

ille à

ille à Porticu Sapiens, clamans altum & intonans, Ego solus Rex sum, Ego solus Diues: & conspicitur interim ad alienas fores mussitans,

> *Da tegmen Hipponacti. namque frigeo,*
> *Totusque contremisco.*

Súntne hæc regia, nudum, algidum, famelicum, omnium inopem esse? LIPS. Sunt regia, mi Auditor, si alia, quæ dicam, adsint. Omitte sannas aut ludos: Plutarchum etiam, grauem & magnum virum, sed Academicum, & Stoicis destinatò hostem. Audi Ciceronem potiùs: *verè ista nomina omnia possidere Sapientem, quæ irrideri ab imperitis solent. Rectiùs enim appellabitur Rex, quàm Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit.* Attende. duas caussas tangit, cur iustissimè noster Rex sit, quòd *Se* regat, & quòd *Alios*: quod profectò plenum & legitimum est Regnum. Tangit & Laertius, vbi scitum hoc promulgat: Οὐ μόνον δὲ ἐλευθέρους εἶναι τοὺς σοφούς, ἀλλὰ καὶ βασιλέας· τῆς βασιλείας οὔσης ἀρχῆς ἀνυπευθύνου, ἥτις περὶ μόνους τοὺς σοφοὺς σταίη, καθά φησι Χρύσιππος: *Non solùm liberos Sapientes, sed reges etiam esse: cùm sit Regnum potestas nulli obnoxia, quæ in solis Sapientibus consistat, vt ait Chrysippus.* Optimè Chrysippus. quis enim vitiis affectibusque superior, præter Sapientem? An ille mihi Rex erit, cui muliercula imperat? cui pecuniola, gloriola, alij animorum tyranni? *Refrenet priùs libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coërceat auaritiam, ceteras animi labes repellat: tum incipiat aliis imperare, cùm ipse improbissimis dominis, dedecori ac turpitudini, parêre desierit. Dum his quidem obediet, non modò Rex, sed liber habendus omnino non erit.* Tragicus noster hoc dicet:

III. De Finib. — In Zen. — Cic. Parad. V.

> *Rex est, qui posuit metus*
> *Et diri mala pectoris:*
> *Qui tuto positus loco,*
> *Infra se videt omnia:*
> *Occurritque suo libens*
> *Fato, nec queritur mori.*

En tibi Regem: non vitiis, non casibus, non morti ipsi, vt timeat, subiectum. Et an non pulchrius ampliusq; hoc regnum,

> *—— quàm si Lybiam remotis*
> *Gadibus iungas, & vterque Pœnus*
> *Seruiat vni?*

mihi

mihi videtur. Quid deinde in *Alios*? quàm ius suum exercet? Philo de Abrah. 251 *Sicut gubernator in naui, magistratus in ciuitate, imperator in exercitu, anima in corpore, mens in animâ: sic reuera princeps est Sapiens in genere humano.* Quod nisi à recto & vero abiisset, opinionum impetu ablatũ: an etiam nũc alius ab illo imperaret? Etsi vel sic ius suum tenet. Prodeat mihi ille Sapiens, & apud ipsos purpuratos & diadematos se ostendat: profectò vereri, aut certè reuereri videbis, illum pannosum & sępe nudis scapulis. Sen. epist. XIIII. *Neque enim vmquam intantum conualescet nequitia, numquam sic contra Virtutes coniurabitur: vt non Sapientiæ nomen venerabile & sacrum maneat.* Vis in exemplo videre? Diogenes ille Cynicus, non pauper solùm ab opibus, sed à Fortunæ iniuriâ seruus, vænum à piratis Laert. in Diog. expositus, interrogatur *Ecquid scire profiteretur?* Egóne? Ἀνθρώπων ἄρχειν: *Hominibus imperare.* Et mox, cùm prætereuntem Xeniadem vidisset, ore ac vultu ingenuo: *Huic, inquit, me vende. nam hic Domino opus habet.* Et planè pro verbis & professione suâ se gessit: docens, monens, imperans, ipsi, liberis, familiæ toti. Ac Ibid. cùm amici paullo pòst aduenissent, eum redempturi: *Minimè, inquit: abite fatui.* οὐδὲ γὰρ τοὺς λέοντας δούλους εἶναι τῶν τρεφόντων, ἀλλὰ τοὺς τρέφοντας τῶν λεόντων: *Non enim leones seruos esse nutrientium, sed nutrientes leonum.* Nam serui scilicet est, timere. Quid, cùm Alexander magnus ille Rex ad eum viseret: atque inter alia diceret, *Non me times? Quid enim es, inquit, Bonum an Malum? dicente, Bonum: Quis ergo Bonum timet? inquit.* Et mehercules scio Alexandrum potiùs in animo timuisse, aut stupuisse, ad hunc magnanimum & à Ratione Regem. Quídni à Ratione? ita idem sci-Ibid. tissimè *Xeniadi, qui se emerat, dixit*: Δεῖν πείθεσθαι αὐτῷ, εἰ καὶ δοῦλος εἴη. καὶ γὰρ ἰατρὸς, ἢ κυβερνήτης, εἰ δοῦλος εἴη, πεισθῆναι ἂν αὐτῷ: *Oportere illum sibi parêre, quamuis seruo. nam & medicus, & gubernator, etsi seruiunt, tamen iis paretur.* Meritissimò igitur à stultis omnibus Arrian. Dissert. III. cap. vlt. Sapienti. Ὃς γὰρ οὖν καθόλου τὴν περὶ βίον ἐπιστήμην κέκτηται, τί ἄλλο ἢ τοῦτον εἶναι δεῖ τὸν δεσπότην; *Qui enim in vniuersum vitæ degendæ scientiam est adeptus, quid aliud illum esse oportet nisi rectorem & Dominum?* Felix respublica, vbi erit: & verum tamen nostrum scitum, etiamsi non erit. An non tale, quod etiam Sacra approbant? II. Strom. Ita enim Clemens: πάλιν τε αὖ βασιλέα τὸν σοφὸν διδάσκων (ὁ θεὸς) τοὺς μὴ ὁμοφύλους ποιεῖ λέγοντας αὐτῷ, Βασιλεὺς παρὰ θεοῦ σὺ ἐν ἡμῖν εἶ.

ἐθελουσίῳ γνώμῃ τῶν ἀρχομένων, διὰ ζῆλον ἀρετῆς, ὑπακουόντων τῷ σπουδαίῳ: *Et Sapientem Deus docens esse Regem, facit alienigenas ei dicentes:* Gen.XXIII *Rex à Deo tu es in nobis. cùm scilicet sponte & suapte voluntate, propter admirationem virtutis, subderent se illi.* Salue igitur & viue, ô vere noster Rex!

Viue, Mide gazis & Lydo ditior auro, Stat. in Silu.
Troïca & Euphratæ supra DIADEMATA *felix!*
Quem non ambigui fasces, non mobile vulgus
Non leges, non castra tenent. qui pectore magno
Spemque metumque domas, vitio sublimior omni,
Exemptus Fatis.

DISSERT. XIIII.

XII. *Sapientem Deo parem: Paradoxum, atque etiam Paralogum.*

AVD. Valdè in altum sustulisti Sapientem: non potest ascendere, nisi vt hominem transcendat. LIPS. Audebo hoc etiam dicere? nostri faciunt: sed dicam, non asseram, & à Modestiâ, id est matre Sapientiæ, non abibo. Vereor vt illi, cùm clamant, *Sapientem Deo parem.* Ah, quæ non dicam æquiparatio, sed comparatio est? Tamen faciunt: & audiendæ voces vel Senecæ nostri: *Sapiens ille plenus gaudio, hilaris & placidus, inconcussus, cum Diis* EX PARI *viuit.* Epist. LIX. Alibi: *Hoc est Summum Bonum,* Epist. XXXI *quod si occupas, incipis Deorum* SOCIVS *esse, non supplex.* Iterùm eâdem voce: *Dei* SOCII *sumus, & membra.* Epist. XCII Siue apud Stobæum Chrysippi: πάντως εὐδαιμονεῖν ἀεὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀγαθούς. τὴν δὲ εὐδαιμονίαν μὴ διαφέρειν τῆς θείας εὐδαιμονίας, μηδὲ τὴν ἀμεριαίαν, ὁ Χρύσιππός φησι, καὶ κατὰ μηδένα αἱρετωτέραν εἶναι, μήτε καλλίω, μήτε σεμνοτέραν τὴν τοῦ Διὸς εὐδαιμονίαν τῆς τῶν σοφῶν ἀνδρῶν. *Omnino & plenè beatos esse homines, qui sunt Sapientes. & Felicitatem hanc ac Securitatem, nihilum à diuinâ differre, Chrysippus ait. Et nullâ parte optabiliorem, meliorem, augustiorem illam Iouis Felicitatem hac humanâ esse.* Quid etiam pleraque sanctus ille Epictetus? Det mihi aliquis hominis *Animum,* inquit, *qui nullâ re frustretur, aut lædatur, qui non irascatur, non inuideat, non æmuletur.* II. Differt. cap. XV. Denique, quid opus ambagibus? Da mihi

θεὸν ἐξ ἀνθρώπου ἐπιθυμοῦντα γενέσθαι, καὶ ἐν τῷ σωματίῳ τούτῳ τῷ νεκρῷ, περὶ τῆς πρὸς τὸν Δία κοινωνίας βουλευόμενον: *Deum ex Homine fieri cupientem, & in corpusculo isto mortali* SOCIETATEM *Iouis agitantem:* id est, da mihi istum Sapientem: dabo tantum, & talem. A V D. Lædunt ista vel audita Lipsi, etsi non demissa: quid recenses? L I P S. Mecum tolera. neque enim ipsi probamus, nene abnuimus

Quin va[...]s stolidis hæc talia finxerit error:

sed error, cuius fontem etiam liceat inquirere, & tum claudere vel damnare. Magniloquentiæ huius omnis origo, quòd vnam eamdemque Virtutem in Homine & Deo ponunt. Seneca:

Epist. LXXXVII. *Quæris quæ res Sapientem efficit? quæ Deum.* Si igitur ille & iste eius compotes; ille per industriam, iste per naturam: pares in eo

De Commun. Not. sunt, quo laudantur. Chrysippus apud Plutarchum: Ἀρετῇ γὰρ οὐχ ὑπερέχειν τὸν Δία τοῦ Δίωνος, ὠφελεῖσθαί τε ὁμοίως ὑπ᾽ ἀλλήλων τὸν Δία καὶ τὸν Δίωνα, σοφοὺς ὄντας, ὅταν ἕτερος θατέρου τυγχάνῃ κινουμένου: *Virtute siquidem non superare Iouem Dionem, sed & æqualiter iuuari inuicem Iouem & Dionem, cùm Sapientes sint, quando alter alterum moueri*

Dissert. I. cap. XII. *sentit.* In eodem illo fundamento hæc Epicteti nixa: κατά γε τὸν λόγον οὐδὲ χείρων τῶν θεῶν, οὐδὲ μικρότερος; εἰ. λόγου γὰρ μέγεθος οὐ μήκει, οὐδ᾽ ὕψει κρίνεται, ἀλλὰ δόγμασιν: *Quod ad Rationem mentemque attinet, ô homo, nihilo deterior aut inferior Diis ipsis es. Magnitudo enim Rationis neque longitudine (siue diuturnitate) neque altitudine diiudicatur,*

Epist. LXXIII. *sed solis Decretis.* Seneca his paria: *Solebat Sextius dicere, Iouem plus non posse, quàm Bonum virum. Plura Iupiter habet, quæ præstet hominibus: sed inter duos Bonos, non est melior, qui locupletior. non magis, quàm inter duos, quibus par scientia regendi gubernaculum est, meliorem dixeris, cui maius speciosiusque nauigium est.* Heu, radunt & ista meas aures, fateor: sed *insanientem* hac parte *Sapientiam*, vel ad Senecæ lucem peruideamus. Primum igitur, eorum confessione, discrimen est in Potentiâ siue Opulentiâ: quia Iupiter certè plus pollet potestque. Alterum, quod notant, in Diu-

Ibid. turnitate. Seneca: *Iupiter quo antecedit virum Bonum? diutius Bo-*

De Prouid. cap I. *nus est.* Alibi idem: *Bonus ipse tempore tantùm à Deo differt.* Ite-

De Cōstāt. Sap. c. VIII. rumque alibi: *Sapiens vicinus proximusque Diis consistit, exceptâ*

II. De Nat. deor. *mortalitate, similis Deo.* Cicero etiam Stoïcissans: *E Virtutibus vita beata exsistit, par & similis Deorum, nullâ re, nisi immortalitate,*

quæ

quæ nihil ad benè viuendum pertinet, cedens cælestibus. Fatetur, ecce, (quis autem ambigat?) de Immortalitate: ſed excuſat & reiicit, quaſi nec augendo eſſet. Ita & Seneca: *Quemadmodum ex duobus Sapientibus qui ſenior deceſſit, non eſt beatior eo, cuius intra paucos annos terminata Virtus eſt: ſic Deus non vincit Sapientem felicitate, etiamſi vincat ætate.* Epist. LXXIII. Atque alibi etiam elatiùs: *Quid inter te* (Sapientem) *& Deos inter futurum ſit, quæris? diutius erunt. At mehercule magni artificis eſt, clauſiſſe totum in exiguo. Tantum Sapienti ſua, quantum Deo omnis ætas patet.* Epist. XXXI. Et vis culmen ſtultitiæ? ſuperaddit: *Eſt aliquid, quo Sapiens antecedat Deum, ille naturæ beneficio, non ſuo ſapiens eſt. Ecce rès magna, habere imbecillitatem hominis, ſecuritatem Dei.* Sunt aliæ alibi tales voces: abhorreo & deſpuo: & ah mei Stoici, quàm à recto per elationem iuiſtis? Meliùs modeſtiuſque Pythagorici. è quorum ſcholâ Archytas; Διαφέρει δὲ θεὸς ἀνθρώπω ἀγαθῶ, ὅτι θεὸς μὲν οὐ μόνον εἰλικρινῆ καὶ διυλισμέναν ἔχει τὰν ἀρετὰν ἀπὸ παντὸς τῶ θνατῶ πάθεος, ἀλλὰ καὶ τὰν δύναμιν αὐτᾶς ἄτρυτον πέπαται καὶ ἀνυπεύθυνον, ὡς πρὸς αἰωνίων ἔργων σεμνότητά τε καὶ μεγαλοπρέπειαν. ἄνθρωπος δὲ οὐ μόνον τῷ θνατῷ τῆς φύσεως κατασκευάσματι μείονα ταύταν πέπαται, ἔστι δ' ὅκκα καὶ δι' ἀγαθῶν ἀμετρίαν, καὶ διὰ συνήθειαν ἰσχυρὰν, καὶ διὰ φύσιν μοχθηρὰν, καὶ δι' ἄλλας αἰτίας πολλὰς, ἀδυνατεῖ κατ' ἄκρον γενέσθαι τῶ παναληθέως ἀγαθῶ: Stob. Ser. i. *Differt Deus à viro bono, quòd Deus quidem non ſolùm puram & à fece omni liberam Virtutem habet, ac labe affectuum humanorum; ſed quòd etiam vim ac facultatem eius infatigabilem, & ſimul liberam neque obnoxiam poſſidet, ad æternorum ſcilicet operum maieſtatem & decorem reſpondentem. Homo autem, non ſolùm ipſâ conſtitutione mortalis naturæ minorem illam habet, ſed interim etiam ſiue ob bonorum intemperiem, ſiue conſuetudinem validam, ſiue naturam prauam, aliaſque cauſſas, non poteſt omnino ad culmen illud veri Boni pertingere.* Hæc vera, hæc ſana ſunt, præ tumore illo & vaniloquentiâ Stoicorum. Quos an excuſare tamen leuiter non fas eſt? Homines toti in Virtute, & eius ſplendore oculos præſtricti, diuinum cenſebant quicquid eâ tinctum eſſet. Atque vtinam *Diuinum* tantùm, & in eâ voce manſiſſent! ferremus: vt illa Homeri, θεοειδής, θεοείκελοι, ἰσόθεοι: quæ magnis viris adſignat. Ferremus, inquam: imò laudaremus, ſenſu quem in alio ſcito Stoico video & amplector. Nam aiebant, θείους εἶναι τοὺς σοφούς· ἔχειν γὰρ ἐν ἑαυτοῖς οἱονεὶ θεόν: Laert. in Zen. *Diuinos eſſe Sapientes. nam*

Sen.epist. LXXIII. *habere in seipsis quodammodo Deum.* Habent, habent: & *nulla sine Deo mens bona est.*

DISSERT. XV.

XIII. *Parad. Sapientem omnia rectè facere, etiam Digitum exserendo. Sine peccatis esse.*

SVNT iam & alia quædam ab eodem isto Elationis fonte orta, & noscendi, non probandi caussâ, edisserenda. Tale hoc Inopinatum: πάντα εὖ ποιεῖν τὸν σοφόν: *Omnia rectè facere Sapientem.* Quod cum adstrictione aliquâ siue interpretatione, capiendum: ἃ ποιεῖ, δῆλον: *nimirum, quæ facit.* ὃν τρόπον γὰρ λέγομεν πάντ' εὖ πνεῖν τὸν αὐλητὴν, ἢ κιθαρῳδὸν, συνυπακουομένου τοῦ ἐπὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν αὔλησιν, τὰ δὲ κατὰ τὴν κιθαρῳδίαν· τὸν αὐτὸν τρόπον πάντα εὖ ποιεῖν τὸν φρόνιμον, ὅσα ποιεῖ, καὶ οὐ μὰ Δία καὶ ἃ μὴ ποιεῖ. τὸ γὰρ κατὰ λόγον ὀρθὸν ἐπιτελεῖν πάντα, καὶ οἷον κατ' ἀρετὴν, περὶ ὅλον οὖσαν τὸν βίον τέχνην: *Sicut cùm dicimus Tibicinem vel Citharædum omnia rectè facere, simul exaudimus ea nempe quæ ad Tibiæ vel Citharæ tractationem pertinent: ita omnia rectè facere Prudentem, quæcumque facit, non hercules etiam quæ non facit. Nam omnia ad rectam Rationem facere eum ac dirigere, id est Virtutem: quæ ars est ad omnem vitam spectans.* Repetit alibi Eclogarius idem dogma: sed hoc ad fidem & sensum eius sufficit, ex illo quidem. Plutarchus addendus est: οἱ Στωϊκοὶ, inquit, μήτε τι φαῦλον ἀρετῇ προσεῖναι, μήτε κακίᾳ χρηστὸν ἀξιοῦσιν· ἀλλὰ πάντως μὲν ἐν πᾶσιν ἁμαρτωλὸν εἶναι τὸν ἀμαθῆ, περὶ πάντα δὲ αὖ κατορθοῦν τὸν ἀστεῖον: *Stoici neque Malo vllam Virtutem inesse, neque Vitium viro Bono censent: sed omnimodis illum quidem & semper peccare, hunc autem omnia rectè facere.* Consonat & illud, quod idem alibi: *Alexandrum, in quo omnes Virtutes permixtæ, confirmasse* Στωϊκὸν ἐκεῖνον λόγον, ὅτι πᾶν ὃ ἂν δρᾷ σοφὸς, κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν ἐνεργεῖ. καὶ μία μὲν, ὡς ἔοικεν, ἀρετὴ πρωταγωνιστεῖ πράξεως ἑκάστης, παρακαλεῖ δὲ τὰς ἄλλας, καὶ συντείνει πρὸς τὸ τέλος: *Stoicum illum sermonem, Quòd quidquid facit Sapiens, ex omni Virtute facit. Et vna quidem velut in principiis est & pugnat cuiusque actionis, sed aduocat alias, & coniungit ad suum finem.* Iterùm Stobæana Electa: τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα τέλειον εἶναι λέγουσι, διὰ τὸ μηδεμίας ἀπολείπεσθαι ἀρετῆς: *Virum bonum perfectum esse dicunt, ideò quòd nullâ Virtute careat.* Atque hinc ortum illud minutum etiam Paradoxum, *Nec digitum*

Stob.Ecl.

De audiend. Poët.

De Fort. Alexandri, orat. I.

digitum temerè ab eo exſeri. Quod in Epicteto ita legitur: ἡ φιλοσοφία φησὶν, ὅτι οὐδὲ τὸν δάκτυλον ἐκτείνειν εἰκῆ προσήκει: *Philoſophia dicit, quòd nec digitum temerè extendere oportet.* Perſius omninò adſpexit, qui multa Stoica miſcere ſolitus: Enchir. cap. vlt.

* *Ni tibi conceſſit Ratio, digitum exſere, peccas.* Sat. v.

Ita enim lego: & eſt ſententia, Ratio niſi tibi ſuaſerit agere, quidquid agis, peccas. Huc, inquam, referendum eſt: non ad Gladiatores, qui victi digitum tollunt, cum Scholiaſte. Planiſſimè cum Perſio (noſtrâ lectione) Clemens Alexandrinus: Οὐδὲ τὸν δάκτυλον, ὡς ἔτυχε, σαλεύειν τῷ σοφῷ ὁ λόγος ἐπιτρέπει, ὡς ὁμολογοῦσιν οἱ Στωϊκοί: *Nec digitum fortuitu agitare Sapienti* CONCEDIT RATIO, *vt Stoici dicunt.* Quod vſqueëo producunt, vt ipſa illa agitatio Bonum iis ſit, & *Vtile* etiam: quia id ex naturâ omnis Boni. Irridet Plutarchus, vt ſolet, ſed nos docet: Ἂν εἷς σοφὸς ὁποσήποτε προτείνῃ τὸν δάκτυλον φρονίμως, οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην σοφοὶ πάντες ὠφελοῦνται: *Si vnus Sapiens vbicumque digitum protendat prudenter, omnes in orbe terrarum Sapientes iuuantur.* Atque huic igitur ſcito adhæret alterum: Ἀναμαρτήτους τοὺς σοφοὺς, τῷ ἀπεριπτώτους εἶναι: *Impeccabiles Sapientes eſſe, quia labi non poſſunt.* Quod à Cynicis tranſſumptum video: quorum effatum, τὸν σοφὸν ἀναμάρτητον: *Sapientem ſine peccato,* imò *impeccabilem eſſe.*

* Vulgò, *Nil,* negando. — II. Pædag. cap. x. — De Commun. Not. — Laert. in Zen. — Laert. in Mened.

DISSERT. XVI.

XIIII. *Parad. Sapientes ſoli inter ſe amici: ſoli amare gnari.*

SED & hoc præter communem ſenſum addatur, *Solum Sapientem amicum eſſe, & amare.* Noſter Annæus effert: *Solus Sapiens ſcit amare, ſolus Sapiens amicus eſt.* Epictetus hoc item numerat inter ea, quæ Philoſophi * παραδοξολογοῦσιν, & Diſſertationem vnam huic rei donat. Ratio huic dicto, quòd nemo niſi Bona amat: ſolus ea Sapiens nouit & diſcernit: ſolus ergo amat. Cicero: *Hoc primum ſentio, niſi in Bonis amicitiam eſſe non poſſe:* Bonum autem, eundem *Sapientem* illeipſe intellegit & appellat. Laertius: λέγουσι δὲ καὶ τὴν φιλίαν ἐν μόνοις τοῖς σπουδαίοις εἶναι, διὰ τὴν ὁμοιότητα: *Dicunt* (Stoici) *amicitiam in ſolis Bonis eſſe, idque ob ſimilitudinem.* Bona ratio, & Quinctiliano Declamatori pulchrè

Epiſt. LXXXI. — * *Præter opinionem dicunt.* — Lib. II. cap. XXII. — De Amicit. — In Zen. — Declam. CCLXXXIX.

asserta: *Iungit amicitias similitudo morum. nescio quomodo inter se animorum lumina* (ita lego) *vident & agnoscunt: nec quisquam amare in altero potest, nisi quod tacitus probat.* Veras autem hîc amicitias intelligimus, non vulgares istas, infidas, incertas, & quas Epist.ix. noster *Temporarias* alibi vocat. A tempore enim & euentis pendent: felicium illorum adseclæ, aduersantium desertores. Non, inquam, has tales.

Ὄνομα γὰρ, ἔργον δ' οὐκ ἔχουσιν, οἱ φίλοι,
Οἱ μὴ 'πὶ ταῖσι συμφοραῖς ὄντες φίλοι:
Namque illi Amici nomen, haud rem vindicant,
In sorte tristi qui fidem non exhibent.

Quas igitur? Laertio ex Zenone descriptas. φασὶ δὲ φιλίαν κοινωνίαν τινὰ εἶναι τῶν κατὰ τὸν βίον, χρωμένων ἡμῶν τοῖς φίλοις, ὡς ἑαυτοῖς: *Dicunt Amicitiam communionem quandam esse omnium quæ in vitâ, aut ad vitam, amicisque nos vti tamquam nobisipsis.* Duo igitur continet: Rerum communionem & consortium, itemque Personarum. Vtrumque iunxit pariter Pythagoras iamolim. qui, vt Timæus ait, Laert. in Pythag. πρῶτος εἶπε, κοινὰ τὰ φίλων εἶναι· καὶ φιλίαν, ἰσότητα: *Primus dixit, Communia omnia amicorum esse: &, Amicitiam, Æqualitatem.* Hoc vltimum bellè concinnauit Isidorus Pelusiotes: Ἰσότης, φιλότης. Lib. xi. Epist. cxLv. Seneca: *Consortium inter nos rerum omnium facit amicitia: nec secundi quidquam singulis est, nec aduersi. In commune viuitur.* Cicero: De Amic. *Est autem amicitia nihil aliud, nisi omnium diuinarum humanarumque rerum, cum beniuolentiâ & caritate, consensio.* Credo Stoicam & hanc finitionem esse: quamquam nec alij dissentiunt philosophorum. Aristoteles ἐρωτηθεὶς τί ἐστι φίλος; ἔφη, μία ψυχὴ δύο σώμασιν ἐνοικοῦσα: *interrogatus, Quid esset amicus? respondit, Vna anima duobus corporibus inclusa.* Scitè. & scitiùs hocipsum tamen Sidonius: Lib. ix. Epist. v. *Animæ duæ, animus vnus.* Dilutiùs Cicero: *Vltimum in amicitiâ, vt vnus fiat ex pluribus.* Nostri, id est Stoici, valdè hoc intendunt: & volunt etiam præferri commoda & salutem amici, postponi sua. Ita amor alienus supra illum nostri sit: quod Epist. ix. alij contentè negant. Sed Seneca apertè: *Sapiens amicos sibi comparet, sæpe præferat.* Et iterùm: *In quid igitur amicum paro? vt habeam pro quo mori possim, vt habeam quem in exsilium sequar, cuius morti opponam & impendam.* Epist. vi. Iterumque alibi: *Amicitiæ illius veræ, cum quâ homines moriuntur, pro quâ moriuntur.* Nónne hoc palàm

palàm est, alium plus se amare? Et negat tamen Cicero, etiam vbi Stoicè multa disserit: *Ne optandum quidem est in amicitiá, vt* III. Tusc. *me ille plus, quàm se amet: ego illum plus, quàm me. Perturbatio vitæ, si ita sit, atque officiorum omnium consequatur.* Iterumque in personâ Catonis: *Quamquam in amicitiá alij dicant æquè caram esse Sa-* III. De Finib. *pienti rationem amici, ac suam; alij autem, sibi cuique cariorem suam: tamen hi quoque posteriores fatentur, alienum esse à iustitiá, detrahere quid de aliquo, quod sibi assumat.* Mollis, nec Catone satis digna oratio: etsi dissensus fortasse in hac re aliquis Stoicorum. Sed profectò qui Virtutis, id est amicitiæ vim videt, & amat: illam omnibus, etiam sibi, meritò præfert, vt demus quòd non amicum. Fides eius vinculum est: & quid miri, pro eâ homines mori? Vtilitatis caussâ illam adsciscì, Epicurei asserunt: nostri reclamant, & tenent *per se expetendam.* quare? quia secundùm Naturam est. *Nam vt aliarum nobis rerum innata dulcedo est, sic* Sen. epist. IX. *amicitiæ.* Satis de istâ: de Amore breuiter, qui est separandus. Seneca: *Amas me, amicus non es. Quid ergo? hæc intèr se diuersa* Epist. XXXV. *sunt? imò dissimilia. Qui amicus est, amat: qui amat, non vtique amicus est.* Hoc notandum, vt Plutarchi quædam capiamus, imò & reiiciamus, acriter Stoicos incusantis: qui censebant, *è Sa-* De Commun. Not. *pientibus, etsi pulchri essent, neminem amandum, aut amore dignum esse: contrà, iuuenes etsi malos & stultos, eoque, quod sequitur, turpes, amandos tamen. qui ipse amor desinat, simulac Sapientes sint facti.* Hæc ille clamat παρὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας εἶναι, καὶ τῆς ἀτοπίας πάσης αὐτοῖς μετεῖναι: *præter communes notiones esse, & absurditatis omnis participantia videri.* Ne nimis, ô bone. Minus est Amor, quàm amor Amicitia: & ideò illo etiam Stultos dignantur, istâ non nisi Sa- amicitia pientes. Et quos tamen Stultos? adolescentes bonæ spei, & Sapientiæ iam alludentes. Ipsa hæc illorum verba, contra te, tibi debemus: Θήρα γάρ τις φασὶν ἐστὶν ὁ ἔρως, ἀτελοῦς μὲν, εὐφυοῦς δὲ μειρακίου πρὸς ἀρετήν: *Aucupium enim quoddam vel venatio est Amor, adolescentis quidem imperfecti, sed benè nati.* Audiantur & Zeno & Chrysippus, è quibus Laertius hæc prompsit: καὶ ἐρασθήσεσθαι τὸν σοφὸν τῶν νέων τῶν ἐμφαινόντων διὰ τοῦ εἴδους τὴν πρὸς ἀρετὴν εὐφυΐαν, ὥς φησι Ζήνων ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ Χρύσιππος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ βίων: *Et amaturum Sapientem adolescentes illos, qui in vultu præferant indolem generosam ad Virtutem: vt Zeno in Republicá, & Chrysippus in Vitis scripserunt.*

runt. Quis damnet hæc aucupia? ô capiantur, & ſapere incipiant, amari deſinant. Ille enim finis: & *Amorem* ipſum defi-
iv. Tuſcul. niunt, Εἶναι ἐπιβολὴν φιλοποιΐας, διὰ κάλλος ἐμφαινόμενον: Quæ Cicero vertit: *Stoici Sapientem amaturum eſſe dicunt. & Amorem ipſum, conatum amicitiæ faciendæ, ex pulchritudinis ſpecie, definiunt.* Ecce Amor ad Amicitiam illicium eſt, ſed primò ad Virtutem: ideo-
Laert. in Antiſth. que ſolius Sapientis. Cynici olim: Ἐρασθήσεσθαι δὲ. μόνον γὰρ εἰδέναι τὸν σοφὸν, τίνων χρὴ ἐρᾶν: *Amaturum quoque. ſolum enim ſcire Sapientem, quos oporteat amare.* At ecce redeo in memoriam Apuleiani loci, qui valdè huc faciebat, niſi exſcriptores vitiaſſent. Verba
De Philoſ. ſunt: *Bonos omnes oportet inter ſe amicos eſſe, etſi ſunt minùs noti: & poteſtate ipſâ, quâ mores eorum ſectaque conueniunt, amici ſunt habendi. Paria quippe à ſimilibus non abhorrent. Vnde inter ſolos Bonos fidem amicitiæ eſſe conſtat. Sapientia Boni amatorem adoleſcentem facit, ſed eum qui probitate ingenij ſit ad artes bonas promptior. Nec deformitas corporis talem poterit abigere appetitum. nam cùm ipſa anima complacita eſt, homo totus adamatur.* Priora illa, planè noſtra ſunt & Stoica, id eſt Socratica, vt Cicero aiebat: etiam ſequentia, ſi emendas. & me arbitro debes. Nam quid hoc eſt, *Sapientiam facere adoleſcentem Boni amatorem*? ergo iam *Sapiens* ille eſt? *amat Bonum* & Sapientem? imò amatur, & verba eò cenſeam vertenda. Faciamque: *Sapientia Bonum amatorem adoleſcentum facit, ſed eorum, qui probitate ingenij ſint ad artes bonas proniores.* Sunt ipſa iam dicta: & quod ſtatim legitur: *Eum qui ſit ignarus Bonorum, cupitorem eiuſmodi rebus eſſe*: negatione inſertâ ſcribendum: *non eſſe*. Ita videtur: ſi aliter, abeat, nec noſter eſto.

DISSERT. XVII.

Pluſcula ſimul Paradoxa. Solum Pulchrum, Nobilem, Ciuem, Magiſtratum, Vatem, Rhetorem, & plura eſſe.

**Inopinata ſententia.* SED an non tædio iam tot **Paradoxologiæ* ſunt? contraham, & iunctim, non tamen mixtim, quaſdam dabo. Quaſdam, vel eximias: & quæ plenam apud ipſos Stoicos vix habeant fidem. Talis hæc iſta:

SOLVM SAPIENTEM PVLCHRVM ESSE. Cato apud Ciceronem:

ronem: *Rectè etiam appellabitur Pulcher, animi enim lineamenta sunt pulchriora, quàm corporis.* Sex. Empiricus: *Stoici apertè dicunt, qui Prudentiam protulerint; solos esse Pulchros, solos Diuites, solos Sapientes.* Ratio illius: *Qui est dignus amari, est pulcher: Solus sapiens amari dignus: solus igitur pulcher.* Seneca hæc tangit & profert, sed colorem magis allinit: *Errare mihi visus est,* inquit, *qui dixit:* III. De Finib. Epist. LXVI.

Gratior est pulchro veniens è corpore Virtus.

Nullo enim honestamento eget: ipsa & magnum sui decus est, & CORPVS SVVM CONSECRAT. Addit iocosè de Clarano suo condiscipulo, cuius ingenium malè habitabat: sed, inquit, *cœpi Claranum nostrũ intueri, formosus mihi videtur, & tam rectus corpore, quàm est animo. Potest ex casá vir magnus exire: potest & ex deformi humilique corpusculo, formosus animus ac magnus.* Quis vel è vanis istis amatorculis abnuat? qui affectus suos donant ingenio & lepôri sæpius, quàm formæ. Si huic tantùm: cur non tabula ametur? Itaque sciamus, *non deformitate corporis animum fœdari, sed pulchritudine animi corpus ornari.* Vides mulierculas interdum personam sumere, & Saturnalitiis ludis fœdam, aut & virilem, faciem inducere? non moueris, qui scis interiorem aliam esse. Hîc simile. tegmen non adspicio: quod latet, splendidum & cæleste prænoui. Græcorum vox opportuna καλοῦ, quæ in vtrumuis valet, & *Bonum Pulchrumque* notat: quia recto iudicio hæc iuncta. *Consuetudo Scripturæ est* (ait Augustinus) *etiam speciosos corpore, Bonos vocare.* Vera dicit, & à caussâ iam dictâ. Altera Paradoxologia: Ibid. De Ciuit. XV. C. XXIII

SOLVM SAPIENTEM NOBILEM. A Cynicis translatum: quorum erat, τοὺς αὐτοὺς εὐγενεῖς τοὺς καὶ ἐναρέτους: *Eosdem Nobiles, qui & Probi essent.* Tenuerunt Stoici, vt alia. & definiebant Εὐγένειαν, ἕξιν ἐκ γένους, ἢ ἐκ καθαγωγῆς, οἰκείαν πρὸς ἀρετήν: *Nobilitatem, habitum à genere, aut institutione, aptum ad Virtutem.* Itaque siue innatus is habitus, siue insitus à doctrinâ esset, solos Nobiles qui haberent. Quid iam autem?

SOLVM CIVEM, MAGISTRATVM, PRAETOREM, IVDICEM ESSE SAPIENTEM. Plutarchus: τοὺς σοφοὺς μόνους βασιλεῖς, πλουσίους, καλοὺς, καὶ πολίτας, καὶ δικαστάς: *Sapientes solos Reges, Diuites,* De Com. Notion.

In Zenone. *tes, Pulchros, Ciues, & Iudices.* Laërtius: ὁμοίως δὲ καὶ ἀρχικούς, δικαστικούς τε καὶ ῥητορικοὺς μόνους εἶναι: *Præterea, ad magistratus, ad iudicia, ad oratoriam solos aptos esse.* Vbi & explicatio aliqua dicti eius est: nimirum solos illos perfectè & benè munia hæc posse obire. Nam vt Zeno aiebat: ἐγνωκέναι δεῖ τὸν ἄρχοντα περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, μηδένα δὲ τῶν φαύλων ἐπίστασθαι ταῦτα: *Nouisse oportet magistratum Bona ac Mala, quod nemo Stultorum potest.* Quæ eadem ratio ad *Iudicem* trahenda, etiamque ad *Ciuem.* qui Bonus & vtilis ciuitati quomodo erit, legibus & rectoribus obediens, sine hac notitiâ? Potest & alio sensu. quia negant Respublicas vllas aut Ciuitates, nisi quæ sint Sapientum. Cicero hæc irridens aut IV. Acad. spernens: *An illi vnquam dicerent* (Academici veteres) *Sapientes solos Reges esse? solos Diuites, Formosos? omnia, quæ vbique essent, Sapientis esse? neminem Consulem, Prætorem, Imperatorem? nescio an ne Quinqueuirum quidem quemquam, nisi Sapientem? solum Ciuem, solum Liberum? Insipientes omnes Peregrinos, Exsules, Seruos, Furiosos? Denique scripta Lycurgi, Solonis, Duodecim tabulas nostras, non esse Leges? nec Vrbes denique aut Ciuitates, nisi quæ essent Sapientium?* Plura hîc habes eiusce generis, sed à dicto fonte. Leges illæ tales, non sunt verè Leges. quare? quia *Lex est recta ratio imperandi atque vetandi, insita à Naturâ*: tales non sunt illæ. Iam *Ciuitas est Cœtus hominum iure sociatus*: si leges aut iura non sunt, quomodo ciuitas? ad idem illud redimus. Sed vbi igitur Sapiens ille ciuis est? in magnâ hac & suâ vrbe, id est Mundo. Pergimus:

SOLVM ORATOREM, POETAM, DOCTVM, VATEM, SACERDOTEM, vno verbo, omnia esse. Stobæus: μόνον δέ φασι τὸν σοφὸν καὶ μάντιν ἀγαθὸν εἶναι, καὶ ποιητὴν, καὶ ῥήτορα, καὶ διαλεκτικὸν, καὶ κριτικόν: *Solum aiunt Sapientem Vatem bonum, & Poëtam, & Rhetorem, & Dialecticum, & Criticum esse.* Nota, *Bonum*: esse possunt aliquatenus, quod ad artem; non Boni quod ad vsum, atq; etiam perfectionem. Nam in omnibus illis artibus Iudicium & Con- Lib. I. silium necessaria, quæ desunt Stulto. Strabo: οἱ παλαιοὶ φιλοσοφίαν τινὰ λέγουσι τὴν ποιητικήν. οἱ δὲ ἡμέτεροι καὶ μόνον ποιητὴν ἔφασαν εἶναι τὸν σοφόν: *Antiqui dicunt Philosophiam quamdam esse Poëticen: at nostri* (id est, Stoici) *etiam solum Sapientem dicunt Poëtam.* Quid mirantur? nónne

nónne & vulgò *Oratorem* definiunt *Virum bonum, dicendi peritum?* At bonus ille, est Sapiens. Iam de *Sacerdote*, in Laërtio & Stobæo habes. quis autem ab illo alius *Pietatem* colit, quæ est *scientia diuini cultus?* nec sine eâ *Sacerdos* est: ergo talis nemo Stultus. Breuiter. reuocanda hæc omnia ad vnum illud principium, *Omnia rectè facere Sapientem*: de quo dixi. Athenæus, siue alius apud eum, subsannat: Στωϊκὸν δὲ δόγμα ἐστιν, ὅτι πάντα εὖ ποιήσει ὁ σοφὸς, καὶ φακῆν φρονίμως ἀρτύσει: *Stoicum dogma est, quòd omnia rectè faciet Sapiens, etiam lenticulam condiet.* Ita, ita, & hanc condiet, si lubebit: & quid amplius? *Sartor* & *Sutor* erit. Lib. IV.

—— non nosti, quid pater ille Horat. I. Sat. III.
Chrysippus dicat? Sapiens crepidas sibi nunquam
Nec soleas fecit: sutor tamen est Sapiens. quô?
Ut quamuis tacet Hermogenes, cantor tamen, atque
Optimus est modulator.
—— sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex.

Igitur potestate hæc omnia est, si non facto. An non & facto ille Hippias olim, qui *omnia quæ secum habebat, nihil eorum emerat, sed suis sibi manibus confecerat?* vestes, calceos, annulum, gemmam scalptam, ampullam, strigilem. Iam Posidonius, & vulgò Stoici, *omnes artes, quibus in cottidiano vsu vita vtitur, volunt à Philosophiâ inuentas:* Fabricam, & eius ferramenta; metallariam artem; textoriam, pistoriam. *Quæ omnia, inquit, Sapiens quidem inuénit, sed minora, quàm vt ipse tractaret, sordidioribus ministris dedit.* Etsi Senecæ nostro contrà videtur, & indigna hæc Sapiente: neque *abduxisse se ab illis artibus, sed omnino non venisse.* Satis hæc ista, & fructum Dissertationibus nostris, non risum captamus. Apul. II. Florid. Sen. epist. totâ XC. Ibid. Ibid.

DISSERT. XVIII.

Paradoxa item mixta: Non Iniuriâ affici, non Insaniâ, non Ebrietate.

ADDIDIMVS igitur Sapienti magna, parua: quædam ab eo & remouenda sunt: illa ipsa præter vulgi sensum. Vt

SAPIENTEM NON ACCIPERE INIVRIAM. Stobæana: *λέγουσι δὲ τὸν σοφὸν καὶ ἀνύβριστον εἶναι· οὔθ' ὑβρίζεσθαι γάρ, οὔθ' ὑβρίζειν. διὰ τὸ τὴν ὕβριν ἀδικίαν εἶναι καταισχύνουσαν, καὶ βλάβην: Aiunt Sapientem iniuriæ exsortem esse, vt qui nec capiat eam, nec inferat. Esse enim Iniuriam, iniustitiam quandam cum dedecore aut damno coniunctã.* Hanc igitur non infert, quod clarum est, iuuare tantùm natus: sed neque infertur, quia non admittit aut aduertit, & suâ virtute nixus spernit ac reiicit infamiam omnem siue damnum. Breuiter, sed fortiter Seneca: *Quid ergo? nemo erit qui lacessat; qui tentet? Nihil in rerum naturâ tam sacrum est, quod sacrilegum non inueniat. sed non ideò diuina minus in sublimi sunt, si exsistunt, qui magnitudinem multum vltra se positam non icturi petant. Inuulnerabile est, non quod non feritur, sed quod non læditur.* Et totum libellum, elegantem sanè & alti spiritus, in hanc rem scripsit. Socraticum dogma, & Apuleius etiam sic expressit: *Sapientem non solùm inferre, sed ne referre quidem oportet iniuriam. Non enim eam contumeliam putat, quam improbus faciat: sed eam non putat, quam patientiâ firmiter toleret. Quia quidem Naturæ lege in animo eius sculptum sit, quòd nihil horum possit nocere Sapienti, quæ opinantur ceteri Mala esse.* Prima sint pro iam dictis: vltima eò spectant, Infamiam, Calumniam, & hæc talia non magis Mala esse; quàm Famam aut Adulationem, Bona. Addo,

De Const. Sap. c. III.

De Philos.

SAPIENTEM NON INSANIRE. Huic vis subest, qui semel Bonus Sapiensque, semper esse: nullâ vi aut casu Virtutem eripi. Sed dissidebant in eo ipsi Stoicorum apices. *καὶ μὴν τὴν ἀρετὴν Χρύσιππος ἀποβλητήν· Κλεάνθης δὲ, ἀναπόβλητον. ὁ μὲν, ἀποβλητὴν, διὰ μέθην καὶ μελαγχολίαν. ὁ δὲ, ἀναπόβλητον, διὰ βεβαίους καταλήψεις: Virtutem Chrysippus amitti aut sperni posse ait; negat Cleanthes, & firmam hærere.*

Laert. in Zen.

rere. Ille amitti, per Ebrietatem, aut Atrabiliosum morbum: iste, nec per illa, ob constantes manentesque comprehensiones. Cleanthis sententia placuit Senecæ. & palàm exprimit in istis: *Eò maiore animo ad emendationem nostri debemus accedere, quòd semel traditi Boni* PERPETVA POSSESSIO *est. Non dediscitur Virtus. Contraria enim Mala in alieno hærent: ideò expelli & exstirpari possunt: fideliter sedent, quæ in locum suum venerunt. Virtus secundùm Naturam est.* Et statim: *Virtutes receptæ exire non possunt.* Ad Chrysippéa, facilis responsio. non enim in actione est Virtus: nec si illa impeditur, eiicitur ista. * Suprà doctum: & Laërtius antè aliquid pro hac sententiâ: τὸν σοφὸν οὐ μανήσεσθαι. προσπεσεῖσθαι μέντοι αὐτῷ φαντασίας ἀλλοκότους, διὰ μελαγχολίαν, ἢ λήρησιν, οὐ κατὰ τὸν τῶν αἱρετῶν λόγον, ἀλλὰ παρὰ φύσιν: *Non insaniturum Sapientem. Incidere ei posse quidem Visa aliena & absona, per atram bilem aut delirium, non secundùm rationem in eligendo, sed* praeter Naturam.* Aliquid etiam tale in sequenti Paradoxo præcogita,

Epist. L.

* Differt. III. huius libri.

* Vel etiã, *A naturâ:* nempe imbecillâ, & succumbente.

SAPIENTEM NON INEBRIARI. quod ita in Laërtio: Οἰνωθήσεσθαι μὲν, οὐ μεθυσθήσεσθαι δέ: *Vino obrutum iri quidem, non ebrium tamen futurum.* Quid ita? ratio in Stobæanis: οὐχ οἷόν τε μεθυσθήσεσθαι τὸν νοῦν ἔχοντα. τὴν γὰρ μέθην ἁμαρτητικὸν περιέχειν, λήρησιν εἶναι παρὰ τὸν οἶνον (ita legendum) ἐν μηδενὶ δὲ τὸν σπουδαῖον ἁμαρτάνειν: *Non posse Ebrium fieri, mente præditum. nam Ebrietatem aliquid peccati habere & addere, atque esse delirationem à vino: in nullo autem peccare Sapientem.* Hoc dictum volunt. posse turbari vino, & facere ebriis solita: non tamen esse Ebrium, quia in mente non destinauerat, & ea in recto firma perseuerat. Vt Senecæ verbis (etsi ad paullò aliam rem aptatis) hîc vtar: *positione quidem mentis, & habitu tranquillus est, euentu non est.* Sed huic tamen nostro, non placet hoc Zenonium dogma (eò enim adspicit:) & epistolâ totâ suggillat. Posidonium etiam reiicit, interpretantem *Ebriosum* pro *Ebrio*: quasi hoc Zeno voluisset, non solere neque amare Ebrium fieri. Meritò reiicit: alia mens est, & quam dixi. Sed nec hanc approbat, imò impugnat: *Nam si*, inquit, *argumentaberis, Sapientem multo vino inebriari, & retinere rectum tenorem, etiamsi temulentus sit: licet colligas, nec veneno poto moriturum, nec opio sumpto dormiturum, nec elleboro accepto, quidquid in visce-*

Epist. LXXXV.

Epist. LXXXIII.

Ibid. in fine epist.

in visceribus hærebit, eiecturum. Sed si tentantur pedes, lingua non constat: quid est, quare existimes, in parte sobrium esse, in parte ebrium? Da veniam doctor, hîc parùm firmiter argutaris. Quid hoc est, à corpore ad animum argumenta ducere? Fatemur corpus vim vini passum, & mentis instrumenta, Sensus: negamus mentem ipsam, in se sanam. Ipse paulloantè dixisti, *Virtutem non expelli aut amitti*: hoc retine. Quid, quòd Socraticum hoc est, bibere nec mergi? Plato de eo: Σωκράτης ἐν ταῖς εὐωχίαις πίνων οὐκ ἐθέλων, ὁπότε ἀναγκασθείη, πάντας ἐκράτει. καὶ, ὃ πάντων θαυμαστότατον, Σωκράτη μεθύοντα οὐδεὶς πώποτε ἑώρακεν ἀνθρώπων: *Socrates in conuiuiis, bibere haud promptus, siquando adigeretur, omnes superabat. Et, quòd maximè mirabile, Socratem ebrium nemo homo vidit vnquam.* Viden' Sapientem & bibere multum, & mente constare? AVD. O callide! non ea mens, quæ tua, Platonis. etiam sensibus constitisse Socratem, vult adfirmatum. Sed heus, non & talem ego Socratiscum hodie noui? LIPS. Sile, sile: disce hoc, & Zenonem à potione alienum non fuisse. ὃς ἐρωτηθεὶς διὰ τί αὐστηρὸς ὤν, ἐν τῷ πότῳ διαχεῖται; ἔφη, καὶ οἱ θέρμοι πικροὶ ὄντες, βρεχόμενοι γλυκαίνονται: *qui interrogatus, quomodo, cùm austerus ingenio esset, in vino & potu diffunderetur? Nam & lupini, inquit, etsi amari, macerati & perfusi dulcescunt.* Quid tu Seneca? suades ipse, *nonnumquam vsque ad ebrietatem veniri, non vt mergat nos, sed vt deprimat*: Audi. hoc fit Sapienti ebrio: multum, non malè bibit, & purandæ mentis caussâ, non turbandæ. Si autem hoc; à casu est, non ab instituto. ideoque ne culpa.

In Conuiuio.

De Tranquill. cap. vlt.

DISSERT. XIX.

Duo alia Paradoxa, atque etiam Paraloga nobis: Non ignoscere, Non misereri.

ATQVE hæc parua fortasse, an & praua quædam subiungo? Nostro & Christiano sensu ita sunt: aut valde necessum est flecti interpretatione, & emendari. Tamen videamus. Primum,

SAPIENTEM NON IGNOSCERE. Stobæana: Φασί μηδέποτε συγγνώμην ἔχειν, καὶ νομίζειν τὸν ἡμαρτηκότα μὴ παρ' αὐτὸν ἡμαρτηκέναι, πάντων ἁμαρ-

ἁμαρτανόντων παρὰ τὴν ἰδίαν κακίαν. διὸ καὶ δεόντως λέγεσθαι τὸ μὴ συγγνώμην ἔχειν τοῖς ἁμαρτάνουσι: *Aiunt nunquam veniam dare aut ignoſcere Sapientem: cùm exiſtimet, qui peccarit, non contra aut præter mentem peccaſſe, omnibus ſcilicet peccantibus propriâ malitiâ. Ideoque & rectè dici, veniam non indulgere peccantibus.* Vult dictum. veniam non mereri, niſi qui ignari peccaſſent: nemo facit: nemo ergo meretur: neque Sapiens donat. Cicero hoc inter immania Stoicorum, ſed apud populum, damnat: & cauſſam tamen aliam eius apponit. *Fatetur aliquis ſe peccaſſe, & eius delicti veniam petit? nefarium eſt facinus, ignoſcere. At leue delictum eſt. Omnia peccata ſunt paria.* Eò trahit ecce, quòd minoribus ignoſci ſoleat: talia non habent noſtri, qui omnia æquant. Seneca iterùm rationem aliam: *Venia*, inquit, *eſt pœnæ meritæ remiſſio. Ergo ei ignoſcitur, qui puniri debuit: Sapiens autem nihil facit, quod non debet, nihil prætermittit quod debet. itaque pœnam, quam exigere debet, non donat.* Dura & inhumana iſta, inquiunt. Da aures Senecæ mitiganti: Sapiens quidem veniam non dat: *ſed illud, quod ex veniâ conſequi vis, honeſtiore tibi viâ tribuit. Parcit enim Sapiens, conſulit, & corrigit. Idem facit, quod ſi ignoſceret, nec ignoſcit: quoniam qui ignoſcit, fatetur aliquid ſe, quod fieri debuit, omiſiſſe.* Satis intricatè hoc ille: ſed mox explicat, parcere ob cauſſas. illi ob ætatem; alij ob errorem, & quia in vino lapſus eſt; alij ob cauſſam culpæ in ſpecie ſæpe honeſtam. *quæ omnia*, inquit, *non Veniæ, ſed Clementiæ opera ſunt.* Adde, quæ addit. Huic adſidet:

[Margin: Pro Murenâ.]
[Margin: II. De Clem. cap. VI. & VII.]
[Margin: Ibid.]
[Margin: Ibid.]

NON MISERERI SAPIENTEM. Cicero ponit: *Neminem miſericordem eſſe, niſi ſtultum & leuem.* Laërtius: Ἐλεήμονάς τε μὴ εἶναι, συγγνώμην τε ἔχειν μηδενί. μὴ γὰρ παριέναι τὰς ἐκ τοῦ νόμου ἐπιβαλλούσας κολάσεις: *Miſericordes non eſſe, veniamque nulli dare: neque enim prætermittere conſtitutas à lege pœnas.* Quæ ratio Iuſtitiam ſpectat: quaſi contra eam eſſet, remitti aut omitti pœnas. At Seneca noſter, vbi ex profeſſo hoc tractat, aliam etiam dat, & magis coloratam. Nam ſi pœnæ non remittendæ, vbi Clementia? Ipſe igitur, *Miſericordiam vitium* dicit: etſi *plerique vt virtutem laudent, & Bonum hominem vocent, miſericordem.* Quare vitium? quia circa Clementiam quidem poſita eſt, ſed extra modum: ſicut Crudelitas, circa Seueritatem. *Quid autem eſt? ægritudo animi, ob alienarum miſeria-*

[Margin: Pro Mur.]
[Margin: II. De Clem. cap. IIII. & V.]

miseriarum speciem. Ægritudo autem in Sapientem virum non cadit. Plura ibi, & lege: at Cicero pulchrè etiam, & aliter, ex Stoico-
III. Tusc. rum sensu damnat. *Cadit in eumdem & Misereri & Inuidere. nam qui dolet rebus alienis aduersis, idem rebus alicuius secundis dolet.* Di-
De Animâ, cap. XIX. uus Nemesius hoc ipsum: *Ægritudinis species sunt quattuor, Stupor, Molestia, Inuidia, Misericordia. Inuidia, ægritudo quæ ob alterius res secundas suscipitur: Misericordia, quæ ob res aduersas.* Quid inhæreo? cùm ad examen ventum est, vereor vt verbi, non rei sit hæc pugna. Nam Seneca fatetur, *non misereri quidem, quia non fit sine miseriâ* (vnde & nomen:) *sed omnia quæ, qui miserentur, dolentes facerent, hunc facturum alacri animo, ac libentem. Succurret alienis lacrimis, dabit manum naufrago, exsuli hospitium, egenti stipem. At faciet ista tranquillâ mente, vultu suo.* Nunqua hîc durities aut
subuenire, nō molliri. Compat. solet [illegible] inhumanitas est? Itaque exclamat noster, *Malè audire apud imperitos sectam Stoicorum, tanquam nimis duram.* At hercules, inquit, *nulla benignior leniórque est, nulla amantior hominum, & communibus bonis attentior: vt cui propositum sit vsui esse & auxilio, nec sibi tantùm, sed vniuersis singulisque consulere.* Hæc ita dicta & accepta non offendant fortasse: Christiani tamen nostri veteres
De Ciuit. IX. cap. V. vel verbi illius auersionem damnarunt. Augustinus: *Misericordiam, Stoicorum est, solere culpare: sed longè meliùs & humaniùs, & piorum sensibus accommodatiùs Cicero, in Cæsaris laude, locutus est, vbi ait: Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior, nec gratior miseri-*
IV. Strom. *cordiâ est.* Clemens item Alexandrinus: Ὁ δὲ ἔλεος, οὐχ ἥ τινὲς τῶν φιλοσόφων ὑπειλήφασι, λύπη ἐπ' ἀλλοτρίαις συμφοραῖς. μᾶλλον δὲ, θεῖόν τι ἐστιν, ὡς οἱ προφῆται λέγουσι. Ἔλεον γάρ, φησι, θέλω, καὶ οὐ θυσίαν: *Misericordia non est, vt quidam philosophi* (Stoici) *censuerunt, Ægritudo ex alienis malis: sed magis diuinum quiddam est, sicut Prophetæ loquuntur. Misericordiam enim, inquit, volo, non sacrificium.* Negat Ægritudinem esse: & sanè pulcherrimè definire mihi visus Grego-
Libro De Beatitud. rius Nyssenus: *Misericordiam esse, erga adflictos cum dilectione coniunctam affectionem.* Sicut enim Inhumanitas aut Durities ab Odio; sic Misericordia à Caritate caussam & originem habet, imò est ipsa. Sed ait Clemens, *Diuinum quiddam* esse. nam & Deus quid magis vsurpat? quid magis etiam poscit? Ideoque obtinuit, vt quamquam *Pietas* Dei cultus sit, & intelligi soleat:
De Ciuit. X. cap. I. *tamen more vulgi* (ait Augustinus) *hoc nomen etiam in operibus Miser-*

icor-

sericordiæ frequentetur. quod ideò inquit, arbitror euenisse, quia hæc fieri præcipuè Deus mandat, eaque sibi vel præ sacrificiis placere testatur. Sed & apud veteres satis bonosque scriptores *Pietas*, & *Pius*, pro miti & miseranti.

DISSERT. XX.

Paradoxum singulare, Omnes stultos insanire: &, Omnia vitia in omnibus.

QVAE ad *Sapientem* spectabant Inopinata, pleraque peregi: superant, quæ ad *Stultum*. Nam & hîc multa, nec multa nobis sunt: quia pangenda & capienda ferè omnia, ex iam dictis. In Sapientem quidquid expetit, in istum pariter: sic vt mutes, & aduersa omnia ponas. In paucis exemplis ostendam, & reliqua inquisitioni tuæ permittam. Primum esto, oppositum nostro primo: STVLTOS OMNES *ex æquo stultos*, id est PARITER INSANIRE. Cicero inter pauca illa sua locandum censuit, proscripsitque: Ὅτι πάντες οἱ ἄφρονες μαίνονται: *Omnes stultos insanire.* Laërtius: πάντας τε τοὺς ἄφρονας μαίνεσθαι. οὐ γὰρ φρονίμους εἶναι, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἴσην τῇ ἀφροσύνῃ μανίαν πάντα πράττειν: *Omnes stultos insanire. neque enim prudentes esse, sed per æqualem stultitiæ insaniam omnia facere.* Ætiologia ista spectat ad Paritatem peccatorum: sicut anteà Virtutum: atque vt Sapientes ex æquo Boni, nemo plus minúsve, sic Stulti æqualiter Mali, id est insani. Nam Insania Sapientiæ opponitur. Discreta ergo hæc duo, Stultus & Insanus? sunt. ex Ambrosij mente, *Stultus est qui nihil sapit, & stulta intelligit: Insipiens, qui mala sapit.* Etsi mallem, *Insanum* pro *Insipiente* posuisset. Vt magis pro re dicam, Stultus est qui imperitus, & Scientiam non habet; Insanus intelligitur, qui ex imperitiâ atque imprudentiâ malè facit, & stultitiam promit. Potestatem illa, actum hæc ostendit. E Cicerone hoc adstruas: *Stoici videbantur monstra dicere: nunc autē ita disserunt. Omnes stultos insanire, vt malè olere omne cœnum: at non semper. Commoue, senties.* Pauca verba, nec propriè ipsius: agnosco Porticum. sed sentētia, pro illâ nostrâ est: & Stultitiam velut cœnum esse, quod tætrum odorem vi habet; in motu & agitatione, effectu promit. Idem etiam Cicero paullò aliter (quid vetat idem & verè & variè

In Psalm. XLVIII.

IV. Tuscul.

II. Tusc. dici?) exponit: *Omnes perturbationes animi, Morbos philosophi appellant: negantque Stultum quemquam his morbis vacare. Qui autem in morbo sunt, sani non sunt: & omnium Insipientium animi in morbo sunt: omnes Insipientes igitur insaniunt.* Hic Insipientes dixit Stultos: & puto verius, quàm Ambrosius suprà distinxit. Sed à morbo corporum, vocem docet ad hunc animorum trãslatam. Aiebat autem Laertius (notasti, aut debuisti) *æqualem stultitiam omnes insanire.* Quomodo? quia sicut Sapiens *omnia rectè facit*, doctum à nobis: ita *Stultus omnia malè.*

Pers. Sat. v.

——— nullo thure litabis
Hæreat in Stultis breuis vt semuncia recti.

De Benef. v. cap. xv. Ibid. cap. xvii. Seneca: *Vt vos* (Stoici) *dicitis, Omnes stulti mali sunt: qui autem habet vnum vitium, habet omnia.* Dicit & clariùs: *Et cupidi omnes, & maligni omnes, & timidi omnes: adiice, & ambitiosi omnes, & impij omnes.* Dij boni, non est hoc conuicium generi humano facere? Pro Mur. Cicero populariter ita interpretatur: *Nos autem, qui Sapientes non sumus, fugitiuos, exsules, hostes, insanos denique esse dicunt.* Sed mittamus coronam, soli sumus: itáne dictum iniustè? Laert. in Zenone. Zeno & illa manus repugnant: οἷς ἀρέσκει μηδὲν μεταξὺ εἶναι ἀρετῆς, καὶ κακίας· τῶν περιπατητικῶν μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας εἶναι λεγόντων τὴν προκοπήν. ὡς γὰρ δεῖν φασιν ἢ ὀρθὸν εἶναι ξύλον ἢ στρεβλὸν, οὕτως ἢ δίκαιον ἢ ἄδικον· οὔτε δὲ δικαιότερον, οὔτε ἀδικαιότερον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως: *quibus placet, nihil medium inter Virtutem & Malitiam esse: cùm tamen Peripatetici medium interponant, Profectum. Sicut enim lignum rectum aut curuum est; ita hominem iustum aut iniustum, idemque in ceteris.* Hîc cardo rei vertitur: malos aut probos omnes esse: nullo medio: & Sanos igitur aut Insanos. Horatius satis contentè hoc adfirmat, & aliâ similitudine item suadet:

II. Sat. III

Quem mala Stultitia, & quemcumque inscitia veri
Cæcum agit, Insanum hunc Chrysippi porticus & grex
Autumat. hæc populos, hæc magnos formula Reges,
Excepto Sapiente, tenet. nunc accipe quare
Desipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
Insano posuere. velut siluis, vbi passim
Palantes error certo de tramite pellit:
Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit: vnus vtrique
Error, sed variis illudit partibus: hoc te

Crede

Crede modo insanum. nihilo vt sapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat.

Ecce, ait omnes Insanos, etiam illos qui hoc docent: id est Zenonem, Cleanthem, Chrysippum: qui in profectu quidē sunt, sed nondum in certâ viâ: ideoque in errore. Apud Ciceronem alia etiam similitudo: *Nihil adiuuat procedere & progredi in Virtute, quò minùs miserrimus sit, antequam ad eam peruenerit: quoniam in aquâ nihilo magis respirant qui iam ad summam eam appropinquăt, quàm qui sunt in profundo: & quoniă catuli, qui iam despecturi sunt, cæci æquè, vt ij qui modò nati. Platonem quoque necesse est, quoniam nondum videbat, æquè cæcum animo, ac Phalarim fuisse.* Et refellit ibidem, aut conatur: sed nos sensa nostrorum exsequimur. Pro quibus & Empiricus: *Ex Stoicorŭ sententiâ in Stultorum numerum referuntur Zeno, Cleanthes, & Chrysippus, & ceteri ex sectis: quilibet autē Stultus tenetur ab ignoratione.* Plutarchus ex professo ista aperit & damnat, libello *De profectu in Virtute*: atque inter plura ait. *Stoici*, inquit (eos enim intelligit, etsi nec nominat) πολλῶν ἀποριῶν ἐμπεπλήκασι τὴν φιλοσοφίαν. μεγίστης δὲ, τῆς εἰς μίαν ὁμοῦ κακίαν πάντας ἀνθρώπους, πλὴν ἑνὸς τοῦ τελείου, τιθεμένης. ὑφ' ἧς αἴνιγμα γέγονεν ἡ λεγομένη προκοπὴ, μικρὸν ἀπολείπουσα ἐσχάτης ἀφροσύνης. τοὺς δὲ πάντων ἅμα παθῶν καὶ νοσημάτων οὐκ ἀφειμένους ἀπ' αὐτῆς, ἔτι τοῖς μηδενὸς ἀπηλλαγμένοις τῶν κακίστων ὁμοίως παρέχουσα κακοδαιμονοῦντας: *multis controuersiis scrupulisque referserunt philosophiam. vno autem vel maximo, quòd in vnam æqualitatem Vitij omnes includunt, excepto Sapiente. Vnde ænigma redditur illa, quæ dicitur, Profectio: vt quæ parùm differat ab imprudentiâ extremâ; & eos qui non omnibus affectibus morbisque omnino liberi sint, æquè infelices habens, atque illos qui nullo soluti.* Atque addit deinde, eos istos à seipsis refelli. qui *dum in scholis*, inquit, *clamant, parem iniustitiam esse Aristidis & Phalaridis, improbitatem Meliti & Platonis: in vitâ tamen & rerum vsu illos declinant & vitant, vt detestabiles; his adhærent, & audiunt, & fidem habent.* Hæc isti acriter, & cum colore, quem tamen nostri diluunt. Nam primùm, etsi omnes in vitiis, non tamen eodem modo: & quidam (vt qui progressum fecêre) faciliùs possunt emergere, quàm illi qui in fundo. Ita negabat Zeno *Platonem, si Sapiens non sit, esse in eadem caussâ, quă tyrannum Dionysium. huic, mori optimum esse, propter desperationem Sapientiæ; illi, propter spem viuere.* Deinde

IV. De Fin.

Aduers. Mathem.

Cic. IV. Tuscul.

non

non tam eminentia in omnibus vitia: quod Seneca noster optimè it explicatum. IV. De Benef. cap. XXVI. & XXVII. *Stultus*, inquit, *omnia vitia habet: sed non in omnia naturâ pronus est. Alius in auaritiam, alius luxuriam, alius petulantiam inclinat. Itaque errant illi, qui interrogant Stoicos, Quid ergo? Achilles timidus est? Aristides iniustus? Fabius temerarius? Mucius proditor? Camillus desertor? Non hoc dicimus, sic omnia Vitia esse in omnibus, quomodo in quibusdam singula eminent: sed malum ac Stultum nullo vitio vacare. nec audacem quidem timoris absoluimus, nec prodigum auaritiâ liberamus. Quomodo homo omnes sensus habet, nec ideò tamen omnes homines aciem habent Lynceo similem: sic qui Stultus est, non tam acria & concitata habet omnia, quàm quidam quædam. Omnia in omnibus Vitia sunt, sed non omnia in singulis exstant.* Adde, quæ de Cæno suprà dixi: vi & naturâ suâ semper fœdum, sed odorem exserit concitatum. Atque hæc mira satis aut noua videri, quid negem? aut quomodo aliter *Inopinata* sint? sed tamen nexa inter se esse, & defendi (siquis intendat) posse, habeo certum. Enimuerò si suprà, etiam nostrorum suffragatione, dictum, *Virtutes iunctas, & qui vnam habeat, habere omnes*: contrarium quidni verum, *Vitia iuncta & nexa esse*?

DISSERT. XXI.

Item singulare Paradoxum, Peccata æqualia esse.

PLVRA de *Stultis* liceat persequi: non libet, manuduxi & præiui, quî fiat. Addo decantatum, sed & damnatum Paradoxum: ἴσα τὰ ἁμαρτήματα εἶναι: AEQVALIA PECCATA IV. Acad. *esse*. Cicero: *Placet Stoicis omnia peccata esse paria.* Idem alibi amPro Mur. plificat & extendit: *Omnia peccata esse paria. omne delictum, scelus esse nefarium: nec minùs delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cùm opus non fuerit, quàm qui patrem suffocauerit.* Laërtius ponit, & vnà In Zen. caussam: Ἀρέσκει δὲ αὐτοῖς ἴσα ἡγεῖσθαι τὰ ἁμαρτήματα. εἰ γὰρ ἀληθὲς ἀληθοῦς μᾶλλον οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ψεῦδος ψεύδους· οὕτως οὐδὲ ἀπάτη ἀπάτης, οὐδὲ ἁμάρτημα ἁμαρτήματος. καὶ γὰρ ὁ ἑκατὸν σταδίους ἀπέχων Κανώβου, καὶ ὁ ἕνα, ἐπίσης οὐκ εἰσὶν ἐν Κανώβῳ· οὕτω καὶ ὁ πλεῖον καὶ ὁ ἔλαττον ἁμαρτάνων, ἐπίσης οὐκ εἰσὶν ἐν τῷ κατορθοῦν: Placet Stoicis æqualia esse peccata. Vt enim *Verum Vero magis tale non est, neque Falsum Falso: ita nec*

fraus

fraus fraude, nec peccatum peccato. Nam & qui centum stadiis Canopo abest, & qui vno, pariter non sunt in Canopo: sic qui paruum vel magnum delinquit, pariter abest à recto. Duplex adfirmatio. prior, à naturâ rei. omne enim Bonum, Verum est: omne Malum, Falsum, atqui hæc æqualia; ergo & ista. Deinde, à simili. quicumque loco aliquo aut metâ abest, pauxillo aut longinquo; tamen abest: omne vitium à Bono abest: ergo eâ parte pariant. Apud Ciceronem, assertio etiam alia. *Peccata paria. quónam modo? quia nec Honesto quidquam honestius, nec Turpi turpius. Perge porrò. nam de isto magna dissensio est: illa argumenta propria videamus. Vt, inquit, in fidibus pluribus, si nulla earum ita contenta numeris sit, vt concentum seruare possit, omnes æquè incontentæ sint: sic Peccata quia discrepant, æquè discrepant: paria sunt igitur.* Sed & aliud simile. *Vt gubernator æquè peccat, si palearum nauem euerterit, & si auri: item æquè peccat, qui parentem, & qui seruum iniuriá verberat.* Inuidiosa hæc, non solùm scrupusa videntur. quid? inter parricidā, & gallicidam non discrimen? Qui tamen animum peccandi videt: & ab eo peccatum: æqualis vbique malitia, etsi in materiâ inæquali. Areopagitæ olim puerum interfecerunt, cui ludus erat hirundinum oculos configere. videbant enim prauum illud insitum, & ad hominum exitium erupturum: necauerunt igitur in herbâ. Talis malitia, in omnibus malis. Discrimen igitur nullum? inquies: & cur leges faciunt, atque aliter aliterque puniunt? Imò aliquod est, nunc dicendum. Primùm, ἴσων ὄντων τῶν ἁμαρτημάτων, εἶναί τινας ἐν αὐτοῖς διαφοράς, καθ᾽ ὅσον τὰ μὲν αὐτῶν ἀπὸ σκληρᾶς δυσιάτου διαθέσεως γίγνεται, τὰ δὲ οὔ: *Æqualia cùm sint peccata, tamen differunt in isto, quòd alia à prauá & vix sanabili affectione proueniunt; alia minimè.* En discrimen, à patrante: alterum ab eo in quem patrant, aut circa quod patrant. Patrem vides? plures tibi in eum adspectus & vincula Natura & Ratio iniecit: quæ cùm soluis, in pari malitiâ plus aut pluries peccas. Externum igitur aliquid est, quod discriminat, non in te situm. Cicero in hac re: *Nihil igitur interest, patrem quis necet, an seruum? Caussa hæc, non natura distinguit. nam & parenti nonnumquam adimi vita sine scelere potest, & seruo non potest. Illud tamen interest, quod in seruo necando semel peccatur; in patre, multa. Violatur is qui procreauit, qui aluit, qui erudiuit:* MVLTITVDINE PECCATO-

IV. De Fin.

Hæc ex mēte Stoicorum.

Stob. Ecl.

Parad. III

RVM *præstat, eoque maiore pœnâ dignus est.* Audiantur & Stobæana Electa (atque ea pleraque, vt odoror, è Chrysippo sunt:) audiantur: ἴσα δὲ πάντα λέγουσι τὰ ἁμαρτήματα, οὐκ ἔτι δὲ ὅμοια: *Æqualia quidem Peccata omnia, non sunt tamen similia.* Valde hoc nota: & quæ addunt. *Feruntur enim & manant omnia ab vno Malitiæ fonte; iudicio in omnibus peccatis eodem, id est prauo: sed per caussam externam, circa quam iudicia perficiuntur, dissimilia redduntur Peccata (κατὰ ποιότητα) in* QVALITATE. *Sicut, omne mendacium est æquè mendacium: vt si dicam Nox est, cùm Dies sit; aut Centaurus viuit & exsistit: illud potest, hoc non potest: ideoque magis mentiar, quàm in illo. Sic in Peccatis, quæ omnia Mendacia dicas: & quatenus talia, perfecta & æqualia: non tamen in Qualitate eadem aut Subiecto.* Talia quædam istic legas: nec dubito quin Chrysippus atque illi (nam quamdiu hæc, & quàm acriter disputata?) subtiliora alia dixerint, quibus lubet indaganda. Nobis sentẽtia hæc damnata est, & inter errores habita olim Nouatianorum. Ambrosius, atque alij Patrum notant: &, vt dixi, verè & seueriter notant. Idem Diuus Hieronymus: qui tamen finem & fructum eius Dogmatis non celat. *Stoicorum quidem est,* inquit, *delicta omnia paria iudicare, nec vllum inter Scelus & Erratum discrimen facere. Nos verò, etsi multum inter Peccata distare credimus; tamen* SATIS PRODESSE AD CAVTIONEM *dicimus, etiam minima pro maximis cauere. Non citò ad maiora procedet, qui etiam parua formidat.* A Cicerone hoc est, qui in isto ipso Paradoxo: *Hac sententiâ nonmodò verior, sed ne vtilior quidem hominum vitæ reperiri vlla potest. Quæ vis est enim, quæ magis arceat homines ab omni improbitate, quàm si senserint, nullum in delictis esse discrimen?* Est sanè vetus, si non vera, sententia; nata ante Zenonem notum. Palàm in Demosthene: τὸ δὲ εὐσεβὲς καὶ τὸ δίκαιον, ἄντ' ἐπὶ μικροῦ τις, ἄντ' ἐπὶ μείζονος παραβαίνῃ, τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν: *Pium & iustum, siue in paruo aliquis, siue in maiore transiliat, eamdem vim habet.* Germanum hoc Stoicum: & æquè extra lineam est, quisquis transiuit.

1. de Pænit. cap. 1.

De Institut. matrisfamil.

III. Parad.

III. Philip.

DIS-

DISSERT. XXII.

Sapientem sumere aliquando mortem posse, decere, debere: ex Stoico quidem decreto.

INTER Paradoxa numero, quod acriter & curiosè quæsitum assertumque fuit, An Sapiens sponte abeat è vitâ? Assertum à nostris dico: nec licere tantùm, sed debere. Caussæ communes. quia Vita hæc inter Indifferentia est, itemque ipsa Mors: sumi igitur, non sumi posse, vti opportunitas erit. Sicut à conuiuio satur possum surgere, & abire: ludum, cùm libet, relinquere: tale hîc esse. Epictetus: ᾧ γὰρ ἔξεστιν, ὅταν θέλῃ, ἐξελθεῖν τοῦ συμποσίου, καὶ μηκέτι παίζειν, ἔτι οὗτος ἀνιᾶται μένων; οὐχ' δ' ὡς παιδιᾷ παραμένει μέχρις ἂν ψυχαγωγῆται; *Cui enim licet, cùm lubet, à conuiuio discedere, neque vltrà ludere: etiámne is manens adfligitur & nauseat? non potius, vt ludo, interest quamdiu oblectatur?* Modus tantùm & occasio has res temperant: *neque interest multum, mors ad nos veniat, an ad illam nos. Illud imperitissimi cuiusque verbum falsum esse, tibi persuade: Bella res est, mori suâ morte.* Semper enim tua erit, & maximè quam fecisti. Quid? ianuam aliquis hanc mihi claudat ad Libertatem? & nónne hæc (Libertas dico) finis aut fructus Sapientiæ est? torquebit aliquis, vexabit, illudet, inuitum? *Non seruiam*, aiebat puer ille Lacon, & præcipitem se dedit. *Qui mori didicit, seruire dedidicit: supra omnem potentiam est, certè extra omnem. Quid ad illum carcer, & custodia, & claustra? liberum* OSTIVM *habet.* Hoc est illud ostium, de quo Epictetus: Τὸ δὲ κεφάλαιον, μέμνησο, ὅτι ἡ θύρα ἤνοικται. μὴ γένου τῶν παιδίων δειλότερος· ἀλλ' ὡς ἐκεῖνα, ὅταν αὐτοῖς μὴ ἀρέσκῃ τὸ πρᾶγμα, λέγει, ὅτι οὐκέτι παίξω· καὶ σὺ, ὅταν σοι φαίνηταί τινα εἶναι τοιαῦτα, εἰπὼν, οὐκέτι παίξω, ἀπαλλάσσου: *Caput rei, memento, Quòd* IANVA *sit aperta. ne esto pueris timidior: sed vt illi, cùm aliquâ re non ampliùs delectâtur, dicunt, Non vltrà ludam: sic tu, cùm talia aliqua videbûtur, dic, Non iam ludam, & desiste.* Ianuã dixi? lata imò *via* est. Statius ad Hemonidem, qui in ore Eteoclis se interfecerat:

Tu tamen egregius fati, mentisque, nec vnquam
Indignum passure situm. qui cominus ausus
Vadere contemptu regis: quáque ampla veniret
Libertas, monstrare viam.

II. Dissert. cap. XVI.

Sen. Epist. LXIX.

Epist. XXVI

I. Dissert. cap. XXIV.

Lib. III.

Sen. De Irâ, III. cap. XV. Vis videre, quàm lata? *Quocumque respexeris, ibi malorum finis est. Vides illum præcipitem locum? illac ad Libertatem descenditur. Vides illud mare, illud flumen, illum puteum? Libertas illic in imo sedet. Vides illam arborem breuem, retorridam, infelicem? pendet inde Libertas. Vides iugulum tuum, guttur tuum, cor tuum? effugia Seruitutis sunt. Nimis mihi, inquies, operosos exitus monstras, & multum animi ac roboris exigentes. Quæris igitur, quod sit ad Libertatem iter?* QVAELIBET *in corpore tuo* VENA. O limitem verè latum, & pæne, quidquid in orbe, complexum! Vnam nascendi viam Natura dedit, mille moriendi. Igitur vnam aliquam ingredi

Epist. LXX. suadeat, sed consilio & caussâ. Nam *Sapiens viuit quantum debet, non quantum potest. Videbit vbi victurus sit, cum quibus, quomodo, quid acturus. Si multa occurrunt molesta, & tranquillitatem turbantia, emittit se: nec hoc tantùm in necessitate vltimâ facit, sed cùm primùm illi cœperit suspecta esse Fortuna. Nihil existimat suâ referre, faciat finem an accipiat.* Laertius magis distinctè caussarum quasdam aperit, inter Zenonia decreta: Εὐλόγως τέ φασιν ἐξάξειν ἑαυτὸν τοῦ βίου τὸν σοφὸν, καὶ ὑπὲρ πατρίδος, καὶ ὑπὲρ φίλων. κἂν ἐν σκληροτέρᾳ γένηται ἀλγηδόνι, ἢ πηρώσεσιν, ἢ νόσοις ἀνιάτοις: *Iustè & cum ratione Sapientem educturum se è vitâ dicunt, vel pro patriâ, & amicis; vel si in acerbis doloribus versetur, itemque in membrorum mutilatione, vel morbis ægrè curandis.* Triplicem dat caussam vel casum: pro Patriâ & amicis; in Animi; itemque Corporis dolore. De primâ, consentiunt hodie: videamus alias, imò & addamus. Nam & in vltimâ

Epist. XVII paupertate, mori inuitant. Dicit aliquis, *Necessaria deërunt? Primùm deësse non poterunt, quia Natura minimum petit. Sed si necessitates vltimæ inciderint, exsiliet è vitâ; & molestus sibi esse desinet.*

I. Dissert. cap. IX. Quid hîc Epictetus? fortiter, suo more atque indole: Ὅταν χορτασθῆτε σήμερον, κάθησθε κλαίοντες, περὶ τῆς αὔριον, πόθεν φάγητε. ἀνδράποδον. ἂν σχῇς, ἕξεις· ἂν μὴ σχῇς, ἐξελεύσῃ. ἤνοικται ἡ θύρα: *Cùm hodie repleti fueritis, sedetis plorantes & soliciti, quid cras comesturi sitis. Mancipium! si habueris, habebis: si non habueris, abibis.* APERTA EST IANVA. At parentes & amici mei plorabunt. Plorent, modò ne tu: ignaui & mali sint, ne tu. Zenonis hæc sunt, hominis tetrici & odiosi? sunt Epicuri. cuius ipsa hæc gnome prodita:

Sen. epist. XII. *Malum est in necessitate viuere; sed in necessitate viuere, necessitas nulla est.* Idem in molestiis & dolore. Diogenes olim asperè ad

Specu-

Speusippum, morbidum, & in gestatorio sibi obuium: cùm iste prior dixisset, *Salue Diogenes: Tu verò, inquit, non salue, qui talis cùm sis, viuere sustines.* Mouit hominem, & contra sectæ suæ decretum, paullo pòst mortem sponte sumpsit. Asperè quidem hoc Cynicus, vt dixi: sed sensu, quem & Fabius acutè expressit. *Nemo, nisi suâ culpâ, diu dolet.* Quid ergo? ignauiter statim in morbo, aut dolore, è vitâ fugiam? negant nostri: & pro iis Seneca distinguit. Audi, scrutare: *Morbum morte non fugiam, dumtaxat sanabilem, nec officientem animo: non afferam mihi manus, propter Dolorem. sic mori, vinci est. Hunc tamen si sciero perpetuò mihi patiendum: exibo, non propter ipsum, sed quia impedimento mihi futurus est ad omne, propter quod viuitur. Imbecillus & ignauus est, qui propter Dolorem moritur: stultus, qui Doloris caussâ viuit.* Habes hîc capitalem, vt sic dicam, rationem caussamque moriendi: siquid externum tale erit, vt aut honestè aut vtiliter viuere non possim. Honestè, negant Catonem potuisse; vtiliter, Atticum, & tales, qui in extremo senio, aut morbo. Nam & Senectutem inter caussas habent. Noster: *De isto feremus sententiam, an oporteat fastidire Senectutis extrema, & finem non operiri; sed manu facere. Propè est à timente, qui fatum segnis exspectat: sicut ille vltra modum deditus vino, qui amphoram exsiccat, & fæcem quoque exsorbet.* Sed mox ita decîdit, & sententiam pronunciat: *Non relinquam senectutem, si me totum mihi reseruabit: totum autem, ab illâ parte meliore. At si cœperit concutere mentem, si partes eius conuellere, si mihi non vitam reliquerit sed animam: prosiliam ex* AEDIFICIO PVTRIDO AC RVENTI. Animum senecionis nostri vides (talis iam erat, cùm hæc scripsit) sed, ô Deus, quàm vegeti eâ parte & valentis! Musonius, aut quis alius, apud Stobæum ista ipsa pulchrè: *Sicut* E DOMO *exigi videmur, cùm locator, pensione non acceptâ, fores reuellit, tegulas aufert, puteum obstruit: ita & hoc corpusculo pelli videor, cùm Natura, quæ locauit, oculos adimit, aures, manus, pedes. Non moror igitur amplius, sed velut è conuiuio discedo, nihil ægrescens.* Hæc ratio in Senectute valet, aut etiam corpore per morbos iam affecto: & quid opus tergiuersari, & differre, quod statim est futurum? In pœnas, aut risum viuis:

Cur non vt plenus vitæ conuiua recedis,
Æquo animoque capis securam, stulte, quietem?

Præfat. VII Institut.

Epist. LVIII.

Ibid.

Serm. I.

Lucr. III.

Quod nostri etiam longiùs, & ad res lætas, & corpus validum, producant. Cato apud Tullium: *Sed cùm ab his* (quæ secundùm Naturam sunt) *omnia proficiscantur officia: non sine caußâ dicitur, ad ea referri omnes nostras cogitationes, in his & EXCESSVM E VITA, & in VITA MANSIONEM. In quo enim plura sunt, quæ SECVNDVM NATVRAM sunt, huius officium est, in vitâ manere: in quo autem sunt plura CONTRARIA, aut FORE videntur, huius officium est, è vitâ excedere. Ex quo apparet, & Sapientis aliquando esse officium, excedere è vitâ, cùm Beatus sit: & Stulti, manere in vitâ, cùm sit miser.* Hæc germana sunt Stoica, sed obscuriùs dicta: an lux aliqua à Stobæo, id est Chrysippo, erit? Φασὶ δέ ποτε, καὶ τὴν ἐξαγωγὴν ἐκ τοῦ βίου τοῖς σπουδαίοις καθηκόντως κατὰ πολλοὺς τρόπους, τοῖς δὲ φαύλοις μονὴν ἐν τῷ ζῆν, καὶ εἰ μὴ μέλλοιεν ἔσεσθαι σοφοί, οὔτε γὰρ τὴν ἀρετὴν κατέχειν ἐν τῷ ζῆν, οὔτε τὴν κακίαν ἐκβάλλειν. τοῖς δὲ καθήκουσι, καὶ τοῖς παρὰ τὸ καθῆκον, μετρεῖσθαι τήν τε ζωὴν, καὶ θάνατον: *Aiunt* (Stoici) *interdum & exitum è vitâ Probis Sapientibusque, ex officio multimodis conuenire; & contrà, Improbis Stultisque mansionem, etiamsi numquam curæ habituri sint esse Sapientes. Neque enim vel Virtutem retinere in vitâ, vel Malitiam eiicere: sed ex officio, vel non officio, æstimandam diiudicandamq; esse Vitam, vel Mortem.* Lux tenuis, tamen aliqua: & radium etiam à Plutarcho addamus: qui miratur, si non hoc contra *Communes Notiones* dictum, ἄνθρωπον, ᾧ πάντα τἀγαθὰ πάρεστι, καὶ μηδὲν ἐνδεῖ πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ τὸ μακάριον, τούτῳ καθήκειν, ἐξάγειν ἑαυτόν. ἔτι δὲ, ᾧ μηδὲν ἀγαθόν ἐστι, μηδ' ἔσται, τὰ δεινὰ δὲ πάντα, καὶ τὰ δυσχερῆ, καὶ κακὰ πάρεστι, καὶ παρέσται διὰ τέλους, τούτῳ μὴ καθήκειν ἀπολέγεσθαι τὸν βίον, ἂν μή τι διὰ τῶν ἀδιαφόρων αὐτῷ προσγένηται: *Hominem, cui omnia Bona adsint, quique nullo indigeat ad Felicitatem, huic conuenire vitâ discedere: contrà autem, cui nec Boni aliquid est, nec erit, grauia autem & Mala omnia adsunt, & ad finem aderunt; huic non conuenire abdicare se vitâ, nisi aliquid* INDIFFERENTIVM *ei interueniat.* Non est, ô Plutarche, contra communem sensum, nisi illorum, qui hæc inter Bona aut Mala habent. Nobis sunt *Indifferentia*: & pulchrè philosophus quispiam super ipsâ hac re disserens, cùm *Mortem talem* dixisset: *Cur ergo non moreris?* inicit quispiam. Atque ille promptè, *Quia indifferens est.* Omnino, non statim Sapiens ad eam venit, tristibus, lætísve rebus: sed *Officium* in consilio habet. Decet me viuere? viuo. Vsus est?

III. De Finib.

In Eclog.

De Com. Not.

viuo.

viuo. Nihil horum? non viuo. Læta me circumstant? sed tempestatem imminentem video: cur feram vltrà Spei aut Metus moras? *Illum lauda, & imitare*, ait Seneca, *quem non piget mori, cùm iuuat viuere.* Neque rem magnam facies. quamdiu est istud viuere? hodie, cras, post mensem, annum eiicieris, vnde non lubet exire. Ad summam, Vita est quasi tunicula. vt illam si me stringit & molesta est, abiicio; aut si etiam indecora est, exuo: tale in hac animi veste. Neque soli Stoici ista: Plato, qui aduersarius validus censetur, vbi iudicio maximè differit, istuc ferè abit. Inter leges optimæ illius reip. est hæc: *Quid si autem aliquis*, inquit, *maximè propinquum & familiarem interfecerit? id est, seipsum. Hunc talem damnamus, & probris afficimus, quæ sequuntur: si tamen fecerit*, μήτε πόλεως ταξάσης δίκην, μήτε περιωδύνῳ καὶ ἀφύκτῳ προσπεσούσῃ τύχῃ ἀναγκασθεὶς, μηδὲ αἰσχύνης τινὸς ἀπόρου καὶ ἀβίου μεταλαχών: *neque ciuitatis decreto iussus, neque intolerabili aliquo & ineuitabili Fortunæ casu adactus, neque ignominia pauperis & non sustentandæ vitæ adductus.* Vides exceptiones poni, quas ferè nostri: etsi magis (fatendum est) restrictas? Nam excipit *Damnationem publicam*, qualis in Socrate, & Senecâ fuit: excipit *Graues casus*: excipit extremam *Paupertatem & Ignominiam*: ad quæ capita, reliqua ferè trahas. Culpat dumtaxat eum, ὃς ἀργίᾳ τε καὶ ἀνανδρείας δειλίᾳ ἑαυτῷ δίκην ἄδικον ἐπιβάλῃ: *qui ignauiâ, & timidi animi imbecillitate, iniustam sententiam in se tulerit, exsecutusque sit.* Et nos herclè damnamus. Sed quàm multi alij ad * αὐτοχειρίαν istam monitis vel factis ducunt? Aiax apud Sophoclem:

Αἰσχρὸν γὰρ ἄνδρα τοῦ μακροῦ χρῄζειν βίου,
Κακοῖσιν ὅστις μηδὲν ἐξαλλάσσεται:
Nam turpe vitam diutinam viro peti,
Malis eum quæ liberatura haud siet.

Et post pauca eius sententiæ,

Ἀλλ' ἢ καλῶς ζῆν, ἢ δὲ καὶ τεθνηκέναι
Τὸν εὐγενῆ χρή.
Sed aut honestè viuere, aut statim mori
Generosum oportet.

Quid Plinius? ille verò *Terram matrem etiam venena, nostri misertam, instituisse*, credi vult: vt scilicet, *facillimo haustu, illibato corpore, & cum toto sanguine exstingueremur, nullo labore, sentientibus*

Epist. LXXII.

Lib. IX. De Legib.

* *sui interfectionem.*

In Aiace Flagellif.

Lib. II. cap. LXIII

 similes.

ſimiles. Et herclè iam olim viri primarij, atque ipſi Reges, venena ad manum habere ſoliti, ad hunc ſubitum aliquem vſum. Liuius: REGIO MORE, *ad incerta Fortunæ, venenum ſub cuſtode promptum.* Ecce & miniſtrum è fidis, huic cuſtodiæ. Neque neſcio infinitos vſurpaſſe: quid tamen? Abſtinentia ſiue Inedia mitior meliorque videri poſſit: ſiquid fas in malâ re bonum dici. Illa lentè, & ſine vellicatione aut pugnâ, quam venena adferunt, & ſeptimo ferè die tollit. Plinius: *Homini non vtique* (id eſt, non certò & ſemper, etſi plurimùm) *ſeptimo die letalis Inedia: duraſſe & vltra vndecimũ pleroſque, certum eſt.* A robore & conſtitutione internâ hoc pendet. Sicut in Azano Baſsâ Turcico, qui noſtrâ memoriâ Algerio in Africâ præfuit. is ſupra modum benè habitus & pinguis, de medicorum ſententiâ abſtinere cœpit: eoque paullatim produxit, vt ſeptem totos dies inediam ferret, ſine noxâ: imò macreſceret, id eſt reualeſceret in multos deinde annos. Exempla autem, qui ſe ſubduxerint è vitâ, ſi vel magnorum tantùm virorum adferam: quis finis ſit? aut quid factius faciam? rationibus enim in hac re, aut irrefragabili certè auctoritate pugnandũ ſit: vt eſt diuina: & hæc damnat. Omitto igitur, duobus contentus, quæ ſunt culminum ipſorum Porticus noſtræ. Zeno iam nonagintaocto annos natus, cetera valens atque integer, cùm è ſcholâ veniens pedem offendiſſet lapſusque eſſet: manu terram pulſans, Euripidéum illud occinuit, Ἔρχομαι, τί μ' αὔεις; *Venio, quid appellas me?* & domum regreſſus ſponte vitam poſuit. Cleanthes, vlcere in ore nato, cùm ſuaſu medicorum abſtinuiſſet ſe cibo biduum, meliusq; iam factum eſſet: iiſdem ad cibum reuocantibus, abnuit: *nec, maiore viæ parte confectâ, ſe rediturum.* Ita inediâ obiit. Hæc pro Stoicorum ſenſu dicta ſunto: plenè & liberè. ſed pro illorum.

Lib. VII. cap. vlt.

DISSERT. XXIII.

Decretum hoc reiectum, & oſtenſum non licere, non debere, mixtis rationibus teſtibusque.

AVD. Heus tu, an non aliquid inclinas? LIPS. Abſit: reſpuo. Quòd accuratiùs dixerim, candidè & magno à me animo factum. Cauſſæ præuaricari numquid debui? & pleraque

que omnia igitur attuli, nec dicta iis subduxi: quia vincere constitui, non circũscribere. Ecce enim omnes istos aliosq; colores vnâ Veritatis spongiâ iam ibo detersum. Audi, & intende. Aio plerisque omnibus priscæ & veræ Sapientiæ, sententiam hanc damnatã. Homero in primis: apud quem hoc votũ exprimitur,

Βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ἐὼν θητευέμεν ἄλλῳ Odyss. λ.
Ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ, ᾧ μὴ βίοτος πολὺς εἴη,
Ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν:
Eligam ego, vel in agris viuens inseruire
Pauperem apud dominum, cui nec sit copia victus,
Quàm functus functis dare iura, atque imperitare.

Item magno Pythagoræ. qui *vetat* (ait Cicero) *iniussu Imperatoris, id est Dei, de præsidio & statione vitæ discedere.* Quid Platoni & asseclis? communis hæc assertio, *Piis omnibus retinendum esse animum in custodiâ Corporis, nec iniussu eius, à quo ille est datus, ex hominum vitâ migrandum esse: ne munus humanũ, adsignatum à Deo, defugisse videamur.* Et Apuleius inter illius dogmata: *Sapiens corpus non relinquet inuito Deo. Nam etsi in eius manu est mortis facultas, & quamuis sciat se terrenis relictis consecuturum esse meliora, nisi perpetiendum istud lex diuina decreuerit, accersire tamen eum mortem non debere.* Sicut enim quos magistratus in carcerem aut custodiam dedit, nisi eius veniâ non exeunt: si faciunt, pœnam sibi adaugent: ita siquis velut furtiuâ discessione è vitâ abit, non vitari miseriam, sed cumulari. Talis enim anima metu, dolore, odio fecisse id videtur: quas passiones secum aufert, & his velut sordibus infecta, non venit ad liberos purosque illos locos. Virgilius Platonissans:

De Senect.
Cic. in Somn. Scip.
De Philos.

Proxima deinde tenent mæsti loca, qui sibi letum
Insontes peperêre manu, lucemque perosi
Proiecêre animas. quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores?

Vna dumtaxat mors licita, atque adeò laudata; illa, cùm Anima corporeas illecebras, adhuc in corpore constituta, contemnit, & soluta illis vinculis cælo & sideribus meditatione infertur: de quâ sentimus, cùm dicimus, *Philosophiam mortis studium esse.* Talia, & plura, Platonici: iam Aristoteles, palàm hanc spontaneam mortem damnat: atque id ratione. Ait enim tan-

tum abesse, vt viri fortis aut magnanimi talis exitio sit, vt contrà timidi & ignaui. Verba eius: τὸ δὲ ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἤ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. μαλακία γὰρ, τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα· καὶ οὐχ ὅτι καλὸν, ὑπομένει, ἀλλὰ φεύγων κακόν: *Mori ob inopiam, aut amorem, aut aliud molestum, non est fortis viri, sed timidi. Mollities enim, fugere difficilia & aspera. neque mortem, vt bonum sustinet, sed malum fugiens.* Euripides Herculem loqui consimiliter facit:

III. Ethic. ad Nicom. cap. VII. & ad Eudem. lib. III.

Ἐσκεψάμην δὲ, καίπερ ἐν κακοῖσιν ὤν,
Μὴ δειλίαν ὄφλω τιν', ἐκλιπὼν φάος.
Ταῖς συμφοραῖς γὰρ ὅστις οὐχ ὑφίσταται,
Οὐδ' ἀνδρὸς ἂν δύναιθ' ὑποστῆναι βέλος:

Consideraui ego, malis etsi obrutus,
Nequis timorem, vitâ abire, censeat:
Nam qui malis subsistere haudquaquam est potis,
Nec ille contra tela subsistat viri.

Lib. V. Et apud Curtium pulchrè: *Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quàm odisse vitam. Sæpe tædio laboris, ad vilitatem sui, compelluntur ignaui: at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque vltimum omnium mors est, ad quam* NON PIGRE IRE *satis est.* Est ergo Ignauiæ: quid, quod Sæuitię etiam est? Immergis in te ferrum, aut venenum: & id quod alteri factum horreas, in te promptè vsurpas. Varro, ad hos tales:

Quámnam te dicam esse feram,
Qui manu corporis feruidos
Aperis lacus sanguinis,
Atque vitâ te leuas
Ferreo ense?

Adde iniustitiam. Quæ enim lex diuina aut humana permittit innocentem tollere? quæ indemnatum tollere? Si tu alium; culpæ & pœnæ, vel te iudice esset: quî magis te poteris? Egregiè Augustinus: *Hoc fecit illa, illa sic prædicata Lucretia: innocentem, castam, vim perpessam Lucretiam Lucretia insuper interemit. Proferte sententiam leges, iudicesque Romani.* Denique dicam & Stultitiæ esse. Quis enim nescit, impetu hoc sæpiùs & furore quodam, & feruidâ impatientiâ, quàm consilio aut deliberatò fieri? Quinctilianus attestabitur: *Non fiunt ista, nisi subitò: nec quisquam* (*præser-*

I. De Ciu. cap. XIX.

Declam. CCCXLIIII

(præsertim nullâ graui præcedente caussâ) spiritum ratione deposuit. Postremò, an non contra Naturam est? nec ipse Zeno diffitebitur, Mortem esse inter ea quæ illa reiicit & aduersatur. Est inquam ita *Indifferens*, vt tamen inter *Apoproegmena* siue *Reiectanea* sit. Ne sit mala, tamen habet mali speciem: & *sui cuique amor est, & conseruandi se permanendiq́; insita voluntas, atque aspernatio dissolutionis*: cur igitur, quod aspernandum erat, sumis? Cur tantum momenti in aliis illis *Indifferentibus* ponis, vt ad hoc tam triste decurras? Augustinus bellè vobis hîc insultat: *Quæ Mala, Stoici*, inquit, *miror quâ fronte Mala non esse contendant; quibus fatentur, si tanta fuerint, vt Sapiens ea vel non possit, vel non debeat sustinere, cogi eum mortem sibi inferre, atque ex hac vitâ emigrare.* Misera Beatitudo, quæ desinere & extingui ob Indifferens aliquod debeat. Itaque ipsi Stoici, modestiores sæpe & sapientiores voces spargunt, à Vero adacti. Epictetus alibi feruidorum istorum vota aut tædia commemorat: *Epictete, nos corpusculi huius vinculis adstringi diutiùs non possumus: cibum potumque dando, dormiendo, lassi sumus. Nónne Mors mala non est? nónne cognati deorum sumus, atque inde venimus? Sine tandem liberari compedibus istis, atque illuc redire. Hîc latrones, fures, iudicia sunt, & quos tyrannos vocant: qui potestatem sibi in nos sumunt ob hoc corpusculum, & quæ adhærent. Sine ostendamus eis, quàm nihil in nos habeant iuris. Libet, libet abire.* Hæc isti: quid autem ipse? *Mihi verò dicendum est*, inquit: Ἄνθρωποι ἐκδέξασθε τὸν θεὸν, ὅταν ἐκεῖνος σημήνῃ καὶ ἀπολύσῃ ὑμᾶς ταύτης τῆς ὑπηρεσίας, τότ' ἀπολύεσθε πρὸς αὐτόν. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ἀνάσχεσθε ἐνοικοῦντες ταύτην τὴν χώραν, εἰς ἣν ἐκεῖνος ὑμᾶς ἔταξεν. ὀλίγος ἄρα χρόνος οὗτος ὁ τῆς οἰκήσεως, καὶ ῥᾴδιος τοῖς οὕτω διακειμένοις: *Homines sustinete, Deum exspectate, donec illè signum dederit, & soluerit vos hoc ministerio: tunc ad eum redite. Nunc autem in præsenti tolerate æquo animo, & incolite regionẽ istam, in quâ vos collocauit. Enimuerò* EXIGVVM TEMPVS HVIVS INCOLATVS, *& facile nec graue iis, qui sic sunt affecti.* O verè hîc Epictetum! id est diuinum. Sed & Seneca noster sæpe temperat: *Vides quosdam*, inquit, *optantes mortem, & quidem magis quàm rogari solet vita. Nescio vtros existimem maiorem nobis animum dare: qui deposcunt mortem, an qui hilares eam quietique opperiuntur. quoniam illud ex rabie interdum ac repentinâ indignatione fit; hæc ex iudicio certo tranquillitas est.* Alibi

Sen. epist. LXXXII.

De Ciuit. XIX. cap. IV

I. Dissert. cap. IX.

Epist. XXX.

talia notes; sed etiam alia: neque in vnâ parte constiterunt. Sed quid lusoria hæc tela spargo? decretoriis opus est. Deus, Deus inquam vetat iniussu suo abire: quid disputamus, aut nugamur? Vox eius Sacris nostris prodita, *Non occides:* quem? non te, non alium: & scito illum vitæ dominum tantùm, qui dedit. Itaque patientiæ exempla infinita apud nos sunt: & vita in molestiis transacta; & tormenta tolerata; & mors ipsa ob pietatem obita, sed obita non sumpta. Atqui exempla etiam alia, dicet quispiam. Sampson ille, per quem mira Deus operatus, non se ruinâ domus, cum aliis oppressit? Razias Iudæus, gladio percussit, ne in hostium potestatem veniret, & mox de muro deiecit, denique & intestina manibus suis sparsit? quod Sacra ita narrant, vt speciem probantium habere videantur. Respondeo, de Sampsone, nihil sine Deo, imò iussione eius factum. Instinctus hic fuit: & *spiritus latenter hoc iusserat* (Augustini verba) *qui per illum miracula faciebat.* Simile idem ille Doctor in virginibus censet, quæ mortem sumpsisse, ne violarentur, leguntur. Vt in Sophroniâ, quæ Maxentij libidinem repulit, gladium in se admisit: vt in Pelagiâ, quæ flumine vltrò mergi, quàm à milite pollui, elegit. Monitum aut iussio Dei hîc quoque præsumenda: & *quis obedientiam in crimen vocet? quis obsequium pietatis accuset?* De Raziâ, haud æquè promptum definire est. Factum eius probum? ambigitur. neque Sacra dicunt, nisi *Nobiliter* & *Viriliter* fecisse: *Benè* aut *Laudabiliter* non dicunt. Et fatendum est, Iudæos posteriores à moribus gentium paullatim aliquid sumpsisse. à quibus certè fuit, quòd tam crebræ illę sui cædes leguntur in excidio Iudææ atque vrbis, quod Iosephus descripsit. Enimuerò cum Augustino tutò definimus: *his exceptis, quos vel Lex iusta, vel ipse fons Iustitiæ Deus iubet occidi; quisquis hominem vel seipsum, vel quemlibet occiderit, Homicidij crimine innecti.* Et nulla tamen, inquies, exceptio est? Quid igitur si Magistratus aut Princeps mortem mihi indîcat, non possim aut debeam exsequi? Fuêre enim, & sunt tempora aut regiones, quibus id fiat. Sub Tiberio, Nerone, Domitiano, commune mittere Tribunum aut Centurionem, & *extremam necessitatem denunciare.* Siquis parêret, & mortem occuparet; manebant testamenta, iusta funeris, *pretium* (ait Tacitus) *festinandi.* Sin autem; ecce carcer, carni-

II. Mach. cap. XIIII

I. De Ciuit. cap. XXI. & XXVI.

Ibid.

carnifex, laqueus, Gemoniæ, fiscus. Apud Iapanes etiam hodie vsitari aiunt, vt Rex offensus nobilium alicui mandet, *Abi, ventrem tibi scinde*: & ille pareat, faciatque. In his igitur talibus, ecquid dicendum? Primùm, quid Stoici, videamus: nam & illi hîc aliquid decernunt. Seneca: *Aliquando, etiamsi certa mors instabit, & destinatum sibi* SVPPLICIVM *sciet, non commodabit Sapiens* POENAE *suæ manum. Stultitia est, timore mortis mori. Veniet, qui occidat: exspecta, quid occupas alienum negotium?* Epist. LXX. Propior neganti hîc videtur: sed statim, cum distinctione tamen aliquâ, etiam admittit. *Non possis*, inquit, *de re* IN VNIVERSVM *pronunciare. Multa enim sunt, quæ in vtramque partem possunt trahere. Si altera mors cum tormento, altera simplex & facilis: quidni huic iniicienda sit manus? Quemadmodum nauim eligam nauigaturus, domum habitaturus; ita mortem vtique, quâ sum è vitâ exiturus, meliorem.* Definit ecce, eligi posse & debere viam eius mitiorem: & ipse à Nerone mori iussus, fecit. Quid autem nostri hîc Theologi? firmiter nescio, & audio in Scholis dissentire. Si tamen verè dicimus Legem & Magistratum posse occidere: cur non etiam tali & tali modo, vel manu? Cùm mihi iubent, cur non paream? Iubeant, dico; nam aliud fortasse, si tantùm permittant. Enimuerò & hoc euenit, ac quæri potest. Ecce Massiliæ olim, *cicutæ venenum* Valer. II. cap. VI. *publicè custodiebatur, quod daretur ei, qui caussas Sexcentis (id enim Senatus eius nomen erat) exhibuisset, propter quas mors esset illi expetenda.* Illi audiebant, cognoscebant, definiebant. Idem in Græciâ alibi, & insulâ Cëo. Quid igitur? an illis approbantibus, qui ius vitæ necisque in me habent, licebit? Non opinor. nec enim ipsi adigunt, sed euntem te vltrò non sistunt. Decreto tuo comites, non auctores se præbent. Sed omitto, & satis habeo vniuersè docuisse, Mortem arbitrij nostri non esse: nec Stoicis me, hac parte, suffragium dare. Eamus porrò:

DISSERT. XXIIII.

Conclusio, & ad Exercitium adhortatio: cui tria adiumenta vel instrumenta data, Exempla, Conuersatio, Examen.

QVò autem? nam ad metam venimus, nec super Decretis plura mihi video dicendum. Hortandus tantùm es, in

animum dicta admittere, ad vsum & opus exserere, id est facere fructum. AVD. Admittere hæc, tuo quoque iudicio, alta sæpe nimis & grandia? LIPS. Admittere. sed cum hac prænotione, talia interdum esse: bono tamen & vtili quodam fine. Exemplaria quædam ista perfectæ Virtutis sunt: adnitere, citrà consistes. Cicero hoc, ad Catonem: *Mihi videntur præceptores vestri & Virtutis magistri, fines officiorum paullo longiùs protulisse: vt cùm ad vltimum animo contendissemus, ibi tamen, vbi oporteret,* * *consisteremus.* Contendamus mi Auditor, atque etiam consistamus: numquam facturi, nisi Scientiæ Vsum & *Exercitium* adhibemus. Sicut *parùm est audisse* (ait Epictetus) *probas Drachmas accipiendas, falsas reiiciendas esse*: sed *opus est δυνάμει δοκιμαστικῇ καὶ διακριτικῇ, facultate probandi & discernendi*: ita haud in magno de Bonis Malisque audisse, tractanda sunt & pernoscenda Vsu; tum hæc fugienda, illa amplectenda. Quid iuuat ista omnis dissertio, & indagatio, si ea tantùm? Οὐ γὰρ ὁ ἐν λόγῳ σοφός, οὗτος ἐμοὶ σοφός· οὐδ' ὅστις γλῶσσαν εὔστροφον ἔχει, ψυχὴν δὲ ἄστατον καὶ ἀπαίδευτον· ἀλλ' ὅστις ὀλίγα μὲν ἀρετῆς φθέγγεται, πολλὰ δὲ οἷς ἐνεργεῖ παραδείκνυσι, καὶ τὸ ἀξιόπιστον τῷ λόγῳ διὰ τοῦ βίου προστίθησιν: *Non enim qui sermone sapit, is mihi sapit* (ait vir sanctus) *nec qui linguam disertam & volubilem habet, mentem autem inconstantem & indoctam: sed magis, qui pauca de Virtute disserit, multa autem factis ostendit, & fidem verbis suis ipsá vitâ conciliat.* Sed & cum Senecâ monemus: *Pars virtutis Disciplinâ constat, pars* EXERCITATIONE. *Et discas oportet; & quod didicisti* AGENDO *confirmes.* Diogenes Cynicus dictitabat: Οὐδέ γε μὴν τὸ παράπαν ἐν τῷ βίῳ χωρὶς ἀσκήσεως κατορθοῦσθαι. δυνατὴν δὲ ταύτην πᾶν ἐκνικῆσαι: *Nihil omnino in vitá, sine* EXERCITATIONE *rectè perfici. hanc autem posse omnia euincere.* Vera sunt: nec militem, nec athletam, nec in vllâ re artificem, solis præceptis, sine istâ præstes: non item in Sapientiâ, quæ ars est vitæ. *Zeno Stoïcus* (apud Clementem) *dictitabat, malle se vnum videre Indum, qui sponte flammis absumatur, quàm omnes de Patientiá audire & discere probationes.* Quòd si aliena facta sic mouent & iuuant, quid tua? Tria autem ad Exercitium vtiliter instituendum conducent, *Exempla, Conuersatio, Examen.* Exempla, & à veteribus licet sumere, quos iure miramur: atque etiam è notis aut nouis non deerunt, quos in tali aut tali re imitere.

Pro Mur.

* *Ita lege sine negatione: quæ malè in quibusdam libris.*

I. Dissert. cap. VII.

Gregorij Theologi.

Epist. XCIIII.

II. Strom.

Opus

Opus est iis, ad quos mores nostri seipsi exigant: nisi ad regulam, pra- Sen. Epist.
ua non corriges. Sed *Conuersatio* iuuabit maximè: de quâ Seneca: XI.
Nulla res magis animis honesta induit, dubiósque & in prauum in- Epist.
clinantes reuocat ad rectum, quàm bonorum virorum conuersatio. XCIV.
Paullatim enim descendit in pectora, & vim præceptorum obtinet,
frequenter audiri, aspici frequenter. Occursus mehercule ipse Sapien-
tium iuuat: & est aliquid, quod ex magno viro vel TACENTE
proficias. Quid? imò iuuabit illeipse vel cogitatus. Nam & Se-
necæ hoc monitum admitte: *Aliquis vir bonus eligendus est, ac* Epist. XI.
semper ante oculos habendus, vt sic tanquam illo spectante viuamus,
& omnia tanquam illo vidente faciamus. Sicut Pædagogum pueris
damus, qui ducat & coërceat: sic tener adhuc *animus aliquem ha-* Ibid.
beat, quem vereatur, cuius auctoritate etiam secretum suum sanctiùs
faciat. Neque aliud signum certiùs progressionis in Virtute &
profectus, quàm Bonos sic amare & admirari. *Qui sic aliquem* Ibid.
vereri potest, citò erit verendus. Ac tertium auxilium, *Examen* est:
super omnia efficax, meo animo, & salubre. Dupliciter adhiberi
potest, *Ab aliis,* & *A sese.* Ab aliis, vt sicui doctores ac magistri
sunt, aut siquo in cœtu talis disciplina. Vti olim apud Indos sa-
pientes, quos Gymnosophistas dicebant. de quibus Apuleius:
Igitur vbi mensa posita, priusquàm edulia apponũtur, omnes adolescen- I. Florid.
tes ex diuersis locis & officiis ad dapem conueniunt. Magistri perro-
gant, quod factum à lucis ortu, ad illud diei, bonum fecerint? Hic alius
se commemorat inter duos arbitrum delectum, sanatâ simultate, amicos
ex infensis reddidisse: inde alius, sese parentibus quippiam imperanti-
bus obedisse: alius, aliquid meditatione suâ repperisse, vel alterius de-
monstratione didicisse. Qui nihil habet afferre cur prandeat, impransus
ad opus foras extruditur. O pulchrum institutum! & numquid
vel apud Christianos, melius possit? Sed vbi hoc non est, ad
Pythagoréum illud transeundum: & *quid quoque die dixeris, au-* Cic. De
dieris, egeris, vesperè commemorandum. Hoc est, *Apud te,* quod Senect.
dixi Examen instituere, & ipsum tibi velut censorem aut iu-
dicem ferre.

Πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη; Laert. in Pythag.

Quid prætergressus? quid gestum in tempore? quid non?

Faciebat hoc P. Sextius, laudatus nobis anteà vir, *vt consummato* Sen. De
die, cùm se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum Irâ, III. c. XXXVII.

ſuum, Quod hodie malum tuum ſanaſti? cui vitio obſtitiſti? quâ parte melior es? Et noſter ille Seneca, in aulâ, in coniugio, in ſtudio ſemper aut negotio, quod miremur, vſurpauit. *Vtor*, inquit, *hac poteſtate, &* COTTIDIE *apud me cauſſam dico. Cùm ſublatum eſt lumen, & conticuit vxor moris mei iam conſcia, totum diem mecum ſcrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihiipſe abſcondo, nihil tranſeo. quare enim quidquam ex erroribus meis timeam, cùm poſſim dicere, Vide ne iſtud ampliùs facias: nunc tibi ignoſco.* O vel hoc argumento virum bonum, virum magnum! & qui non ſcripſit ſenſitque ſolùm talia, ſed fecit! Nos quoque, tu meus: & Examen hoc, ſtimulum & protelum Virtutis, cottidie adhibeamus.

Ibid. *Quid enim pulchrius hac conſuetudine, excutiendi totum diem? qualis ille ſomnus, poſt recognitionem ſui, ſequitur? quàm tranquillus, altus, ac liber? cùm aut laudatus eſt animus, aut admonitus, & ſpeculator ſui cenſorque ſecretus iudicat de moribus ſuis!* Et in his monitis te dimitto: Sapientiam, & doctores eius ama, & me, qui conatus eſſe.

APPROBATIO.

Tres iſti ad Stoïcam philoſophiam Manuductionis libri, quatenus A. Senecæ facem præferunt, vtiliter imprimentur. In cuius tamen Senecæ & ſimiliter philoſophantium lectione eſt ita verſandum, vt inconcuſſa interim fide teneantur, quæ de Beatitudine ſcripta reliquit B. Aug. lib. 19. de Ciuit. Dei cc. 4. & 25. 6. Mar. 1603.

Guiliel. Fabricius Nouiomagus, Apoſtolicus ac Archiducalis librorum Cenſor.

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia elec̃tus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis,&c. Nostro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in litteris liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, vt tanquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in litteris ac disciplinis operam ponunt; præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantiæ tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, concessuque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, quique iudicare de Litteris possint, acceperimus, insignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura insitas à primis temporibus ætatis tuæ ita litterarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara florescentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisti, dum vetusta Latinæ antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitarit, peruenisse, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, vt in eo quod tam feliciter tractes scriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assiduè verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animandum magis patrocinioque nostro defendendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcumque fraudem, qui lucri causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus,

mus, ſtatuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, ſiue integros, ſiue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra ſacri Romani Imperij, Regnorumq; ac Dominiorum noſtrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, abſque tuo tuorúmve hæredum conſenſu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimùm cuiuſque libri exemplaria, quemadmodum moris eſt, ad Imperialem noſtram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc noſtrum tranſgredi, violare, aut contemnere deprehenſus fuerit, eum non ſolùm eiuſmodi libris, tibi, hæredibúſue tuis, auxilio Magiſtratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, ſed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius ſemiſſis quidem Fiſci noſtri Procuratori, fraudis vindici: alter verò ſemiſſis, tibi hæredibúſue tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuerſis & ſingulis noſtris & ſacri Romani Imperij ſubditis & fidelibus dilectis, tam Eccleſiaſticis quàm Politicis, cuiuſcumque ſtatus, gradus aut ordinis extiterint, præſertim verò iis, qui in Magiſtratu conſtituti, vel ſuo vel ſuperiorum ſuorum loco aut nomine, ius dicunt, iuſtitiámue exercent, ne quemquam hoc Priuilegium noſtrum impunè violare, ſpernere aut negligere patiantur: Sed, ſi quos contumaces compererint, conſtituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuſcumque modis coërceri curent, ni & ipſimet grauiſſimam noſtram in ſe conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu noſtra ſubſcripto, & Cæſarei noſtri ſigilli impreſſione munito, confirmamus. Datum in arce noſtra Regia Pragæ, die prima menſis Auguſti, Anno Domini Milleſimo, Quingenteſimo, Nonageſimo ſecundo: Regnorum noſtrorum Romani decimo ſeptimo, Hungarici vigeſimo, & Bohemici itidem decimo ſeptimo.

Subſign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum ſacræ Cæſareæ M^tis proprium.

Io. Baruitius.

Additum ſigillum Caſ. M^tis in cerâ rubrâ.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS Dei gratia Hispaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate suo sanxit, nequis, Iusti Lipsij Historiarum in alma Vniuersitate Louaniensi Professoris, & item Historiographi sui libros quoscunque, à Censoribus legitimis approbatos, præter ipsius, heredúmve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima singulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impressos, in has inferioris Germaniæ ditiones importet, venalésve habeat. Qui secus faxit, præter librorum confiscationem triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ XIV. Febr. M. D. XCVII.

Signat.

Verreycken.

Tibi IOANNES MORETE, *pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hos* MANVDVCTIONIS AD STOICAM PHILOSOPHIAM libros tres *typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Cæsar & Rex meus dixerunt.*

Iustus Lipsius.